GEORGES COURTELINE • SCRIERI ALESE

GEORGES COURTELINE

SCRIERI ALESE

Lei 6,75

GEORGES COURTELINE

SCRIERI ALESE

GEORGES COURTELINE

SCRIERI ALESE

Traducere de
ALEXANDRU PHILIPPIDE

Prefață de
ELENA VIANU

București ▪ 1965

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

Coperta de Hary Guttman

Georges Courteline
OEUVRES COMPLÈTES
Editions Littéraires de France, Paris

Prefață

Georges Moinaux, viitorul Georges Courteline, se naște în orașul Tours, la 25 iunie 1858. Foarte curînd, copilul e adus la Paris, în casa părinților lui din strada Chabrol. De acum încolo și pînă la moartea sa, în 1929, Courteline nu va părăsi Parisul decît pentru a face scurte călătorii. Faptul merită a fi notat, fiindcă, după cum vom vedea, Courteline va juca de-a lungul vieții sale un rol pe cît de simpatic pe atît de parizian: acela al lui Gavroche, copilul vesel și rebel al marii capitale care, invocînd pe Voltaire și Rousseau, ridică baricade și aruncă grenade în lagărul asupritorilor libertății.

Inconformismul lui Courteline îmbrățișează, mai întîi, forme minore. Rînd pe rînd, liceanul căzut la bacalaureat devine neglijentul contabil al întreprinderii de restaurante Duval, recrutul leneș, care, din patrusprezece luni de militărie petrece nouă în patul infirmeriei, se transformă în funcționarul chiulangiu al Ministerului Cultelor. Scriitorul Georges Courteline se naște abia în 1881, o dată cu pseudonimul său. Cu acesta se ivește, însă, în chip surprinzător și un om nou: un artist scrupulos și îndrăgostit de munca lui. Courteline își găsise, în sfîrșit, vocația. Din anul 1881 și pînă la moarte, Courteline scrie cu patimă. Astfel făcînd, clădește o operă de proporții însemnate: cele cincisprezece volume ale primei sale ediții complete apărute la Bernouard între anii 1925 și 1927. Ne rămîne de văzut care e cuprinsul acestei opere și ce interes mai poate ea stîrni astăzi.

Jules Renard mulțumea lui Dumnezeu că Achile și Don Quijote sînt destul de cunoscuți spre a nu fi nevoie să citești pe Homer și Cervantes. În Franța, tipurile create de Courteline au o popularitate analogă: se vorbește de un

Boubouroche, de un Flick, de un Hurluret sau de un la Brige pentru a desemna un încornorat naiv, o pacoste de plutonier major, un căpitan mînios dar cumsecade sau un cetățean procesiv, alergînd după dreptate.

Numai că aceste personaje create de Courteline nu sînt încadrate — precum Achile sau Don Quijote — în măreția unui epos ci în substanța pulverizată a unor piesete, schițe sau momente — pentru a folosi titlurile lui Caragiale, Courteline-ul român de mai însemnate proporții decît cel francez. „Courteline — observă Francis Jourdain — vine de la *courteslignes* — linii scurte". În 1881, cînd își alesese pseudonimul, Georges Moinaux părea a fi luat față de cititorii săi un sfînt angajament: să-i amuze fără a-i obosi, rapid și eficace, ca un bun meșter ce era, unul asemenea străbunilor săi, tîmplarii artiști de la Tours.

Și totuși, opera lui Georges Courteline cuprinde în miezul ei o intenție mai gravă decît aceea a simplei distracții. Spre a o putea înțelege pe aceasta, să încercăm a defini temperamentul poetului satiric, a artistului care, de la Aristofan, prin Molière, pînă la Caragiale al nostru, rîde de durerile vieții pentru a-și seca lacrimile ascunse sub pleoape. Astfel privit, scriitorul satiric ne apare ca un inadaptat și un rebel, omul în sufletul căruia clocotește mînia față de nedreptate, dar care, spre a o vesteji, nu împrumută glasul jalnic al profetului Ieremia, ci se mulțumește să desemneze rîzînd contemporanilor și posterității pe vinovații injustiției. Dozajul amărăciunii cuprinsă într-un asemenea rîs e variabil și greu de stabilit.

Aplicația acestei teorii, de altfel puțin originale, e ușor de făcut cazului Courteline. Adolescentul suportă greu disciplina colegiului, tînărul pe aceea a regimentului, omul matur fuge de îndatoririle lui funcționărești. Și iată că toate evaziunile se justifică și se lămuresc prin opera literară. Aci, asistăm la preschimbarea realului într-o farsă enormă menită a ilustra absurditatea existenței. *Veseliile escadronului* (Les gaîetés de l'escadron), *Domnii Coate-roase* (Messieurs les Ronds de cuir), *Boubouroche*, cîte și mai cîte dintre instantaneele vieții sociale de la sfîrșitul veacului al XIX-lea și de la începutul celui de al XX-lea exemplifică conflictul dintre individul călăuzit de simplul lui bun simț și autoritatea pusă sub semnul legii, expresie a absurdului.

Căci absurdul în opera lui Courteline nu e absurdul condiției umane în genere — astfel cum va apărea cu cincizeci de ani mai tîrziu în teatrul unui Camus, al unui Eugen Ionesco sau al unui Beckett — ci absurdul unei anumite orînduiri sociale, aceea girată de către a treia Republică, fiică a măcelurilor Comunei. Courteline, omul de condiție mijlocie, strănepotul iacobinilor, funcționarul indignat care asistă la sforăriile administrative, denunță inichitatea autorității, echilibrul întemeiat pe nedreptate al piramidei sociale, unde domnește legea junglei. Într-adevăr, Courteline încearcă în opera lui să ilustreze următoarea „lege" : orice superior împilează pe inferiorul său cu o bucurie sadică. Flick, plutonierul major, stă la pîndă spre a prinde, fie și cu o vină dintre cele mai mărunte, pe vreun răcan candid. Pe Flick îl urmărește căpitanul, care, la rîndul lui, e umilit de colonel. Să observăm între paranteze că tablourile vieții militare, oferite nouă de către Courteline, sînt acelea ale unei armate în vreme de pace, ocupată cu nimicuri și în rîndurile căreia nu trece nici un fior eroic. Nu este greu să ghicim într-această perspectivă disprețul francezului radical față de ofițerii săi, răspunzători de dezastrul militar din 1870 și de măcelurile din 1871.

Tablourile vieții militare sînt completate în opera lui Courteline cu unele inspirate din viața civilă. Și aci, Courteline se întemeiază pe experiența lui directă și pictează neuitate chipuri de funcționari imbecili, de avocați veroși, de magistrați sclerozați, sau de deputați demagogi și libidinoși.

„Legea — spune Montesquieu — fixează raporturi necesare derivate din natura lucrurilor... ea e sfîntă întru împiedicarea tiraniei". S-ar putea să fie astfel — pare a răspunde Courteline — cu o condiție totuși, ca întru aplicarea ei să intervină neapărat omenia. Numai că omenia — și aceasta este teza neexprimată a autorului — e mereu absentă. Bietul cetățean nu e decît o minge pe care deținătorii regulamentelor și-o trimit cu rapiditatea unor campioni de tenis. Între medicul regimentului și maior, care dau ordine contradictorii, pe cine s-asculte bietul Lagrappe ? Rezultatul ? Răcanul e trimis la zdup. *(Scutit de cravată)*. Nici măcar egalitatea nu presupune solidaritate. La Guillaumette e împins de camarazi să facă o reclamație. Cînd îndrăznește să se plîngă colonelului de calitatea ciorbei, ceilalți soldați fug de mînia superiorului și bietul La Guillaumette își ispășește curajul la carceră *(Ciorba)*.

Avocaţii pledează pentru sau contra aceluiaşi client după cum îi mînă interesul *(Un client serios)*. Prietenii îţi oferă *Tot ce pofteşti*, cu excepţia doar a ceea ce îţi face folosinţă; iar indulgenţa autorităţilor nu funcţionează decît în favoarea mai-marilor pămîntului *(Comisarul e băiat de treabă)*. Courteline, situat la etajul mediu al societăţii, îl descrie pe acesta de la propriul lui nivel, fără distanţă, cu o mînie pe care o simţim trăită nemijlocit. Procesivul la Brige, omul care aleargă după dreptate, este Courteline însuşi, naivul cavaler îmbrăcat în zalele legii dar cotonogit la fiecare răspîntie fiindcă n-a observat că loviturile primite nimeresc la articulaţiile armurii zăngănitoare şi ineficace.

În domeniul mai gingaş al dragostei, Courteline introduce aceeaşi amărăciune fără iluzii, numai că aci observaţia directă se sprijină pe o tradiţie literară. Femeile din schiţele şi piesele lui Courteline aparţin aproape fără excepţie la două categorii psihologice: caţa şi trădătoarea. Unele dintre ele cumulează cele două calităţi. Adèle, iubita lui Boubouroche, Margot, din nuvela cu acelaşi nume, soţia lui Bobo, scorpia cu greu îmblînzită, sînt numai trei din galeria femeiuştilor create de Courteline cu o ciudă care nu exclude, de altfel, duioşia şi atracţia. Adèle, Margot, Line îşi chinuie soţii sau amanţii cu scene de gelozie sau menaj pentru ca, o dată uşa închisă în spatele victimelor, tigroaicele să reînceapă jocul cu un ins nou. Triumfătorii turnirelor moderne situate în lumea coatelor-roase şi ale grefierilor sînt de obicei detestaţii de Courteline ofiţeri, cavalerişti cu pantaloni strîmţi şi cizme cu pinteni.

Imaginea e, cum spuneam, una aleasă de mizantropia lui Courteline din lumea direct înconjurătoare, dar sprijinită şi de o tradiţie literară de suşă franceză. Încă din evul mediu, şi anume, începînd dintr-al XII-lea secol, burghezia îşi exprimase literar ciuda ei împotriva ofiţerilor, a clericilor, şi a femeilor. Dat fiind că ofiţerii erau gentilomi, şi că oamenii în sutană reprezentau Biserica, aliata feudalităţii, atitudinea scriitorilor satirici, ieşiţi din rîndurile burgheziei, era firească în raport cu primele două categorii mai sus citate. Dar cum se explică ea faţă de ultima speţă? De ce oare burghezia, chiar de la originile ei, a fost mereu misoghină?

Misoghinia burgheziei e, sub vechiul regim, în Franţa, o reacţie de clasă pe plan moral, reacţie faţă de etica feudală

care avea în miezul ei cultul femeii, echivalent lumesc al cultului metafizic al Fecioarei. Pe cînd romanele cavalereşti cîntau dragostea nepieritoare a lui Tristan şi a Isoldei, pe cînd Lancelot alerga după iubita lui, simbolizată de roza mistică, pe cînd trubadurii aristocraţi îşi supuneau iubirile „curţilor de dragoste" prezidate de femei, „fabliaux-urile" burgheze îşi băteau joc de diferite Adele, pe cît de certăreţe pe atît de uşurele. Renaşterea cu un Rabelais, clasicismul cu un La Fontaine, veacul luminilor cu poveştile lui licenţioase (semnate unele de marile nume ale lui Montesquieu, Voltaire sau Diderot), prelungesc pînă într-al XIX-lea veac spiritul de frondă privind virtutea acestei jumătăţi a omenirii alcătuită din femei.

Courteline se înscrie şi el, cu vervă şi entuziasm, în marea linie a satirei mic-burgheze împotriva femeilor, demistificare voită şi violentă a moralei aristocratice. Numai că, pe vremea lui Courteline, nu aristocraţia cînta dragostea în formele ei pătimaşe şi eroice, ci clasa acum dominantă, marea burghezie devenită catolică şi conservatoare. Adulterului distins, cu confesor şi eventuală sinucidere — astfel precum îl oferea cititoarelor sale un Paul Bourget — Courteline îi opune derizoriul bufet unde îşi ascunde confortul rivalul lui Boubouroche.

Atitudinea lui Courteline este, astfel, una foarte coerentă pe toate planurile: moral şi social. Perfecta unificare interioară îi îngăduie lui Courteline să creeze tipuri poate cam simple, dar puternic reliefate, care se impun cu atît mai uşor publicului francez cu cît marele număr gîndeşte şi simte întocmai ca autorul lui *Boubouroche*. Dintr-această comuniune între scriitor şi public se naşte şi firescul expresiei la Courteline. Proza lui Courteline, fie că e vorba de schiţe, sau de piese de teatru (dată fiind importanţa dialogului, unele se preschimbă într-altele cu cea mai mare uşurinţă), e una orală, calcată după convorbirile pe care Courteline, mare palavragiu de cafenea (şi aici asemănarea lui cu Caragiale e evidentă), le înregistra pe viu.

Şi totuşi, Courteline cel leneş, elevul căzut fără apel la bacalaureat, funcţionarul incapabil să se supună tristei discipline a biroului, a fost un artist laborios, unul care, la mai modeste proporţii, a dat exemplul unei conştiinţe la fel de exigente ca aceea a marelui său înaintaş, Flaubert. „Biet to-

cilar — spunea Courteline despre el însuşi — în prada unei veşnice nemulţumiri, îmi construiesc fraza precum se leagă un tren, din cuvinte căutate la cap de linie, trase după mine şi agăţate unele de altele, de bine de rău." Fluiditatea şi firescul stilului lui Courteline par a fi astfel rezultatul unei sforţări conştiente şi îndelungi, atît de îndelungi şi de conştiente încît reuşeşte să şteargă urmele sforţării înseşi.

Astfel fiind, stilul lui Courteline înregistrează, cum spuneam, oralitatea şi anume sub forma ei pariziană, alcătuită, precum se ştie, din bonomie, vivacitate, ironie şi o anumită truculenţă care i-a atras lui Courteline învinovăţirea de vulgaritate. Şi totuşi, peste această fotocopie în culori vii a realităţii, există în artistul Courteline un contemporan al curentelor vremii lui care nu erau exclusiv realiste. Mă gîndesc la impresionismul pictural cu echivalenţele lui literare.

Courteline este un autor care nu descrie. Minuţioasa descripţie balzaciană îşi făcuse veacul şi literatura — devenită mai nervoasă — nu mai poposea îndelung în faţa unei străzi sau a unei case astfel precum făcea autorul *Verişoarei Bette*. Courteline, deci, nu descrie dar evocă un aspect în cîteva trăsături rapide şi acestea sînt — întocmai ca tablourile unui Sisley, Monet sau Pissaro — îndatorate clipei cu tot ce are ea mai fugitiv sau mai melancolic. O lumină, o umbră, un ton pur, un contur pe jumătate schiţat, şi iată un lucru sau o fiinţă care se ivesc pe pînză. Astfel e chipul bătrînei sau capul vacii în schiţa *Vaca*. Iată, mai întîi pe babă: „Chipul ei aspru, fără buze, era ca un măr uscat în cuptor cu doi sîmburi înfipţi în dreptul ochilor". Şi apoi, vaca ei: „Un bloc de mahon pe care s-ar fi zvîntat, la întîmplare, nişte dîre de lapte".

În anul 1905, Courteline scrie o piesă într-un act intitulată *Conversiunea lui Alceste*. Comedia amară are la vremea ei mare succes. Deşi semănînd cu o pastişă, ea merită, totuşi, să ne reţină atenţia, semnificativă fiind pentru psihologia autorului nostru. Alceste-ul lui Courteline nu e altul decît Mizantropul lui Molière. Pe vremea Revoluţiei, la 1790, Fabre d'Eglantine scrisese o *Urmare a Mizantropului lui Molière*. Sub pana scriitorului iacobin, gentilomul secolului al XVII-lea devenise un revoluţionar fanatic. Courteline încearcă să pre-

lungească şi el gîndirea marelui Jean-Baptiste Poquelin şi o face — ca şi Fabre d'Eglantine — din punctul lui de vedere, acela al unui mic-burghez amărît de la începutul veacului nostru. Alceste-ul lui Courteline s-a hotărît să devină un om ca toţi oamenii şi să-şi învingă mizantropia. Numai că blîndeţea îi reuşeşte recentului Alceste şi mai puţin decît îi reuşea mînia măreţului său străbun. Insultat de Oronte, autorul sonetului, pe care îl laudă, dar nu îndestul pe placul acestuia, înşelat de soţia lui, Célimène, şi încă cu bunul lui prieten Philinte, Alceste ajunge la convingerea că omenirea, oricum ai lua-o, te răsplăteşte numai cu ingratitudine şi ură şi că singurul refugiu e tot „pustiul" de care vorbise Molière.

Concluzia *Conversiunii lui Alceste* — acest exerciţiu pe temă dată — e revelatoare pentru sentimentele mai adînci ale lui Courteline. Spiritualul şi veselul Georges Moinaux trebuie să fi fost, fără îndoială, un om cu o sensibilitate nu numai vulnerabilă, dar chiar rănită. Viaţa l-a făcut să sufere. Nu condiţia umană în genere, ci una anumită, trăită de el, în Parisul de sfîrşit de veac, cu mari averi şi multă sărăcie, cu abuzuri şi minciuni, cu femei fără scrupule cumpărate de oameni fără pasiuni, cu o imensă laşitate care îneca în valul ei şi administraţia, şi magistratura, şi armata franceză.

Opera lui Courteline apare, privită astfel, ca un protest virulent unde grotescul este o armă ofensivă, dar şi o pavăză a pudoarei rănite. Să-l credem, aşadar, pe prietenul şi biograful lui Courteline, Albert Dubeux, cînd îl evocă pe Georges Moinaux ca pe un Chaplin al anilor 1900 : „Impresia generală — spune Dubeux — pe care o dădea Courteline era aceea a unei lucidităţi ironice, dar mai ales a tristeţii şi a fragilităţii ; ea ar fi putut fi rezumată într-acest chip : La ce bun ? sau mai bine, prin formula lui preferată : «Puţin îmi pasă[1] !»". Şi totuşi, lui Courteline îi păsa. Numai că indignarea şi durerea şi le-a exprimat sub forma unei enorme farse, vast simbol al absurdului social care, înainte de a fi atacat, trebuie zguduit din temelii prin hohote de rîs.

Elena Vianu

[1] Albert Dubeux, *Courteline vivant*, Europe, juin 1958, p. 14.

TRENUL DE 8 ŞI 47

Din volumul:

Le train de 8h 47

PARTEA ÎNTÎI

I

La Guillaumette, pe care cu o zi înainte maiorul medic îl scutise de cizme pe 24 de ceasuri, scăpă de instrucție și în dimineața aceea.

Fără tunică, cu pipa în gură, sprijinit cu coatele de marginea ferestrei, asista la plecarea camarazilor.

Cînd ofițerul, cu sabia scoasă, dădu comanda: „Înainte, marș!", și coloana se puse în mișcare, cu zgomot de copite și de săbii, el rămase nemișcat, urmărind totul cu o nepăsare calmă de mic burghez care privește cum trec soldații, rîzînd în tăcere de lupta caporalului Bourre cu calul Macadam, animal încăpățînat și nărăvaș, hotărît să nu știe de nimic și care, simțind pintenii călărețului în burtă, se cabra, zvîrlindu-și crupa în dreapta și-n stînga și sărind în loc.

— Hai, Bourre, rosti ofițerul, cu voce calmă, te-așteptăm, dragul meu!

La Guillaumette își înăbuși un mormăit între dinți și gîtul pipei și murmură, fără a se putea ști lămurit cui se adresa, ofițerului, sau calului:

— Scîrba dracului!

În sfîrșit, calul se potoli; se așeză în rînd, și escadronul, defilînd pe sub poartă, porni pe șoseaua albă de soare. De-abia atunci La Guillaumette se întoarse de la fereastră și, fiindcă pipa i se stinsese, o puse pe colțul mesei, o masă enormă, masivă, un fel de tejghea de măcelar, pe care fundurile unsuroase ale gamelelor lăsaseră largi rotocoale cafenii.

„Bun, își spuse caporalul, acuma e șapte! Mai am două ceasuri pînă la vizită. Asta-i bine!"

Și, răsuflînd larg, adăugă:

„Ei, drăcia dracului, iar are să fie grozav de cald **și astăzi!"**

Era de-abia pe la mijlocul lui iunie, dar vara, în anul acela, venise mai devreme, debarcată deodată într-o bună dimineață, pe neașteptate, cu niște călduri așa de cumplite, încît de-o săptămînă, se dădea fără încetare repaosul la amiază: două ceasuri de odihnă, în care timp cazarma cădea într-o liniște absolută, întreruptă numai de sforăiturile soldaților întinși pe paturi, unii lîngă alții, cu piepturile dezvelite, cu broboane mari de sudoare curgîndu-le sub capelele cu care își acopereau fața, de frica muștelor.

Cerul fără nici un nor al acestei delicioase dimineți prevestea și în ziua aceea o după-amiază cumplită.

În sclipirea geamurilor larg deschise, cazarma părea că arde în soare. Peste acoperișurile ascuțite ale grajdurilor, azurul care se topea într-o pulbere de lumină avea desigur multe de spus despre surprizele care aveau să se ivească în curînd.

La Guillaumette își clătise în apa spumoasă a lavaboului brațele și gîtul. Se așeză acum cu spatele la fereastră și, cu o oglinjoară în mînă, strîmbîndu-se și rîzînd chipului din oglindă, cu gingii ici și colo fără dinți, începu să-și facă inspecția capului.

Era o treabă pe care o săvîrșea întotdeauna cu o mare plăcere, îndată ce se știa singur, la adăpost de glumele răutăcioase și de rînjetele ironice ale camarazilor.

La Guillaumette, într-adevăr, era mîndru de înfățișarea lui. Punea mare preț pe asta și și-ar fi trecut cu satisfacție mîna prin păr, dacă cerințele pieptănăturii militare nu s-ar fi împotrivit acestei manifestări de cochetărie. Înzestrat cu instincte de femeie întreținută, care contrastau, de altfel, în chip ciudat, cu urîțenia lui de omidă, întrebuința săpunuri parfumate cu heliotrop de cea mai bună

calitate și făcea economii ca să-și poată cumpăra sticle de parfum, pe care le ascundea în lada lui cu multă grijă. Era știut chiar că, undeva, în oraș, avea la un prieten o uniformă de mare ținută, pentru zilele de permisie : o tunică de subofițer, căreia îi schimbase tresele și îi îngustase galonul, și niște pantaloni de călărie, pe care croitorul îi potrivise după măsură și care, fiind de la genunchi în jos dublați cu piele, puteau, la nevoie, de departe, să pară că-s cizme.

La escadron, era numit în batjocură „pisicuța". Asta îl făcea să turbeze de ciudă, deși se arăta de o nepăsare disprețuitoare, ca fiind deasupra acestor atacuri meschine. În afară de asta, se simțea tare, știindu-se prețuit de superiori pentru eleganța lui, fiind chiar înscris pe tabloul de avansare de însăși mîna maiorului, cu această măgulitoare mențiune : „Distins caporal ; ținută excelentă ; va fi un bun sergent".

Ca să ne întoarcem la ce spuneam, La Guillaumette se sprijinise cu spatele de fereastra deschisă și, în cadrul rotund al oglinzii pe care o ridica, o scobora și o ridica iarăși, astfel ca nici o trăsătură a drăgălașei sale figuri să nu-i scape neinspectată, făcea tot felul de strîmbături. Își cîrnea nasul, scotea limba, își țuguia buzele și își răsucea cochet mustața lungă, fredonînd :

Sergent de zi, sergent de zi,
N-ai știut a te păzi,
Te-au umplut de bube rele fetele de la Nançy !

Deodată, în spatele lui, un glas porni :

— Două zile de închisoare, caporal !

Uluit, La Guillaumette făcu stînga împrejur.

O rază de soare scăpată din oglindă țîșnise afară, rătăcindu-se drept în ochiul plutonierului Flick, care trecea prin fața ferestrei.

— N-am făcut într-adins, domnule plutonier !

Şi, cu o mişcare bruscă, ridică mîna în sus, scuipînd în acelaşi timp într-o parte ca să ia pe Dumnezeu de martor al bunelor lui intenţii.

Flick rînji.

— O, spuse el, puţin îmi pasă! Dar tot ai două zile de închisoare.

Şi îşi văzu de drum.

II

Cel care scrie aceste rînduri şi pe care amintirea plutonierului Flick îl îngreţoşează şi acum a spus altă dată şi cu alt prilej tot ce gîndeşte despre acest ipochimen feroce.

Să-i fie îngăduit să intercaleze aici, cu titlul de simplu intermezzo, o schiţă în mărime naturală a unui personaj chemat, e drept, să joace în această povestire numai un rol cu totul episodic, dar în care se va putea vedea retrăind una dintre acele figuri de coşmar obişnuite în orice cazarmă care se respectă şi pe care o vor saluta ca pe o veche cunoştinţă toţi cei care au făcut armata şi care au avut prilejul să simtă pe propria lor piele ce înseamnă să fii soldat.

Flick, căruia ostaşii între ei îi dădeau ciudata poreclă de Başcă, fiindcă n-auzeau din gura lui decît această frază: „Diseară ai să dormi la başcă", era una dintre acele ciuperci otrăvitoare care, acum cîţiva ani, creşteau din belşug pe gunoiul dospit al vechilor straturi.

Ajuns la gradul său prin repetate reangajări, rugăminţi şi josnicii, îşi plimba prin viaţă apriga conştiinţă a lipsei lui de valoare, ciuda ascunsă a idiotului pe care propria lui neputinţă l-a doborît, dar care nutreşte totodată vaga speranţă a unor represalii nedesluşite şi îndepărtate. Nici ofiţer, nici subofiţer, deşi avînd ceva şi din una şi din alta, un

soi de androgin al profesiunii, unii spunîndu-i „domnule locotenent", iar alţii numai Flick, era faţă de gradul de sublocotenent cum erau pantalonii de piele ajustaţi ai lui La Guillaumette faţă de botforii de călărie: făcea pe grozavul de la distanţă, trist rol pe care îl juca fără să-l accepte şi de-a cărui absurdă ambiguitate se răzbuna pe oricine îi cădea în mînă.

Ca înfăţişare era un om măruntel, vînjos, pîntecos, roşu la faţă, cu mersul greoi şi paşnic al unuia căruia îi place să mănînce şi să bea bine.

Din el vedeai mai întîi două sprîncene cumplite sau, mai bine zis, o singură sprînceană mergînd fără oprire de la o tîmplă la cealaltă şi tăind în două faţa cu o dungă roşcată şi stufoasă, de un deget de largă. Sub această dungă ardeau doi ochi fioroşi şi atît de adînc băgaţi în orbite, încît ai fi spus că i-a înfundat cineva cu pumnul.

Drept compensaţie că n-avea decît o sprînceană, plutonierul Flick avea două nasuri: deplorabile urmări ale unei lovituri de sabie — fiindcă sceleratul acesta era viteaz! — căpătate în 1870 la Wörth sau la Forbach, o năprasnică lovitură care îi despicase de-a latul faţa de la tîmpla dreaptă la maxilarul inferior stîng.

În carnea asta moale şi puhavă, lama de oţel intrase ca într-o cocă. Cu vremea, totuşi, rana se închisese, cartilagiile rupte se prinseseră iarăşi, de bine, de rău; şi aşa, se iviră cele două nasuri, dintre care unul, prea mare, ieşea din celălalt, prea mic, evocînd cu suprapunerea boalfelor lor inegale imaginea unui cartof grotesc sau al unei ploşti în dimensiuni reduse.

Cicatricea, de altminteri, nu se mărginea numai la asta. Puteai s-o urmăreşti şerpuind uşor prin mustaţă, aşa cum şerpuieşte o potecă îngustă prin pădure, pînă pe buză, unde se pierdea în dubla emisferă sîngerie a unei cireşe plesnite.

Atlet scund şi bondoc, flocos pînă şi în urechi, avea ceva de gorilă, cu braţele lui lungi şi păroase şi fălcile făcute să mestece fier; şi avea ceva şi

din Pierre Choppart, zis Drăgălaşul, eroul din *Curierul de Lyon*[1], de care aducea aminte cu îngustimea craniului, viclenia căutăturii şi coapsa scurtă şi lată ce întindea postavul pantalonului.

Pe lîngă asta mai şi şchiopăta.

În 188..., cu puţin înainte de a se libera, trei cavalerişti din escadron, oameni vajnici, pe care bucuria întoarcerii acasă nu-i făcea să uite patru ani de ură adunată pe încetul şi cu trudă, puseseră la cale să lase subofiţerului la plecare o scrisorică de adio, din acelea care se întipăresc pe totdeauna chiar în memoria cea mai îndărătnică. Aşadar, îl pîndiseră într-o noapte, la un colţ de uliţă pustie, şi, repezindu-se la el pe la spate, îl lăsaseră pe jumătate mort, cu capul spart, plin de sînge, fără cunoştinţă şi cu fluierul piciorului frînt de o lovitură de teacă.

Un om cumsecade ar fi murit pe loc! Flick însă avea pielea tare şi puterea de rezistenţă a oricărui animal stricător şi primejdios. Scăpase numai cu vreo cîteva săptămîni de spital şi cu o uşoară schiopătare, tîrînd uşurel piciorul stîng, ceea ce îi dădea o legănare de răţoi gras şi adăuga ceva penibil şi vrednic de milă la înfăţişarea lui grotescă şi respingătoare.

Clădit astfel, Flick ştia că e urît, tot aşa cum ştia că e nătîng şi îi era ciudă pe toată lumea din cauza acestei duble dizgraţii.

Era plaga regimentului, teroarea cazărmii, unde nu mai îndrăzneai să deschizi o uşă sau să coteşti după un colţ de zid, de teamă să nu te loveşti nas în nas cu el, întîlnire la capătul căreia se aflau, în chip inevitabil, pentru cel întîlnit patru zile de arest.

Pentru ce aceste patru zile? Pentru nimic, sau pentru tot, ceea ce înseamnă acelaşi lucru; pentru un nasture de la tunică gata să cadă, un punct de rugină la un pinten, o pată pe bluză; iar dacă nas-

[1] Melodramă la modă.

turele era solid, pintenul lucios și bluza imaculată, subofițerul se oprea brusc și striga :

— I-ascultă, soldat ! Ce, ești nebun de alergi așa ? Era cît pe aici să mă răstorni ! Ai patru zile de arest, să știi !

De fapt asta era o dijmă, un bir, un mic impozit de plătit și pe care, după luni și luni de revoltă înnăbușită, îl acceptai cu gestul resemnat din umeri și zîmbetul acru și ironic al oamenilor care n-au încotro. Cît despre boboci, despre bieții recruți, proaspăt debarcați din meleagurile natale, plăcerea lui era să-i zăpăcească cu o grindină neîntreruptă de corvezi și de pedepse, făcîndu-i să se uite unii la alții, galbeni la față, strîngînd din dinți și fără să scoată o vorbă. Asta cu atît mai mult cu cît plutonierul cu ei — ca de altminteri cu toată lumea — era de o politețe perfectă, avînd în glas o blîndețe aproape copilărească și care îi uluia cu totul.

Spunea :

— O ! o ! dragul meu, patul ăsta nu-i făcut cum trebuie. Știu că de-abia ai venit la regiment, dar, oricum, ăsta nu-i un motiv. Cere vecinului de pat să-ți dea o mînă de ajutor dacă vezi că nu știi ! Ce dracu, în viață — și în viața noastră mai cu seamă — ne ajutăm unii pe alții ! Diseară intri la bașcă.

Recrutul explica :

— Domnule locotenent, să vedeți...

Atunci plutonierul Flick zîmbea și, făcînd cu mîna un gest binevoitor și amical, spunea :

— Lasă, lasă, nu mai răspunde. E curios cum aveți toți cei nou-sosiți același obicei ! Trebuie să pierzi obiceiul ăsta, fiindcă altfel nu mai avansezi niciodată, nu mai ajungi caporal cît hăul ! Ce ? eu spun ceva cînd căpitanul îmi dă un ordin, îmi face o observație ? Ia spune, m-ai auzit vreodată că răspund ?

— Nu, domnule locotenent.

— Păi, atunci ?

Şi, cu acelaşi zîmbet, cu aceeaşi drăgălaşă bunăvoinţă, Flick încheia :

— Ei, mai ai încă patru zile, ce pot să-ţi fac ?

Apoi pleca, aplecîndu-se într-o parte la fiecare pas pe piciorul cel beteag, în timp ce recrutul, uluit, captivat de pe-acum de această bonomie în care găsea parcă un ecou al indulgentelor mustrări paterne de mai ieri, îşi întorcea în toate părţile faţa lui rumenă şi pistruiată, uitîndu-se cu nişte ochi holbaţi şi aiuriţi de cîine constipat.

Soldaţii mai vechi se veseleau şi, urmîndu-şi lustruitul pantalonilor de piele, dădeau din cap cu înţeles, chicotind uşurel, ca nişte oameni obişnuiţi de mult cu surprizele meseriei :

— Ţi-a cam luat piuitul, băiete !

— E nemaipomenit, dar ce să-i faci, asta e !

— Să-ţi fie de bine şi la mai mare !

Ei ştiau personajul pe de rost, cunoşteau ferocitatea asta rece de ţopîrlan acrit de veşnica decepţie, mersul acesta zadarnic către un orizont pe roate care se îndepărtează mereu, acest amor propriu rănit care roade ca un cancer.

Îl urau în chip sălbatic, cu o ură nestinsă, amestecată cu dispreţul mîndru al celor de jos faţă de cei sus-puşi.

În cinstea lui, în glumă, parodiau semnul crucii, spunînd : „În numele închisorii, al scoaterii la raport şi al plutonului de pedeapsă, amin". La asta se reducea totul, fiindcă mai mult n-aveau ce să facă.

Ciuda aproape îndreptăţită a acestei brute fără noroc, încărunţită în aşteptare, îndopată cu amărăciuni şi cuvinte de laudă şi, la urma urmei, mîndrindu-se pe drept cuvînt cu douăzeci de ani de serviciu loial şi de purtare fără cusur, ciuda aceasta trebuia să izbucnească şi să-şi găsească o ieşire.

Aşadar, pe capul cui ar fi putut să cadă răzbunarea, în lupta aceasta fără rezultat dintre subofiţer şi fatalitatea care îl urmărea cu încăpăţînare ? Cine ar fi putut să dea ispaşă pentru aceşti ani plini de necazuri, de jigniri, de mînie înnăbu-

șită, de strîmtorare lugubră, prăbușindu-se unii pe alții, cumplit de asemănători între ei? Pentru lanțurile grele ale acestei cariere ratate?

Nici dumneata, nici eu, pe cît s-ar zice, și încă și mai puțin domnul colonel baron de la Gondrée, senior de Charmeraye, des Chènelettes și așa mai departe.

Nu. Principiul plutonierului era că în orice recrut zace un ins bun de trimis la bașcă, așa că Flick își trata soldații potrivit acestei concepții.

Ajuns cu timpul filozof, Flick își alegea oamenii și nu-și pierdea vremea cu parizienii, care, isteți din naștere, cum toată lumea știe, vedeau imediat cu cine au de-a face și prindeau repede mișcarea. Dar printre răcanii cu bluze albastre, debarcați în cîrduri la cazarmă în dimineți cețoase de noiembrie, se găseau întotdeauna cîteva mutre potrivite, chipuri de țărani, radiind sănătate și blîndețe naivă, la vederea cărora Flick începea și el să radieze și își freca de bucurie mîinile, zicîndu-și: „Ha, ha, ha, ce-o să mai petrecem!"

Din clipa asta erau ai lui! Să-i fi însemnat cu fierul roșu și tot nu i-ar fi recunoscut mai bine.

Și jocul începea imediat, mană cerească a nopților în arest și a corvezilor celor mai grele, uluiala unei urmăriri înverșunate, Flick năpustindu-se în dreapta și în stînga, fără nici un motiv, așa din senin, cu încăpățînarea unui căruțaș beat. De altminteri, mereu zîmbitor. Un ceas de instrucție peste program în fiecare zi! Consemnarea duminica în cazarmă, cei consemnați fiind chemați din cinci în cinci minute la postul de gardă, așa încît să nu poată scrie cîteva rînduri celor de-acasă sau să tragă în liniște cîteva fumuri de țigară.

Și fiindcă tot curățind latrinele și spărgînd iarna gheața adăpătoarei nu mai aveau timp să-și curețe hainele și să-și matriculeze rufele, zburau din pedeapsă în pedeapsă, ca fluturii din floare în floare. Și nu era de mirare dacă, după cîteva săptămîni de asemenea regim, vreunul dintre acești nenorociți își pierdea răbdarea și, prăvălind pe umărul

lui Flick o mînă largă cît o farfurie, îi zbiera în faţă :

— Ticălosule, am să-ţi crăp capul!

Plutonierului nu-i trebuia mai mult. Chema garda, şi omul era dus la carceră, unde avea să aştepte pînă cînd consiliul de război avea să-l trimeată să spargă pietre pe la Bliadah sau pe la Mostaganem [1] — adică tocmai ceea ce era de demonstrat.

III

— Fir-ar a dracului de viaţă blestemată! exclamă La Guillaumette, aplecat pe marginea ferestrei şi urmărind pe Flick cu privirea. Uite-l că intră în cancelarie; să ştii că-mi dă două zile.

Flick, într-adevăr, intrase în cancelarie.

Era o sală mai mult lungă decît lată, cu pereţii înnegriţi de fum şi a cărei rece goliciune era întreruptă doar de un şir de pancarde simetric atîrnate: listele oamenilor şi cailor escadronului, scrise cu peniţă rondă şi cu două feluri de cerneală, împodobite ici şi colo cu acolade viguroase şi înflorituri diverse, în care se simţea mîna artistă a majorului. Într-un colţ erau patru pîini cazone puse una peste alta, porţii ale unor soldaţi în permisie, rămase din raţia de pe ziua trecută, scămoşate şi prăfuite pe laturi acolo unde fuseseră, la copt, lipite între ele. În fund, masa plutonierului-major contabil se întindea sub lumina albă a unei ferestre fără perdele, spoită cu alb pînă la jumătate.

Flick luă un scaun, se aşeză şi puse mîna pe registrul de pedepse.

O clipă, aplecat deasupra paginii, descrise în văzduh o largă arabescă, apoi, lăsîndu-se pe spate

[1] Localităţi din Algeria.

şi săltîndu-şi cu o tiflă cozorocul chipiului, se scufundă într-o meditaţie adîncă.

Nu-i venea.

Flick, ce-i drept, nu prea scria uşor. Imediat ce-l scoteai din cîteva clişee gata făcute, sos banal şi searbăd cu care îşi pregătea mărunţişurile zilnice, orice ordin de pedeapsă era pentru el ca o facere grea şi dureroasă, din care ieşea istovit şi asudat, respirînd greu ca după o muncă obositoare.

Rezultatul se poate ghici uşor: stranii şi groteşti avortoni, monştri de-o neaşteptată ciudăţenie zămisliţi în creierul îngust al unui burghez încuiat şi feroce; patru zile de închisoare soldatului Laviolette *„pentru că a lipit o lumînare de spatele ţesalei şi a schimbat astfel această mobilă în sfeşnic"*; şase zile soldatului Verqisson *„pentru că a făcut zgomot în dormitor, mîncîndu-şi gamela cu un picior de scaun"*; opt zile soldatului Guesvillar *„pentru că, la trecerea caporalului Raţă, a imitat strigătul acestui animal"* — şi alte bazaconii la fel, de care sergenţii rîdeau între ei de se prăpădeau cînd se adunau la popotă.

Bineînţeles, în cursul lungii lui cariere, Flick avusese necazuri mari.

Nimeni nu ştiuse ca el ce înseamnă cumplita luptă cu fraza recalcitrantă, cuvîntul rebel şi perfid, expresia justă, care nu vine, sau nu vine decît ca să plece, iar acum a venit, care apare, dispare, apare din nou, dispare iarăşi, alunecoasă ca o picătură de argint-viu printre degete.

Totuşi, niciodată, de cînd îşi aducea aminte, nu întîlnise un caz aşa de complicat.

Să exprime, într-o limbă delaolaltă elegantă şi precisă, că o rază de soare ţîşnită dintr-o oglindă s-a oprit în ochiul lui era o treabă peste puterile lui şi o clipă se văzu obligat să renunţe.

Dar gîndul că un soldat pedepsit ar putea să nu-şi facă pedeapsa îi dădu o idee de geniu.

Deodată, găsi!

Cu o slovă greoaie de şcolar, trasă parcă cu beţe de chibrituri sau cozi de condei, scrise în fruntea

paginii albe aceste rînduri: *„La Guillaumette, capor., 2 zile (Flick, plut.), pentru că a prins soarele într-o oglindă și l-a aruncat cu putere în fața acestui subofițer"*. După aceasta, pe deplin mulțumit de el însuși, plecă la alte isprăvi.

La Guillaumette rămăsese nemișcat, sprijinit de fereastră, așteptînd să iasă Flick.

Cînd acesta dispăru, în sfîrșit, după colțul unui baracament, soldatul sări de pe fereastră și alergă repede la cancelarie, foarte curios să afle ce a scris.

De mirare își pierdu răsuflarea. Făcu o strîmbătură elocventă și tăcută.

— Hei, dragul meu, pot să spun că m-am învîrtit. Dacă n-oi căpăta eu cu așa ceva încă o săptămînă mîine la raport, să nu-mi spui pe nume!

Și această presupunere liniștitoare nu era decît foarte verosimilă.

N-ar fi fost prima oară cînd un soldat ar fi plătit cu cîteva nopți de închisoare peste program proza neguroasă a lui Flick.

Domnul Colonel baron de la Gondrée, domn care nu glumea și prețuia disciplina, onora lectura raportului cu o atenție specială în ce privește capitolul pedepselor. Cînd se întîmpla ca un motiv de pedeapsă să nu-și înfățișeze de la început toate calitățile dorite de claritate și de precizie, începea prin a face o mișcare cu mîna, spunînd majorului:

— Un moment! Mai citește o dată fraza asta!

După care, de obicei tot așa de lămurit ca și la început, mai dădea soldatului pedepsit încă o săptămînă de închisoare ca să fie sigur că nu se înșela.

Asta nu din pricină că era mai rău decît alții. Doamne-ferește, nu, colonelul era numai, așa cum singur spunea, „un om drept", care nu-și slăbea răcanii din ochi și făcea economii la mîncarea cazărmii.

Așa că La Guillaumette, care avea motive personale să-l cunoască în această ipostază, petrecu o zi destul de melancolică.

Şi iată că, pe la 4, cînd ţesălatul cailor era pe sfîrşite, subofiţerul de zi apăru în uşa grajdului, urlînd cu mîna pîlnie la gură :

— Caporal La Guillaumette ! Caporal La Guillaumette !

La Guillaumette, surprins, ieşi din boxă şi, cu peria în mînă, întrebă :

— La Guillaumette ? Prezent ! Ce este ?

— Te cheamă la cancelarie. Şi la trap, auzi ?

— Bine, spuse soldatul, vin îndată.

Îşi luă bluza şi ieşi din grajd ; nu se aştepta la nimic bun de la chemarea aceasta neobişnuită.

Majorul contabil Favret lucra la masă. Nu se întoarse cînd îl auzi intrînd.

Întrebă numai :

— Dumneata eşti La Guillaumette ?

— Da.

— Stai aici un moment. Vrea să te vadă căpitanul.

— Căpitanul ?

Ce dracu avea să-i spună căpitanul ?

Hotărît, treaba se îngroşa ! Hurluret, e adevărat, nu era omul de care să se teamă prea mult. Se înfuria repede şi lovea repede cu piciorul în spate, dar, în fond, era un beţivan de treabă, incapabil de o răutate, şi plin, faţă de soldaţii lui, de-o dragoste grosolană şi brutală, o dragoste de măcelar pentru buldogul pe care îl croieşte cu palme sonore.

Caporalul era aşadar mai mult curios decît neliniştit.

Totuşi, riscă o întrebare :

— Vă rog, domnule plutonier-major, poate ştiţi dumneavoastră cam de ce...

Dar majorul, cu un gest poruncitor, îl făcu să tacă. Era cufundat în socoteli şi, cu un creion în mînă, revedea o coloană de cifre. În tăcerea odăii îşi mesteca numerele printre dinţi :

— Cinci şi cu cinci, zece şi cu trei, treisprezece, pun trei şi ţin unu ; unu şi cu şapte opt, şi cu opt

şaisprezece, şi cu nouă douăzeci şi cinci, pun cinci şi ţin două.

La Guillaumette, cu gura ferecată, nu mai mişca.

IV

Uşa se deschise deodată, şi căpitanul Hurluret apăru, urmat de Joussiaume, ajutorul de cantinier, care ţinea într-o mînă o garafă, iar în cealaltă — două pahare pline pe jumătate cu absint.

Ofiţerul, dintr-o privire, făcu înconjurul odăii.

— Aha! tu eşti! zbieră el, recunoscînd pe La Guillaumette. Bun! Bravo! Frumos îţi şade! Te-ai apucat de pozne!

— Domnule căpitan, începu La Guillaumette.

Hurluret îi tăie vorba:

— Ai două zile de închisoare; ticălosule, pierde-vară! Te-ai apucat să prinzi soarele în oglinzi, hai? Şi eşti înscris pentru avansare la începutul anului! Asta e chiar culmea! Să fiu al dracului dacă am să pun vreun cuvînt pentru tine. Ai să vezi tu avansare cînd mi-oi vedea eu ceafa.

Cu picioarele răşchirate, cu braţele încrucişate pe piept, dădea furios din cap, şi moţul cravaşei pe care o ţinea strînsă la subsuoară se agita la spatele lui ca o muscă mare.

Făcînd foarte bine pe indignatul, părea că vrea să sfărîme totul în faţa lui, dar, în fond, se distra, dovadă flacăra veselă care îi juca în fundul ochilor mici ca de şoarece, strălucitori de alcool.

Zbieră:

— Puşlama! Haimana! Dumnealui prinde soarele în oglindă! Îl aruncă în faţa superiorilor lui ierarhici! şi îl aruncă cu putere, auzi! Ai merita, pe cinstea mea, să-ţi ard un picior în spate! Ce zici, Favret?

— He! he! rosti subofiţerul, care nu găsi de cuviinţă că trebuie să se compromită.

Stînd pieziş pe scaun, cu bărbia în mînă, Favret asista nepăsător la această scenă. De fapt, grăbit s-o şteargă, plictisit, de altfel, de multă vreme de asemenea glume, ar fi preferat ca Hurluret să se ducă în altă parte să-şi joace rolul. Cît priveşte pe Joussiaume, care n-avea treabă nicăieri, el nu şi-ar fi cedat locul nici pentru doi franci. Se apropiase de masă şi, doritor de spectacol, se silea să cîştige timp, dădea încet hîrtiile într-o parte, căuta loc pentru pahare, ştergea cu unghia o pată imaginară de pe gîtul garafei. Cînd nu mai avu nimic de făcut, îi veni în gînd să prepare absinturile şi începu să toarne apa, încetişor, picătură cu picătură, ridicînd din cînd în cînd în faţa ochilor paharul, în care alcoolul, treptat, se colora sub acţiunea apei, descompus în lungi spirale albicioase.

Hurluret continuă :

— Toţi măgarii ăştia au nevoie de o lecţie bună ! Îşi bat joc de lume ! Toţi sînt la fel ! Nu-i unul mai breaz decît altul ! Acuma se apucă să prindă soarele în oglindă ! Atîta mai lipsea !

Şi, deodată, schimbînd tonul :

— Şi ăsta ce mai caută aici ?

Întinse gîtul, bănuitor. Deodată se minună :

— Ce ? Nu cumva s-a apucat să-mi facă absintul ?

Joussiaume, cu chipul de lună plină, înflorit de un rîs înnăbuşit, simţi că schimbă feţe-feţe. Lăsă repede garafa şi făcu stînga-mprejur, acoperind masa cu spatele.

— Domnule căpitan...

Hurluret îl îmbrînci la o parte. Şi atunci spectacolul fu complet.

— Ei, chiar aşa e ! Cum am spus ! Întocmai aşa ! A, nu, asta-i prea din cale-afară ! A, măgarul ! A, porcul ! A, puşlamaua ! Ieşi afară imediat, ai înţeles ?

— Domnule căpitan...

— Ieşi afară de-aici, n-auzi ?

Joussiaume, care presimţi un picior în spate, nu mai crezu că e nevoie să insiste şi operă o retra-

gere de flanc, lipindu-şi prudent spinarea de peretele biroului. Putu aşa să ajungă la uşă, pe care o întredeschise, şi, furişîndu-se cum izbuti mai bine, dispăru, totuşi nu atît de repede ca să n-aibă timp vîrful cizmei lui Hurluret să-i atingă uşor fundul unsuros al pantalonilor de pînză.

Asudînd, scuipînd, înnăbuşindu-se, Hurluret bîlbîia :

— Nu, dar e nemaipomenit, e nemaipomenit !... Ai mai auzit aşa porc, să-şi permită să-mi facă absintul !... A ! mama lui de... ! A ! mama lui de... ! Favret, ai să-l înscrii cu o săptămînă de închisoare !

— Bine, domnule căpitan, spuse Favret.

Şi îşi muie condeiul în cerneală ca să înscrie pedeapsa, cînd Hurluret îl opri :

— Adică, nu, nu-i nevoie ; am să-i dau un picior în spate la prima ocazie şi să fiu al dracului dacă...

Nu sfîrşi. Cu un gest larg îşi întregi gîndul, evocînd viziunea unui picior în spate gigant, cu care ridica pe Joussiaume şi-l azvîrlea cine ştie unde, peste zidurile cazărmii, pe dealurile împădurite din preajma oraşului.

Dar se linişti îndată.

Atîta doar că, văzînd treaba începută prost, dădu din umeri. Mormăi :

— Dobitocul ! Nu-i în stare măcar să pregătească un absint ca lumea ! Frumoasă treabă ! Frumoasă treabă !

Luă garafa şi începu să toarne apa în pahare : trei picături în unul, trei picături în celălalt, cu o cumpătare calculată de vechi artist meticulos.

Asta dură cinci minute încheiate.

Cu privirea neclintită, cu mîna ridicată, înclinînd ritmic garafa, Hurluret nu mai spunea un cuvînt, cufundat în săvîrşirea unui rit sacru, în timp ce Favret, vădit exasperat, trăgea cu ochiul la ceasornicul spînzurat în perete, bătînd nerăbdător cu degetele în masă.

În sfîrşit, paharele fură pline pînă-n vîrf.

Sfînta jertfă începea.

— Hai noroc, Favret, spuse Hurluret.
— Noroc, domnule căpitan.
La Guillaumette, care îi privea, spuse în gînd :

Să v-ajute Dumnezeu
Cu un nas cît fundul meu,
Cu obraji ca bucile
Şi cu negi cît nucile.

Cei doi ciocniră şi băură. În curte, trompetul de gardă sună ieşirea de la pansaj.

V

— Bun, declară Hurluret, sugîndu-şi mustăţile.
Se aşeză călare pe un scaun. Zări o ţigară pe masă, printre livrete şi situaţii răscolite, o luă, o examină o clipă de foarte aproape, apoi, distrat, o duse la gură.
După asta, spuse :
— Şi tu, dobitocule, poţi să te duci să te îmbraci.
La Guillaumette, pe care-l urmărea mereu ideea unei urcări de pedeapsă, se gîndi că trebuie să se coboare chiar acum la başcă.
Rosti, ironic :
— Să mă-mbrac ? Sînt îmbrăcat.
Dar Hurluret, cu braţele încrucişate pe speteaza scaunului, îl întrebă dacă îşi bate joc de lume. Atunci, La Guillaumette nu mai înţelese nimic.
— Tu şi un soldat din plutonul tău plecaţi astăseară la Saint-Mihiel, urmă căpitanul Hurluret.
La Guillaumette, uluit de această veste neaşteptată, salută fără să ştie de ce.
Hurluret continuă :
— Dintr-o greşeală a comisiei de remontă s-au trimis la depozit, în Saint-Mihiel, patru cai care ne aparţin : Murat, Mailloche, Michel şi Mak-Far-

lane. Ai auzit? Murat, Mailloche, Michel și Mak-Farlane! Vezi de ține minte! Acuma ai să te duci să-ți iei un soldat, și după aceea pleci.

Dar cum Favret în clipa asta așeza în fața lui monede de cîte 1 franc, și La Guillaumette, interesat, îi urmărea gesturile peste umăr, Hurluret se înfurie deodată:

— Ia ascultă, măgarule, te rog să-mi faci cinstea să fii atent cînd vorbesc cu tine! Ai să vezi tu cînd am să mă scol și am să-ți dau cîteva picioare în spate, ca să-ți aduc aminte cum să te porți!

Smuls cu brutalitate din contemplația lui, ca un dinte din alveolă, La Guillaumette tresări.

— Vă ascult, domnule căpitan.

— Da? Bine că mă asculți!

Și, după o clipă de tăcere, întrebă:

— De altfel, e tot ce aveam să-ți spun. Favret, i-ai făcut socoteala?

— Da, domnule căpitan.

— Atunci fii atent și ascultă ce are să-ți spună. Și, mai întîi, ce-i ținuta asta? Ia te uită la el! Pune-te, te rog, în poziție militară cînd căpitanul îți face onoarea să vorbească cu tine.

La Guillaumette făcu un pas înainte, se opri lîngă masă și, cu călcîiele lipite, cu vîrfurile îndepărtate, lăsă brațele să-i atîrne de-a lungul trupului, în chip ușor și nesilit, cu degetul cel mic pe cusătura pantalonilor.

— Așa, bine, spuse Hurluret. Pe cinstea mea, ticăloșii ăștia cred că au de-a face cu recruți din contingentul lor!

Favret se grăbi să ia cuvîntul:

— După cum ți s-a explicat, spuse el, ai ordin să mergi cu un soldat din plutonul dumitale, pe care ai să-l alegi, să cauți la Saint-Mihiel patru cai care aparțin escadronului al 3-lea și care au fost duși din greșeală la depozit.

La Guillaumette dădu din cap.

— Murat, Michel, Mailloche și Mak-Farlan, spuse el pentru a dovedi că ține minte.

— Bun, spuse majorul, nu ești așa de prost cum pari. Așadar, ai să iei astă-seară, la 8 și 47, trenul care are să te lase la Saint-Mihiel la...

Se opri, căută cu degetul o cifră pe o hîrtie neagră de ștersături și corecturi.

— ...Care are să te lase la Saint-Mihiel la 9 și 22.

— Am înțeles, spuse caporalul.

— Uite o scrisoare pentru plutonierul de serviciu, care are să-ți dea două pături. Uite și două permisii, de 24 de ore fiecare, începînd de mîine dimineață, una pe numele dumitale, alta pe numele... A! da, pe cine ai hotărît să iei?

— Păi, spuse La Guillaumette, am să-l iau pe Croquebol.

— Ia-l pe Croquebol, continuă subofițerul, care umplu pe numele lui Croquebol un bilet de voie rămas în alb. Și acum să trecem la chestia banilor. Va să zică, două bilete de-a treia militare, Commercy—Saint-Mihiel și înapoi: trei franci și zece centime: uite-i. Pe urmă, două zile de deplasare, doi franci și cincizeci.

— Și pentru cai? întrebă La Guillaumette.

— Nu te îngriji de asta: asta-i treabă între intendență și companie. Bagă de seamă, numai, să nu pierzi buletinele de transport ale cailor, pe care am să ți le dau. Ai un portofel?

— A, nu! spuse La Guillaumette, care începu să rîdă, așa de caraghioasă i se păru ideea că el ar putea să aibă un portofel.

— În cazul ăsta, ai să pui hîrtiile în buzunarul dinăuntru al tunicii, continuă subofițerul contabil. Asta-i tot! Poți pleca. Și să fii aici poimîine dimineață la raport, cu caii pe care ai să-i adăpi și cărora ai să le dai de mîncare înainte de îmbarcare. Ai înțeles? Pleacă!

La Guillaumette, totuși, stătu pe loc, uitîndu-se la cei 5 franci și 60 din mînă. În sfîrșit, vorbi, încet, fără să ridice ochii:

— Nu-i în regulă!

Favret se miră:

— Nu-i în regulă ? Cum asta ? N-am socotit bine ?

— Nu, nu asta ! spuse caporalul. Numai că mă gîndeam că dacă cumva s-ar putea...

Încurcat, negăsindu-şi vorbele, îşi înlocui sfîrşitul frazei cu o pantomimă expresivă, frecîndu-şi de degetul cel mare vîrful degetului arătător : „Ceva parale !... vreo doi, trei franci !... să aibă şi el un gologan ca să poată bea un pahar cînd i-o fi sete !... Are să i se reţină din soldă." Dar aici Hurluret intră din nou în vorbă.

Aruncă, brusc, chibritul cu care îşi aprinsese ţigara.

Zbieră :

— Bani ? Îţi trebuie şi bani acuma ? Şi ce-ai să faci cu banii ? Vrei să te-mbeţi, dobitocule ?

La Guillaumette protestă :

— De loc, domnule căpitan.

— De loc ? Atunci nu mai înţeleg. Ehei, atunci, poate că vrei să alergi după femei, porcule ?

Caporalul încercă un zîmbet.

— Chiar aşa, continuă Hurluret, ca să mi te-ntorci bolnav aici, nu ? Şi să-mi otrăveşti tot escadronul ! Nici gînd ! Poţi să te lingi pe bot. Ce, nu eşti în toată firea ? Femei ! Îţi trebuie femei acuma ! Şi cu mutra ta ! Nu te-ai uitat în oglindă niciodată ? Nu, ia uită-te la mutra lui, Favret, şi spune-mi dacă nu-ţi vine să mori de rîs ! De altfel, ştii, mie puţin îmi pasă ! Dacă sînt femei care să poftească mutra ta, treaba lor, le priveşte ! Iar cît despre tine, poţi să faci cum vrei ; poţi să te umpli de toate bolile ; n-am să vin eu să te îngrijesc ! Dă-i cinci franci, Favret, şi să ne lase în pace !

Majorul îi dădu cinci franci.

Atunci, La Guillaumette se simţi copleşit, înecat de puhoiul emoţiei lui recunoscătoare. Ce om şi Hurluret ăsta ! Un caraghios hursuz şi cumsecade ! Toată povestea asta, de la un capăt la altul, tot acest mişmaş de pedeapsă preschimbată deodată în permisie, numai el putea să-l facă, totul purta

pecetea mîinii lui grele de beţiv gălăgios, zbierînd în vînt pentru nimica toată!

Copil de soldat, zămislit în penumbra unui fund de cantină, Hurluret crescuse la soare, de izbelişte, între palmele mamei şi picioarele paterne în spate, fără alt orizont decît zidurile cazărmilor. La patru ani, alerga prin dormitoare, făcea comisioane soldaţilor, bătea cîinele cazărmii, se căţăra pe picioarele nervoase ale iepelor ca pe catarge. Şi ele îl lăsau, îşi întorceau spre dînsul ochii mari şi blînzi, ferindu-se să nu-l lovească cu copitele atunci cînd îşi tăvălea prin gunoiul ieslelor fundul lui de broscoi veşnic murdar.

La opt ani, ştia pe de rost regimentul, numele ofiţerilor, al soldaţilor, şi începea să golească fundul paharelor rămase pe tarabă după plecarea consumatorilor.

Copil de trupă, soldat, ofiţer, îşi cîştigă galoanele cu greutate şi cu merit. În fond, rămas soldat, regreta şi acum dormitorul cazărmii, mirosul puternic de iuft, patul strîns şi păturit frumos şi bătăile cu perne.

De altfel, îşi frecventa puţin colegii, pe care îi onora cu o consideraţie relativă, amestecată cu oarecare neîncredere, mînca la popotă din obligaţie, dar, după ultima înghiţitură, se furişa repede şi se ducea să se îmbete în colţul lui, în fundul unei cafenele obscure, în care era fidelul şi aproape singurul client. O dată pe săptămînă, duminica, domnul colonel baron de la Gondrée întrunea pe ofiţeri la el, în jurul unei mese încărcate cu sandvişuri, cu pahare de *punch* şi cutii de ţigări de foi. Supunîndu-se acestui obicei, căpitanul venea la aceste mici serate provinciale cu aceeaşi grabă cu care s-ar fi dus la dentist, stătea zîmbitor şi tăcut, furişîndu-se din cinci în cinci minute să caşte de plictiseală la fereastră.

Fapt este că prefera conversaţiei vii şi însufleţite a domnului colonel baron conversaţia ordo-

nanței lui, un necioplit guraliv, care, în timp ce-i curăța cizmele sau îi lustruia teaca nichelată a săbiei, îi povestea bîrfelile cazărmii. Tot felul de prostii pe care le asculta în tăcere, călare pe scaun, cu o țigară de foi în gură, profund interesat, cu toate că se prefăcea indiferent, întinzîndu-se și căscînd zgomotos. Regimentul, pentru el, se mărginea la interiorul cazărmii, cuprins între zidurile pe care, noaptea, le săreau soldații ca să cutreiere cîrciumile dubioase și saloanele cu oglinzi ale caselor cu obloane veșnic închise.

Dragostea aceasta pasionată față de soldații lui, dragoste în care se simțea un rest de veche slăbiciune frățească, La Guillaumette, după atîția alții, o simțise și el acum. Bucuria lui de a avea, pentru prima oară în viață, o monedă de cinci franci în buzunar se complica cu o subită înduioșare. Învăluind pe căpitan cu aceeași privire cu care îl învăluiau odinioară iepele cu picioare nervoase, La Guillaumette rumega în el ceva care nu venea, ceva cu care să exprime toată recunoștința lui, într-o formă ingenioasă și delicată.

— Ei, ce este ? întrebă Hurluret, cu necaz. Ce te tot uiți la mine așa, ca vițelul la poarta nouă ?

Caporalul, încurcat, rosti :

— Domnule căpitan... vă mulțumesc foarte mult... foarte mult... Sînteți așa de bun, domnule căpitan !...

Dar acest mod de demonstrație era, nici vorbă, făcut ca să-l înfurie pe Hurluret.

Fără să se miște, aruncă lui La Guillaumette o privire piezișă, sălbatică :

— A ! Sînt bun ? Zici că sînt bun ? Ești sigur că sînt așa de bun ? Așa ! Încearcă numai și mi te-ntoarce beat poimîine dimineață, sau vezi de lipsește la apel ; dacă nu te trîntesc o lună la închisoare și îți iau și galoanele, să fiu al dracului ! Ai să vezi tu atunci dacă sînt bun ! Hai, și acuma, destul ! Șterge-o de aici ! Ieși !

VI

Din birou în dormitor, La Guillaumette nu făcu decît un salt.

Intră ca o furtună. Uşa, deschisă cu putere, lovi în spate pe Lantibout, soldatul de serviciu, care venea de la bucătărie purtînd în braţe o coloană de gamele sprijinită de piept.

Îmbrîncit fără veste, se poticni şi fu cît pe ce să cadă.

Începu să înjure:

— Bagă de seamă, dobitocule!

— Ho! Ho! zbieră toată sala.

Din toate colţurile răsuna acelaşi strigăt:

— Nu răsturna gamelele!

Pentru toţi, asta însemna acelaşi lucru: cina dusă pe gîrlă, mîncarea răsturnată pe jos, ca o baltă gloduroasă străpunsă de ciolanele cotletelor.

Numai caporalul rămase liniştit.

Se opri. Drept orice scuză rosti:

— Cine are poftă de două zile de închisoare? Cine? Să vină să-mi spună! Biroul e deschis, ascult reclamaţiile.

În faţa acestei explicaţii foarte clare, toţi trebuiau să se încline.

Aşa şi făcură.

Lantibout, ce-i drept, printr-o prodigioasă dibăcie, izbutise să menţină fragilul echilibru al gamelelor, deşi acestea ameninţau să cadă, din moment în moment.

Toţi se grăbiră să-l uşureze.

De pe marginea raftului cu pîine, pe care erau fixate cu o cureluşă de piele, un soldat desprinse două furculiţe de cositor, singurele pe care le avea plutonul.

Strigă:

— La rînd, drepţi!

Şi aruncă o furculiţă, în timp ce cu cealaltă începu să-şi atace porţia.

Şi atunci începu masa, asaltul la mîncare, goana după cănile care dispar regulat la ceasul mesei, trecute dintr-o sală în alta fără să se ştie cum, sau rostogolite pe sub paturi.

Şi, fireşte, un concert întreg:

— Care mi-a luat cana?

— Mai mare scîrba! Să vă fie ruşine!

— Daţi-mi cana, ori vă scot la raport, auziţi?

Pe urmă, strigăte după soldatul de serviciu:

— Nu-i apă! Apă! Ei, care-i de serviciu astăzi? S-aducă apă!

De fiecare parte a mesei, soldaţii se înghesuiau cum puteau, formînd un şir de capele cenuşii, de tricouri brune şi de cămăşi galbene în faţa unui şir de tricouri brune, de cămăşi galbene şi de capele cenuşii.

Se îngrămădeau cot la cot, picior lîngă picior: dar era loc pentru toţi. Întotdeauna cîte un întîrziat se prezenta, încăleca pe bancă şi îşi făcea loc între două trupuri, chiar dacă stîrnea în jurul lui proteste sălbatice:

— A, nu! Destul!

— Nu mai e loc!

— Daţi-l afară!

— Crăpăm aici!

Dar nu la regiment e obiceiul ca cineva să se emoţioneze pentru atîta lucru. Noul-venit, în faţa protestelor indignate, rămînea calm şi inodor, sau cel puţin atît cît se putea rămîne calm şi inodor în atmosfera asta de cuptor. Ştergea numai masa în faţa lui, îşi aşeza pîinea şi gamela, pe al cărei capac îşi depunea tutunul, şi trăgea cu ochiul, gata să prindă din zbor furculiţa rămasă liberă.

În acest timp, Croquebol, cavalerist fruntaş, căruia căldura îngrozitoare îi cam tăiase pofta de mîncare, se lungise pe pat şi dormita culcat pe burtă, înfăţişînd privitorilor un fund enorm pantalonat cu roş. Acest fapt sugeră lui La Guillaumette, pe care perspectiva unei călătorii la Saint-Mihiel îl înveselise, ideea unei farse delicate; îşi scoase încetişor saboţii, se apropie în vîrful degetelor,

sprijinindu-se de paturi, și, deodată, pe rotunjimile bombate ale lui Croquebol, croi o palmă în stare să doboare un vițel.

Croquebol sări în sus.

— Ai !

Rostogolindu-se pe o coastă, ca o clătită prăjită numai pe o parte, se ridică pe jumătate, sprijinindu-se în coate, și își aruncă în fața iluminată a caporalului toată exasperarea :

— Măgar, dobitoc, porc, spion, palavragiu și mincinos !

Celălalt spuse :

— Taci, că ți-am adus o veste bună !

Croquebol tăcu imediat.

Liniștindu-se deodată, se dădu jos din pat.

— Ce veste bună ? Ce veste bună ?

La Guillaumette lăsă întrebarea fără răspuns.

Încet, cu amîndouă mîinile, scoase grămadă din buzunarul pantalonilor banii majorului.

— Ginește, spuse el solemn.

— Ei, al dracului ! exclamă Croquebol, l-ai înjunghiat pe major ?

La Guillaumette clipi din ochi afirmativ :

— Cam așa ! spuse el. Oricum, facem pe din două. Și acuma haide, plecăm la Saint-Mihiel, o s-aducem niște mîrțoage. Îmbracă-te repede.

— Aș ! spuse Croquebol, cu un ton totodată interogativ și bănuitor.

Caporalul se aprinse :

— Cînd îți spun odată ! Ce, crezi că mint ? Uite aici permisia ta : „Croquebol Jean-Philippe, permis de 24 ceasuri". Știi să citești, cap sec ?

Croquebol, pe care-l urmărea încă bănuiala că e mistificat, luă hîrtia și o citi în tăcere. Dar, deodată, fața lui rotundă se înroși și, ridicîndu-și mîinile pîrlite deasupra capului, strigă :

— Ura !

Tocmai luase și el, dimineața, la instrucție, două zile de închisoare, așa încît și pentru dînsul era un îndoit noroc.

— Aha ! Acum ești vesel, spuse caporalul, triumfător.

Drept orice răspuns, Croquebol operă o stîngămprejur după toate regulile, și, în glumă, ca să-și arate entuziasmul, izbi pe caporal cu piciorul în piept.

La Guillaumette răspunse imediat și sări pe el. Se luară de gît. Veselia zgomotoasă a celor doi soldați se contopi într-un corp la corp amical. La Guillaumette cuprinse cu o mînă strîns la subsuoară capul lui Croquebol, în timp ce cu cealaltă mînă îl croia zdravăn la fund.

Sala, înveselită, urla. Se puneau rămășaguri pentru cei doi luptători.

Croquebol, cu gîtul încleștat, mergînd de-andaratelea, încerca să-și libereze capul, suflînd ca o focă de s-auzea pînă în stradă. Făcură astfel împreună înconjurul odăii, dînd cu șoldurile în paturi și cu umerii în pereți. În sfîrșit, La Guillaumette, mai robust, băgă un braț printre picioarele lui Croquebol, îl ridică în sus, îl răsturnă pe un pat și îl propti acolo cu pumnii lui puternici, strigînd :

— Acum, mai fă ceva dacă poți !

Croquebol, totuși, nu voia să se dea bătut. Fără să poată spune un cuvînt, congestionat de căldură și de rîs, protesta, dînd energic din cap, se zbătea cumplit, cu picioarele în sus, lovind în aer cu cizmele lui grele. La Guillaumette fu nevoit să întrebuințeze mijloace extreme : se lăsă cu toată puterea peste Croquebol, acoperindu-l cu trupul, răpunînd astfel rezistența încăpățînată a acestui învins de rea-credință. Nenorocirea fu că, în același timp, La Guillaumette dădu cu piciorul în sobă ; aceasta se dărîmă cu zgomot.

Un strigăt izbucni :

— Păzea !

Într-adevăr, burlanul sobei, zguduit puternic și lipsit de reazim, se pregătea, după o scurtă șovăire, să cadă și el. Se desprinse și se rostogoli în trei bucăți pe podele, lăsînd deschisă în tavan o gaură

neagră, de unde începu să curgă o ploaie de funingine și de tencuială.

Cu aceeași mișcare instinctivă, soldații se aruncară asupra gamelelor, acoperindu-le cu coatele. Se ridicară, înecați de funingine, cu pete largi și negre între umeri.

Atunci, scandalul se făcu asurzitor:

— Porcilor!

— Pifanii dracului!

— Ce-ați făcut, mă, cu mîncarea?

— S-a dus dracului mîncarea!

— Cine are să mai mănînce porcăria asta?

— Rușine să vă fie, oameni în toată firea!

— Fir-ar să fie, îmi dau demisia, o face cîrmuirea ce-o ști!

La Guillaumette, care dăduse drumul lui Croquebol, contempla dezastrul cu netulburată seninătate. Își puse mîinile în buzunar și întrebă:

— Ei, ce e? Ce s-a întîmplat? Ce atîta scandal? Doar n-aveți să faceți foc pe vremea asta!

Și adăugă liniștit:

— Lantibout, tu ești de serviciu?

— Da, zise cel întrebat, ce este?

— Ai să te urci pe masă și ai să-mi repari toate astea.

Acest deznodămînt neașteptat aruncă pe numitul Lantibout într-o stupefacție legitimă.

Spuse:

— Să repar soba?

— Da, da, s-o repari! spuse La Guillaumette; și repede! Iar voi cărați-vă de-aici, și luați gamelele!

Dar Lantibout întinse brațul.

— Nu-i nevoie să luați nimic, spuse el liniștit. Am să repar pe dracul, asta am să repar.

Fu o clipă de tăcere. La Guillaumette, surprins, își încrucișă brațele pe piept și, cu privirile, făcu înconjurul camerei, ca și cum ar fi vrut să o ia de martoră la acest act de rebeliune.

— Ai să repari pe dracul? întrebă el cu o voce stinsă în care tremura fiorul unei mînii stăpînite.

— Da, chiar așa! declară soldatul de serviciu, eu nu sînt coșar! Auzi colo! Vrei să-ți repar soba? De ce-ai dărîmat-o? Dacă n-ai fi dărîmat-o, n-ar trebui reparată.

Acest raționament se impunea prin calitățile lui de claritate și de logică într-adevăr indiscutabile. La Guillaumette, însă, nu se lăsă convins.

Foarte impulsiv, fără a fi rău, foarte grijuliu de autoritatea lui, se făcu alb, se făcu galben, se făcu verde și, în sfîrșit, lovind cu pumnul în masă de zăngăniră gamelele, începu să strige:

— Lantibout! Ai două zile de închisoare ca să te înveți minte să mai vorbești cu mine! Care va să zică așa? Ai să repari pe dracul? Ai să repari pe dracul, hai? Avem să vedem noi dacă ai să repari pe dracul! Îți dau cinci minute ca să-mi execuți ordinul, să repari burlanul și să mături pe jos, auzi? Dacă nu faci asta chiar acum, îți mai dau două zile pe deasupra pentru că n-ai vrut să m-asculți, și la raport te fac să mai capeți încă două săptămîni, m-ai auzit?

Soldatul încercă să ia cuvîntul, dar La Guillaumette îi închise gura brusc:

— Destul, acuma! Taci! Sau, dacă nu, ai să vezi tu!

Se întoarse spre masă:

— Și voi ce mai căutați aici? Nu v-am spus odată să plecați? Haide, repede, plecați de-aici, cu gamele cu tot! Ei, al dracului, știi că e nostim? Ce, sînt sau nu sînt caporal, de trebuie să vă spun de douăzeci de ori același lucru?

Toți îl ascultară cu o rea voință și cu o lipsă de grabă vădită.

Ba chiar se ridică un glas:

— Ei, da' unde să mergem să mîncăm?

— La privată!!! urlă caporalul. Cine a întrebat? Tu ești? Bun! Ai să fii consemnat patru zile, ca să te-nveți să mai pui întrebări tîmpite!

Această mică execuție își făcu efectul; nimeni nu mai insistă, și soldații, tîrîndu-și saboții, cu gamelele în mînă și cu pîinile la subsuoară, ple-

cară să-şi sfîrşească masa unde putură, pe marginea paturilor sau pe marginea ferestrelor.

Încă o dată, ordinea cea mai desăvîrşită domnea în sală.

VII

După ce se potoli furtuna, şi lucrurile intrară în făgaşul lor obişnuit, cei doi tovarăşi îşi făcură socotelile.

La Guillaumette scoase cinci franci şi spuse :

— Uite !

Croquebol, din fundul buzunarului, scoase suma de şaizeci şi cinci de bani : împrumutul lui intact primit în ajun, plus cinci centime de economii făcute mai demult ; în total, cinci franci şaizeci şi cinci, o avere ! pe care, de altfel, vorbiră s-o atace de pe acuma şi să boteze puţin mîncarea.

Dar La Guillaumette stătea la îndoială.

Se scărpină în cap, pe sub capelă, spunînd că „n-au să aibă destul pentru călătorie", cu un glas moale, în care se simţea lipsa de convingere şi ispita nebună de-a lua de pe acuma un acont din plăcerile viitoare.

În sfîrşit, pofta se dovedi mai tare.

Se hotărî :

— Ei, şi la urma urmei, spuse el, cînd n-o mai rămîne nimic, vedem noi ! Du-te de ia o jumătate de vin şi de douăzeci de bani magiun.

Croquebol ascultă şi fugi repede la cantină, de unde se întoarse peste o clipă cu bunătăţile. Cocoţat desculţ pe masă, Lantibout trase cu coada ochiului :

— Să nu vă fie de deochi, da' ştiu că vă îndopaţi !

Caporalul nu găsi cu cale să ia în seamă această observaţie.

— Să mîncăm, spuse el, simplu.

Pe patul pe jumătate desfăcut al lui Croquebol, cei doi se aşezară, cu un picior spînzurînd, cu celă-

lalt adus sub ei, cu magiunul pus într-o gamelă la mijloc. Şi imediat făcură un program.

La Guillaumette îşi expuse ideile cu o claritate perfectă.

— Ascultă, fîrtate, eu am să-ţi spun una şi bună : înţelegi tu că dormitul la cazarmă la Saint-Mihiel, atîta rău cît mă gîndesc eu la aşa ceva, şi tu la fel ; şi scrisoarea majorului către plutonierul de serviciu poţi să ţi-o pui undeva, dacă vrei. Aşa că am să-ţi spun una şi bună : eu, la noapte, vreau să petrecem ! Să petrecem, mă, să se ducă vestea ! Ne-a venit şi nouă apa la moară ! Asta-i sigur, şi n-ai să-mi spui că n-am dreptate !

— Mai rămîne vorbă ? spuse Croquebol.

La Guillaumette continuă :

— Care va să zică, luăm trenul de 8 şi 47 şi ajungem la Saint-Mihiel la 9 şi 22, înţelegi tu ? Bun ! Noi trebuie să fim înapoi poimîine la raport, asta trebuie, aşa a zis căpitanul. Aşa că uite ce e, eu am să-ţi spun una şi bună : nu trebuie o sută de ani ca să luăm de căpăstru patru cai şi să-i ducem la gară. Norocul nostru că scăpăm de instrucţie. Să mergem să dormim la cazarmă ? Mergem pe dracu ! Uite aşa o să mergem să dormim la cazarmă.

Şi, spunînd acestea, La Guillaumette avu acea mimică, delaolaltă expresivă şi distinsă, care consistă în a-ţi freca bărbia cu dosul palmei.

Croquebol aprobă cu tărie :

— Să fie al dracului, ar fi prea mare tîmpenie !

Apoi, la rîndul lui, strecură şi el una şi bună, şi anume că, la militărie, trebuie să ştii cum „s-o iei", ceea ce făcu pe caporal să riposteze prin această observaţie, plină de tîlc :

— Nu trebuie numai să ştii cum s-o iei, trebuie să ştii şi cum s-o duci.

— Adevărat, spuse Croquebol, ai dreptate.

Îşi schimbau părerile cu o adîncă gravitate. Goliseră gamelele şi acum întindeau rînd pe rînd mîinile şi întingeau în magiun bucăţi mari de pîine neagră, pe care le duceau la gură şi le gustau îndelung, ca

nişte bieţi oameni pe care risipa unei mese somptuoase n-a ajuns încă să-i blazeze.

Dar deodată, după o privire pe fereastră, Croquebol declară că cerul se înnoureazǎ.

Încruntă din sprîncene.

— Al dracului : numai de n-ar ploua ! Ar fi mai mare scîrba !

În sală, cîţiva chicotiră.

Lantibout, cufundat în repararea sobei, pe care tocmai o scutura izbind-o cu piciorul, îşi întrerupse treaba şi întoarse spre ceilalţi o faţă radioasă. Ploaie? De-ar da Dumnezeu ! Atîta aştepta ! Şi toată sala aştepta cu el ! Toată sala, pe care norocul celor doi o umplea de ciudă şi invidie.

Şi, în adevăr, era foarte de aşteptat ca ziua să nu se sfîrşească fără ploaie.

Se strica vremea ; se pregătea de furtună. Împinşi încet de un vînt abia simţit, nori grei cuprindeau, bucată cu bucată, cerul rămas pînă atunci de o limpezime netulburată, şi, pe podeaua sălii, umbre repezi alergau, se alungau de la fereastră la uşă, cu o persistenţă rău prevestitoare. La Guillaumette, care observase sentimentul general de bună camaraderie, dădu dispreţuitor din umeri.

Spuse :

— Asta-i ploaie ? Ploaie-i asta ? Dac-o mai fi şi asta ploaie, halal să vă fie !

— Om vedea, spuse Lantibout, om vedea.

Clipea din ochi cu un aer şiret şi mucalit, iar caporalul, pe care îl exaspera dorinţa lui aspră de a-i strica de pe acum plăcerea pe care şi-o făgăduise, scrîşni furios din dinţi, apucat de-o poftă cumplită să-i dea lui Lantibout două zile de închisoare, dar se stăpîni. De teamă să nu pară supărat, îşi înnăbuşi mînia.

— Ia dă-mi vinul, spuse el lui Croquebol, să-i mai tragem un gît. E mai cuminte să bei decît să stai de vorbă cu nişte dobitoci !

Apoi, cu glas scăzut :

— Fire-aţi ai dracului !

Şi cum indignarea îl făcea să cam piardă justa împărţeală a vinului din garafă, Croquebol spuse încetişor :

— Ştii, mă, dacă nu-ţi place cumva vinul, am putea aduce altceva.

Dar tocmai atunci orologiul cazărmii bătu 5 şi, cu toate că mai aveau aproape 4 ceasuri pînă la tren, cei doi soldaţi se uitară unul la altul.

— Să băgăm de seamă să nu pierdem trenul, spuse Croquebol.

— Aşa, da, spuse celălalt. Avem vreme, dar, oricum !

Săriră în picioare, amîndoi deodată, şi se repeziră la lăzile cu „efecte", fixate în perete, la căpătîiul paturilor. După ce dădură la o parte bluzele şi pantalonii de pînză păturiţi cu îngrijire, traseră afară, încet şi greu, dolmanele şi pantalonii de călărie nr. 1. Atîrnară pantalonii de colţurile rafturilor de pîine şi începură să lustruiască bazoanele. Împrejurul lor rîsetele continuau, rîsete discret ironice, amestecate cu politicoase observaţii rostite cu jumătate glas : „Plouă sigur", „Norocul broaştelor !", „Ăştia care pleacă n-ar face rău să-şi ia nişte umbrele !" şi alte fine ironii, pe care cei doi se făceau că nu le iau în seamă, deşi în sufletul lor turbau de ciudă. Fluierau, cîntau cît îi ţinea gura, frecau cumplit pielea bazoanelor şi nu s-ar fi uitat pe fereastră pentru nimic în lume, de frică să nu-şi trădeze neliniştea ; dar, la drept vorbind, se grăbeau grozav, de teamă să nu-i apuce ploaia tocmai la plecare, spre marea mulţumire a celorlalţi.

Cerul le cruţă această amărăciune ; cu cizmele lor spălate cu gaz şi strălucitoare ca oglinda, putură să păşească pe un pămînt înţelenit de două săptămîni de secetă, şi tăcerea dezamăgită care le salută plecarea îi umplu de o bucurie triumfătoare. Asta îi făcu să nu mai vadă grămada de nori glodurosi tîrîţi de vînt deasupra capetelor lor şi săgeţile echivoce care plesneau pieziş acoperişurile ascuţite ale grajdurilor decupate acuma clar pe un fond de cerneală

neagră. Ba chiar, ideea de a-i face farse lui Flick trecu prin mintea imaginativă a lui La Guillaumette.

Dădu tovarăşului cu cotul:

— Ia-o la dreapta, spuse el, să mergem să-l otrăvim pe Flick.

Croquebol, mirat, îl privi:

— Să-l otrăvim pe Flick?

Dar, deodată, înţelese.

Fu cuprins de entuziasm:

— Aha! Da! Hă, hă! Asta-i bună!

La Guillaumette, nu fără oarecare mîndrie, rîse încetişor.

Făcură un înconjur, trecură, fără să se grăbească, pe la fereastra plutonierului, care, cînd nu supraveghea el însuşi corvoada pedepsiţilor, îşi petrecea trei sferturi din timp în dosul perdelelor, la fereastră, observînd ce se întîmplă afară — pe urmă porniră spre poartă şi ieşiră.

Fireşte, nu făcură nici cinci paşi şi în urma lor se auzi un glas:

— Hei, voi de colo!

Se răsuciră pe călcîie, se întoarseră înapoi şi veniră să se posteze în faţa lui Flick, cu mîna întinsă la ureche, cu călcîiele lipite, privind pe subofiţer cu calma siguranţă pe care o dau conştiinţele liniştite.

— Să trăiţi!

— Voi sînteţi? spuse Flick. Cum? ieşiţi în oraş cînd sînteţi pedepsiţi? Să-mi faceţi plăcerea să vă duceţi chiar acum să vă dezbrăcaţi; şi aveţi să căpătaţi încă o săptămînă fiecare.

La Guillaumette luă cuvîntul:

— Dar nu ieşim în oraş, domnule plutonier.

Flick izbucni:

— Cum nu ieşiţi în oraş cînd eu vă prind în ţinuta de oraş, pe stradă!!! Şi îndrăzniţi să spuneţi că nu ieşiţi în oraş? Ştiţi că sînteţi obraznici? Am să raportez mîine dimineaţă colonelului, să vedem ce are să spună!

— Vă asigur, continuă La Guillaumette cu o insistenţă respectuoasă, că nu ieşim în oraş.

Apoi, după o pauză iscusit prelungită, lămuri situaţia :

— Croquebol şi cu mine sîntem trimişi în misiune. Poftim permisiile. Să nu credeţi că vă spun minciuni.

Aceste vorbe produseră tot efectul care era aşteptat să se producă.

Flick, cu o mişcare bruscă, apucă hîrtiile şi începu să le citească, fără o vorbă. În faţa lui, cei doi soldaţi păstrau poziţia de drepţi ; schimbaseră amîndoi o scurtă privire, dar se ţineau serioşi, fără să clipească, impasibili. O cută doar, la colţul gurii, trăda o enormă veselie interioară.

Subofiţerul nu se clinti.

Cei doi soldaţi îl făcuseră caraghios, dar el avu destul spirit ca să se prefacă şi să nu le arate ciuda de-a fi fost păcălit, deşi în sinea lui fierbea.

— A, aşa stau lucrurile, spuse el, în cazul ăsta, e altă gîscă, duceţi-vă, duceţi-vă !

Îşi luase un aer vesel şi prietenos, se legăna pe picioare, făcînd pe omul care la vederea tinereţii îşi aduce aminte de escapadele de altădată :

— He ! he ! aveţi să mai petreceţi şi voi puţin ! Ce să-i faci ? Cînd e omul tînăr ! Acum vi-i vremea, că mai tîrziu... Hei ! dacă aş mai avea şi eu douăzeci de ani !...

Şi, visător, ticălosul ridică braţele spre cer, evocînd amintiri îndepărtate, orizonturi pe jumătate şterse, cu fluturări de fuste şi sărutări furate de pe buze frumoase. În sfîrşit, se linişti ; strînse mîinile celor doi, urîndu-le călătorie bună, şi se întoarse, în timp ce La Guillaumette, pe care nu-l înşela de loc această comedie grosolană, mormăia printre dinţi cuvîntul cel mai potrivit pentru această împrejurare :

— Puşlama !

Flick se gîndea : „Şi-au bătut joc de mine ca de un recrut, măgarii ! Lasă, lasă ! Cine rîde la urmă... Mai pun eu o dată mîna pe ei !"

I

Bătea 7 şi jumătate cînd au ajuns la gară.

Aşadar, mai aveau exact cinci sferturi de ceas pînă la plecare.

Le petrecură în sala de aşteptare a clasei a treia, în picioare, cu nasul la geam, privind cum defilau încet interminabilele trenuri de marfă, lungul şir al vagoanelor încărcate cu bîrne şi scînduri şi al vagoanelor de vite. Din cînd în cînd, prin deschizătura unei uşi, apărea un cap de vacă, cu ochi neliniştiţi şi amărîţi, cu fire subţiri de bale atîrnate la colţurile gurii ; şi acest grotesc spectacol făcea pe cei doi oşteni să rîdă cu hohote gălăgioase. După un tunet cumplit, ploaia începuse. Fu mai întîi un ropot de picături mari, descărcînd pe jos ca o revărsare de bănuţi. Apoi, fără tranziţie, un potop, năruirea pe pămînt a unui cer de ardezie, zărit piezis, ca o bară neagră, înre cele două acoperişuri de fier şi geamuri ale peroanelor.

Croquebol clătină melancolic din cap şi dădu drumul unei înjurături, presimţind o nelămurită catastrofă, dezastru inevitabil al oricărei petreceri pe care ai plănuit-o şi ai gustat-o prea mult de mai înainte. La Guillaumette, însă, îi pufni de rîs în nas.

El era foarte liniştit. Ştia el ce ştia. Ploua cu găleata, burlanele vărsau cascade de apă, de pe acoperişurile înclinate şuvoaiele atîrnau în lungi stalactite, dar, oricum, asta nu era ploaie : un nor trecător, şi nimic mai mult ! Şi La Guillaumette spunea :

— Cu cît plouă mai tare, cu atît trece mai repede.

Era, de altfel, un fapt indiscutabil că se pricepea în meteorologie mai bine decît observatorul meteorologic în persoană, şi nimeni nu-i putea ţine piept în această chestie. Aşa că Croquebol se linişti, începu chiar să se intereseze de repeziciunea ploii şi să se bucure copilăreşte văzînd cum stropii săreau, lovindu-se de şină ca nişte fire de oţel. Printre liniile aproape inundate şi ele, patru pîraie improvizate curgeau, tîrînd cu ele tot felul de epave, bucăţi de jurnal, crenguţe, şi chiar şi o sticlă goală, aruncată, se vede, de pe fereastra unui vagon.

Legănarea ca de raţă a sticlei îi făcu să se strîmbe de rîs.

— Hă ! hă ! spuse Croquebol. Ia uite frumuseţe de bărcuţă ! Hă ! hă !

La Guillaumette spuse :

Dă, Doamne, ploi de-a lungul şi de-a latul
Ca să se bucure soldatul.

Şi cum un bubuit de tunet zgudui tocmai atunci uşile cu geamuri ale sălii, se prefăcu că s-a înşelat şi salută cu gravitate pe Croquebol :

— Noroc ! Să trăieşti, porcule !

Primiră cu o aclamaţie entuziastă intrarea în gară a trenului de 8 şi 47. Se repeziră şi luară cu asalt un compartiment gol.

Se instalară unul în faţa altuia, proptindu-se fiecare în colţul lui, cu o importanţă de proprietar care se duce să se odihnească la moşie. Din buzunarul umflat a lui Croquebol ieşea gîtul unei sticle de un litru. O clipă, se priviră în tăcere, oglindindu-şi unul altuia bucuria ; şi deodată izbucniră amîndoi. La Guillaumette dădu comanda : „Un, doi ! Un, doi !" şi începură să zbiere în cor *Regina Pomaré*, cîntec obligator la orice petrecere soldăţească.

În îngustul spaţiu liber dintre banchetele vagonului, Croquebol, care se sculase, bătea talpa în loc, legănînd coatele, maimuţărind mersul greoi al pompierilor, în timp ce La Guillaumette bătea cu pumnul un ritm fantezist. Zbierau amîndoi :

Hei! regina Pomaré
Goală-i de jur împrejur,
Vara poartă-n loc de fustă
O lulea înfiptă-n...

O cucoană bătrînă, care tocmai atunci avu nefericita idee să deschidă uşa, se pomeni cu rima în nas. Scoase un ţipăt uşor şi plecă, destul de repede, să-şi caute loc în altă parte.

Croquebol şi La Guillaumette rîseră cu lacrimi. Împărtăşind aceeaşi plăcere, se simţeau pătrunşi unul faţă de altul de o dragoste extraordinară, de o dorinţă nebună de a se îmbrăţişa, şi începură din nou să-şi care pumni zdraveni şi palme cumplite, care lăsau pe roşul pantalonilor urma mănuşilor albe, proaspăt spălate.

— Fir-ai să fii, Jean-Philippe, spunea La Guillaumette.

— Ah, ce mai pehlivan!

De-a lungul trenului oprit, un conductor alerga pe lîngă vagoane, închizînd cu zgomot uşile :

— Călătorii pentru Paris şi în direcţiunea Paris, în vagoane!

Croquebol, devenit grav, comandă :

— Pentru trap... La traap!

Şi cînd trenul porni, La Guillaumette, arătînd pumnul oraşului întrezărit vag în umbra serii, prin geamurile punctate de stropi nenumăraţi de ploaie, strigă :

— Rămîi cu bine, tîrg scîrbos!, ca şi cum n-ar mai fi trebuit să se întoarcă aici niciodată.

Călătoria fu de o veselie nebună.

La Lérouville, conductorul, strigă ceva afară ; Croquebol îi acoperi glasul :

— Ia mai tacă-ţi gura, mă!

La Guillaumette, după ce constată că orologiul arăta exact 9, dădu raportul de seară, ţinînd litrul în mînă ca pe o lumînare :

— Tăcere la apel ! Nu-i nimeni lipsă, domnule locotenent !

Trenul porni din nou.

Pe la ferestrele vagonului, cîmpia deşartă alerga înapoi. Noaptea se topea în furtună, căzînd dintr-un cer de culoarea fierului, pe care nori bosumflaţi se zbăteau asemenea unei îngrămădiri de munţi. Dar cei doi soldaţi nu se îngrijeau de asta, cuprinşi de beţia plecării şi a primelor ceasuri de libertate. Ca şi cum ploaia care biciuia geamurile ar fi biciuit în acelaşi timp şi bucuria lor exuberantă, în ultimele licăriri ale zilei, zburdau, se strîmbau unul la altul, cîntau, trăgînd cîte un gît din sticlă după fiecare cuplet. La staţii, dădeau geamul în jos şi, în cadrul strîmt al aceleiaşi ferestre, îşi arătau feţele, uşor îmbujorate de vin.

Şi făceau glume. Către jandarmul de planton în gară strigau : „Salut, domnu'jandarm !", pe urmă, cînd plecau, îşi băteau joc de vreun lucrător de la căile ferate rămas în urmă, pe peron, foarte veseli dacă omul, de departe, dădea dispreţuitor din umeri sau le răspundea cu vreo înjurătură, luată de vînt.

La Bar-le-Duc, tocmai în clipa în care se mirau, văzînd ceasul, că încă n-au ajuns, şeful trenului apăru, cu felinarul în mînă, pe scara vagonului.

Întrebă :

— Biletele, camarazi !

La lumina felinarului, şeful examină cele două bilete.

Tresări de mirare :

— Cum aşa ? Mergeţi la Saint-Michel ?

— Sigur, spuse La Guillaumette.

— Bine, dar atunci, spuse şeful de tren rîzînd, trebuia să coborîţi la Lérouville şi să luaţi trenul de Verdun ! De ce n-aţi coborît la Lérouville ?

— Lérouville ! spuse caporalul ; Lérouville ! Da ce ? ştiu eu unde e Lérouville ? N-am auzit niciodată de Lérouville

Spunea acestea, agitîndu-se pe banchetă, ridicînd brațele, luînd de martor fiecare colț al vagonului că nu știe nimic.

Șeful de tren continuă :

— Pe mine nu mă privește. Am anunțat la Lérouville că pasagerii pentru Saint-Michel, Verdun și așa mai departe trebuie să schimbe trenul, n-aveați decît să fiți atenți, ce vreți să vă fac ? Haide ! haide ! Coborîți ! Nu puteți rămîne aici !

Croquebol, care ascultase fără să spună nimic, întrebă :

— Să coborîm ? Da' ce, am ajuns ? Unde sîntem ?

— La Bar-le-Duc.

— Păi, cum atunci, spuse soldatul, dacă noi mergem la Saint-Michel ?

— Ei ! exclamă șeful de tren, cînd vă spun odată că v-ați înșelat ! Încăpățînat mai ești ! Cu trenul ăsta mergeți la Paris, pricepeți ? De altfel, n-am vreme să stau de vorbă ! Vreți să coborîți, da, sau nu ?

Uluiți, cu toată veselia curmată brusc, cei doi permisionari se uitară unul la altul, grozav de neliniștiți, aproape siguri că au comis, fără să știe, o fărădelege nemaipomenită, cuprinși de o nelămurită teamă că vor fi băgați la închisoare.

În sfîrșit, La Guillaumette izbucni într-o cascadă de înjurături :

— Mama ei de viață ! Fir-ar al dracului să fie ! Am ajuns acuma la Bar-le-Duc ! Ce dracu avem să facem la Bar-le-Duc ?

Și, întorcîndu-se spre Croquebol, i-o trînti :

— Asta-i numai din vina ta, să știi !

— Din vina mea ? strigă Croquebol, uluit.

— Da, din vina ta ! continuă cu violență caporalul. Cine te-a pus să strigi să-și țină gura, cînd a anunțat la Lérouville că se schimbă trenul pentru Saint-Michel de n-am auzit, și acuma vine să ne înjure ? Cine te-a pus ? Lasă, ai să vezi tu ! Dacă pățim ceva, să fiu al dracului, cînd ne întoarcem, ies la raport și spun colonelului tot, așa cum s-a

întîmplat şi cum ai strigat să-şi ţină gura. Ai să vezi tu ce-ai să păţeşti!

Croquebol, prins cu mîţa-n sac, începu să mintă cu înverşunare.

Răspunse rece:

— Mai întîi, să ştii un lucru: n-am strigat eu să-şi ţină gura.

— Cum aşa? se miră caporalul, nu cumva ai să spui că am strigat eu?

— Ba bine că nu!

— Ei, al dracului!

Ca împins de un resort, La Guillaumette se ridică. Croquebol făcu la fel. Rămaseră aşa faţă-n faţă, cu mîna întinsă, arătîndu-se unul pe celălalt, zbierînd amîndoi; unul, galben de mînie, celălalt, încăpăţînîndu-se să-şi apere cu orice preţ responsabilitatea primejduită.

Şeful de tren, plictisit, plecase fără să mai spuie nimic.

Se întoarse în curînd, împreună cu şeful gării: o faţă rotundă de oberchelner bine hrănit, cu şapcă albă.

II

— Ei! ei! spuse cu un ton părintesc acest funcţionar superior, de ce vă certaţi?

Readuşi la ordine, cei doi se liniştiră imediat şi începură să intre în tot felul de explicaţii, dar şeful gării nu voi să ştie de nimic.

— Foarte bine, spuse el, foarte bine, avem să vedem noi îndată! Numai că, dragii mei, deocamdată să vă daţi jos şi să lăsaţi trenul să plece, ne-am înţeles? Aşa! Nu-i mare greutate! Îmi place că sînteţi oameni de înţeles. Şi acuma, să stăm de vorbă. Ce s-a întîmplat? Am auzit că aveţi bilete pentru Saint-Michel...

Cei doi răspunseră, amîndoi deodată :

— Da, domnu şef de gară !

Acesta, cu acelaşi aer de băiat de treabă, continuă :

— Aşadar, sînteţi în permisie ?

Voia să se informeze.

Din pricina asta, răspunsul destul de vag al lui Guillaumette, care spuse că erau în permisie fără ca de fapt să fie — deşi, totuşi, erau în permisie —, îl făcu bănuitor. Îi privi rînd pe rînd, drept în ochi.

— Hei, trebuie să vedem ! Nu cumva aţi plecat fără voie ?

— Fără voie !

Cei doi protestară cu energia pe care ţi-o dă conştiinţa unei cauze drepte.

La Guillaumette îşi desfăcu repede dolmanul, scoase cele două permisii şi le puse cu sila în mîna şefului, care, convins, se dădea înapoi, nu voia să citească, în timp ce ei, jigniţi că fuseseră bănuiţi, insistau, arătînd pe hîrtie cu degetul parafa în zigzag a colonelului baron şi ştampila albastră a casieriei.

— Uitaţi-vă, domnule şef de gară, e ştampila care trebuie !

— Bine, bine, am înţeles, măi băieţi, cînd vă spun că vă cred !

Trebui să citească, pentru a scăpa de ei. De-abia după aceea, începură a povesti cum s-a întîmplat : La Guillaumette expunînd cazul în calitatea lui de şef al detaşamentului, Croquebol povestind şi el faptele în felul lui, de teamă ca nu cumva tovarăşul să arunce toată vina pe capul lui.

Şeful de gară asculta, ameţit de atîta vorbărie şi distrîndu-se. Avu imprudenţa — după ce, în sfîrşit, izbuti să lămurească fondul chestiunii — să se mire că soldaţii sînt lăsaţi să plece aşa, fără să li se dea indicaţii precise. Asta fu ca un semnal : cei doi reîncepură în cor, blestemînd dobitocia profesională.

La Guillaumette rezumă această dobitocie cu o vorbă înţeleaptă, dar fără să-şi dea seama :

— A dracului meserie şi milităria asta : toată lumea comandă şi nimeni nu ştie despre ce e vorba !

Dar aşa stăteau lucrurile, şi el, şeful gării, nu putea să schimbe nimic şi dădea să se înţeleagă aceasta cu un gest larg şi elocvent de preot care spune: pace vouă!

Aşa că încheie:

— E neplăcut să ajungi într-un loc cînd ai treabă într-altul, dar ce vreţi să fac? Deocamdată sînteţi la Bar-le-Duc: cel mai simplu lucru e să staţi aici, primul tren dinspre Paris trece mîine dimineaţă la 4; îl luaţi şi sînteţi la cinci la Saint-Michel. Pînă atunci, fireşte, sînteţi liberi; dacă vreţi, ieşiţi în oraş, iar dacă vreţi să rămîneţi aici şi să dormiţi pînă la 4, am să vă deschid sala de aşteptare de-a treia; vă lungiţi pe o bancă şi staţi la adăpost. Cred că aşa ar fi mai cuminte, pe vremea asta, dar, în sfîrşit, e treaba voastră. Faceţi cum vreţi.

Cei doi se consultară, încurcaţi.

— Ei, ce hotărîm?

— Eu, spuse Croquebol, habar n-am; fac cum faci tu.

La Guillaumette şovăia, disperat la ideea că noaptea va fi pierdută, aproape hotărît să înfrunte ploaia.

Sosirea unui tren de marfă care trecu prin gară fără să oprească, cu vagoanele şuruind de apă, îl făcu să ia o hotărîre bruscă:

— Să rămînem aici! strigă el. Ce să facem afară pe vremea asta? Afurisită ploaie! După ce de două săptămîni ne uscăm în cazarmă, cînd am ajuns şi noi să răsuflăm puţin, plouă cu găleata de nu poţi să faci un pas afară! Nu-i noroc, şi pace! Hai să ne culcăm!

Ciuda lui continuă şi după ce Croquebol, filozof din fire, începu să sforăie pe o bancă, întins cît era de lung, cu mîinile sub cap drept pernă. La Guillaumette umbla de colo pînă colo, tulburînd cu potcoavele cizmelor liniştea adormită a sălii, scăldată în lumina tremurătoare şi albăstrie a unui bec de gaz aprins pe jumătate. Alt bec, care ardea afară, proiecta pe podele geamul dreptunghiular al uşii. Gara, cu liniile pustii, părea moartă, cu toate uşile închise, cu luminile strălucind straniu de-a lungul

peroanelor goale, cu acoperişurile pierdute în noapte. Lîngă bufet, un cadran luminat arăta zece şi jumătate. La Guillaumette înjura în şoaptă singur, plin de amărăciune, furios pe idiotul acela de Favret, care avusese dobitocia, cum spusese şeful gării, să-l lase fără indicaţii precise! Furios şi pe căpitan, alt dobitoc şi el, cu tot atîta minte.

Şi, drept încheiere, spuse, punîndu-i pe amîndoi în aceeaşi oală:

— Halal de ei, n-am ce zice, unul mai breaz decît altul!

Un lucru, mai ales, îl făcea să-şi iasă din fire: liniştea lui Croquebol în faţa dezastrului, nepăsarea superbă a burtosului ăstuia, care îşi arunca în nasul fatalităţii sforăiturile ironice şi sonore. Îşi scoase sabia din cheutoare şi o tîrî după el cu zgomot, făcîndu-se că vorbeşte tare... Croquebol nici nu se clinti, rămase mai departe cu gura deschisă, avînd somnul puternic al celor cu conştiinţa împăcată. La Guillaumette, care la cazarmă îl avea de doi ani camarad de pat şi ştia cu cîtă greutate îl trezea în fiecare dimineaţă, dădu din umeri, resemnat.

Departe de tot, în oraş, un orologiu sună; alte orologii, şi mai îndepărtate, răspunseră: unsprezece bătăi, limpezi şi rare, cu timbrul grav şi domol pe care îl au orologiile de provincie.

— Unsprezece! spuse la Guillaumette.

Se mai apropie pentru cea din urmă oară de uşă, cuprins de nădejdea că vremea s-a liniştit, că, în sfîrşit, „norul" a trecut. O simplă privire afară îl convinse cît de deşarte îi erau iluziile. Nu mai insistă. Îşi scoase cureaua şi se întinse pe o bancă în prelungirea lui Croquebol, cerînd visurilor binefăcătoare uitarea omeneştilor mizerii.

Nervii, aţîţaţi, îl ţinură treaz. Chin complicat, de altfel, cu o altă tortură, care deveni în curînd de nesuferit: nasturii de la spate ai dolmanului îi intrau încetişor în şale, mari cît nişte zurgălăi, şi îl împănau de viu, clipă cu clipă.

Nemaiputînd răbda, îşi scoase dolmanul şi îşi făcu un fel de cuvertură, sub care se zgîrci, cu braţele

încrucişate, cu genunchii la piept. Nenorocirea fu că în acelaşi timp sabia, rău sprijinită, alunecă şi se rostogoli jos cu un zgomot cumplit de căldări care se răstoarnă. Trebui să se ridice, să se ducă, înjurînd, s-o sprijine într-un colţ al sălii, priponind-o între două duşumele desprinse.

— Ce dracu ! n-am să mai am linişte odată ?!

O clipă, putu să spere că are să adoarmă. Închisese ochii, cînd, deodată, se sculă speriat :

— Ce mai e şi asta ?

În persistenţa unei sonerii electrice, gara, în adevăr, se deştepta. Glasuri, afară, se chemau, pierdute într-un zgomot asurzitor de cărucioare împinse în galop, de-a lungul peroanelor. Prin faţa uşii umbre repezi treceau, siluetele funcţionarilor gării, răsăriţi ca din pămînt, şi ale căror profiluri gigantice se proiectau, în negru, pe geamuri.

Clopoţei nenumăraţi sunară, se auzi un muget plîngător şi lung de animal înjunghieat, şi, deodată, o lumină mare trecu : rapidul de Nancy, în plină viteză, intra scîrţîind din frîne. Locomotiva şuieră şi se opri, gîfîind, suflînd torente de aburi.

La Guillaumette de data asta nu se mai putu ţine.

Sări în picioare, se duse la Croquebol şi începu să-l zgîlţîie.

— Hai, scoală ! S-o ştergem !

Croquebol, ameţit de somn, se ridică într-un cot :

— Ha ! Ce ? Am ajuns ?

— Scoală-te, spuse caporalul, nu-i chip de dormit aici ! Mergem la bordel ! Hai !

Croquebol făcu ce-i spuse, fără să înţeleagă. Se sculă, îşi trase pantalonii, cu mîinile moi şi ochii clipocind de somn. Luă sabia pe care i-o întindea La Guillaumette şi, maşinal, şi-o încinse.

— Cît e ceasul ? întrebă el.

— Ştiu eu ? spuse caporalul. Unsprezece jumătate, douăsprezece ! Ei, eşti gata ? Ce mai cauţi ?

— Chipiul !

— Chipiul ? Unde dracu l-ai pus ?

Chipiul dispăruse sub o bancă. La Guillaumette, care îl descoperi după cîtva timp, îl pescui cu vîrful cizmei şi îl puse în cap lui Croquebol.

— Ei, acum eşti gata ? Hai !

III

— Dracu ne-a luat, spuse Croquebol, care, în sfîrşit, se trezise şi stătea acum uluit în pragul uşii. Ce, eşti nebun, de vrei să mergem pe vremea asta ? Uite cum plouă !

— Nu-mi pasă, spuse caporalul.

Croquebol continuă :

— Fie şi aşa, numai că trebuie să ne gîndim puţin : cum vrei să mergem la bordel, cînd nici nu ştim unde-i ?

— Nu-mi pasă! spuse încă o dată La Guillaumette, scandînd vorbele pentru a le face mai energice ; găsim noi ! Hai !

Mînia îl înnăbuşea ; una dintre acele mînii prosteşti care nu admit nici o discuţie.

Croquebol, care îl cunoştea, nu mai stărui :

— Bine, fie cum vrei !

În faţa lor se deschidea o piaţă, pe care o arcuiau în semilună un şir de becuri de gaz. O luară drept înainte, fără o vorbă, cu chipiul pe ochi, cu ceafa plecată sub ploaie, cu mînerul săbiei sprijinit de braţ. O stradă pe care o întîlniră îi ispiti, dar nu făcură nici douăzeci de paşi, şi furtuna îi luă din coastă şi îi aruncă aproape fără ştire într-o ulicioară strîmtă şi întunecoasă, al cărei capăt se vedea departe, luminat palid de un felinar în agonie. Tot oraşul dormea, în somnul acela greu pe care-l întreţine fără visuri ropotul ploii bătînd în geam.

Larg şi roşcat, cadranul luminos al unui turn plana deasupra tîrgului ca o lună imensă.

Cei doi soldaţi se grăbeau, se furişau pe sub ziduri, strînşi unul lîngă altul din pricina îngustimii

trotuarului. Cizmele lor grele băteau pasul în mijlocul tăcerii, şi cascadele rostogolite de pe acoperişuri băteau toba pe pielea groasă a chipiurilor.

Din cînd în cînd o streaşină spartă le oferea cîte un duş, în treacăt.

— Plouă, observă Croquebol.

La această observaţie, care nu era lipsită de adevăr, caporalul nu răspunse nimic. De cîteva clipe, dădu însă semne de nelinişte şi cercetă îngrijorat întunericul din jurul lui. Fapt este că porniseră greşit, încurcaţi într-un adevărat labirint de uliţi întunecoase, rău mirositoare, sărăcăcioase, colţuros pavate, dînd unele în altele : aşa că cei doi se învîrteau mereu în cerc, întorşi mereu spre acelaşi punct de către o fatalitate absurdă. Nu mai nădăjduiau să iasă de aici niciodată, cînd întîmplarea avu milă de ei : simţiră deodată aer proaspăt ; ajunseseră la marginea apei, fără să-şi fi dat seama cum au nimerit acolo.

Pe sub două şiruri de plopi care vîjîiau în vînt, o luară pe mal împinşi şi ei din spate de furtună, aşa de tare, încît îşi încordau şalele să nu cadă, spintecînd aerul cu burţile lor bombate, parcă umflate de hidropisie.

Ajunşi la un pod de piatră, îl trecură şi începură să urce dealul unei mahalale.

Era una dintre acele mahalale de provincie, nici cal, nici măgar, un fel de trăsătură de unire între oraş şi sat, în care stuful şi olanele stau alături şi unde întîlneşti căsuţe cu obloane verzi alături de ferme cu curţi întinse.

Mahalaua aceasta li se păru în adevăr interminabilă, cu cele două şiruri de case ale ei crenelînd cu negru mat fondul mai palid al nopţii. Pe drumul cu hîrtoape, semănat cu prundiş rar, îşi tîrau picioarele, ca doi cavalerişti ce erau şi al căror şezut se împacă mai bine cu trapul bătut decît picioarele lor cu marşurile forţate. Mai ales La Guillaumette, care avea nişte cizme cam strîmte, suferea, prea mîndru ca să se plîngă. De altfel, nu era nici o nădejde ca acest chin să se sfîrşească vreodată. După o casă,

încă una, pe urmă un bordei, zidul răpănos al unui grajd, pe ale cărui ferestruici ieşea mirosul călduţ şi pătrunzător al ieslelor. Nişte cocoşi, înveseliţi deodată, începură să cînte. Şi, într-o ordine neîntreruptă, numerele caselor se perindau, sărind din zece în zece, ajungînd la cifre neînchipuite: 300! 330! Numai numărul cel bun, cel adevărat, unicul, formidabilul număr, iluminat şi vesel, la înălţimea capului în colivia lui cu gratii de alamă, nu voia să apară niciodată.

În sfîrşit, se pomeniră în cîmp, şi un fulger care se aprinse la orizont li-l descoperi în faţa ochilor, imens, pustiu şi mohorît.

Era vădit că greşiseră drumul.

— Nu-i pe aici, spune Croquebol.

Întunecat, caporalul răspunse:

— Se poate!

Sîngele i se urcă în faţă, congestionîndu-l. Totuşi, socoti că pentru demnitatea lui trebuia să arate o extremă răceală.

— Dacă nu-i pe aici, spuse el cu o voce care se silea să fie calmă, trebuie să fie prin altă parte.

Croquebol aprobă:

— Cred şi eu!

Şi cu aceasta, se întoarseră şi luară drumul înapoi, cu acelaşi pas. După cadranul luminat al turnului primăriei, care nu se mai vedea acum decît ca un punct luminos în noapte, văzură cît era de departe! Făcură înapoi acelaşi drum pe care veniseră, de data asta cu vîntul în faţă, siliţi să lupte corp la corp cu furtuna.

Ajunşi la punctul de plecare, o luară la stînga, pentru că veniseră de la dreapta, şi porniră pe malul celălalt al apei. Colindară vreun sfert de ceas prin noroi. Croquebol mergea prin iarba udă. La Guillaumette, însă, care mergea pe pămîntul desfundat, aduna pe tălpile cizmelor bucăţi enorme de lut cleios şi înainta dînd vajnic din picioare, mirîndu-se că lîngă Croquebol se înălţa văzînd cu ochii. O cotitură neaşteptată a drumului îi aduse în faţa zidului unei uzine, colos sinistru şi nelămurit, ghe-

muit în noapte. La apropierea lor şi la zăngănitul săbiilor, nişte cîini începură să latre furioşi.

— Al dracului, spuse La Guillaumette oprindu-se, altă dandana! Numai de-ar fi în lanţ! Sînt în stare să ne rupă!

Dar Croquebol îl linişti:

— Dă-le pace, lasă-i să latre!

Cu ochii lui ageri, fără prea multă osteneală, în ciuda întunericului, vedea cîinii cu boturile băgate printre gratiile unui grilaj. Explică tovarăşului tot avantajul situaţiei: lătratul cîinilor avea să trezească pe careva, pe vreun portar sau pe vreun paznic de noapte, în sfîrşit, o fiinţă însufleţită, oricare ar fi fost, care să-i descurce din locurile astea blestemate şi să le arate în sfîrşit calea pe care o căutau!

Şi avea dreptate, pentru că, în adevăr, o fereastră se deschise în curînd deasupra lor şi apăru o formă alburie, de la care porni un glas întrebînd:

— Cine-i? Ce vreţi?

Tocmai deschideau gura să vorbească, dar fură cuprinşi deodată de o ruşine ciudată. Şovăiră în faţa brutalităţii răspunsului şi rămaseră nemişcaţi, îndemnîndu-se în şoaptă unul pe altul:

— Hai, spune!

— Nu, spune tu!

— De ce eu? Spune tu!

— Ei, asta-i!

— Ce-ţi pasă?

— Dar ţie?

— Nu-mi vine, mă!

— Nici mie!

— Pe dracu!

În vremea asta, omul de la fereastră aştepta plin de mirare, neliniştit în faţa acestor şoapte înnăbuşite care îi ajungeau nelămurit la ureche. Mai întrebă încă o dată, dar întrebarea lui rămase din nou fără răspuns. Atunci, nu mai avu nici o îndoială: neputînd de departe să le zărească uniformele, îi luă drept nişte răufăcători:

— Plecați de-aici, derbedeilor! Dacă nu plecați imediat, trag cu pușca în voi!

Cîinii, răgușiți de atîta lătrat, mîrîiau.

Omul dispăru deodată. Se dusese desigur să-și ia arma.

Croquebol, neliniștit, declară:

— Mă, să băgăm de seamă; hai s-o ștergem, că trage cu pușca în noi, îți spun eu!

— Crezi? spuse La Guillaumette, speriat.

— Păi, cum altfel? Trage în noi și ne face praf!

— Ei, al dracului! Ar fi prea din cale-afară!

— Te cred!

— Păi, atunci s-o radem repede!

— Chiar așa! Și la trap!

— Atunci, hai! Un, doi, și pas gimnastic. Am să țin minte petrecerea asta.

Și porniră în pas alergător.

Acum important era să se întoarcă în oraș și pentru asta trebuiau să treacă apa din nou. O punte de lemn, pe care o dibui mîna lui Croquebol în umbră și pe care apucară, fugind mereu, îi aduse pe drumul cel bun — cu singura restricție că deocamdată se pomeniră într-o mlaștină. În fața lor, se întindea o adevărată baltă, și, la primul pas pe care îl făcură, le țîșni de sub picioare o coloană de noroi, un foc de artificii lichid, care le căzu în picături grele pe mîini și pe mustăți.

— Stai! comandă caporalul.

Stătură.

Ca și cum, după un scurt răgaz, furtuna ar fi căpătat puteri noi, ploaia, oprită o clipă, începu să cadă mai tare decît oricînd.

Peste capetele lor, se revărsau șuvoaie întregi, adevărate cascade care cădeau din cerul hărțuit de vijelie.

În urma lor, rîul, rostogolindu-și apele umflate, vîjîia lugubru.

Aiuriți, cei doi își încovoiau spatele, scufundați într-o supunere pasivă și tăcută de animale bătute fără motiv.

În fața acestei infamii a soartei, a acestei lașități a naturii, La Guillaumette stătea fără revoltă, Croquebol, fără o vorbă : era uluirea dureroasă în care te aruncă marile nedreptăți !

Atîta doar că holbau ochii cumplit, privind fără nădejde în întunericul acesta de mormînt.

La Guillaumette oftă adînc.

După mînia de la început, urma acum o descurajare imensă. Începu deodată să se tînguie cu glas înnăbușit, de lacrimi : Nu ! era prea mult nenoroc ! Jale și prăpăd ! Coaliția feroce și nătîngă a tuturor fatalităților ! Nu ! nu mai voia să știe de nimic ! Are să se așeze jos, în apă, cu capul în ploaie, și are să aștepte să se facă ziuă !

— Nu, n-ai să faci așa ! spuse Croquebol.

— Chiar așa am să fac ! declară La Guillaumette. Și banii majorului am să-i zvîrl pe gîrlă !

Croquebol se revoltă :

— Ei, lasă gluma ! Nu fă glume cu paralele !

— Lasă-mă în pace, fac ce-mi place, nu te privește pe tine !

Și duse mîna la buzunar. Croquebol se aruncă spre el, luîndu-l în brațe :

— Stai, mă ! Stai, mă !

— Lasă-mă, strigă La Guillaumette, lasă-mă, îți spun !

Apoi, dînd drumul amărăciunii care îl copleșea :

— Nu ! e prea din cale-afară ! Mai înțeleg să mă ia cineva peste picior și să mă îmbrîncească, dar chiar așa, în halul ăsta ! Eu am să-ți spun una și bună : urît lucru din partea lui Dumnezeu că dă drumul la toate cișmelele și la toate haznalele lui drept pe capul nostru, numai ca să-și bată joc de noi ! O măgărie nemaipomenită, asta e ! A mai văzut cineva o vreme ca asta ? Și nu-i mai mare scîrba cînd avem și noi o dată cinci franci în buzunar, să nu putem face nimic cu ei ?

Era lesne de văzut că aici era toată chestia : nenorocita asta de monedă de argint în căutarea unei poziții sociale îi atîrna din ce în ce mai greu în buzunar.

În orice caz, îmbătat de propria lui elocință, înduioșat de propria-i nenorocire, bietul băiat își înnăbușea plînsul. Izbutise să găsească moneda în buzunar, și acuma o flutura deasupra capului, batjocorind cruzimea cerului, cu un gest de protestare indignată.

La urmă, firește, puse din nou moneda în buzunar, întocmai ca sinucigașii aceia din convingere, al căror entuziasm se potolește chiar numai și cînd simt de departe boarea venită de la un rîu.

IV

Cu o energie vrednică de o soartă mai bună, cei doi soldați porniră din nou, tîrîndu-și picioarele, de frică să nu se stropească cu noroi, tăind apa cu vîrful lat al cizmelor.

Dar deodată, spre marea lor mirare, se pomeniră chemați de cineva în întuneric, în șoaptă.

— Hei, camarazi !

Inimile lor tresăriră. Desigur că nici naufragiații *Meduzei* n-au văzut cu o mai mare bucurie ivindu-se în zare pata întunecată a unei pînze.

Își puseră mîinile pîlnie la gură și strigară spre locul de unde fuseseră chemați :

— Ascultă, camarade, ascultăăă, heee !

Glasul se auzi din nou :

— Nu strigați, mă, așa ! Treziți garda ! Ce, v-ați îmbătat ?

Și, cu ton confidențial, le dădu de veste :

— Știți că ați fost prinși ! Plutonierul a făcut apel ! V-a dat cîte o săptămînă la fiecare !

Destul de mirați, neînțelegînd nimic din ce li se spunea, așa cum nu înțelegeau nici de unde vine glasul acesta misterios ieșit dintr-o gură nevăzută a cărei suflare o simțeau în obraz, cei doi întindeau gîtul și holbau ochii. Și, deodată, un nas se apropie

de nasurile lor, şi un corp se urni în întuneric, ceva ce aducea cu un sac enorm, avînd în vîrf un chipiu în formă de oală de flori.

O întîmplare providenţială îi adusese în faţa cazărmei detaşamentului de cavalerie uşoară din Bar-le-Duc, în faţa porţii din dos, pe care o păzea o santinelă înfăşurată în larga manta cu pelerină folosită noaptea cînd plouă sau e ger.

Santinela, întinzînd gîtul, întrebă :

— Tu eşti, Potiron ?

Răspunsul negativ al lui La Guillaumette, subliniat de rîsul sonor al lui Croquebol, îl lămuri imediat pe soldatul de gardă.

Pufni de rîs.

— Asta-i bună ! Credeam că sînt Mouillotte şi Potiron ! Au sărit zidul şi s-au dus să facă un biliard la cafenea. Credeam că s-au întors. A, asta-i bună, n-am ce spune !

Şi soldatul nu mai putea de rîs, se încovoia de rîs, sprijinindu-se în puşcă.

În sfîrşit, se linişti.

Întrebă :

— Da' voi cine sînteţi ? Pe întunericul ăsta nu se vede nimic !

La Guillaumette şi Croquebol trebuiră să-şi spună numele şi calitatea. Cînd află că erau din regimentul 22 din Commercy, dădu semne de mare curiozitate :

— Hui, straşnică garnizoană, nu ?

Cei doi rîseră ironic :

— Grozavă, da, e chiar aşa cum spui !

Soldatul exclamă :

— Bătaie, ceva ?

— Aş, nu, zise La Guillaumette.

Celălalt păru foarte încîntat şi, imediat, din aceeaşi nevoie de-a epata pe care o au copiii şi, prin urmare, şi soldaţii, începu să-i mistifice, aruncîndu-se într-o apologie furtunoasă a regimentului lui.

— Da' tot nu-i ca aici ! Aici e trai pe vătrai ! Nici tu colonel, nici tu locotenent-colonel ! Numai

depoul! Cîteodată trec săptămîni întregi fără o revistă, fără o inspecţie, nimic! A! e grozav la noi!

Şi încheie:

— Pe mine mă cheamă Bout!

Pe urmă, la întrebarea lui: „Ce căutaţi pe afară pe vremea asta!". La Guillaumette luă cuvîntul şi istorisi totul de la început pînă la sfîrşit. Soldatul ascultă cu foarte mare interes, dînd din cap din cînd în cînd şi spunînd: „Auzi, auzi!", exclamaţie în care îşi îngrămădea toată marea lui mirare.

— Asta-i bună, spuse el în sfîrşit.

La Guillaumette, care, cu un camarad, nu mai avea de ce să se ruşineze, atinse punctul delicat:

— Acuma, nu-i numai asta: dar unde sînt fetele pe-aici?

Soldatului i se păru desigur foarte ciudată această întrebare, pentru că tresări mirat. Repetă:

— Fetele? Asta-i bună! Unde să fie? În Strada de Sus! la 119!

— Strada de Sus, spuse caporalul, eu nu ştiu unde e Strada de Sus.

— Nu ştii unde e Strada de Sus?

— Nu, nu ştiu unde e Strada de Sus!

— Fugi de-aici!

— Cînd îţi spun că nu ştiu!

— Adevărat?

Soldatul rîse batjocoritor:

— Poftim, unul care nu ştie unde e Strada de Sus!

Mai rîse un pic, ridicînd braţele în semn de mirare, şi, în sfîrşit, binevoi să dea oarecare lămuriri:

— Bine, atunci ascultă colea, am să-ţi spun. Uite! Cînd ajungi în faţa lui Fatalot...

Celălalt îl întrerupse:

— Cine-i ăsta, Fatalot?

— Fatalot? E Fatalot, cine să fie? răspunse Bout în chipul cel mai firesc din lume. Ce, poate nu ştii cine-i Fatalot?

— Păi, sigur că nu ştiu cine-i Fatalot! De unde vrei să ştiu cine-i Fatalot? Spune tu, Croquebol, tu ştii cine-i Fatalot?

— Fatalot ?
— Fatalot !
Croquebol dădu din cap :
— Nu știu cine-i Fatalot !
Și în cor :
— Nu știm cine-i Fatalot !
— Ba știți, spuse Bout impasibil.
Credea că ceilalți îl înșală, fiindcă nu putea să-și închipuie că nu știu cine-i Fatalot. Puse arma pe umăr și explică :
— Fatalot, frate ! Fatalot !... Cel care ține hotel pe strada Roșelei !
— Nu știu unde-i strada Roșelei, spuse caporalul.
Asta era prea mult : Bout se posomorî. Nu-i plăcea să fie mistificat și dus de nas.
Își întoarse capul într-o parte și spuse :
— Nu mă duceți voi !
— Cum asta ? spuse La Guillaumette, cuprins de nerăbdare. Ce te-a apucat ?
Soldatul se prefăcu jignit :
— Da, da, bine, știu eu ! Numai ca să mă iei în bășcălie, nu merge, să știi ! Te-ai trezit prea tîrziu !
La Guillaumette trebui să invoce cerul și pămîntul ca să-și dovedească buna-credință. Croquebol se jură și el. În fața protestărilor lor energice, Bout, mișcat, mai păstra totuși un rest de bănuială. În sfîrșit, fu convins. Și atunci, întors ca o mănușă, se înveseli grozav și începu să rîdă cu hohote, tușind și înecîndu-se în izbucnirea unei veselii ironice :
— A, nu, asta-i bună ! Asta-i bună ! Da' nătărăi mai sînteți și voi, mă !
Cu mîna pe care o avea liberă se ștergea la ochi cu acea ușoară ridicare din umeri care iartă insolența de hatîrul neghiobiei.
La Guillaumette se ține să nu izbucnească. Croquebol, care nu înțelesese, păstra o tăcere mirată.
Bout, protector, le spuse drumul pe care aveau să-l urmeze :
— Uită-te bine la mîna mea, spuse el întinzînd brațul și vîrîndu-și din nebăgare de seamă degetul în ochiul lui Croquebol, care începu să urle.

Se scuză :

— Nu face nimic...

Pe urmă :

— Ascultă aici !

Explicaţiile începură.

Strada-de-Sus şi numărul 119, care constituia cea mai frumoasă a ei podoabă, nu era greu de găsit. Sigur că nu ! Cît despre el, Bout, ar putea să ajungă acolo cu ochii închişi ! Trebuiau mai întîi să meargă de-a lungul gîrlei, pe urmă, ajunşi în faţa schelelor unei biserici în construcţie, să o ia imediat la stînga şi să coboare de-a dreptul în strada Roşelei. (Aici apăru din nou Fatalot, dar numai cu titlul de amănunt, ca punct de sosire al primei etape.) În faţa hotelului sus-numitului, începea o stradă pe care le spuse cum o cheamă, o stradă pe care trebuiau să apuce şi care stradă trebuia să-i ducă la o a doua stradă, pe care iarăşi le spuse cum o cheamă. Această a doua stradă îi ducea la o a treia, această a treia la o a patra, pe urmă la a cincea stradă şi aşa mai departe, pînă la o afurisită de răspîntie, al cărei nume de mult nu mai nădăjduia să şi-l bage în cap.

La Guillaumette propuse să treacă peste asta, dar soldatul refuză dînd energic din cap. Rămase aşa, cu nasul în sus, clipind din ochi, suflînd greu.

Rumega :

— Brig... Bruc... Broc !... Brec !... Al dracului... ! E ciudat cum nu pot să-mi aduc aminte de numele ăsta. Mă frate-meu, n-ai să mă crezi, închipuie-ţi că răspîntia asta, niciodată nu-mi aduc aminte cum o cheamă ! E ciudat, nu ? În sfîrşit, nu face nimic !

Şi, într-adevăr, nu făcea nimic, pentru că în acelaşi timp declară că s-a înşelat şi că le-a arătat un drum pe care au să se rătăcească sigur. Se întoarse cu spatele la direcţia pe care o indicase, cu mîna întinsă în direcţia opusă.

— Bun ! Ascultaţi acuma cum vă spun...

De data asta, fu drumul cel bun.

Îşi strînseră mîinile.

— Seară bună şi să trăieşti !

— Să trăiţi şi voi! Bună seara!

Soldatul îşi reluă postul. Cei doi se înfundară în noapte, veseli, grăbind pasul, bucuroşi că acuma îşi vor ajunge scopul, asemenea cailor istoviţi, cărora apropierea grajdului le dă puteri neaşteptate. Nu mai putea fi nici o încurcătură, era foarte simplu: tot înainte mereu şi o cotitură la un punct bine determinat! Mergeau în sunetul monoton şi legănător al ploii, smulgîndu-şi fiecare pas pe care-l făceau din pămîntul lutos ce li se lipea de talpă ca un clei tare ce e muiat la căldură. La dreapta lor era un zid fără sfîrşit, un zid de cetate făcut din pietre mari, a cărui creastă era măturată din cînd în cînd de gigantice frunzişuri de copaci, ce-l stropeau din belşug cu apă.

Merseră aşa vreun sfert de ceas şi, deodată, cu o dureroasă uimire, îşi dădură seama că înoată în noroiul gras al cimitirului.

Care era misterul?

Cotiseră, aşa cum li se spusese, erau siguri!

Vai! Întîmplare fatală şi făcută anume pentru ei! Chiar în dimineaţa acelei zile se făcuse o spărtură în zidul necropolei!

V

Din clipa asta începu o alergătură nebună, la voia întîmplării, prin băltoace şi gropi, galopul a doi nebuni furioşi scăpaţi din celulă şi fugind drept înainte, orbeşte. Ajunşi din nou în Bar-le-Duc, printr-un noroc de care erau mulţumiţi fără să încerce să şi-l explice, trecură în goană prin Tîrgul de Jos, şi după aceea se repeziră luînd cu asalt Tîrgul de Sus, vechi oraş în stilul Renaşterii, clădit pe o coastă de deal, dominîndu-şi mezinul, rămas intact cu excepţia doar a obloanelor, ca şi cum ar fi fost scos dintr-o cutie după patru secole.

Noaptea înainta. Cele două orăşele surori îşi aruncau din cînd în cînd, unul altuia, ora. Începu să se crape de ziuă. În lumina lugubră şi lividă a zorilor, se zăreau nedesluşit acoperişuri ascuţite şi ziduri coşcove de case vechi. Ploaia nemiloasă cădea mereu, părînd din cînd în cînd că se potoleşte, ca să pornească din nou şi mai brutală peste capetele celor doi soldaţi îngroziţi.

Sfîrşiţi de oboseală, suflînd ca nişte boi la jug, îşi domoliseră mersul, nemaiînaintînd decît cu paşi înceţi pe panta abruptă a drumului. Dolmanele îngustate li se lipeau strîns de umeri, devenind tot mai mult nişte cămăşi de forţă. Pantalonii, largi, se umflau la genunchi, acolo unde începeau bazoanele, prefăcîndu-se în albii pentru mici lacuri de apă care se revărsau de-a lungul pulpelor lor păroase, pierzîndu-se în obiele.

Cum îşi pierduseră instinctul orientării, cu simţul acela al complicaţiei, propriu oamenilor rătăciţi, nu mai puteau întîlni în calea lor un drum fără să nu-l apuce imediat, aşa că, deodată, se treziră la picioarele unei scări imense, de-a lungul căreia un şir de felinare, întinzîndu-se la nesfîrşit, arătau că din loc în loc erau platforme.

Începură să urce, fără nici o ezitare, aruncîndu-se într-o ascensiune pieptişă. Era de altfel un drum destul de păcătos, un soi de scară primitivă, cu trepte făcute din lespezi sparte şi dezlipite de timp şi de întrebuinţare, printre care se zburlea o vegetaţie întreagă: buruiana rea şi ciuperca, alcătuind laolaltă un parchet ceruit care parcă fugea de sub picioare, ca o pătură de putregai cleios.

Apa căzută din cer şi de pe acoperişuri se rostogolea din treaptă în treaptă şi arunca în tăcerea adîncă a nopţii murmurul unei cascade îndepărtate.

Pe la mijlocul scării, La Guillaumette nu pierdu prilejul să nimerească cu piciorul într-o gaură, şi se prăbuşi pe burtă.

Înjurînd, dispăru, cu picioarele înainte. Înjurăturile lui se amestecau cu zgomotul săbiei care se lovea de pietre. Croquebol, care avea un caracter

fericit şi se înveselea repede, fu apucat de un enorm acces de rîs, în ciuda gravităţii evenimentelor. Atunci, cu glas exasperat, parcă ieşit dintr-o pivniţă, La Guillaumette strigă :

— Ce rîzi, mă dobitocule ! Ai să ai două zile de închisoare, să te înveţi minte să mai rîzi de superior.

Şi, aproape în aceeaşi clipă, caporalul apăru, furios, ştergîndu-şi de teaca săbiei mîinile pline de noroi.

Îşi privi hainele :

— Mi-am rupt pantalonii ; şi încă uniforma cea bună !

Pantalonii lui, e adevărat, cam avuseseră de suferit. Un crac se descususe tot, de la şold pînă la genunchi, adevărată pîlnie pentru curente de aer, lăsînd căscat pe coapsa soldatului un buzunar grotesc. Totuşi, tot el porni cel dintîi, arătînd drumul, culegînd o nouă energie în convingerea neclintită pe care începea s-o aibă că nu va mai ajunge niciodată unde voia.

Asta era o ciudată socoteală. Dar aşa era el. Avea voinţa aprigă şi conştient absurdă a unui catîr ; hotărîrile lui erau cu atît mai irevocabile cu cît ştia că sînt mai irevocabil combătute.

Din greu, tîrîndu-şi paşii, gemînd şi gîfîind, ca nişte salahori în plin lucru, Croquebol şi La Guillaumette atinseră, în sfîrşit, vîrful calvarului.

— Ai ! ai ! ai ! că greu a mai fost !

— Uf ! gemu celălalt ; bine că am ajuns ! Sînt ud leoarcă !

Erau amîndoi vlăguiţi şi trebuiră să răsufle o clipă înainte de a continua drumul.

Dar era scris că n-au să izbutească. De-abia făcură zece paşi, şi un obstacol, tot atît de neprevăzut pe cît de greu de trecut, le răsări în faţă sub forma unui zid înalt.

— Asta-i încă una ! spuse Croquebol. Pe unde dracu se trece ?

La Guillaumette, dintr-o privire lungă, îşi dădu seama exact de topografia locului.

— N-avem pe unde trece, răspunse el cu glas înnăbuşit.

Croquebol tresări:

— N-avem pe unde trece! Asta-i bună! Şi de ce n-avem pe unde trece?

— Pentru că ne-am înfundat! strigă caporalul, disperat.

— Ne-am înfundat!

Chiar aşa şi era! Culmea fatalităţii: scara ducea la o fundătură!

Să înnebunească, nu altceva!

În privirea pe care şi-o aruncară cei doi mucenici era un poem întreg. Lui Croquebol îi venea să plîngă de ciudă, atins, în sfîrşit, în seninătatea filozofiei lui. La Guillaumette arbora zîmbetul amar al victimelor persecutate. Fu o clipă de tăcere.

Croquebol, clătinînd din cap, spuse:

— Asta ne mai trebuia! Ce facem acuma?

— Ce să facem? spuse caporalul. Doar n-avem să dormim aici! Aşa cum ne-am urcat, tot aşa avem să şi scoborîm!

Concluzie logică, fatală, în faţa căreia nu puteai decît să te închini.

— Bine, spuse Croquebol, resemnat, să ne scoborîm.

Şi călătoria hăzoasă reîncepu. După ce coborîşul se sfîrşi fără vreo întîmplare deosebită — cu atîta doar că Croquebol, prins şi el în cursa funestă a lespedei sparte, făcu pe spate acelaşi număr de trepte pe care superiorul lui ierarhic le făcuse pe burtă —, superiorul şi soldatul începură din nou vagabondajul lor.

Era — păstrînd proporţiile — problema căutării necunoscutului.

Fură văzuţi pretutindeni, după cum spune atît de elegant domnul Greluche, în cîntecul *Buzolianului*, la nord, la sud şi apoi aiurea. O dată porniţi, îşi urmau traiectoria!

Tîrgul de Sus care îi renegase în chip atît de laş, îi dădu Tîrgului de Jos, care nici el nu-i primi, şi îi restitui Tîrgului de Sus, acesta la rîndul lui înapo-

indu-i celuilalt. Cutreierară rînd pe rînd, purtați încoace și încolo, ca frunzele în furtună, drumurile celor două tîrguri, mahalalele nătîng burgheze ale celui de jos și piețele pitorești ale celui de sus, atinseră pe rînd cu coatele și cu săbiile obloanele trase ale cofetăriilor moderne, ca și ale căsuțelor mîncate de vreme, bombînd sub streașini fațade strînse în chingi de bîrne putrede. În lividitatea zorilor, forme nedeslușite oscilau. Ca în fantasmagoria unui vis urît, văzură străzi nenumărate, și iarăși străzi, și piețe și fîntîni, înghițiră kilometri întregi de scări, porniră din nou, se întoarseră iar, se poticniră, căzură, urcară pante repezi, scoborîră văi line, așa că din urcușuri și scoborîșuri, din străzi în străzi, din fîntîni în fîntîni, din Tîrgul de Jos în Tîrgul de Sus, și din Tîrgul de Sus în Tîrgul de Jos, ajunseră din nou, așa cum era de prevăzut, în fața gării.

VI

Croquebol socoti că era momentul să treacă și la alte exerciții și să dea voie înțelepciunii să vorbească prin gura-i.

După părerea lui, făcuseră experiență destulă, cu vîrf și îndesat. Ar fi fost o copilărie să mai continue, și cel mai bun lucru era să se mulțumească cu atîta ; odată și odată, tot la acest punct de sosire trebuiau să sfîrșească.

Dar mîniosul caporal izbucni :

— Ce, mă, îți bați joc de mine ? Ce, îți închipui că m-am bălăcit trei ceasuri prin ploaie și noroi, mi-am scuipat sufletul, mi-am rupt uniforma de oraș și puțin a lipsit să nu-mi rup gîtul, ca s-ajung aici ? Nu cumva crezi așa ceva ?

— Bine, bine, spuse Croquebol cu un zîmbet melancolic, dar dacă nu știm pe unde să mergem !

La Guillaumette se indignă, deşi era mai convins decît oricine de inutilitatea unei noi explorări. Repetă :

— Nu ştim pe unde să mergem ! Şi adică de ce n-am şti pe unde să mergem ?

— Păi, de ! vezi bine ! spuse Croquebol.

Şi se opri aici.

La Guillaumette îi tăie firul vorbei ca şi cu o sabie :

— Bine, mă, om eşti tu ? Cine a mai văzut aşa mormoloc ? Haide, ia-o înainte ! Auzi, că nu ştim pe unde să mergem ! O să vedem noi dacă ştim sau nu pe unde să mergem !

Croquebol fu nevoit să cedeze. O nouă etapă începu.

Ziua creştea, clipă cu clipă. O pată palidă se lărgea deasupra Tîrgului Vechi şi, sub ochii celor doi cavalerişti, pavajul străzilor, devenit vizibil, apărea ca fundul rîurilor secate, prin care mai şerpuiesc încă şuviţe de apă noroioasă. Şi ei mergeau, mergeau mereu, aruncînd înainte cu aceeaşi mişcare automată, pe un spaţiu teoretic de 75 de centimetri, piciorul stîng şi pe urmă piciorul drept : un ! doi ! un ! doi ! Stropii de noroi le ajungeau din cînd în cînd la înălţimea mustăţilor, nu însă la înălţimea dispreţului lor. La drept vorbind, nu mai aveau nimic de cruţat ; starea în care se găseau părea o sfidare ambulantă a murdăriei. Evocau imaginea a două matahale de noroi, plimbîndu-se împreună. La Guillaumette, în căderea lui, îşi pierduse un pinten. Croquebol, într-a lui, îşi strîmbase sabia şi, din pompoanele lor — din pompoanele lor nemaipomenit de blegi şi de lamentabile, foste cozi de cocoş schimbate în cozi de şoaric — le cădea pe nasuri, la intervale regulate, obsedanta picătură de apă, de culoarea ruginei, care picură din robinetele rău închise.

Totuşi, întîmplarea păru că vrea să dea dreptate insistenţei lui La Guillaumette. O umbră vagă însufleţi, deodată, la cîţiva paşi în faţa lor, singurătatea tristă a unei ulicioare scăldate în clarobscurul vînăt

al dimineții ; o siluetă de chefliu întîrziat, căutîndu-și ostenit domiciliul. Omul mergea executînd fantastice diagonale, de-a curmezișul străzii strîmte, cînd la drepta, cînd la stînga și înapoi.

Fu ca o rază de soare în cumplita lor deznădejde; se opriră ca să vadă în voie.

— E afumat rău !

— Rău de tot !

Totuși, ar fi fost o prostie să piardă o astfel de ocazie, pentru un fleac ca ăsta.

— Trap ! comandă caporalul.

— Înainte, marș ! spuse Croquebol.

La zgomotul pe care îl făcură alergînd, personajul se întoarse și, nemișcat, de departe, se uită la ei cum veneau. Cei doi, cînd îl ajunseră, rămaseră pe loc fără o vorbă, uimiți că văd în el pe fanaragiul comunal, care pornise să stingă felinarele, oprit acum pe loc în nenumăratele duceri și întoarceri ale profesiunii lui. Cu stingătoarea pe umăr, mirat de mirarea lor, se uita la ei în tăcere, fixînd ciudata lor înfățișare cu ochi întunecați de oarecare neliniște. Tot așa de încurcați, La Guillaumette și Croquebol tăceau și ei.

— Salut, spuse în sfîrșit, unul dintre ei.

— Salut, spuse omul, dînd grav din cap.

La Guillaumette, ezitînd, îndrăzni :

— Uite, te rog, ce este : camaradul meu și cu mine sîntem în permisie — adică nu tocmai, dar pe-aproape —, așa că am să-ți spun, vrem să mergem la... în sfîrșit, la... știi unde... la... mă-nțelegi...

Omul înțelese.

Spuse vorba pe șleau.

Cei doi strigară, amîndoi deodată :

— Așa, da !

Fanaragiul exclamă :

— Bine, măi băieți, dar e tocmai în partea cealaltă a tîrgului, în urma voastră !

Fața lui, înseninată, se înveseli și, văzîndu-i cum tac deznădăjduiți, rîse ușor și ironic, un rîs în care se lămurea totuși o umbră de compătimire. Cu aceeași mînă cu care își dăduse pe ceafă cascheta, se

scărpină în cap, perplex, cu ochii în sus, căutînd o soluție.

Îi întrebă :

— Cunoașteți orașul ?

Apoi, la răspunsul lor negativ, zise :

— Păi atunci, de, ce pot să vă spun ! Uitați-vă, e prin partea aceea !

Și întinse brațul în gol, arătînd, pe cerul palid, crestele ascuțite, profilate în negru, ale Tîrgului de Sus.

Se simți, totuși, cuprins de o mare milă cînd văzu mutrele lor amărîte, cu gurile căscate și ochii holbați, plini de groaza naufragiaților, agățați de ultima epavă.

Se mai gîndi puțin și spuse :

— În sfîrșit, uite : eu nu mă pot întoarce din drum ; trebuie să-mi fac serviciul, nu ?

— Desigur, spuse politicos Croquebol.

Celălalt continuă :

— Dar tot s-ar putea, dacă nu sînteți prea obosiți : veniți cu mine. Eu sfîrșesc cu Strada de Sus, așa că vă duc pînă la ușă. Vreți așa ?

Cum să nu vrea ? Cînd auziră, urlară amîndoi de entuziasm. Omul nu-i mai întrebă nimic și dădu semnalul plecării, pornind repede, cu capul înfundat pînă la urechi în gulerul mantalei, cu stingătoarea pe umăr ca o armă. Croquebol și La Guillaumette mergeau în pas cu el, la dreapta și la stînga, evocînd toți trei ideea unei figuri de cadril, a unui trio de dansatori ciudați, evoluînd din felinar în felinar, cu o rigiditate corectă, toți trei pășind ca un singur om...

— Scîrboasă vreme ! spuse omul, încet.

Croquebol, care împărtășea și el aceeași părere, făcu un gest scurt cu brațele.

La Guillaumette, cu mîinile în buzunar, declară, fără să ridice capul :

— Mi-a înghețat curul !

Mărturisire brutală, dar justificată !

Prin spărtura largă a pantalonilor, pătrundea aerul umed al dimineții. De-a lungul șoldului gol,

simţea parcă un suflu persistent de foale, ceva asemănător cu un burete ud care i s-ar fi stors de-a lungul piciorului, cu o savantă încetineală. Din cînd în cînd, teaca săbiei, lovindu-i-se de piele, îl făcea să tresară aşa cum tresare un om care găseşte un şarpe în pat.

Ajunseră.

— Aici e!

— Grozav!

— Staţi puţin, să bat!

VII

Fanaragiul apucă ciocanul de la uşă, şi cele trei lovituri rare pe care le dădu răsunară ca în doagele sonore ale unui butoi gol.

Cei doi soldaţi învăluiră casa cu o privire de cunoscători experţi.

Casa n-avea înfăţişare proastă, ba avea chiar în înfăţişarea ei oarecare banalitate burgheză; pe peretele de culoarea cafelei cu lapte, şase obloane bine închise puneau şase pete întunecate: cafeniul distins al piurelei de castane. Strada, urcînd, îi tăia pieziş temelia de piatră şi, din streaşina largă, o umbră viorie cădea, scăldînd etajul de sus într-un abur uşor şi de bun-gust. În discreţia perfectă a ansamblului, numai numărul-firmă distona; dar distona cumplit, tulburînd ca un ţipăt liniştea acestui colţ de oraşel, mereu scufundat într-o vagă somnolenţă. Numărul nu era, cum e de obicei, scris pe tablă poleită, ci era zugrăvit pe zid, cu o aprinsă culoare stacojie, stropită cu puchiţei care aminteau pietrele scumpe ale coroanelor regale: ametistul violet şi palida turchiză alternînd cu topazele aurii care presărau cu acadele splendoarea acestui foc de artificii.

Dar mai frumos decît toate era deasa masă de umbră zugrăvită lîngă fiecare cifră, un extraordi-

nar degradeu care trecea pe nesimțite de la negrul opac al mormîntului la blondul diafan al noilor-născuți și ajungea de la o extremă la cealaltă cu subtilitățile imperceptibile ale unui studiu psihologic de o mare adîncime. Reliefat cu putere, numărul sărea de pe zid cu agilitatea unei broaște. Se întindea de-a curmezișul trotuarului, ca și cînd ar fi vrut să se agațe de pălăria trecătorilor ; și aspectul acestei mici capodopere tulbura sufletele pure și stîrnea entuziasmul gălăgios al băiețandrilor.

— E frumos, mă ! șopti Croquebol la urechea lui La Guillaumette.

— Da, declară caporalul ; e mai frumos decît la noi.

Fanaragiul, care mai bătuse o dată de trei ori la rînd, bătu încă o dată. Mirat că nu apare nimeni, mormăi : „Ce dracu, au murit toți ?" cînd, din dosul unui oblon, porni un glas, un glas de bărbat răgușit, care întrebă ce este. Fanaragiul, ridicînd capul, vorbi în gol.

— Sînt niște militari în permisie, domnu' Frederic. N-ai putea să le deschizi ? Ar vrea să mai petreacă puțin.

Cel interpelat, mereu invizibil, se gîndi o clipă. În sfîrșit, se hotărî. Întredeschise obloanele și scoase afară cel mai curios cap de porc, bleg și puhav, care s-a pomenit de la Francisc I încoace. Văzu imediat despre ce era vorba și adulmecă un alișveriș de pe urma acestor doi soldați fugiți de la cazarmă.

— Foarte bine, domnilor, foarte bine, spuse el cu o delicată politețe. O clipă, vă rog, sînt al dumneavoastră imediat.

Și dispăru, după ce închise oblonul.

Trecură cîteva minute. Socotind că și-a isprăvit rolul, omul cu gazul plecase, și silueta lui se topea acum în negura dimineții. Se auzi un tîrșîit de papuci, o cheie scîrții într-o broască ruginită, și domnul Frederic, lipindu-se de perete, făcu celor doi cavaleriști onorurile casei. Își pusese numai pantalonii, strînși cu un brăcinar roșu. În picioare avea

nişte papuci de piele, iar capetele ascuţite ale unui fular galben cu care îşi învelise capul îi rotunjeau pe craniu o semilună de Diană antică.

— Bună dimineaţa, domnilor! Intraţi, vă rog. Urîtă vreme pentru plimbare, nu-i aşa? Drept înainte, vă rog.

Ce politeţe, Dumnezeule, ce politeţe! Cei doi salutară, cam încurcaţi, neobişnuiţi cu o asemenea risipă de curtenie.

Domnul Frederic continuă:

— Pe uşa cu geamuri, domnilor! Deschideţi, vă rog, uşa cu geamuri! Aici e salonul albastru, domnilor! Staţi, vă rog. Am să anunţ imediat.

Dar de la uşă simţiră că se înnăbuşă şi rămaseră aşa, înfipţi în prag, întorcînd capul instinctiv şi simultan, respingînd, printr-o răsuflare grea, duhoarea acră care-i îneca. Era un aer călduţ, cu mirosuri complexe, intraductibile, care sfidau orice analiză; un amestec de toate mirosurile, de bere răsuflată, de fund de pantaloni, de pipă stinsă; un amestec de respiraţii înnăduşite şi de sudoare femeiască, împreunînd greţoasa dulceaţă a untului care se topeşte cu mirosul acru al unei cuşti de menajerie. Salonul, de altfel, era bine mobilat, şi cei doi soldaţi, dintr-o dată, îmbrăţişară cu privirea toată eleganţa lui clasică: pe pereţi, candelabre de zinc imitau bronzul la perfecţie; într-un colţ, un pian închis reflecta palori de auroră, în timp ce tavanul, în aceste zori noroioase, deschidea o perspectivă ovală, arcuită cu aur, spre un azur de primăvară, tăiat de zborul nemişcat al unei ciocîrlii.

Patronul îi împingea uşor, neştiutor de şovăiala lor.

Mai spuse o dată:

— Luaţi loc, vă rog, domnilor. Aşteptaţi numai un moment.

— Mă rog, mă rog, spuse La Guillaumette.

Domnul Frederic îi părăsi şi, în timp ce o sonerie electrică cutremura casa de jos pînă sus, îl auziră strigînd cu glas puternic:

— În salon, domnişoarelor ! Repede ! E lume care aşteaptă !

Pe pluşul unei canapele, La Guillaumette şi Croquebol se prăvăliră alături cu un „uf" rostit de amîndoi deodată şi cuprinzînd o oboseală pe care niciodată nu şi-ar fi putut-o închipui atît de imensă. Amîndoi erau frînţi din cap pînă-n picioare. Parcă ceasuri întregi i-ar fi bătut cineva cu ciomagul ; ai fi zis că un sălbatic le-a împănat cu piroane încheieturile genunchilor. Deasupra lor, la etajul de sus, se auzeau somiere scîrţîind. Un zgomot înnăbuşit de picioare goale trepădînd încoace şi încolo şi de pantofi încălţaţi în grabă îi iniţia în deşteptarea gureşă a unui pension de domnişoare. Şi în curînd, una cîte una, domnişoarele apărură, cu părul zburlit, dormind din picioare, cu ochii înlăcrimaţi de somn şi cu colţuri de gură crispate care dădeau la iveală începuturi de mahmureală, oprite în plină gestaţiune.

Cea dintîi care intră fu o brunetă slăbuţă. Îşi aranjase la întîmplare părul bogat şi negru, şi prin capotul întredeschis se zărea goliciunea ei de fetiţă firavă. Mirosi şi spuse :

— Phu ! ce rău miroase aici ! Domnu' Frederic, ce-ar fi dacă am deschide fereastra ! Îţi vine să verşi, zău aşa !

Dar blonda grasă care venea după ea protestă cu energie.

— Ia ascultă, îţi baţi joc de noi ? Să deschizi fereastra la ora asta ! Să căpătăm vreo pleurezie ! Eu n-am poftă să mă curăţ !

Bruneta continuă :

— Nu vezi cum pute ?

— Pe dracu, spuse blonda, luînd-o de sus. Tu puţi ! Că delicat nas mai ai în dimineaţa asta ! Poate picioarele tale miros mai bine, hai ?

Se iscă ceartă. Domnişoarele făcură schimb între ele de noroi. Domnul Frederic, care tocmai îşi făcea reapariţia, se văzu silit să intervină :

— Hai, haide, liniştiţi-vă ! Roza, te rog să taci !

Tăcură, de altfel, imediat. Nici nu sfîrşise patronul de spus „taci", şi ele nici nu se mai gîndeau la ceartă. Şi bruna şi blonda, întorcîndu-şi spatele, se suiră în chip de amazoane pe coapsele celor doi soldaţi. Se supărau uşor, dar se împăcau tot aşa de repede, asemenea vrăbiilor care se bat pe acoperişuri pentru o fărîmitură de pîine, pe care, în acelaşi timp şi fără ezitare, şi-o împart frăţeşte. Erau în stare să se înjure şi chiar să se ia de păr şi să-şi deie palme, fără ca asta să aibă mare importanţă, şi, foarte des, după ce se certau un sfert de ceas, întrerupeau brusc cearta ca să-şi împrumute cincizeci de bani. Aducînd în existenţa lor neprevăzutul dialogurilor de operetă, plîngeau, rîdeau, rînd pe rînd, îşi ofereau trataţii, îşi furau una alteia de pe buze capete de ţigări începute; se înjurau, după aceea dansau împreună, îşi spuneau „scîrba dracului" sau „draga mea", chiuiau vesele, apoi urlau de plictiseală şi se întrerupeau deodată pentru a-şi căina soarta sau pentru a cînta cît le ţinea gura:

Frumoasă este mama,
Dar mai frumoasă-i fata,
Şi nu ştiu ce să fac.
Îmi place tare mama,
Dar fata mă dă gata
Şi amîndouă-mi plac.

Aşa făcu bruneta, care, după ce apucă între degete obrajii bucălaţi ai lui Croquebol şi săruta gingaş colăceii de carne vînătă pe care îi trase spre buzele ei, nu-i dădu timp să răspundă la întrebarea: „Ce-mi plăteşti, frumuşelule?" ci sări de pe genunchii soldatului şi alergă la pian, unde începu să cînte cu un deget *Bunul rege Dagobert*.

Pe genunchii băiatului, o nouă-sosită veni să ia loc.

Pentru că acum coborau toate.

Tot felul de mutre, palide, nedormite: ochi de azur tandru, guri vinete, care aveau culoarea violetelor veştede, obraji verzui, parcă zăriţi în pe-

numbra unui cabinet de figuri de ceară, pe care cutele pernei lăsaseră urme ca de lovituri de bici. Se perindară capoturi albastre, eşarfe de muselină, albe şi negre, şi camizoluri fără pretenţii. La un moment dat chiar, una apăru goală în uşă, venind aşa, fără nici o ceremonie, cu pantofi brodaţi în picioare.

Cînd văzu despre ce este vorba, arătă un dispreţ nespus.

Spuse :

— Ce, răcani ? Nu-i pentru mine !

Şi se întoarse să se culce.

Altele, dimpotrivă, exclamară :

— Aha ! Bravo ! Soldaţi !

Instalat la contoar, cu ceafa reflectată în oglindă, domnul Frederic, dintr-o privire, îşi trecu în revistă personalul. Apoi, după ce îşi întinse braţele spre sticlele din faţa lui, ca pentru binecuvîntare, întrebă, cu toată serviabila politeţe obişnuită în astfel de ocazii :

— Ce doresc domnii să ia ?

Dar „domnii" erau pe jumătate morţi, sfîrşiţi de oboseală şi abrutizaţi de noaptea petrecută fără rost pe drumuri !

O ! ce noapte ! Văzută astfel prin moleşeala unei odihne atît de greu cucerite, noaptea asta li se părea că n-a avut niciodată început, că se pierdea într-o depărtare de veacuri prăvălite unele peste altele ! Nefiind în stare să cadă pradă nici unei ispite, nesimţitori, zdrobiţi, priveau cu ochi stinşi etalajul acesta de splendori femeieşti. Apă le curgea prin vine ! Izbutiseră să-şi elibereze genunchii — încet şi perfid, cu mişcări care semănau cu o mîngîiere, dar fără să fie — şi repede se puseră la adăpost de orice invazie nouă, ţinîndu-şi săbiile drepte între picioare. Şi astfel, cu mîinile proptite în mînerele săbiilor, sprijiniţi cu spatele de dosul moale al canapelei, gustau acum, calmi şi fericiţi, nesfîrşita bucurie de a sta jos.

Totuşi, la glasul domnului Frederic, La Guillaumette se trezi.

Ridică spre patron o privire învăluită de vis și deschise gura să răspundă cînd, deodată, ochii i se opriră la ceasornicul agățat deasupra ușii.

Sări în picioare, ca sub influența unei descărcări electrice :

— Drace ! Patru fără un sfert ! Croquebol, repede, repede, hai, să plecăm ! Bună seara, fetelor !

Croquebol, care niciodată nu înțelegea imediat despre ce e vorba, avu nevoie de cîțiva pumni în coastă ca să priceapă.

De altfel, începuse să ațipească ușor, cu nasul în pumni.

Aflînd cum stau lucrurile, fu cuprins de o panică nespusă. Repetă :

— Patru fără un sfert ! Ne-a luat dracul !

— Poate că nu, spuse La Guillaumette ; numai că trebuie s-o ștergem repede ! Haide ! La trap !

Croquebol spuse :

— Te cred !

Și dintr-un salt fură la ușă.

Dar domnul Frederic o păzea ! Scoborît de la contoar cu repeziciunea unei avalanșe, stătea în ușă, astupînd-o cu picioarele crăcănate și cu brațele întinse în lături.

VIII

— S-avem iertare ! spuse cu un ton ironic acest păstrător al sănătoasei veselii franceze. Ce-i-asta, domnilor ? Nu se poate să plecați așa.

La Guillaumette își dădu seama că greșise.

Vru să-ncerce o împăcare, deși ardea de nerăbdare să plece cît mai repede :

— Haide, patroane, nu-ți mai bate joc de noi ! Cînd îți spun că sîntem grăbiți ! Doar n-oi fi vrînd să scăpăm trenul !

— Dar ce-mi pasă mie dacă scăpaţi trenul sau nu! strigă domnul Frederic, pierzîndu-şi aerul său distins. Ei, asta-i, dar ştiţi că sînteţi nostimi! Cum aşa? Ce, credeţi că aveţi dreptul să veniţi să treziţi oamenii în mijlocul nopţii, să deranjaţi o casă întreagă, să ne sculaţi aşa, din somn, şi la urmă să-mi spuneţi că pierdeţi trenul? Voi vă bateţi joc de lume, nu eu! Ce fel de purtare e asta?

Caporalul simţea cum trece timpul, minută cu minută.

— Ba dumneata îţi baţi joc de lume, replică el cu violenţă. Dacă nu ajungem la regiment la vreme şi dacă mîncăm cincisprezece zile de închisoare, cine are să le facă? Poate dumneata? Haide, deajuns cu vorba, dă-te la o parte şi lasă-ne să plecăm! Ce dracu, doar avem să mai venim pe aici!

Patronul dădu din cap, făcînd semn că nu vrea să ştie de nimic.

Rămase înfipt în uşă ca un X, cu energia pe care i-o dădea conştiinţa dreptului său şi hotărît să nu cedeze.

Era dintre oamenii aceia pe care mînia îi descompune; încetul cu încetul, o paloare lividă i se întinse pe faţă, năpădindu-l ca o picătură de untdelemn plecată din vîrful nasului în chip de rît, acoperindu-i obrajii, apoi tîmplele şi ajungîndu-i pînă în sfîrcurile urechilor.

La Guillaumette îşi legăna de-a lungul coapselor pumnii strînşi.

Deodată izbucni:

— Dracu să te ia de dobitoc! Vrei să te dai într-o parte, da, sau ba?

Drept orice răspuns, domnul Frederic, cu o voce calmă, chemă pe una dintre fete:

— Rafaelo, du-te de-l trezeşte pe Honoré. Spune-i să se îmbrace repede şi să dea fuga să cheme poliţia.

Cînd La Guillaumette auzi vorbindu-se de poliţie, treaba se strică rău de tot.

Mai ales fetele care strigau „Hu! Hu! n-au nici un ban, daţi-i afară!" turnau gaz pe foc. Croquebol

se silea din răsputeri să facă faţă furtunii, încercînd să acopere cu vocea lui de bas profund ţipetele ascuţite ale turmei.

Striga :

— Vino încoace şi ne dă afară, dacă-ţi dă mîna ! Cum ai spus ? Nici un ban ? Avem mai mulţi bani decît tine !

— Aşa ? Ia scoate-i să-i vedem şi noi !

— Am să-i scot dacă am poftă !

— Pe dracu !

— Taci din gură !

— Fugi de-aici, umflatule !

— Beţivane !

De fapt, se distrau cumplit, obişnuite de multă vreme să nu preţuiască prea mult, nici somnul lor, nici trupul, şi avînd secreta simpatie, frăţeasca indulgenţă a fetelor sărace faţă de soldaţii săraci. Caporalul, însă, lua aventura în tragic. Cu palma deschisă, gata să lovească, şi lipită de şold, cu un gest larg, dădu un ultimatum :

— Un ! doi ! trei ! Vrei să faci loc, da, sau nu ?

— Dracu să vă ia ! zbieră domnul Frederic. O să vedeţi voi îndată cine are dreptate, nişte beţivi, sau nişte oameni de treabă.

Astfel spuse, şi, în clipa aceea, nu se ştie ce s-a întîmplat. Braţul lui La Guillaumette descrise un arc în aer, în timp ce piciorul lui stîng, rotunjit în gestul elegant al unui pas de menuet, încolăci şi trase înapoi piciorul domnului Frederic.

Un strigăt se ridică, unul singur !... izbucnit din gurile tuturora. Proprietarul numărului 119 dispăruse deodată ca prin farmec, intrat cu spatele în geamurile translucide ale uşii, care, sub puterea loviturii, ieşi din ţîţîni. Se rostogoliră pe jos amîndoi, şi el şi uşa, şi strigătele domnului Frederic se amestecară cu un zgomot asurzitor de farfurii sparte.

Fetele urlau :

— Săriţi ! Îl omoară ! Nu-i lăsaţi ! Ajutor !

— Croquebol ! strigă La Guillaumette, apăsîndu-şi chipiul cu palma, bagă de seamă la chipiu, mă, să nu-l pierzi ! Repede, după mine !

— Hoţilor ! zbiera domnul Frederic, pungaşilor !

Cu burta la pămînt, se zbătea, sub uşă. Izbuti, în sfîrşit, să-şi scoată capul, care ţîşni brusc, alb ca varul, dintr-un guler de sticlă spartă, gîfîind şi bîlbîind de furie. Nasul, cu vinişoare roşii, fornăia deasupra mustăţilor tunse scurt. Sub un ochi, urma unui pumn apărea roză, prevestind toate culorile curcubeului.

Se încurca în vorbă, grotesc şi tragic totodată.

— Hoţilor ! Ucigaşilor !... Las', că vedeţi voi ! Să săriţi la bătaie la oameni cumsecade !... Şi voi ce staţi cu mîinile în sîn ? Nu-i lăsaţi să plece ! Gîştele dracului !

Se aruncară toate înainte. La Guillaumette şi Croquebol trebuiră să-şi deschidă drum cu forţa, păşind cu un picior, lovind îndărăt cu celălalt. Se făcu un zgomot de infern. Cîteva fete începură să urle atinse de-o palmă în obraz sau de-un picior în burtă. Şi se auzea cum cetăţeanul Honoré, venind în ajutor, umplea etajele de sus cu un galop de cavalerie grea.

Striga :

— Nu-i lăsaţi ! Pe ei ! Acuma vin !

Dar cei doi năzdrăvani erau departe. Izbutiseră să iasă şi acum galopau pe stradă. Pămîntul părea că fuge sub picioarele lor. Alergau aşa, albi de noroi uscat, alunecînd ca doi saci de făină pe panta lucitoare a unui gheţuş. Această mică scenă de familie îi redase lui La Guillaumette buna dispoziţie şi, la amintirea magistralului pumn cu care împodobise orbita domnului Frederic, un larg şi tăcut surîs îi răsări pe buze.

Cu dinţii strînşi, alergînd mereu, întrebă :

— Ce zici, i-am dat una, s-o ţină minte !

Croquebol, foarte grav, aprecie cazul :

— A fost bună !

Şi, deodată :

— Ia! Uite că nu mai plouă!

În jurul lor, într-adevăr, înflorea o dimineață minunată, și deasupra, întors la sentimente mai bune, cerul, spălat și proaspăt, arăta transparența vaporoasă abia bătînd în roz a unui obraz de fecioară convalescentă. Soarele, în dosul unui ultim văl, mai întîrzia, îmbufnat încă, dar gata să-și alunge supărarea. Și era iarăși vară, o vară minunată, delicioasă, plină de mireasma frunzelor după ploaie, de deșteptarea veselă a păsărilor, de blînda bucurie a naturii. Picături de apă mai atîrnau încă de marginile aplecate ale acoperișurilor, mari ca niște lacrimi. Se clătinau o clipă, pe urmă, desprinse deodată, culese parcă de un deget nevăzut, cădeau cu capul înainte, și zgomotul sacadat al căderii lor pe pămînt arunca în misterul ulițelor adormite trilul unui rîs ușor: rîsul timpului frumos după ploaie. În depărtare, cocoși își dădeau parola.

— Să fie al dracului, șopti Croquebol, neliniștit, numai de n-am întîrzia din pricina dobitocului ăluia! S-o întindem! S-o întindem!

Și, cu pieptul înainte, cu coatele lipite de trup, grăbeau amîndoi pasul, cumplit! Zgomotul cizmelor care băteau caldarîmul în același timp răsuna ca dansul precipitat al ciocanului pe nicovală. Amîndoi făceau zgomot cît patru. Străzi treceau după străzi, case și iarăși case se perindau lipite unele de altele, și, cîteodată, o deschizătură bruscă apărea: o ulicioară care scobora în Tîrgul de Jos le deschidea în față un ocean de hornuri, de olane roșii, de ardezie violetă, tot Bar-le-Duc-ul înconjurat de dealuri și de vii.

În zare, un sul subțire de fum arăta apropierea trenului.

Croquebol era disperat:

— Mă, să știi c-am pățit-o!

— De ce?

— Pentru că am pățit-o! Nu mai putem ajunge la timp!

— Ei, lasă acuma! strigă celălalt, hai mai repede! Ajungem noi!

Ajunseră.

Era și timpul.

Nemișcată, locomotiva își sufla ultima minută de oprire.

— Ce alergătură, mă, ce alergătură! gîfîi Croquebol.

Caporalul începu să bată darabana cu pumnii în ușa sălii de așteptare.

— Asta-i acum! Poftim, e închisă ușa! Hei! Hei, domnule, hei, domnule! Nu-i nimeni care să deschidă? Doar n-avem să stăm aici cu trenul la nas!

— Asta ne mai trebuia!

Un amploiat apăru, deschise ușa și o izbi de perete cu putere:

— Ce zbierați așa? Sînteți doi și parcă ați fi o sută!

Exasperați, cei doi răspunseră:

— Păi, vrem să luăm trenul!

— Ei și ce, pentru asta trebuie să faceți atîta tărăboi? Mai întîi, unde mergeți?

— Mergem la Saint-Michel!

— Aveți bilete?

— Sigur!

La Guillaumette începu să se caute, cu genunchii încordați, scotocindu-și adînc buzunarele, cu mîinile băgate-n ele pînă la cot.

Operația se eterniza.

Croquebol se miră.

— Ei, ce este? Ce ai? Ce te-ai îngălbenit așa?

Mîinile lui scotoceau înainte, înfrigurate.

Clănțănind din dinți, spuse:

— Ai biletele?

— Eu? spuse Croquebol; n-am nici un bilet!

— Nici eu n-am, declară caporalul.

— Ei, asta-i acuma!

Se uitară unul la altul, cu ochi rătăciți.

— Ce dracu ai făcut? spuse Croquebol.

— Da' parcă mai știu eu! gemu nefericitul La Guillaumette. Soartă rea și ticăloasă! Numai așa

trebuia să se sfîrşească, prea n-am avut noroc de fel! Cînd te gîndeşti că am umblat mai bine de cinci ceasuri pe o ploaie aşa de grozavă că ne şiruia apa pe spinare ca pe burlane, că mi-i nasul ca un morcov, şi picioarele îmi intră în burtă, şi acuma, uite, pe lîngă toate astea ne-am mai pierdut şi gologanii! Mai mare nenoroc se poate?

Copleşit de durere, gemea, sughiţînd, cu lacrimile în ochi şi ameninţînd cu pumnul în gol.

— Nu-i nici un Dumnezeu pe lume, nici un Dumnezeu!

Disperarea lui ar fi smuls lacrimi şi unui sac de cărbuni.

Amploiatul, însă, stătea impasibil.

Încheie:

— Mă rog, care va să zică, nu aveţi bilete?

Cei doi strigară:

— Am avut!

— Ba chiar, spuse La Guillaumette, ieri seara, am luat trenul la Commercy, trenul de 8 şi 47! Uite, Croquebol poate să spună! Nu-i adevărat, Croquebol?

Croquebol ridică mîna:

— Pe Dumnezeul meu mă jur că-i adevărat!

Omul făcu un gest vag:

— Nu zic că nu, spuse el; dar nu puteţi călători fără bilete, duceţi-vă de luaţi; ghişeul e la stînga. Veniţi iar cu bilete. De altfel, nu-i nevoie să vă grăbiţi. Uite că trenul pleacă; o să luaţi trenul următor!

— Trenul următor!...

— Dar ce credeţi cumva, că trenul e la dispoziţia voastră? N-aveaţi decît să nu veniţi tîrziu. Treaba voastră!

— Bine, dar...

Uşa se închise. Cei doi soldaţi se pomeniră faţă în faţă, singuri.

Un şuier se auzi, maşina se urni din loc: trenul de 4 părăsea gara.

— Ne-am pîrlit, spuse Croquebol. Ne-am pîrlit a doua oară!

IX

— Nu se poate călători fără bilete, duceţi-vă de vă luaţi bilete.

Să ia bilete!... Da, desigur. Dar cu ce bani?

Fără îndoială, însă, că nu cu banii majorului Favret! Banii majorului Favret erau departe! Dispăruţi, duşi pe gîrlă! Banii luaseră acelaşi drum ca şi biletele: fugiseră pe furiş, fără să anunţe, din buzunarul rupt al proprietarului lor; semănaţi mărunt pe drumuri, ca pietricelele lui Prîslea.

Nu mai era nimic de făcut.

Descoperirea acestei noi catastrofe smulse celor doi soldaţi oftatul lung şi greu al vitelor doborîte de secure. Cu capetele plecate, ieşiră din gară. Făcură cîţiva paşi în tăcere, apoi, deodată, La Guillaumette izbucni:

— Nu se poate, ia caută-te prin buzunare!

Croquebol ascultă şi începu să se caute, fără convingere. Sprijiniţi de un gard, se dezbrăcară pe jumătate. Tunicile descheiate fîlfîiau pe piepturile lor, ca nişte aripi. Îşi scotociră buzunarele, căptuşeala chipiurilor şi îşi pipăiră pînă şi cusăturile dinăuntru ale pantalonilor.

Nimic şi iar nimic! Toată groaza nimicniciei în golul cumplit al buzunarelor; nici măcar cu ce să umple o măsea găunoasă!

Proastă treabă!

Creierii zdruncinaţi ai celor doi soldaţi se cutremurară în cutiile lor osoase. O clipă, întrezăriră nebunia; zidurile se clătinară în jurul lor, pămîntul le fugi de sub picioare ca podeaua mişcătoare a unui carusel de bîlci.

Trişti, surghiuniţi pe străine tărîmuri, victime lamentabile ale soartei, din care nici teascul n-ar mai fi putut stoarce o centimă, cu ce să-şi cumpere o ţigară şi să-şi înşele foamea care începea să-i roadă şi să înnăbuşe gemetele lugubre ale maţelor lor goale, se gîndiră o clipă să meargă şi să s-arunce în apă.

Dragostea firească de ei înşişi îi opri.

Şi atunci născociră ceva foarte ingenios: să meargă în căutarea banilor pierduţi! Să pună mîna, cu orice preţ, pe banii dispăruţi, chiar dacă ar fi să refacă la lumina zilei toată alergătura nebună de astă-noapte.

Ideea era a lui La Guillaumette.

Croquebol o aprobă imediat.

Fără a pierde o clipă, se puseră în căutare, îndoiţi din şale, cu şoldurile sprijinite de pulpe, mergînd pe vine, sondînd delicat cu degetul fundul mîlos al băltoacelor lăsate de ploaie, legănîndu-şi capul încetişor şi aplecîndu-l cînd pe un umăr, cînd pe celălalt. Privirea lor, rotindu-se împrejur, era ca o mătură care răscoleşte gunoiul străzii. La Guillaumette ţinea dreapta, Croquebol ţinea stînga şi înaintau aşa, amîndoi, cu stranii ţopăieli de broaşte hemiplegice. Aveau aerul a doi indivizi pe care graba de a rezolva o afacere urgentă îi pune în greaua situaţie de a-şi face nevoile din mers. Vremea trecea. Ceasurile se făcură 5, se făcură 6. Din cînd în cînd, La Guillaumette, fără să ridice capul, striga:

— Ei, mă?

Croquebol, melancolic, răspundea:

— Nimic!

Şi asta era tot. Soarele acuma le frigea spatele, le usca tunicile ude, prefăcîndu-le într-o scoarţă de carton tare şi aspru. Şi încetul cu încetul, din braţe, din picioare, din umerii lor arcuiţi, din şezuturile late şi încordate, o ceaţă se desprinse. Poeţi, mergeau învăluiţi în nouri, plimbînd cu ei aburul care se ridică din ceainicele descoperite. Oraşul se deştepta în mîngîierea caldă a dimineţii. Obloane se deschideau lovindu-se de perete şi, în umbra ferestrelor larg deschise, pe fonduri vag întrezărite de interioruri burgheze şi provinciale, chipuri veniră şi se opriră, capete mirate şi neliniştite pe care tronau încă scufiile nocturne. La trecerea celor doi soldaţi, uşi începură să se deschidă încet, prin care lunecau priviri piezişe. De la

o casă la alta, oamenii se priveau, vorbindu-şi din ochi. Pe marginea trotuarelor strîmte se opriră gospodine matinale. Copii în cămaşă apărură la ferestre, începură să urle, cerînd pe „domnii aceia frumoşi".

— Mă ?

— Ce ?

— Am găsit ceva !

— Ei ?

— Am găsit cinci bani, mă !

Dar deodată, în dosul lor, se ridică un alt glas, unul dintre glasurile acelea timbrate şi aspre pe care le cunoaşte atît de bine urechea exercitată a soldatului :

— Soldat !

Chemarea îi plesni ca o lovitură de bici. Tresăriră, ridicîndu-se amîndoi cu aceeaşi grabă.

— Ordonaţi, domnule locotenent !

Domnul locotenent era un omuleţ foarte sclivisit, avînd un aer foarte tăios şi de loc încurajator. Chipiul îi era vîrît în cap pînă la rădăcina nasului, iar ţăcălia lui ascuţită era virgula fatală a unui Mefisto de şantan. Cînd îi fixă pe soldaţi la doi paşi în faţa lui, nemişcaţi, cu braţul drept întins de-a lungul trupului, cu mîna stîngă ridicată la chipiu, îşi incrustă un monoclu în ochi. Îi măsură pe rînd, din cap pînă în picioare, ca pe nişte obiecte curioase, şi întrebă :

— Ce faceţi aici ?

— Căutăm nişte bani pe care i-am pierdut, domnule locotenent, spuse La Guillaumette.

— Ei, serios ?

Mirarea exagerată pe care o simula avea toată insolenţa unei reci neîncrederi.

Cei doi nu se clintiră.

El continuă :

— Frumoşi mai sînteţi amîndoi... frumoşi, n-am ce spune !

Aplecîndu-se puţin, se uită la gulerul pătat de noroi al caporalului :

— ...Regimentul 22 ?
— Da, domnule locotenent.
— ...Commercy ?
— Da, domnule locotenent.
— ...'ntru ce sînteţi la Bar-le-Duc ?
— Sîntem în permisie, domnule locotenent !
La Guillaumette, descheindu-şi tunica, scoase permisiile şi le arătă. Ofiţerul întinse două degete şi lăsă să-i cadă monoclul, pe care, de altfel, îl prinse imediat din zbor şi îl instală din nou la locul lui. Sticla, sclipind la soare, aplică o clipă pe ochi pata opacă şi rotundă a unei piese de cinci franci.
Citi şi spuse :
— Ei ?... Permisiile sînt pentru Saint-Michel.
— Domnule locotenent, explică La Guillaumette, să vă spun : ne-am încurcat cu schimbarea trenului.
— Cum se poate ?!
— Da, domnule locotenent !
La Guillaumette expuse cazul. Locotenentul, complezent şi zeflemist, ascultă, aprobă din cap, rîzînd în mustaţă, cu tresăriri ironice şi cu un aer de compătimire dezolată, o jelanie exagerat subliniată de mimica întregii sale persoane.
Exclama :
— Cum se poate ?!... Ei, asta-i !... Adevărat ?... Ce ghinion !...
Şi, după ce La Guillaumette sfîrşi de vorbit, încheie rece :
— Îmi pare rău !... Dar, în sfîrşit, sînteţi aici fără s-aveţi voie, asta-i !
Voiră să se apere, dar locotenentul li-o tăie scurt.
Le impuse tăcere, cu o simplă mişcare de mînă.
— Bine, bine !... 'veţi să veniţi cu mine la comenduire... 'veţi să explicaţi comandantului pieţei toată chestia...
Peste zece minute, se treziră amîndoi pe paiele umede ale închisorii.
Şi, palizi de griji şi de spaimă, se uitau acum unul la altul, fără o vorbă, zărindu-se nelămurit în

lumina ştearsă şi lugubră care le cădea pe umeri, dintr-o răsuflătoare îngustă de pivniţă, dantelată cu pînze de păianjen.

X

Erau acum în sala de raport, o încăpere neverosimil de imensă, aşa că se vedeau în ea închirciţi subit, ca şi cum s-ar fi uitat într-o oglindă concavă. Trei ferestre înalte, fără perdele, luminau goliciunea severă a pereţilor, a căror singură podoabă era un bust uriaş al Republicii franceze, zîmbitoare, pe un fond glorios de trofee.

Şase scaune de acaju lucios, care aruncau în acest *hall* mizeria spălată a unei sufragerii de oameni nevoiaşi, jucau hora împrejurul unui birou pe care erau aşezate teancuri de registre verzi. Pe deasupra lor, La Guillaumette şi Croquebol urmăreau cu priviri neliniştite mişcările încete ale unui cap aplecat peste nişte hîrtii, un craniu cubic, bolovănos, acoperit de un păr scurt şi ţepos, pe jumătate cărunt. Capul păru deodată că lunecă înapoi, şi o faţă de buldog apăru, cu ochi ca nişte bile, cu o frunte de două degete, cu o mustaţă rotunjită cu drotul, cănită, ca un cîrnat prăjit, pus în chip de căluş pe gura personajului.

Acesta era şeful comenduirii, cel însărcinat să păstreze şi să întreţină ordinea, moralul şi ţinuta trupelor din garnizoana Bar-le-Duc.

Şi vorbi!

Cel puţin păru că are această pretenţie.

Fapt este că o voce se auzi, înnăbuşită, nelămurită, pornită din dosul mustăţii ca de după un paravan, cu un puternic accent alsacian, şi evocînd mirosul unei mari oale de varză călită. Ce va fi vrut să spună nimeni nu putea şti. Doar cîteodată o vorbă prinsă din zbor lumina situaţia, ca o pîl-

pîire subită şi fugară, ca un foc de artificii în întuneric :

— ...Nu fi-i ruşine !... uniforma franceză... găsiţi peţi în mişlocul trumului... fără foie... murtari ca nişte borci ! ...Mizerapili !... Şi eşti caboral !... Vruntaş !... Infect ! infect !... Fenit la mine azi-timineaţă padron te la casa de doleranţă... cu ochi umflat !... Cum te gheamă ?

— La Guillaumette.

— Croquebol.

Dar nenorocirea făcu să audă „Crotebol" şi, din extravaganta ciudăţenie a acestui nume [1], culese, fără să ştie de ce, un surplus de furie. Repetă de cîteva ori : „Crotebol ! ...Crotebol"... cu strîmbătura unui surîs de ironică mirare, adresat, în stînga şi în dreapta, unor spectatori absenţi. Sfîrşi, lovind cu pumnul în masă, aşa de tare, încît meterezele de registre verzi săriră lovindu-se între ele, împrăştiind din scoarţele lor roase norul subţire de pulbere al unei pompe de praf insecticid. Şi, în picioare, cu degetul spre uşă, răcni :

— Ieşi avară ! Ieşi avară, n-auzi ?

Cei doi porniră spre uşă cu o grabă discretă şi de bun-gust. Afară, acelaşi subofiţer de gardă care îi adusese îi culese şi îi închise din nou. Se găsiră iarăşi faţă în faţă, tot aşa de lămuriţi ca şi la început, aiuriţi, bolnavi de grijă şi de nelinişte, păstrînd încă un rest de spaimă, ca nişte oameni scăpaţi prin minune din mîinile ucigaşe ale unui nebun.

Stătură aşa patru zile, nici mai bine, nici mai rău, fără să vadă altceva decît zidurile umede ale celulei şi micul dreptunghi de lumină deschis spre cerul strălucitor de vară ; îndopîndu-se cu pîine, ca să le treacă urîtul ; golind nenumărate ulcioare de apă, şi atît de chinuiţi de lipsa tutunului, încît îşi sugeau ceasuri întregi degetul cel mare de la

[1] Joc de cuvinte intraductibil : crotte = noroi, balegă.

mînă, care mai păstra ceva din mirosul tutunului de pe vremea cînd își umpleau pipele.

În sfîrșit, un sergent veni și le strigă :

— Ieșiți !

Pe sfera orbitoare a soarelui, părinte și binefăcător al oamenilor, pe care nu mai sperau să-l vadă vreodată, un bicorn decupa movilița de umbră a unei eclipse parțiale de lună. Un alt bicorn, alături, avea îndoitura funinginoasă a unui disc de drum-de-fier oprind trecerea.

Jandarmii !

Asta întrecea orice speranță ; în fața enormității neprevăzute a acestui deznodămînt, șovăiră o clipă, venindu-le parcă să rîdă și să plîngă în același timp.

Apoi, deodată, izbucniră :

— Ei, și ! La urma urmei, atîta pagubă ! Fie ce-o fi !

Și în această exclamație ieșea iar la iveală toată filozofia milităriei ; toată mîndra nepăsare a acelui înțelept pe care nu-l mai mișcă greșelile acestei lumi și care e soldatul sceptic, minunat, care-și plimbă fără pată, de-a lungul unei vieți stupide, seninătatea lui neclintită și veselia lui de cățel ce-a găsit o pălărie găurită. Fără îndoială, situația lor era cum nu se poate mai plăcută ! O lună de închisoare, cu siguranță, din care o săptămînă de carceră, pe lîngă luarea galoanelor. Oricum, faptul era consumat, nu mai era nimic de făcut ! Și La Guillaumette, sublim, aprecie evenimentul cu o simplitate antică :

— Vezi tu, mă, cînd ai intrat la apă, apoi nu mai este cum era. Și, pe urmă, să-ți mai spun ceva: dacă ești la închisoare înseamnă că nu mai faci instrucție și tot la termen te lasă la vatră.

Lăsarea la vatră ! cuvînt magic ! cauter moral al soldatului.

Întoarcerea a fost tot atît de veselă ca și plecarea. Rîzînd, glumind, cu mîinile în buzunar, înghițeau kilometrii șoselelor cu indiferența calmă a

celor care se plimbă ca să-şi facă poftă de mîncare. Ba chiar, situaţia, acceptată acum, începea să le apară pitorească şi veselă. Plimbarea asta sub escortă măgulea în ei secrete orgolii, vagi instincte de zurbagii pe care şi le descopereau deodată. Chiar se şi făleau cu asta. Gustau acel vînt de revoluţie pe care îl stîrnea trecerea lor prin satele liniştite, mirarea mută a bătrînilor pe prispe, veselia copiilor, fruntea severă a străjerului comunal. Şi făceau pe craii : cu umerii ridicaţi, cu aere de derbedei. Răspundeau cu surîsuri şmechere la surîsul vesel al fetelor ieşite în poartă, surîsul acela care iartă şi spune :

— Ştrengarilor !

Bărbaţii rîdeau văzîndu-i şi îi întîmpinau în glumă cu expresii luate din vocabularul cazărmilor : „He-hei, la başcă, băieţi ! Mi se pare că sînteţi de gardă !" şi, adeseori, la marginea drumului, un cantonier, cu cămaşa desfăcută la piept şi cu mîna streaşină la ochi, îi privea în tăcere cum treceau.

Ei, mulţumiţi şi măguliţi, rîdeau.

Strigau :

— Salut ! Spor la muncă !

Jandarmii dădeau din umeri, făcîndu-se că nu-i iau în seamă mai mult decît ca pe nişte copii, şi se închideau în gravitatea funcţiei lor şi a vîrstei. Părinteşte, le împrumutară pipele şi, cum căldura era mare, praful mult şi mersul greu, plătiră de cîteva ori de băut celor doi soldaţi, în hanurile acelea, cu mese rotunde şi acoperite cu pînză ceruită şi colorată, care te întîmpină la intrarea în sate.

Ajunseră pe la 6.

Flick, tocmai atunci în poarta cazărmii, lua aer după masă, răsucind o ţigară.

Îşi luneca vîrful limbii de-a lungul foiţei, ca un clasic păstrător al vechii Helveţii care-şi lunecă uşor buzele pe nai, cînd îi zări cu coada ochiului. Simţi deodată ca o lovitură în stomac : comoţia calicului, care, pe neaşteptate, primeşte vestea unei

moşteniri fabuloase! Se răsuci într-un picior, sui dintr-un salt cele cinci trepte ale corpului de gardă, deschise uşa cu piciorul şi, gîfîind, galben de emoţie, cu mîna tremurătoare fluturînd în aer, strigă:

— Sergent de zi!... Sergent de zi!... repede cheile de la închisoare! ...Îi aduc cu jandarmii!... La başcă cu ei! La başcă!

I

— Ştii, Favret, că i-au găsit!

De trei zile de cînd La Guillaumette şi Croquebol erau lipsă la apel, Hurluret o ducea într-o mînie. În aparenţă, cel puţin. Adevărul este că era nu se poate mai încîntat, avînd pentru chiulangii, pentru leneşi şi pentru neascultători vechea slăbiciune a unui tată beţiv pe care poznele unui fiu chefliu îl înduioşează. Asta nu-l împiedica să umple cu izbucnirile indignării lui curţile imense ale cazărmii, albe ca de cretă în lumina soarelui şi în care arşiţa acestei veri timpurii punea pustiul mut al unei case părăsite. Plimbîndu-se înfrigurat prin coridoarele deşarte, cizmele lui răsunau ca pe lespezile unei biserici; cuvinte fără şir străbăteau din cînd în cînd prin ziduri, din care se desluşeau înjurături marcînd cadenţa frazei, unde era vorba de tot felul de puşlamale şi de ciudate oi rătăcite, aduse înapoi cu picioare în spate. Mai era vorba şi de transformări bizare, de surprinzătoare metempsihoze, şi rar trecea un ceas fără ca prin uşa biroului, deschisă brusc, să nu apară faţa congestionată a lui Hurluret, care, cu braţele încrucişate, cu mustaţa zburlită, cu gura larg deschisă, punea aceeaşi întrebare, repetată la infinit:

— Ei, Favret, cum îţi place asta?

Lui Favret, de la o vreme, nu-i mai plăcea de loc.

De data asta, Hurluret, intrînd ca o avalanşă, surprinsese atît de mult pe major, încît condeiul pe care îl ţinea între degete îi căzu şi depuse pe hîrtie

o lacrimă mare de cerneală. Își înnăbuși o mișcare de enervare. Totuși, fără să se ridice, descotorosi un scaun de livretele care-l acopereau și îl împinse căpitanului. Dar Hurluret nu se așeză. În picioare, cu nelipsita cravașă strînsă subsuoară, părea că nu vede nimic și dădea mereu din cap de sus în jos, simulînd o descurajare grotescă :

— Nu, asta e nemaipomenit ! E nemaipomenit !

Respiră cu putere și își tamponă fruntea cu batista făcută ghem.

— Și ia ghicește, întrebă el, cum s-au întors ticăloșii ?

Majorul, cu o mișcare vagă și moale, își arătă atît ignoranța, cît și perfecta lui indiferență.

— S-au întors, spuse solemn Hurluret, cu jandarmii !!!

— A ! spuse Favret.

Era evident că această revelație îl lăsa rece.

Hurluret continuă :

— Chiar așa ! Așa cum am onoarea să-ți spun ! *Cu jandarmii !* Să nu-ți vie să-i omori ? A ! pușlamalele ! A ! ticăloșii ! Și, nici vorbă, pușlamaua de Flick s-a grăbit să-i bage la închisoare. M-am dus să-i văd ! O plăcere să-i vezi ! Să fiu al dracului dacă pot să-mi închipui ce-au făcut ticăloșii de-au ajuns în halul ăsta !

Favret, care se plictisea de moarte, zîmbi. Împinse chiar politețea pînă acolo încît încercă să strecoare și el un cuvînt, dar căpitanul îl cruță de această osteneală. Pornise, și de-acuma nu-l mai putea nimeni opri :

— Nu ! Tot ce-ai putea să-ți închipui mai murdar, mai scîrbos, mai infam, mai porcesc, e fleac pe lîngă ei ! Doi porci, îți spun ! Doi porci, nu altceva ! Și ce e mai curios e că au fost găsiți... ghici, unde ? La Bar-le-Duc !... Hai ? ce spui de asta ? La Bar-le-Duc ! Nu, spune și dumneata, ce dracu au putut să caute la Bar-le-Duc ?

Se adînci în gînduri. Nasul lui stacojiu era îndreptat interogativ în jos, și mîinile lui, cînd depărtîndu-se, cînd apropiindu-se de pantalonii scurți

de călărie pe care șerpuia un dublu șnur de azur printre balonări de burduf pe jumătate dezumflat, aveau anxietatea unei rugăminți adînci.

— Bar-le-Duc ?... Bar-le-Duc ?... Mister !

Totul se sfîrși într-o dezlănțuire de furtună :

— Scîrboasă lume ! Scîrboasă meserie ! Îmi vine să înnebunesc, pe onoarea mea ! Ticăloșii ăștia au să-mi scoată peri albi ! Sînt prea bun și își bat joc de mine ! Dar de-acum nu mai merge ! Mai am vreo șase ani pînă să plec de aici și să mă duc să crăp neștiut de nimeni ca un cîine rîios... Mi-i destul ca să arăt cine sînt ! Au să vadă ei ! Mai întîi, începînd de astăzi, s-a sfîrșit cu permisiile ! Nici o permisie nu se mai dă, nimănui ! Nimic ! Permisii ? Pușlamalele și ticăloșii ! Le arăt eu ! Un picior undeva, atît ! Nici măcar o zi ! Să fiu al dracului ! Intră ! Și tu ce cauți aici ?

Era ajutorul de cantinier, Joussiaume, care, din exces de discreție și pentru a-și arăta bunele lui maniere, se strecurase ca o șopîrlă prin ușa întredeschisă.

Era cu chipiu ; un șorț imaculat îi acoperea în față vestonul, din care nu se mai zărea decît gulerul cu umărul și mînecile prea lungi, suflecate. Pielea lustruită a pantalonilor te orbea prin strălucirea ei, ca și cum ar fi oglindit soarele, iar după culoarea lor de languste fierte, se vedea că își clătise mîinile în jgheabul în care spăla vasele.

— Ce vrei ? întrebă Favret.

Joussiaume, surîzînd în gol, vorbi :

— Păi... să vă spun, domnu' plutonier-major... Soră-mea se mărită marți.

— He ! spuse Hurluret, încă un încornorat !

Soldatul rîse cu zgomot și păru că apreciază foarte mult finețea și bunul-gust al acestei glume.

Continuă :

— Așa că... voiam să vă rog să cereți domnului căpitan... să ceară domnului colonel... mîine dimineață la raport... o permisie de opt zile pentru mine, dar așa ca și cum adică domnu căpitan ar cere-o

de la dumnealui... ca să nu poată domnu colonel să zică nu!...

Trebuie să spunem că Joussiaume nu putea să nimerească mai prost decît acuma.

Hurluret, drept orice răspuns, făcu doi paşi spre el. Prudent, Joussiaume făcu şi el doi paşi înapoi.

— Cum ai spus? întrebă Hurluret. Cum ai spus?

Uşor aplecat înainte, din pricina staturii lui înalte, îl privea pe soldat în albul ochilor, aruncîndu-i în faţă răsuflarea lui grea de alcool.

— Opt zile!... opt zile permisie!... Cum, adică, să cer eu colonelului opt zile permisie pentru tine! Ia ascultă, nepricopsitule, dar ce sînt eu? servitorul tău, puşlama?

— Vai! domnule căpitan, spuse Joussiaume.

Însă Hurluret nu-şi mai putea stăpîni mirarea.

— Ai auzit, Favret? Ce spui de asta? Îţi place? Sora dumisale se mărită, şi eu trebuie să cer...

Ridicînd braţele în sus, părea că invocă puterile cerului ca martore pentru o asemenea pretenţie, dar de fapt căuta o tranziţie, o cale piezişă, fiindcă avea o groază sistematică de orice gest de mulţumire, de voci înduioşate, de suspine de recunoştinţă, de ochi în care licăreşte o lacrimă blîndă.

Şi deodată găsi. Strigă:

— Opt zile! Opt zile! Dar nu-i destul opt zile! Nu vrei cincisprezece? Nu vrei treizeci? Nu vrei nouăzeci? Uff! dacă ai putea să te duci dracului odată şi să nu te mai văd, ce fericire ar fi, Dumnezeule! Favret, scrie repede: *„Joussiaume, soldat cu doi ani vechime. Ajutor de cantinier. Cere o permisie de cincisprezece zile pentru interese de familie."* Ai scris? Bun! Mai departe: *„Căpitanul Hurluret recomandă pe numitul Joussiaume în chipul cel mai călduros bunăvoinţei domnului colonel"*. Aşa! Eşti mulţumit? Şi eu! Cu părerea de rău că nu vă pot face aşa ceva la toţi, la toţi cîţi sînteţi pe-aici! De n-aş mai auzi vorbindu-se de voi!...

Sub această ploaie de cuvinte, Joussiaume stătea prostit de surprindere. Scăpă chipiul din mîini. Hur-

luret i-l ridică şi i-l puse pe cap, cu cozorocul la ceafă.

— Haide ! Şterge-o ! Călătorie sprîncenată ! Să nu te mai văd niciodată ! Du-te de-o mărită pe soră-ta. Dacă-ţi seamănă, apoi ştiu că frumoasă trebuie să mai fie şi soră-ta !

II

Între timp, întîmplarea aceasta puerilă lua încetul cu încetul nişte proporţii pe cît de absurde pe atît de neprevăzute. Instigat de colonelul K..., comandantul regimentului 23 cavalerie din Bar-le-Duc —, care era încîntat să se facă lăudat în dauna unui coleg —, ziarul *Albina Bar-le-Duc*-ului se ocupă de această întîmplare, o comentă pe larg şi critică cu o politeţă severă ceea ce numea *incuria* domnului colonel baron de la Gondrée, sfîrşind prin a stabili, între regimentul 23 şi regimentul 22, o paralelă în avantajul celui dintîi.

Domnul colonel baron de la Gondrée adresă *Albinei* o scrisoare rectificativă, care avea asprimea unei palme lovind un obraz uscat de mumie, şi în care colonelul regimentului 23 cavalerie era în chip corect biciuit în văzul tuturor, luat de gît şi băgat cu nasul în propria-i murdărie.

Albina Bar-le-Duc-ului răspunse. Colonelul baron o lăsă să răspundă, dar înştiinţă de această chestiune pe *Musca Commercy*-ului, care imediat, începu să bîzîie şi să înceapă o serie de răutăţi la adresa *Albinei*, în scop de-a face ca această foaie rivală să scadă în stima abonaţilor. Din acest moment, războiul fu declarat, Bar-le-Duc luînd partea *Albinei*, iar Commercy adunîndu-se sub drapelul *Muştei*. Cele două ziare semănau ura şi aţiţau focul în cele patru colţuri ale departamentului, în vreme ce, pe deasupra capetelor directoriale, cei doi colo-

nei vrăjmaşi îşi spălau liniştiţi rufele murdare în faţa lumii şi încheiau astfel o veche ceartă din pricina unei femei, de pe vremea cînd erau în şcoala militară. Domnii colonei se gîndeau chiar foarte serios să-şi trimită martori, cînd se întîmplă că părintele Bredouille, directorul ziarului *Vocea Saint-Michel*-ului, avu ideea să-şi exercite verva naturală pe această temă uşor de brodat şi, sub pretextul de-a spune cîteva adevăruri instituţiilor care ne guvernează, tăvăli pe cei doi colonei în noroi, într-un articol de fond care făcu senzaţie.

Cei doi colonei nu şovăiră prea mult şi, nici una, nici două, luară fiecare trenul şi veniră să ceară explicaţii personale părintelui-publicist.

Părintele îi primi cu un surîs dulceag, se scuză de libertatea prea mare pe care şi-o luase şi se adăposti prudent în dosul caracterului său sacru; o semiexplicaţie pe care o încunună numai un semisucces. Domnul de la Gondrée, e drept, se mărgini să-i rîdă în nas, făcîndu-l boaită, dar colonelul K..., om violent, împinse lucrurile la extrem, dînd o palmă răsunătoare domnului director al *Vocei Saint-Michel*-ului.

Părintele spuse:

— Foarte bine, domnule.

Şi referi cazul episcopului său ierarhic, care îl referi şi el superiorului său, cardinalul arhiepiscop din Reims.

Arhiepiscopul dădu alarma. Începu prin a excomunica pe colonelul K... cu mare uşurinţă, iar după aceea veni să se plîngă personal la generalul comandant de corp de armată, cu sediul în Châlons, şi să ceară de la spiritul de justiţie al acestuia o pedeapsă exemplară pentru ofiţerul culpabil. Generalul, rău dispus în dimineaţa aceea, trimise la plimbare pe arhiepiscop. Prelatul, exasperat, luă condeiul şi, într-un articol bine simţit, care apăru a doua zi în *Păstorul Reims*-ului, afurisi pe comandantul de corp, pe colonelul baron, pe colonelul K..., pe La Guillaumette şi pe Croquebol. *Păstorul Reims*-ului avea redacţie comună cu *Fulgerul Sainte-Mene-*

hould-ei. Comunică deci acestuia articolul. În două zile, întreg departamentul Marnei luă cunoştinţă de cele întîmplate.

Gluma, după cum se vede, se îngroşa mereu. În curînd, trecu de hotarele departamentului, coborî ca o epavă văile Marnei şi ale Meusei, sfîrşi prin a trece Ardennii şi se rostogoli pînă la poalele Vosgilor. Se vorbi despre ea în *Gazeta Epinalului*, smulse surîsuri *Liberalului din Toul*, provocă în *Ecoul Nancy*-ului şi în *Publicistul* din *Vitry-le-François* severe consideraţii. Şi, într-o bună zi, se năpusti deodată asupra Parisului ca o epidemie de holeră. Cel care dădu semnalul fu *Le Matin*. Anunţat prin fir special, *Le Matin* lansă un articol care izbucni ca o lovitură de tun : două coloane compacte, pe care le preceda acest titlu sumar în formă de trunchi de con răsturnat :

SCANDALURILE DIN EST

Doi soldaţi găsiţi beţi morţi. — Tentativă de asasinat
împotriva unui comerciant din Bar-le-Duc. —
Emoţie în oraş. — Jandarmeria
mobilizată. —
Complicitatea presupusă
a unui colonel. — Un
preot lovit. —
Necesitatea
stării de
asediu. —

Fu o stupefacţie generală.

De la opt dimineaţa la amiază, oamenii pe stradă nu mai vorbeau decît despre asta.

— Ai citit articolul din *Le Matin?* Straşnic !

La 2 şi trei sferturi după amiază, domnul du Puy du Boy de la Tour, deputat influent de dreapta, interpelă guvernul în persoana ministrului de război. Ministrul ceru trei zile pentru a proceda la o anchetă. A patra zi, se prezenta în faţa Camerei şi

restabili în cîteva cuvinte justa proporţie a lucrurilor. Dreapta urla că e o infamie şi îl acuza de rea-credinţă, sprijinită, de altfel, de ţipetele ascuţite ale extremei stîngi. Ministrul se apără cu o nobilă indignare. I se răspunse cu insulte. Ceea ce văzînd, ministrul de justiţie, preşedinte al consiliului, se urcă el însuşi la tribună, declară că se raliază la părerea onorabilului său coleg şi făcu din această chestie o chestie de încredere, ca să se sfîrşească odată gluma.

Însă Camera, care începuse să se cam plictisească de guvernul actual şi nu căuta decît un prilej ca să-l răstoarne, prinse imediat pretextul care i se oferea.

Camera răspunse cu un fulgerător vot de blam la apelul şefului guvernului şi îl dădu peste cap cît ai clipi din ochi.

Guvernul căzu.

Ca întotdeauna, fu foarte greu să se constituie altul, şi ţara rămase zece zile fără guvern, ceea ce făcu pe eternii noştri amici, englezii şi italienii, să spună foarte serios că n-ar fi rău să vină ei să restabilească ordinea în Franţa.

În vremea asta, La Guillaumette şi Croquebol, autori inconştienţi ai acestui deplorabil cataclism, îşi făceau în linişte pedeapsa şi trepădau prin curtea cazărmii, cu lopata pe umăr şi roaba după ei.

III

Întorşi de la Bar-le-Duc cu cincisprezece zile de închisoare, La Guillaumette şi Croquebol îşi văzuseră pedeapsa complicîndu-se, la brigadă, cu alte cincisprezece zile, din care şapte de carceră, şi pe urmă cu încă alte treizeci, care nu erau prevăzute în program. Această ultimă gratificaţie era un efect al bunătăţii generalului comandant de corp — no-

bile și legitime represalii cu care acest distins ofițer răspundea la atacurile violente ale cardinalului —, arhiepiscop de Reims, despre care s-a vorbit în paginile precedente. Aveau, așadar, în total, șaizeci de zile, fără să mai vorbim de pierderea gradului, la care se așteptau, și care, într-adevăr, nu se făcu așteptată.

O priveliște emoționantă fu bucuria plutonierului Flick.

Acest om de treabă era ca transfigurat. Își pierduse rezerva lui obișnuită, își freca mîinile și fredona. Împingea chiar veselia pînă acolo încît îi venea (ca odinioară lui Napoleon) să piște de urechi santinelele și să stea puțin de vorbă.

— Ce zici, camarade, frumoasă vreme ! Tot mai bine vara decît iarna ! Și altfel, cum mai merge ?

— Bine, să trăiți !

— Bine să fie !

Soldații, uluiți, îl priveau cu o ascunsă bănuială, se temeau de vreo catastrofă, se întrebau *in petto* cu cîte zile de închisoare se va sfîrși acest potop de amabilități. Însă Flick se întorcea așa cum venea, spunînd doar : „Foarte bine ! Foarte bine !", și santinela, rămasă singură, se gîndea : „Oare ce-o fi foarte bine ?", pricepînd, de altfel, imediat cînd îl auzea pe Flick, la spatele ei.

— A ! A ! iar vă prind că nu faceți nimic ! Leneși și ticăloși ce sînteți ! Ia duceți-vă de curățați latrinele. Repede !

Și, după asta, se auzeau îndepărtîndu-se roabele lui Croquebol și La Guillaumette, în timp ce vocea lui Flick, urmărindu-i, se pierdea în depărtare, amestecîndu-se cu huruitul roților :

— Și mergeți drept, auziți ? că vă raportez colonelului !

Nu-i slăbea o clipă, avea față de ei grija unei cloște față de pui. Îi închidea cu mîna lui, la 6 seara. Și venea el însuși să-i scoată de la închisoare, în zorii zilei, cînd cazarma mai avea încă două ceasuri de dormit.

— Sculaţi-vă ! Hai ! Cînd aveţi şaizeci de zile de închisoare, nu trebuie să vă îmbuibaţi de somn ca nişte porci ! Duceţi-vă de desfundaţi conductele de apă de la adăpătoare. Desigur că voi aţi băgat pietre înăuntru !

Rar trecea o noapte să nu vină să le facă două-trei vizite amicale, cu felinarul său portativ în mînă, mereu urmărit de gîndul că sergentul de zi, într-un acces de milă, le-a dat drumul să se culce în paturile lor şi să se bucure de cîteva ore de somn binemeritat. Treziţi brusc de zgomotul cheii grele în broască, cei doi soldaţi se ridicau, holbînd ochii, speriaţi, orbiţi de lumina brutală a lanternei. Flick se liniştea, dar tot nu se dădea bătut : ridica nasul, adulmeca şi spunea că miroase a tutun ; asta spre marea mirare a lui Croquebol şi a lui La Guillaumette, pe care pofta de fumat îi chinuia pînă şi în vis ! Şi, lucru nemaipomenit, mizerabilul se amesteca pînă şi în mîncarea lor !

Într-adevăr, de-abia începeau să mănînce în mirosul greu şi în lumina de criptă a închisorii, pe marginea patului, cu gamela între genunchi, cînd, deodată, Flick apărea, mugind de mirare şi indignare :

— Cum ! Iar la mîncare ? Cine are şaizeci de zile de închisoare nu stă să se îndoape ! Haide ! Duceţi gamelele la bucătărie şi luaţi-vă armele ! Nimic mai bun pentru digestie decît exerciţiul !

Şi trebuiau să se execute, rămînîndu-le doar să-şi bage în buzunar bucăţile de carne şi să-şi soarbă supa din fugă ca pe un pahar de vin. Flick îi alunga din urmă, îi conducea în dormitor, unde îşi făceau o apariţie de o clipă, numai atît cît să-şi încingă săbiile, să-şi pună chipiele şi să-şi ia puştile, idiotizaţi, aiuriţi, înnebuniţi de sălbăticia acestei urmăriri, de glasul care striga la ei pe fereastră :

— Nu vă grăbiţi prea tare ! Vă aştept !

Pe urmă venea rîndul exerciţiului. Flick nu pierdea nici un amănunt, supraveghind totul cu dragostea unui bucătar care îşi păzeşte cratiţele pe foc.

În calitatea lui de fost caporal, La Guillaumette comanda mişcările, pe care le şi executa, în noua lui calitate de simplu soldat. Cot la cot cu Croquebol, cu nasul la depărtare de-o palmă de un zid care îi orbea cu albeaţa lui de var, comanda :

— Prezentaţi... arm !... Un timp şi trei mişcări !... Un !

Şi, cu palma mîinii drepte sprijinind patul puştii, cu mîna stîngă pe ţeavă, stăteau aşa cinci minute nemişcaţi, păstrînd poziţia, cu ceafa în soare.

În sfîrşit, La Guillaumette comanda :

— Doi !

Însă Flick întotdeauna intervenea, strigînd :

— Hei ! Stai ! Nu aşa repede ! Ce te grăbeşti aşa ? Ia mai începe o dată !

În felul acesta, La Guillaumette şi Croquebol purtau şi puneau jos arma cam de vreo patru ori pe ceas.

Într-o zi în care era de serviciu, Hurluret, trecînd prin curte, presimţi nelămurit ceva. Se apropie, bănuitor, şi se postă în spatele lui Flick. Acesta, cu ţigara în gură, tocmai era pornit pe glume ; desfăşura comori întregi de ironie, făcea aluzii, vorbea de misii şi permisii, sarcastic :

— Frumoşi mai sînt domnii cu permisie ! Frumoşi grozav ! Dar dacă nu ţineţi pasul cum trebuie, apoi atunci să vedeţi voi ce permisie vă dau eu, o permisie să mă ţineţi minte ! Da, da, ceva straşnic, acolo unde-s falsificatorii şi răzvrătiţii. Nişte locuri, o frumuseţe, unde n-o să vă fie frig de fel.

Şi, după o clipă, adăuga :

— Nu-i bine ! La loc mişcarea ! Nici aşa nu-i bine ! Încă o dată ! Vă spun că nu-i bine ! Ei, al dracului ! La Guillaumette, în doi timpi mişcarea, în doi timpi ! Să ştii că ne supărăm, domnule permisionar !

Hurluret îl lăsă să vorbească. Atîta doar numai că îşi cîntărea vîrful cizmei ca un spadasin care îşi încearcă soliditatea spadei şi fixa fundul pantalonilor lui Flick cu bizara asiduitate a unui copil pe

care-l cuprinde ispita să spargă un balon cu piciorul.

Totuşi, se stăpîni, mărginindu-se să-l întrebe cu o extremă răceală :

— Ce te-ai apucat să faci aici ?

Flick, care era foarte departe de-a presupune această prezenţă, făcu repede stînga-mprejur şi luă poziţia de drepţi :

— Fac... serviciul meu... domnule căpitan.

— Zău ? spuse Hurluret.

— Da... domnule căpitan, răspunse Flick.

— Atunci de ce fumezi ? îl mai întrebă o dată Hurluret. În timpul serviciului fumatul e interzis, ştii asta tot aşa de bine ca şi mine. Ce-ai spune dacă ţi-aş da opt zile ca să te-nveţi minte ?

Era vădit că-i caută ceartă. Flick văzu aceasta şi se feri. Cu o mişcare repede din buze, scuipă ţigara. Cu mîinile pe dunga pantalonilor, cu privirea la zece paşi înainte, vulpoiul bătrîn aşteptă. Din nefericire, accesul acesta de supunere izbuti tocmai pe dos de cum voia el. Hurluret, e drept, sperase că Flick va începe naiv să dea explicaţii, care explicaţii, travestite în „replici", vor ajunge, ca de obicei, la cele opt zile de arest tradiţionale. Iată, însă, că lucrurile nu mergeau aşa cum voia. Asta îl înfurie şi, lovind cu piciorul în pămînt, strigă :

— Ascultă, să nu-ţi baţi joc de mine, că e rău ! N-am să-ţi dau un picior în spate ! Nu-s aşa de prost. Dar am să te bag la închisoare ca pe un simplu soldat, cît eşti de subofiţer !

Cu spatele întors, prezentînd arma mereu, La Guillaumette şi Croquebol păstrau o rigiditate de manechine, însă în ochii lor strălucea o bucurie nemaipomenită. Flick parcă şi-ar fi pierdut limba. Fără să scoată o vorbă, rezista din toate puterile la atacul brutal al căpitanului Hurluret. Acesta tăcea şi el, încercînd să-şi stăpînească mînia. Dar, deodată, furia lui izbucni, ţîşnindu-i de pe buze, şi pornit, cu o rea-credinţă eroică, trînti lui Flick opt zile de închisoare, aşa, din senin :

— Opt zile! Ai opt zile de închisoare! Şi să fiu al dracului dacă mîine la raport n-ai să mai capeţi opt zile! Aşa!

După aceea, se întoarse şi se duse să-i facă un raport straşnic lui Flick. Flick căpătă cele opt zile supliment şi, vreme de două săptămîni în şir, cunoscu amara voluptate de-a veni în fiecare seară, la apelul pedepsiţilor, să-şi ia locul în rînd ca orice soldat.

EPILOG

. . . .

— Aşa ? spuse La Guillaumette cu o mîndră ironie. Care va să zică, nu vrei să mă crezi ?

— Nu, răspunse scurt Lantibout, nu te cred !

La Guillaumette îl privi drept în ochi, turbînd de mînie, redus la neputinţă de cînd cele două galoane de lînă îi căzuseră de pe umeri. Fără această tristă întîmplare, cu cîtă bucurie l-ar fi făcut să creadă de voie, de nevoie, trîntindu-i patru zile de închisoare ! Trebui însă să se mulţumească a surîde cu milă şi să spună, scuipînd într-o parte cu dispreţ :

— Mi-i scîrbă să mai vorbesc. N-ai să chefuieşti tu toată viaţa ta cît am chefuit eu cu Croquebol. Asta-ţi spun !

Şi fiindcă Lantibout se încăpăţîna să se arate neîncrezător, şi fiindcă ceilalţi, tăcuţi şi atenţi, nu se hotărau să spună nici da, nici nu, La Guillaumette se indignă şi se lovi furios cu pumnii în piept :

— Atunci, cum adică, am minţit ? Cum ? Nu-i adevărat că Croquebol şi cu mine am luat, acum două luni, trenul de 8 şi 47 ? Nu-i adevărat că majorul Favret ne-a dat douăzeci şi cinci de franci ? Nu-i adevărat că în tren i-am spus lui Croquebol : „Mă ! hai s-o ştergem la Bar-le-Duc ?". Şi-n Bar-le-Duc n-am făcut noi un chef să se ducă vestea ? Ba chiar am întîlnit şi un civil care ne-a dus la şantan şi ne-a dat punci şi vin fiert ! Nu-i adevărat asta ? Ce, eu mint şi-mi fac de ruşine numele pe care-l am ? Croquebol, spune tu dacă e adevărat sau nu.

Luat repede, bietul Croquebol şovăi între strigătul revoltat al conştiinţei lui fără prihană şi nevoia de-a flecări, de-a se lăuda şi de a-şi lua cu naivitate ifose, nevoie proprie oricărui soldat care se respectă. Fanfaronada învinse.

De trei ori îşi mişcă de sus în jos bărbia rotundă, pe care un păr rar înflorea, şi, ducîndu-şi mîna la inimă, spuse cu glas scăzut :

— E adevărul adevărat !

Şi atunci cine a triumfat ? La Guillaumette ! Îşi plimbă împrejur o privire de sfidare victorioasă :

— Ei, vedeţi ? Nu eu l-am îndemnat să spună aşa !

Şi dezlănţuit, setos de lauri, povesti întîmplarea cu 119. A fost ceva admirabil. În casa aceasta (pe care o descria ca pe ceva deosebit, un local ermetic închis, rezervat numai ofiţerilor superiori din Bar-le-Duc), se petrecuse intrarea glorioasă a lui şi a lui Croquebol şi dublul lor succes. O ! noapte de orgie ! Noapte de voluptăţi nebune ! În care femei despletite şi goale sărutau cu buzele lor de miere buzele fermecate ale lui Croquebol şi pleoapele languros aplecate ale lui La Guillaumette ! Niciodată, nu, niciodată de cînd e lumea lume, nu se mai văzuseră o asemenea risipă de voluptăţi afrodisiace şi de spasme extaziate ! Chiar patronul casei le-a oferit şampanie ! Mai mult decît atîta : soţia colonelului regimentului 23 în persoană s-a amorezat deodată de el, La Guillaumette, şi i s-a dăruit. Ba chiar Croquebol, uluit, spusese : „Halal să-ţi fie, mare porc mai eşti !", dovadă că nu era o minciună ! ...Şi după asta apărea colonelul lui 23 şi prindea în flagrant delict pe La Guillaumette şi pe cucoana amorezată. Palid de mînie, o snopea în bătaie pe cucoană şi dădea afară pe cei doi cavalerişti, spunîndu-le că au să vadă ei ce-au să păţească. Nimeni nu se mai îndoi. Rîsete de satisfacţie se auziră, şi în acest strigăt unanim pornit din fiecare gură : „Aşa îi trebuie, i-a venit şi lui rîndul", izbucnea izbînda zgomotoasă a celor mici asupra celor mari.

Lantibout trebui să se declare învins.

La Guillaumette, cu temperamentul lui excesiv, abuză chiar de izbînda lui. Din clipa asta, nimeni nu mai avu dreptul, în regiment, să spună că „a făcut chef". Fireşte, din cînd în cînd, şi alţii, cu punga bine garnisită, au mai tras chiolhanuri de pomină şi-au mai fost şi de-aceia care, fără sfanţ în buzunar, stăteau afară singuri, pe lîngă ziduri, toată noaptea, şi-apoi intrau în cazarmă şi se trînteau cu picioarele în sus pe pat, numai ca să poată spune a doua zi :

— Mă, ce chef am tras azi-noapte !

Imediat, însă, La Guillaumette îi punea la locul lor, spunîndu-le :

— Chef ? Ce chef ? Tu nici măcar nu ştii ce-i aia chef !

Apoi, grav, cu mîna pe piept, declara :

— Numai eu ştiu ! N-ai să mă înveţi tu pe mine ! Din tot plutonul, numai eu şi cu Croquebol ştim ce înseamnă chef ! Şi-asta o ştim de-atunci de cînd am plecat să aducem caii de la Saint-Michel şi am luat trenul de 8 şi 47 !

O DURERE DE GÎT

În dimineaţa aceea era aşa de frig, încît Lapérine simţea că-i îngheaţă nasul numai scoţîndu-l afară din pătură. Rămase o clipă nemişcat, cu ochii deschişi, ghemuit sub cearşaf, cu bărbia atingîndu-i aproape genunchii. În jurul lui, camarazii se îmbrăcau prin întuneric, fără să vorbească, desprindeau de sub poliţe săculeţele de pansaj, loveau în picioarele de fier ale paturilor cu vîrfurile cîrne ale saboţilor lor.

Sculat cel dintîi, caporalul îşi începea micul turneu din fiecare dimineaţă, zorindu-şi oamenii, trecînd de la un pat la altul, îmbrăcat în halatul lui alb, de s-ar fi zis că-i o pată care se plimbă.

Cînd ajunse în dreptul patului lui Lapérine, întinse mîna, pipăi pătura şi, deodată, zgîlţîindu-l tare, izbucni :

— Spune, bă, nu-ţi fie ruşine, n-ai de gînd să te scoli astăzi ?

Şi, cum celălalt nu făcea nici o mişcare, continuă :

— Hai, scoală ! La corvadă ! N-auzi ce-ţi spun ?

Lapérine, la drept vorbind, părea că n-a auzit nimic. Se chibzui, îngrijorat pe de-o parte de eventualitatea de a dormi noaptea la dubă, dar pe de altă parte ispitit de plăcerea de a rămîne mai departe în pat, pe un frig ca ăsta. În cele din urmă, lenea fu mai tare. Era laş în faţa frigului ca o pisică în faţa unei găleţi cu apă.

Se răsuci în pat :

— A! făcu el; nu mă scol; nu mă scol; sînt bolnav.

— Eşti bolnav! zise caporalul. Şi cam ce te doare, aş vrea să ştiu?!

Lapérine dădu din umeri sub pătură.

— Nu mă pisa; mă strînge pielea.

Caporalul tăcu, privi o clipă masa aceea inertă care era Lapérine, apoi se depărtă cu pasul lui liniştit:

— Ce trîntor!

Încetul cu încetul, camera se golea; ostaşii, unul după altul, porneau spre grajduri, cu săculeţele făcute sul sub braţ, în cămaşă sau în tricou, cu toată asprimea frigului dimineţii, care intra acum prin uşa deschisă şi îngheţa cana cu apă murdară şi fundul umed al paharelor de tablă lăsate pe masă, cu o zi înainte. Într-o clipă, camera fu goală de tot. Se făcu o linişte mare. Dar uşa se deschise din nou, lăsînd să intre o adiere de aer rece, în timp ce vocea subofiţerului de serviciu suna în gol.

— Nici un bolnav?

Lapérine se ridică atunci încet şi, cu o voce pe care se căznea s-o facă slabă, rosti:

— Lapérine, soldat.

Subofiţerul îl înscrise şi dispăru repede. Lapérine îl auzi strigînd: „Nici un bolnav"? în camera de alături. Avea acum două ceasuri de linişte. Lapérine îşi băgă din nou capul sub pătură şi adormi de somnul celor drepţi.

Se deşteptă tîrziu.

Deschise ochii, privi, văzu podeaua măturată şi cîteva paturi făcute. Ostaşii isprăviseră corvada de dimineaţă şi erau acum la instrucţie. Doar un trompet, scutit de serviciul în cameră, îşi lustruia cu o piele de căprioară garda săbiei. Lapérine fu cuprins de oarecare îngrijorare. Se ridică:

— A sunat pentru vizită?

— Nu încă, făcu camaradul.

— Cît e ceasul?

— Opt şi jumătate.

— Bine, nu mai întîrzie mult. Trebuie să mă scol, ce chin!

Trompetul nu răspunse, își examină opera cu atenție, băgîndu-și degetele înroșite de praf de curățat printre ramurile mînerului săbiei. Întrebă liniștit:

— Ești bolnav? Ce ai?

Lapérine rînji:

— Am, că m-am învîrtit de patru zile de bașcă.

La drept vorbind era îngrijorat. Perspectiva unui înfiorător: „N-are nimic", urmat imediat de tradiționalele patru zile de arest, începea să-i dea de gîndit și să-i strice nițel bucuria de a fi scăpat de corvadă, de pansaj și de instrucție. Nopțile petrecute pe scîndura închisorii, în pantaloni de dril și halat, pe un frig de douăzeci și cinci de grade, nu erau o amintire plăcută. Păru că meditează, tăcut, așezat în pat cu genunchii în brațe. Apoi, cu glas tare, ca și cum și-ar fi continuat gîndul, zise:

— Și, pe deasupra, sînt gingaș la frig ca un pui de curcă.

Dar, deodată, nepăsarea învinse.

— Și, la urma urmei, basta! O să-i spun doctorului că mă doare gîtul. Dacă se prinde, cu atît mai bine; dacă nu, atîta pagubă. La toamnă doar tot mă eliberez! De altminteri, durerea de gît nu se vede.

II

Lapérine sosi ultimul la infirmeria regimentului. Vizita începuse. Împinse ușa și se așeză în tăcere în coada șirului lung al bolnavilor, care ascundeau peretele gol al micii încăperi. Își compusese o mutră de circumstanță: fața lui galbenă, nerasă, băgată în gulerul ridicat al mantalei; părul mițos; boneta de grajd trasă pe ochi ca o scufie de noapte;

înfățișarea de om doborît de fierbințeală, cu umerii încovoiați de oboseala insomniilor nemiloase, îi alcătuiau o fizionomie de bolnav cît se poate de autentică. Intrarea lui stîrni emoție.

Așezat într-o rînă pe scaun, dinaintea unei mese de lemn alb acoperită de pete de cerneală — pe care era deschis registrul de infirmerie —, medicul examina bolnavii. Lîngă el, un vlăjgan înalt, uscat ca toaca, dădea explicații cu o voce plîngăreață, spunînd că i s-au jupuit coapsele, că sînt numai carne vie, că-l ustură îngrozitor. Maiorul-medic îl întrerupse :

— Bine, bine, destulă vorbărie, dă jos pantalonii.

Ostașul ascultă, își scoase pantalonii, dădu la o parte cămașa și prezentă fesele goale. Urmă o minută de tăcere. Medicul privea cu atenție. Deodată, își puse tocul între dinți, se apropie și, cu vîrful degetului, atinse ușor una din răni :

— Te doare cînd apăs ?

Soldatul, tot îndoit de șale, răspunse :

— Da, domnule doctor, mă ustură.

— Ei, făcu acesta, nu-i foarte grav. În sfîrșit !...

Își reluă tocul.

— Îmbracă-te.

Ostașul se ridică, roșu la față. Aplecat pe caiet, medicul scria. Pronunță :

— Scutit de călărie, două zile. O baie de șezut cu apă sărată și pudră de amidon.

Apoi strigă :

— Chantavoine !

Unul din bolnavi se desprinse de lîngă zid și se apropie de masă șchiopătînd.

— Ce te doare ? întrebă doctorul.

— Domnule doctor, mi-am scrîntit piciorul acum două zile, nici nu pot...

— Scoate-ți ciorapul.

Chantavoine lăsă să-i cadă sabotul, puse piciorul pe un scaun și dezlegă fîșiile care-i înveleau căputa piciorului și glezna. Din nou, doctorul, aplecat, examina.

— Eu nu văd nimic, zise el.

— Ba da, domnule doctor, riscă Chantavoine.

Vorba asta avu darul să-i stîrnească doctorului o furie oarbă.

— Cum „ba da, domnule doctor" ? Cum „ba da, domnule doctor" ? Ce vrei să-mi dovedeşti cu „ba da, domnule doctor" ? Mă crezi orb, crezi că am nevoie de părerile tale ?

— Domnule doc...

— Destul ! N-ai nici pe dracu ! Hai, cară-te !

Era galben de furie. Muie tocul în cerneală şi, pe registrul de infirmerie, în dreptul numelui lui Chantavoine, însemnă la repezeală, cu o scriitură mare şi mînioasă : „N-are nimic. Patru zile de arest."

Cel cu durerea de gît se gîndi : „Să ştii că am dat-o dracului".

Cinci sau şase bolnavi mai trecură prin faţa medicului. În sfîrşit, veni şi rîndul său. Înaintă, cînd îşi auzi numele, descompus la faţă, frînt de mijloc. De cînd intrase, se tot izbea cu cotul de zid ca să-şi dea pulsului o agitaţie ca pricinuită de fierbinţeală. Zise :

— Domnule doctor, mă doare tare gîtul. Nu pot mînca de durere ; nici scuipatul nu pot să-l înghit.

— Apropie-te, zise maiorul.

Se apropie.

— Am fierbinţeală, mai adăugă cu jumătate de glas, sînt două nopţi de cînd n-am închis ochii.

Maiorul îi luă mîna, căută artera şi păru că se reculege o minută.

Deodată, apucă o paletă de fildeş, pe care o avea la îndemînă.

Deschide gura.

Lapérine deschise o gură enormă, oferindu-şi gîtlejul spre examinare.

— De ! conchise medicul, e niţel inflamat.

Lapérine, cu limba tot sub apăsarea paletei, credea că se îneacă de mirare. Se stăpîni totuşi şi aşteptă cu răbdare sfîrşitul consultaţiei.

Medicul urmă :

— Îl vom face să vomeze. Adu-mi emeticul, Gilbert.

Infirmierul se repezi spre dulapul cu medicamente şi, timp de un minut, dispăru între cele două tăblii ale mobilei, de nu i se mai vedeau decît pintenii, se auzi răscolind cu zgomot în vraful de sticle. Un miros dulceag, dezgustător, venea din fundul dulapului unde erau împrăştiate fiole deschise printre flori uscate de tei. În cele din urmă, Gilbert reapăru, ţinînd într-o mînă un flacon plin cu un praf albicios, în cealaltă un păhărel de plumb. Doctorul luă flaconul, puse în păhărel cam o linguriţă de praf, pe care o măsură el însuşi cu multă atenţie, turnă apă, amestecă o clipă şi i-o dădu bolnavului :

— Înghite asta.

Lapérine se execută.

— Nimic grav, spuse maiorul ; te scutesc două zile de serviciu, dar vino poimîine iar, dacă nu te-ai făcut bine.

III

A treia zi, Lapérine, încîntat că scăpase două zile de toate plictiselile profesiunii, că putuse să stea dimineaţa în pat, şi după amiaza la gura sobei ca să-şi prăjească pesmeţi găuriţi, se prezentă din nou la vizită.

— Ei, cum te simţi ? întrebă maiorul medic.

— De, domnule doctor, răspunse Lapérine, nu mă simt prost, dar nici grozav de bine. Dacă aţi vrea să aveţi bunătatea să-mi mai daţi un vomitiv...

— Bine. Deschide gura.

Se repetă comedia jucată cu două zile înainte. Lapérine deschise din nou o gură cît o şură, din nou medicul constată o inflamaţie în gîtul lui Lapérine şi, din nou, Lapérine făcu sforţări ca să nu pufnească de rîs în nasul maiorului medic. Lapérine se văzu badijonat în gît cu praf de alaun — amărăciune pe care-o găsi dulce, dat fiind cele două zile

de scutire de serviciu în care era cuprinsă şi invitaţia doctorului să vină din nou la vizită, dacă remediul acesta energic rămînea fără efect.

Deci, alte două zile i-a fost dat omului cu durerea de gît să se înfrupte din dulceaţa vieţii de proprietar.

Ducea o viaţă de paşă. Se scula de voie, se spăla cu apă călduţă, îşi lustruia cizmele sau îşi peria dolmanul, cîntînd cît îl ţinea gura şlagăre vechi, patriotice, cu acea voce falsă care e indiciul conştiinţelor curate. Făcea farse camarazilor, îi privea, rînjind printre dinţi, cum se pregătesc pentru inspecţia de sîmbătă şi răspundea semnalelor trompetului : „Da, bădie, sună tu mult şi bine, să vezi cît mă sinchisesc". Restul timpului fluiera, aţîţa focul, bătea darabana în geamuri şi înfuleca liniştit feliile de pîine pe care şi le prăjea, în vîrful cuţitului, la gura deschisă a sobei.

De altminteri, dintr-un sentiment natural de pudoare, începuse să poarte un fular.

Se mai prezentă de trei ori la vizită şi de fiecare dată boala lui fu recunoscută. Astfel, se văzu badijonat în gît cu nitrat de argint, apoi uns pe dinafară cu tinctură de iod. Era respingător la vedere şi ridicol, încît camarazii lui, dezgustaţi, îl poftiră să nu se mai aşeze pe bancă în rînd cu ei, ci să-şi mănînce gamela pe patul lui. Plăcerea de a nu se mai scula la deşteptare îl făcu să primească fără supărare această mică umilire, cum îl făcuse să primească şi ocările neîntrerupte ale subofiţerului de la pluton.

Cu toate acestea, cum era şi firesc, tot băgîndu-şi şi băgîndu-şi în gît fel de fel de porcării, într-o bună zi Lapérine se trezi bolnav de-a binelea : se deşteptă complet răguşit şi cu senzaţia că se sufocă.

Ca şi cum i-ar fi crescut ceva în gîtlej, care-l astupa şi împiedeca trecerea salivei. Îşi zise : „Asta vine la ţanc !" şi plecă la vizită. Din nefericire, maiorul era prost dispus în dimineaţa aceea şi se înfurie şi mai rău cînd dădu cu ochii de Lapérine.

— Iar ai venit? făcu el. Nu zău, îți bați joc de mine? O durere de gît care ține două săptămîni! S-a mai pomenit vreodată așa ceva? pricep eu ce vrei tu: vrei să te abonezi la tras chiulul; și crezi c-o să-ți meargă și-o să-ți petreci tot serviciul în dormitor și la cantină! Așteaptă, pezevenghiule, o să-ți dau eu un abonament...

Lapérine protestă:

— Domnule maior...

— Taci din gură, dumnezeii ei de treabă! Taci din gură!

Lapérine nu mai insistă.

— Vino încoa, urmă medicul. Deschide gura... mai tare... mai tare... Dar deschide odată gura, nătărăule, n-auzi?!

Și, apucîndu-l de bărbie, îi desfăcu fălcile. O singură privire îi fu de ajuns.

Spuse:

— Desigur, tocmai cum bănuiam, nu mai are absolut nimic. Măi băiatule, e-n regulă. Treci imediat la pansaj și la noapte o să dormi la bașcă, să te înveți minte să mai chiulești. Derbedeule! Pleșcarule! O să-ți arăt eu cine sînt!

Nenorocitul de Lapérine încercă, vai! zadarnic să spună și el un cuvînt. O căutătură a maiorului medic îl băgă în pămînt și părăsi foarte plouat infirmeria.

Seara intră la închisoare și, cum în noaptea aceea era un frig de înghețau pietrele, ieși de acolo cu o anghină urîtă, care necesită internarea lui urgentă la spitalul militar.

Cum Lapérine era vecinul meu de cameră, duminica următoare m-am simțit dator să merg să-l vizitez și m-am dus la spitalul militar, situat la celălalt capăt al orașului.

Era o clădire sinistră, cu zidurile înnegrite de vreme, cu o cupolă masivă care-o făcea să semene cu o biserică. În dosul ferestrelor lungi și înguste, se zăreau perdelele albe ale paturilor, bătînd nițel în verde din pricina geamurilor, tavanul afumat al

sălilor, chiar şi bonetele de pînză ale bolnavilor convalescenţi.

Am intrat sub boltă şi am întrebat pe portar :

— Lapérine, soldat din Regimentul 51 de cavalerie, unde-l găsesc ?

Omul întoarse capul.

— A murit, spuse el.

— Cum aşa ?...

Omul răspunse :

— De ! bietul băiat, n-a avut noroc. L-au pus în sala contagioşilor, unde a căpătat o febră tifoidă L-a curăţat în trei zile.

PÎNĂ-N PÎNZELE ALBE

Căpitanul Marjalet, cînd nu era băut, era fără îndoială omul cel mai cumsecade din lume. Nenorocirea e că nouă zile din zece era beat şi că avea beţia gălăgioasă, cu izbucniri care răsculau toată cazarma, umpleau dormitoarele, scările, curţile şi făceau pe soldaţi să-şi spună : „A ! atenţie la mişcare ; căpitanul e cherchelit".

Cînd era treaz, era blînd şi umil, vorbea puţin şi cu jumătate de gură, cu oamenii se purta timid, s-ar fi zis, chiar sfios. Cînd intra în cameră, pînă să strige caporalul : „Drepţi !", el şi spunea : „Pe loc repaus !", cu un gest al mîinii indulgent şi patern. Pe urmă, făcea încet ocolul dormitorului, întreba cîte ceva, aşeza cu o lovitură de pumn sau printr-o smucitură o ladă cu efecte sau un picior de pat care stătea strîmb, ca un vechi soldat ce era, ieşit din trupă, şi care cunoştea chichiţele meseriei. Uneori i se întîmpla să spună : „Dă-o încolo, măi băiatule, uite ce prost sînt aşezate efectele tale pe poliţă. Fii mai atent, ce dracu, îl bagi la belea pe caporalul tău de pluton."

Cînd era beat, era altă poveste. Intra ca furtuna, cu obrajii aprinşi, cu chipiul pe-o ureche şi, cum intra, începea să zbiere :

— Ăsta-i dormitor ? O cocină ! Am numai porci în escadron !... Paştele şi grijania cui v-a făcut ! Să se isprăvească odată ; Tot plutonul va dormi la închisoare diseară !

În timpul acesta, ostaşii, cu capul gol, încremeniţi la piciorul patului, aşteptau ordinul de repaus, care se încăpăţîna să nu vină.

Căpitanul continua :

— Cine dracu m-a pricopsit cu un astfel de caporal ?! N-ai un pic de ruşine să-ţi laşi plutonul în halul ăsta ? Asta nu-i dormitor, e-o ladă de gunoi ; nici o scroafă nu şi-ar creşte puii în el ! Destul ! N-am nevoie de explicaţii ! Scuteşte-mă. Vei fi consemnat pînă-n pînzele albe ! M-auzi tu ? pînă-n pînzele albe !

Şi ieşea roşu de mînie, repetînd : „Pînă-n pînzele albe", care răsuna mult timp în ecourile coridorului, prin uşa închisă.

Asta era vorba lui : „Pînă-n pînzele albe", o expresie cazonă, care nu însemna mare lucru, desigur, dar implica pentru el ideea confuză de ceva îndepărtat, personifica eternitatea în imaginaţia lui vagă de beţivan învechit.

Îşi petrecea trei sferturi din timp la cafeneaua Catedralei, unde îşi avea masa lui, locul rezervat. Stătea acolo ceasuri întregi, cu spatele lipit de muselina perdelei, fără să scoată o vorbă, să citească ceva sau să joace vreun joc, înghiţind doar, unul după altul, pahare mari de absint în care turna coniac, inovaţie pescuită, nu se ştie de unde. De altminteri, oricît ar fi fost de beat, nu se trecea niciodată cu firea, rămînea demn, mergea drept şi repede pe străzi, răspundea la salutul soldaţilor, păstra pînă la capăt respectul meseriei, al uniformei şi al decoraţiei sale.

Era un om foarte nenorocit, fără prieteni şi fără familie. Trăia despărţit de soţia lui, o stricată pe care o adusese într-o zi de beţie acasă şi o luase apoi de nevastă, ca prostul, cinste de care ea îi mulţumea înşelîndu-l, pe rînd, cu toţi colegii lui. Într-o zi, întorcîndu-se pe neaşteptate, o găsi culcată cu ordonanţa. Cum era băut, o dădu afară în stradă, aşa cum se găsea, în ciorapi şi cămaşă, şi-şi pedepsi cu opt zile de închisoare ordonanţa, pe motivul că

nu era în cazarmă la o oră cînd ar fi trebuit să se găsească acolo.

În afară de locotenenţii şi sublocotenenţii lui, care, din politeţe pentru gradul său, schimbau cu el cîteva cuvinte cînd se prezenta ocazia, ceilalţi ofiţeri îl tratau cu dispreţ şi nu vorbeau cu el decît în chestiuni de serviciu.

II

Într-o zi, un recrut numit Lefourcher auzi din fundul grajdului, unde era de gardă pentru prima oară, că-l strigă cineva. Alergă într-un suflet. Marjalet îl aştepta, stînd crăcănat, cu mîinile în buzunar, cu obrajii aprinşi şi cu privirea pierdută.

Pricepu îndată despre ce e vorba : căpitanul era „cherchelit".

— Tu eşti de gardă la grajd ? îl întrebă căpitanul.

— Da, domnule căpitan, răspunse ostaşul.

— Ei bine, te felicit, frumos mai arată grajdul tău !

Era mania lui, cînd era beat, să vadă peste tot murdărie.

Soldatul tăcea, uluit, neştiind ce să priceapă din reproşurile care îi erau adresate.

Marjalet îşi încrucişă braţele :

— Ascultă, bre ! întrebă el, de cine-ţi baţi tu joc ? Asta-i funie de paie împletită ?

Şi arăta cu degetul, la spatele cailor, marginea aşternutului pe care ostaşii o răsucesc în timpul corvezii şi de care soldatul de gardă pe grajd trebuie să aibă grijă să nu se strice.

— Dom' căpitan... zise Lefourcher cu jumătate de gură.

— Ce, dom' căpitan ? îl întrerupse Marjalet, mai şi răspunzi ! E nemaipomenit, pe onoarea mea ; blestemaţii ăştia sînt nemaipomeniţi, n-ar pune ei mîna să facă ceva, dacă-i laşi de capul lor, pentru nimic

în lume! Ascultă, mă zăpăcitule, tu crezi c-o să fac eu pansajul, c-o să mătur grajdul şi-o să aştern paiele, în timp ce tu stai să te gîndeşti la gagica ta?

Ostaşul crezu că ofiţerul glumeşte şi rîse politicos.

— A! rîzi, făcu ofiţerul. Găseşti că ce spun eu e de rîs? Bine! Lasă, că te învăţ eu să rîzi.

Şi, ducîndu-se la uşă, strigă cît îl ţinea gura, cu mîinile făcute pîlnie:

— Trompet! trompet! trompet!

Trompetul apăru în pragul corpului de gardă.

— Sună-mi pe subofiţerul de serviciu, hai, la trap, ţipă de departe căpitanul.

Soldatul de gardă pe grajd, nemişcat, se întreba ce-l aşteaptă. În stănoage, caii, miraţi, întorceau capul, scuturau lanţurile, în timp ce, din fundul curţii, subofiţerul de serviciu venea în pas gimnastic.

— Sergent, spuse căpitanul, îl vezi pe omul ăsta? Uită-te la el, îl vezi? Să ştii, e cel mai mare ticălos din regiment. Începînd de astăzi, nu se mai mişcă din grajd. Să bagi bine de seamă. Cînd predai serviciul, îl dai în primire succesorului tău, spunîndu-i să facă şi el la fel la rîndul său... pînă-n pînzele albe. Ai înţeles? Stînga-mprejur! de asta te-am chemat.

Subofiţerul salută.

— De gardă pe grajd, fără întrerupere? Prea bine domnule căpitan!

III

Timp de treizeci şi cinci de zile în şir, Lefourcher rămase de gardă, nemaipunînd piciorul în cameră decît ca să meargă să-şi taie o felie de pîine, apucînd să doarmă pe paie, din cînd în cînd cîte un ceas, şi petrecîndu-şi trei sferturi din noapte în plimbări melancolice de la un capăt al grajdului la celălalt, cu care ocazie restabilea ordinea printre

caii plutonului, lovind pe unul cu bățul peste nas, pe altul cu sabotul în burtă.

Mai trist era că nu vedea cum ar putea ieși vreodată din situația aceasta. După ordinul căpitanului, subofițerii de serviciu și-l predau unul altuia, așa încît, întocmai ca Petit-Jean din piesa *Pricinașii* [1], nenorocitul nu mai dormea, slăbea văzînd cu ochii.

În sfîrșit, în dimineața celei de a treizeci și șasea zi, ieși din lada cu ovăz care-i servea de cameră de culcare, ferm hotărît să nu mai doarmă noaptea viitoare acolo. Se postă, prin urmare, în pragul grajdului, îl pîndi pe Marjalet și, cum îl zări, traversă curajos curtea și se înfipse în fața lui.

— Domnule căpitan, aș vrea să vă rog, dacă s-ar putea să aveți bunătatea să-mi ridicați pedeapsa.

— Ce pedeapsă ? întrebă Marjalet.

Lefourcher continuă :

— Domnule căpitan, acum o lună m-ați pus de gardă pe grajd pînă-n pînzele albe, din pricina funiei împletite de paie.

— Ei, și ?! spuse Marjalet, care nu pricepea.

— Păi, domnule căpitan, de treizeci și cinci de zile nu m-am mai culcat în patul meu, și de...

Dar n-apucă să isprăvească.

— Ha ! Ce spui ? exclamă Marjalet. De gardă pe grajd... pînă-n pînzele albe... treizeci și cinci de zile... Nu-i cu putință, dumnezeii ei de treabă ! Treizeci și cinci de zile !... Pînă-n pînzele albe ! de gardă pe grajd !

Și toate cuvintele acestea se războiau nedeslușit în mintea lui de bețiv înrăit.

Deodată, se întoarse și, cu mîinile pîlnie la gură, urlă :

— Trompet ! trompet ! Sună-mi imediat pe subofițerul de serviciu. La trap... Paștele mă-si ! La trap !

Subofițerul veni într-o fugă.

[1] *Les Plaideurs*, comedie de Racine.

— Sergent, întrebă căpitanul, răstit, îţi baţi joc de lume? Ai aici un ostaş care de treizeci şi cinci de zile n-a fost schimbat din gardă pe grajd! Şi mai eşti şi trecut pe tabelul de avansare ca să te facă sergent-major, la eliberare!

— Domnule căpitan... încercă să se justifice sergentul.

— Treizeci şi cinci de zile de gardă pe grajd? urmă Marjalet, cum dracu de n-a crăpat?! Du-te imediat în cameră, măi băiatule, şi culcă-te; o să te treci pe registrul de infirmerie! Asta-i bună, unde s-a mai văzut aşa ceva, paştele ei de treabă!... O să te treci şi cu o permisie de opt zile. Treizeci şi cinci de zile de gardă pe grajd!... Sergent, pleacă şi ia-ţi ţinuta de închisoare; mergi imediat la başcă.

— Bine, dar...

— Îţi ordon să-ţi îmbraci pantalonii şi halatul! Rămîi la închisoare.

— Cîte zile? întrebă subofiţerul de serviciu.

— Pînă-n pînzele albe! urlă căpitanul Marjalet.

CIORBA

De o săptămînă, la regiment ploua cu pedepse: după cele două zile ale caporalului, cele patru zile ale sergentului, apoi opt zile de la sublocotenent şi aşa mai departe pînă la maior. Duminica următoare, colonelul trebuia să inspecteze camerele şi, cum îndeobşte acest eveniment considerabil face ca pe capul escadronului să plouă cu zile de închisoare ca grijile pe omul sărac, de dimineaţă pînă seara nu se auzeau decît înjurături, ţipete, insulte de tot felul, ameninţări promise şi executate.

Într-una dintre seri, în timp ce ostaşii se îndeletniceau în cameră cu curăţatul cartofilor, aşezaţi în cerc în jurul unui hîrdău pe jumătate plin, unde cartofii cădeau unul cîte unul din mîinile lor, cu bufnituri ca de grindină, Faës spuse aşa, într-o doară, zîmbind viclean:

— Măi La Guillaumette, auzi! Tu, care ţipi mereu că ciorba nu-i bună, ai acum ocazia să reclami lui dom' colonel.

Tot dormitorul pufni de rîs. La Guillaumette, care se lungise pe pat şi urmărea cu mîinile după cap activitatea camarazilor, răspunse liniştit:

— Şi mă rog, de ce să nu-i spun? Poate o să mă împiedici tu?

— Aşa şi e, făcu unul dintre călăreţi, ciorba nu face doi bani. Ce dracu or fi băgînd în ea, ei ştiu; poate bazanele cele vechi ale furierului.

— Să ştii că da! adăugă Faës, chiar azi la prînz am găsit o bucată de piele.

Şi cu toţii în cor declarară că mîncarea era cît se poate de proastă, că bucătarul era un bandit şi că trebuiau să profite de inspecţie şi să-l reclame colonelului.

— Cînd vă spun că aşa o să fac, adăugă La Guillaumette, din pat.

Dar Faës dădu din umeri:

— O să-i spui pe dracu, asta o să-i spui tu!

— O să-i spun pe dracu! strigă furios La Guillaumette, ridicîndu-se în coate. Şi de ce să-i spun pe dracu? Mă crezi un împuţit de şuan ca tine? Află că eu sînt din La Villette, măi băiatule.

— Mă doare-n cot! zise şuanul.

— Că te doare-n cot sau nu, mi-e totuna, pricepi? Eu cînd spun un lucru îl fac. Să vezi tu numai ce tărăboi o să fac eu duminică, nu scapă colonelul de mine cu una, cu două. De altminteri, e om bun colonelul.

— Da, da, aşa-i, făcură mai multe voci; spune-i, La Guillaumette, spune-i!

Şi, potolit ca prin farmec, îşi expuse planul, explicînd că e sigur că va vorbi cel dintîi, din cauza locului său de lîngă uşă, şi-i va dezvălui colonelului toată şmecheria, îi va spune cît de proastă e mîncarea, îi va arăta matrapazlîcurile furierului şi ale caporalului cu aprovizionarea, înţeleşi cu negustorii din oraş etc., etc., lăsînd celorlalţi doar grija de a-l susţine. Ostaşii, ca să-l asculte mai bine, se adunaseră în jurul patului, în cămaşă, cu mîinile negre, cu pantalonii suflecaţi peste saboţi.

Mai multe glasuri se ridicară în cor:

— N-ai nici o grijă, La Guillaumette, o să te susţinem, dumnezeii lor! ne-am săturat de carne împuţită. Ce sîntem noi, porci? Spune-i La Guillaumette, spune-i.

Şi numai melancolica stingere putu să potolească entuziasmul gălăgios al dormitorului.

II

Sosi şi ziua inspecţiei.

De la patru dimineaţa, ostaşii spălau cu şomoiogul podelele, rădeau scîndura de tăiat pîine cu vîrful cuţitului, ceruiau picioarele paturilor şi frecau de zor subbărbile căştilor şi găurile săbiilor. Din cinci în cinci minute, într-un zgomot asurzitor de uşi care se deschid şi se închid, intra cîte un subofiţer, gîfîind, înjurînd şi copleşind cu zile de închisoare pe bietul planton, care nu mai ştia de cine să asculte, fugea zăpăcit de colo-colo, în strigătele neîntrerupte ale subofiţerului: „Planton, găleata cu apă! Planton, cîrpa de frecat! Planton, mătura!".

La amiază, totul era gata, şi călăreţii, în veston de grajd, cu pulparele de piele ale pantalonilor lustruite ca oglinda, aşteptau în picioare, lîngă paturile lor. La ora două, caporalul care veghea în pragul uşii strigă, în sfîrşit:

— La rînd, drepţi!

Se făcu o mare tăcere, în timp ce, dintr-o singură mişcare, toţi ostaşii se descoperiră. Colonelul apăru, urmat de o droaie de ofiţeri înzorzonaţi cu galoane şi cu decoraţii.

Colonelul inspectă mai întîi sala întreagă cu o privire, apoi, satisfăcut de ţinuta călăreţilor săi, se apropie de La Guillaumette. Începu prin a-i trage unul cîte unul nasturii vestonului albastru ca să se convingă de soliditatea lor, se asigură apoi *de visu* că pantalonii lui erau menţinuţi aşa cum trebuie cu ajutorul bretelelor, după care îi spuse cu voioşie:

— Ce zici, băiete, îţi place la regiment? Ai de făcut vreo reclamaţie?

— Domnule colonel, răspunse simplu La Guillaumette, vreau să vă spun că ciorba nu-i bună.

— Ciorba nu-i bună! exclamă colonelul.

— Nu, domnule colonel, de loc, numai zgîrciuri, seu şi oase. Bucătarul e un pişicher. Asta am vrut să vă spun.

Ostaşii, tot nemişcaţi, cu ochii privind ţintă înainte, cu braţele în jos, păreau să nu fi auzit nimic.

— Aşa e ? zise colonelul, întorcîndu-se spre furier ; ai auzit ? iată un ostaş care se plînge. Mîncarea nu-i bună, pe cît se pare.

Furierul făcu feţe-feţe şi bîlbîi :

— Domnule colonel...

— Destul, strigă acesta, o să ne ocupăm noi îndată de asta ! Cît despre tine (şi bătu prieteneşte pe umăr pe La Guillaumette), ai făcut bine că mi-ai spus. De mîine încolo ciorba va fi mai bună ; poţi să fii sigur, ţi-o garantez.

Se depărtase cîţiva paşi, tăcut, prinzîndu-şi între dinţi mustăţile lungi, de culoarea fînului. Deodată, execută un sfert de cerc şi se înfipse în faţa lui Faës.

— Va să zică, întrebă el cu o voce tăioasă, ciorba nu-i bună ?

Ostaşul, fîstîcit, se făcu alb ca varul şi, cu ochii ţintă în podea, răspunse aşa de încet, încît abia i se auzi glasul :

— Ba-i bună, domnule colonel.

Colonelul sări în sus :

— Cum aşa ? Camaradul tău pretinde că nu-i bună !

Faës tăcu.

Colonelul continuă :

— Nu te tulbura ; vreau să ştiu cum ţi se pare mîncarea.

— E bună, domnule colonel.

— O găseşti într-adevăr bună ?

— Da, domnule colonel.

— Bine ! Şi tu ?

Ostaşul căruia i se adresa întrebarea avu un moment de ezitare, apoi se bîlbîi :

— E... bună.

— Perfect. Şi tu, roşcovanul cel gras de colo ?

Roşcovanul cel gras, care de mult rîvnea la galonul de fruntaş, răspunse imediat :

— Domnule colonel, ciorba e cît se poate de bună.

De data aceasta colonelul tăcu ; dar, întorcîndu-se cu faţa către La Guillaumette, izbucni :

— Ei, drăcia dracului! Ce tot îmi cînţi tu că ciorba nu-i bună?

— Domnule colonel...

— Ce? Cum, cum? Mai şi răspunzi!

— Eu...

— Te poftesc să-ţi ţii gura. Eşti un răzvrătit, pe cît văd; vrei să faci agitaţie. Ai nimerit-o prost. Sergent de zi, trece-l cu cincisprezece zile de închisoare.

Şi iată cum, la regimentul 51 de cavalerie uşoară, mîncarea, care nu făcea doi bani, îl făcu totuşi cu cincisprezece zile de închisoare pe nesocotitul de La Guillaumette.

LA ZDUP

Ajuns la gradul de plutonier prin jocul automat al vechimii, omul nostru se deprinsese pînă într-atît să bage ostaşii la „zdup", încît cuvîntul acesta nenorocit „la zdup" nu-l mai părăsea nici o secundă, îi devenise un tic şi o poreclă.

Spunea :

— La zdup... tu ăla de acolo... o să dormi la zdup diseară.

Sau :

— La zdup, pintenii tăi sînt zgîriaţi, eşti murdar ca un... la zdup..., porcule ; ai opt zile de zdup.

Nu pronunţa patru cuvinte în şir fără să intercaleze un „la zdup" între al doilea şi al treilea.

Soldaţii nu-i mai spuneau decît „la zdup".

Era o brută în toată puterea şi în toată infamia cuvîntului, o brută laşă, tîmpită şi feroce, ale cărei bucurii şi ambiţii erau de a avea în fiecare zi un număr mai mare de soldaţi pedepsiţi decît avusese cu o zi înainte. Niciodată nu era mai fericit decît atunci cînd putea să vadă, la apelul arestaţilor, înşirîndu-se în faţa corpului de gardă un cîrd interminabil de ostaşi îmbrăcaţi în halate albe, cu saboţi în picioare şi în cap cu boneta de grajd. Îşi freca atunci mîinile, glumea, rînjea :

— Ei ! ei ! bobocilor, zdupu-i bine garnisit în seara asta ! Aşteptaţi numai, lepădăturilor, că vă arăt eu îndată cine sînt...

Se distra întrebîndu-i cum îi cheamă pe recruţii abia sosiţi, numai ca să le poată răspunde :

— Va să zică, aşa te cheamă ? Bine, pe mine mă cheamă Flick, şi numele meu e întotdeauna legat de o săptămînă de zdup.

Uneori striga pe cîte unul tocmai din celălalt capăt al cazărmii.

— Măi, tu de colo... la zdup... Lantibout ?

Cel strigat venea într-un suflet.

— Ordonaţi, domnule locotenent !

La care, Flick, fără să se emoţioneze, întreba :

— Cum ai spus ?

— Am spus „ordonaţi, domnule locotenent".

— A ! ai spus : „domnule locotenent" ? Bine, o să ai opt zile de... zdup, pentru că mi-ai spus „domnule locotenent". Eu sînt *plutonier,* mă băiatule.

„Contra-apelul" era boala lui. Nu trecea o săptămînă fără ca să intre la două noaptea în dormitorul liniştit, cu gluga în cap, întovărăşit de un ostaş din gardă, cu felinarul în mînă. Înainta tăcut, ca o pisică, desprindea săculeţele de pansaj atîrnate sub lăzile cu efecte de la capul patului, scotea una după alta cîrpa, ţesala, buretele şi peria, şi dacă pe dosul periei găsea ce căuta — vreo pată unsuroasă de parafină — îl scutura pe ostaş în pat :

— Hei... la zdup !

Soldatul deschidea ochii, se ridica în coate, privind speriat la plutonier, care ţipa încrucişîndu-şi braţele :

— Tu crezi că statul ţi-a dat perie de pansaj ca să faci din ea sfeşnic ? Hai, scoală, scoală. Te duci imediat la zdup.

Nenorocitul, încă ameţit de somn, îşi scotea atunci unul după altul picioarele din aşternut, îmbrăca pantalonii de dril şi halatul şi pleca să-şi continue visul la închisoare.

Flick ştia să complice pedepsele reglementare. Era în felul său un artist, care făcea arpegii şi înflorituri. Astfel, iarna era mai darnic ca niciodată cu

zilele de închisoare, din pricină că frigul sporea, și, firește, făcea și mai jalnice pedeapsa și soarta arestatului, care-și petrecea toată noaptea pe scîndura goală.

De altminteri, nimeni nu intra „la zdup" fără să treacă prin mîinile lui. Flick, voind să se încredințeze că nu-l trăgeau pe sfoară băieții, se posta în ușa arestului și-i pipăia pe toți, pe măsură ce intrau, ca să se asigure că nu și-au pus, șireții, dolmanul sau vestonul sub halat și că nădragii de dril nu acopereau pantalonul gros de călărie, ceea ce întrucîtva i-ar fi apărat de frig.

Cînd prindea pe cîte unul, rîdea :

— A ! A ! Chiulangiule, îți mai dau încă opt zile.

Vara era altă poveste.

De două, trei ori pe zi, trompetul de gardă suna plutonul de pedeapsă ; ostașii din arest, știind despre ce e vorba, se grăbeau să se echipeze cu pantalonii de călărie, cu dolmanele, și să-și ia pușca din rastel. Flick îi aștepta în curte. Îi așeza pe un singur rînd, cu nasul în zid, sub soarele nemilos de iulie, și-i făcea să execute o oră și jumătate mînuiri de armă, descompunînd fiecare mișcare.

Comanda :

— Prezentați arm' ! În trei timpi ! Unu !

Și pleca să se plimbe la umbră, răsucea o țigară, o aprindea, o fuma și aștepta pînă ce-și scuipa chiștocul ca să dea comanda : „Doi !", căreia îi urma comanda „Trei !" după un alt sfert de oră, în vreme ce bieții oameni stăteau nemișcați în poziția comandată, sub soarele care le prăjea umerii prin stofa dolmanului și-i orbea cu lumina pe care o arunca pe zidul de var.

Dintre aceștia, cîțiva muriră sau înnebuniră, loviți de o insolație subită.

Toate astea sînt riguros exacte.

N-am nici un motiv să inventez gogorițe, numai așa, ca să spun ceva. Nu spun decît ceea ce am văzut cu ochii mei și, prin urmare, tot ce spun e adevărat.

II

Flick n-avea haz decît într-o singură împrejurare; atunci, însă, avea un haz enorm: cînd se războia, ceea ce se întîmpla de altminteri în fiecare zi, cu numiţii Fricot şi Laplote, doi ipochimeni năstruşnici, cărora regimentul 51 de cavalerie uşoară le-a păstrat o amintire neştearsă.

Erau doi vlăjgani din Belleville[1], amîndoi lungi, subţiri, deşelaţi, murdari ca nişte porci şi haimanale pînă în măduva oaselor. Odată sosiţi la regiment, s-au mirosit după mutră de la distanţă şi, din clipa cînd şi-au strîns mîna pentru prima oară, fără să se cunoască, au încheiat pactul unei cîrdăşii nezdruncinate şi al unei încrederi oarbe în nedezminţita lor golănie.

Prima dovadă pe care şi-au dat-o a fost de-a sări împreună asupra unui camarad care le spusese *„răcani"*, şi de a-l bate în aşa hal, încît nenorocitul intră de-a dreptul la infirmeria regimentului, iar ei, de-a dreptul la închisoare — această celebrare a sosirii lor la escadron fiind socotită prea brutală.

Viitorul se conformă acestui strălucit debut. Lucru care va fi de la sine înţeles cînd voi spune că cei doi părăsiră regimentul *fără să fi dormit o singură noapte în paturile lor.*

Rînduiţi la munci grele prin situaţia lor de arestaţi în permanenţă, îşi petreceau zilele în curţile cazărmii, împingînd veşnic o roabă în care aveau grijă să nu se afle nimic, oprindu-se la fiecare doi paşi ca să privească, liniştiţi ca nişte rentieri, la camarazii care munceau din greu, pînă cînd se pomeneau nas în nas cu plutonierul Flick. Roşu de mînie, urla, cu pumnii încleştaţi: „Ce dracu faceţi aici? Tăiaţi frunză la cîini toată ziua! De-o săptămînă v-am spus să luaţi pietrele alea din faţa sălii

[1] Suburbie a Parisului.

de raport! De nimic nu sînteţi buni, nătărăilor! Ce, vă credeţi artişti? Hai, iute, la treabă!".

Plecau atunci liniştiţi, fără să se grăbească, fluierînd o melodioară, tot precedaţi de roabă şi urmaţi de plutonierul Flick, care se auzea strigînd de la un capăt la altul al barăcilor:

— Degeaba, nu vă eliberaţi voi la toamnă o dată cu contingentul; nu scăpaţi voi fără cinci ani de *biribi!*

Şi, în adevăr, ar fi dat mult să-i prindă în flagrant delict de insulta superiorului sau de nesupunere, ceea ce i-ar fi procurat bucuria de a-i vedea plecînd cot la cot la o companie disciplinară.

Din nenorocire, nu era uşor s-o scoţi la capăt cu asemenea procleţi, şireţi şi şmecheri fără pereche, şi pe care, de altminteri, îi protejau în ascuns ofiţerii, amuzaţi de toată comedia asta.

Din cînd în cînd, plutonierul Flick, căutîndu-şi „cîrlanii", constata dispariţia lor. Cei doi „cîrlani", sătui de-a tot împinge roabele goale, îşi băgaseră, pur şi simplu, bonetele în buzunar, îşi coborîseră peste bocanci pantalonii de dril şi plecaseră să ia niţel aer.

Escapadele acestea durau şase zile, după care se înapoiau, mîndri ca nişte păuni, exact cu cinci minute înainte de a fi daţi dezertori. Căpătau alte două săptămîni de închisoare, care se adăugau celorlalte.

Ceea ce, însă, înfuria la culme pe Flick era povestea cu tutunul, pe care cei doi soldaţi găseau mijlocul să-l introducă în închisoare, cu ei, nu se ştie prin ce minune. În fiecare seară, un moment înainte de a pune lacătul, Flick îi aducea la corpul de gardă, le ordona să se dezbarce la piele, le scotocea buzunarele, căptuşeala, bocancii şi nu-i încuia la loc decît după ce făcea o inspecţie minuţioasă a tuturor ascunzişurilor închisorii; ca să-i găsească, de fiecare dată, după cinci minute, cu ţigara în gură.

Atunci înnebunea de-a binelea.

— ...Dumnezeii voştri!... Dumnezeii voştri! urla cît îl ţinea gura, iar fumaţi!

Dar ei, fără a se sinchisi cîtuşi de puţin, şi fără să se ostenească măcar să-şi ascundă mucurile de ţigară întrebau:

— Fumăm, noi fumăm?

— Da, fumaţi!

— Nu-i adevărat.

— Nu-i adevărat!...

— Nu.

— Asta-i prea din cale-afară! Cum nu fumaţi, măgarilor? Mai îndrăzniţi să spuneţi că nu fumaţi cînd aveţi neruşinarea să-mi aruncaţi fumul în obraz? Daţi-mi imediat ţigările, că, de nu, vă trimit la consiliul de război.

Foarte calmi, Laplote şi Fricot se uitau unul la altul.

— Ai ţigări, tu?

— N-am!

Şi amîndoi, în cor:

— N-avem ţigări, dom' locotenent.

Dintr-asta nu ieşeau, nici chiar în ziua cînd Flick, renunţînd de a mai continua lupta, le propuse să-i arate ascunzătoarea ţigărilor, în schimbul ştergerii nenumăratelor zile de închisoare pe care le mai aveau de făcut.

Îşi jurase, totuşi, să le atîrne pielea în băţ, şi nu precupeţea nimic pentru a-şi atinge ţinta.

Într-o noapte, se sculă pe la trei, se duse să ia cheile de la corpul de gardă şi intră, cu un felinar mare în mînă, în închisoarea unde cei doi sforăiau lipiţi unul de altul, ca să le mai treacă de frig, şi răcni:

— Haide, sculaţi, măgarilor!

Laplote şi Fricot deschiseră fiecare cîte un ochi şi, fără să se deranjeze, întrebară:

— Ce spune ăla, bre?

— Spun să vă sculaţi, şi încă la iuţeală!

— Şi de ce adică să ne sculăm?

— Ca să mergeţi să spargeţi gheaţa de la adăpătoare, urmă plutonierul. Hai, destulă vorbărie! Sus!

Soldaţii începură să rîdă:

— Să ne sculăm la trei noaptea? Nu zău, ne luaţi în băşcălie?

— Nu vreţi să vă sculaţi? făcu subofiţerul.

Fricot dădu dispreţuitor din umeri:

— Dă-l afară, Laplote, ne plictiseşte!

Flick, orbit de furie, voia să se repeadă cu pumnii la ei, cînd, deodată, se calmă ca prin farmec. Cazul de consiliu de război, visul zilelor şi nopţilor lui, îl avea acum dinaintea ochilor sub forma refuzului formal de a executa un ordin. Cu o voce stăpînită, accentuînd fiecare silabă, îi întrebă:

— Laplote, Fricot, urmă el, băgaţi bine de seamă: refuzaţi hotărît să vă sculaţi?

— Refuzăm! răspunseră cei doi ostaşi.

— Refuzaţi categoric, să fim bine înţeleşi?!

— Categoric, hai, lasă-ne în pace!

Flick îşi comprimă bătăile inimii; cei doi „cîrlani" se arseseră, mai rămînea doar să se constate faptul cu martori.

— Caporal de gardă! strigă el.

Caporalul se prezentă şi, cu el de faţă, Flick zise iar:

— Laplote şi Fricot, vă întreb pentru ultima oară, refuzaţi să vă sculaţi?

Fricot şi Laplote se ridicară atunci şi, cu vocea lor cea mai blîndă, în timp ce pe feţele lor se putea citi o mare mirare, exclamară:

— Noi, domnule locotenent? Nicidecum! Dimpotrivă, ne sculăm la iuţeală; dom' caporal e martor. Drace! Nu se poate spune că e cald în noaptea asta.

După şase luni, terminîndu-şi stagiul militar, băieţii noştri părăseau cazarma, fără gînd de întoarcere de data aceasta, urmăriţi pînă în stradă de ultimele invective: „Blestemaţilor" ale subofiţerului.

Aceasta a fost comedia, iată şi drama.

III

Într-o zi, ostaşii, scoşi din răbdări, hotărîră să-l omoare pe plutonier. Complotul se organiză spontan din prea plinul exasperării la care-i adusese pe nenorociţi ferocitatea tîmpită a subofiţerului. A fost de ajuns ca unul dintre ei — parcă-l văd şi acum, un vlăjgan înalt, blond, numit Vachette, mare zurbagiu de altminteri — a fost de ajuns, zic, ca omul acesta, întorcîndu-se de la plutonul de pedeapsă, să spună, aruncîndu-şi sabia pe pat: „Dumnezeii mamei lui! Trebuie s-o isprăvim odată cu La Zdup, trebuie să-i crăpăm capul, vă prindeţi?" pentru ca, pe dată, toţi, într-un singur glas, să se prindă.

Nu s-a produs nici o defecţiune, nici printre cei noi, nici printre cei ce urmau să se elibereze şi pentru care lucrurile erau pe sfîrşite, iar caporalul, şeful dormitorului, cînd fu întrebat ce părere are, se mulţumi să răspundă cam încurcat:

— O! eu nu m-amestec. Aţi face mai bine să vă astîmpăraţi; dar, la urma urmei, e treaba voastră.

Şi omorul fu hotărît pentru ziua aceea.

În cazarmă se făceau atunci lucrări de zidărie. Seara, după stingere, Vachette împreună cu trei camarazi coborîră fără zgomot în curte, apucară fiecare de cîte un colţ o uriaşă piatră de construcţie, dintr-un maldăr de pietre, o cărară sus, o aşezară în echilibru pe marginea ferestrei şi aşteptară.

Către miezul nopţii, plutonierul, care locuia la cazarmă, se sculă, după obicei, ca să-şi facă rondul de noapte. Intră la corpul de gardă, unde aprinse un felinar, luă cu el un ostaş şi începu inspecţia prin imensele curţi goale şi tăcute ale regimentului, la grajdurile veşnic pline de zgomote de lanţuri şi de lovituri de copită, de-a lungul zidurilor străpunse de ferestre lungi, în care se frîngea lumina lunii.

Deodată, ciuli urechile şi, ca să audă mai bine, se opri. Dar tot atunci simţi o zguduitură înfricoşă-

toare; ceva enorm căzuse la picioarele lui, trecîndu-i la două degete de nas și de ochi.

Se apleca:

— Drace! o piatră!

Şi, înțelegînd numaidecît, izbucni:

— ...Mama lor! zise cu o voce înnăbuşită, afurisiţii ăştia au vrut să mă omoare!

În vremea asta, Vachette, rezemat de marginea ferestrei își contempla opera.

„Ce ghinion, își spuse, l-am scăpat. Credeam totuşi că-i venise rîndul. A! atenţie! Vine sus!".

Într-adevăr, plutonierul, turbat de furie, urca repede scările. Într-o clipă fu la ușa camerei.

— Cine-i ticălosul care?... făcu el.

Dar n-apucă să isprăvească. Strigăte sălbatice îl întîmpinară:

— Omorîţi-l! Omorîţi-l!

Cu desăvîrșire goi, de teamă să nu-i trădeze matricula, ostașii se năpusteau, urlînd, învîrtind deasupra capetelor paturile carabinelor și lamele săbiilor, pe care Flick le vedea sclipind la lumina felinarului său.

Plutonierul o luă la fugă, într-un suflet.

Ce s-a întîmplat pe urmă... nu se știe.

Se știe doar că s-a întors acasă, că a răspuns „Nimic nou" la întrebarea nevestei, că s-a culcat lîngă ea și că, după toate aparențele, a adormit.

A doua zi, Vachette și tovarășii lui de cameră fură supuși unei anchete: dar nici de data aceasta nu s-a aflat „nimic nou", după cum nu s-a aflat nici în zilele următoare.

Atîta doar, că de-atunci încoace plutonul de pedeapsă deveni mai rar. Arestații avură dreptul să vină în halate de grajd și pantaloni de dril și executau mînuirile de armă la umbră. Dar niciodată n-o să se poată şti ce anume a precumpănit în sufletul plutonierului Flick, glasul conștiinței, sau acela al lașității.

UN CLIENT SERIOS

Din volumul:

Un client sérieux

COMISARUL E BĂIAT DE TREABĂ

(Scena reprezintă cabinetul unui comisar de poliție. În dreapta, o fereastră. În stînga, o ușă mică dă într-o cămăruță unde sînt proviziile de combustibil pentru iarnă. În fund, o ușă cu două canaturi. Tot în fund, mai la stînga, o sobă în care arde focul.)

Scena întîi

Comisarul, un domn

Comisarul *(stînd la birou)*: Nu mai insista degeaba, domnule! Mai sînt și alții care așteaptă!

Domnul: Dar, domnule comisar, puteți să-mi dați o autorizație de portarmă!

Comisarul: Nu.

Domnul: Dar ce-aveți împotrivă?

Comisarul: Am că nu vreau, și-atîta tot!

Domnul: Cartierul nu-i sigur. E plin de proxeneți care se bat între ei toată noaptea și atacă pe trecători ca să-i pungășească. Profesiunea pe care o am mă obligă să mă-ntorc tîrziu acasă.

Comisarul: N-ai decît să exerciți altă profesiune.

Domnul: Cu plăcere. Găsiți-mi alta.

Comisarul: Ai poftă de glume, după cum văd. Dar ce-i aici? birou de plasare?

Domnul: Şi dacă la noapte sînt atacat?

Comisarul: Ai să vii să-mi spui mîine dimineaţă.

Domnul: Şi?

Comisarul: Şi atunci, dar numai atunci, am să te autorizez să porţi revolver la dumneata.

Domnul: Aşadar, voi avea dreptul să-mi apăr pielea după ce voi fi jupuit?

Comisarul: Da.

Domnul: Frumos!

Comisarul: Destul! La ordinele guvernului pe care am onoarea să-l servesc, eu sînt aici ca să aplic legile, şi nu, aşa cum pari să crezi dumneata, să discut înţelepciunea lor. Dacă nu eşti mulţumit de instituţiile noastre, schimbă-le.

Domnul: Dacă ar sta în puterea mea!...

Comisarul: Hai? Cum?... Dacă mai spui o vorbă, pun să te închidă. Auzi ce îndrăzneală! Să provoci agitaţie şi să faci pe revoluţionarul pînă şi la comisariat! Ai noroc că sînt băiat de treabă. *(Domnul vrea să vorbească.)* Destul, îţi spun! Şterge-o de-aici, şi cît mai repede, dacă nu vrei să afli cine sînt. Hai, hai, repede!

(Domnul iese repede şi speriat.)

Comisarul *(singur)*: Un anarhist! Am să-l am în vedere.

(Comisarul se întoarce la masa lui de lucru şi-şi reia locul ce-l ocupa la ridicarea cortinei, trage spre el teancul de dosare din care se alcătuieşte poşta din acea dimineaţă şi, repede, dintr-o privire, ia cunoştinţă de felul pricinilor supuse arbitrajului său. În cele din urmă, un gest de enervare. Sună. Apare un agent.)

Comisarul: Spune-i domnului Punèz să vină la mine.

(Iese agentul şi aproape în acelaşi timp îşi face apariţia domnul Punèz. Acesta este un om de vreo

cincizeci de ani, plăpînd, sfios, înfățișînd o lamentabilă dar îngrijită mizerie. Scoate de pe cap toca de postav ce o purta și se apropie de șef, făcînd multiple, umile saluturi.)

Scena a doua

Comisarul, domnul Punèz

Comisarul: Bună ziua, domnule Punèz. Ia spune, domnule Punèz, îți dai cumva seama că îți faci serviciul de mîntuială și că, dacă e vorba ca lucrurile să meargă mai departe așa, mă voi vedea silit să cer prefectului revocarea sau mutarea dumitale ? De o sută de ori, domnule Punèz, de o sută de ori ți-am dat ordin să efectuezi în fiecare dimineață o operație de triere care să-mi ușureze mie munca, să-mi descongestioneze masa și să mă scutească de bătaia asta de cap. Dar nici pomeneală! Dacă ți-aș fi cîntat *La Dona è mobile* pe melodia *La Arme*, totuna era. Ia te uită la corespondența asta! *(Apucă la întîmplare o hîrtie.)* „Plîngerea unei servitoare împotriva stăpînului ei, care ar fi încercat s-o siluiască." Ce mă privește pe mine treaba asta ? Nu se va da urmare. La coș! *(Trecînd la alta.)* Și asta!... „Plîngerea unui particular împotriva unui birjar care l-ar fi insultat, spunîndu-i putregai!" Mă doare-n cot: mă privește oare asta pe mine?... La coș! *(Trecînd la alta.)* Iată și un portar cam fudul de ureche și un locatar care se plînge că a stat două ore la poartă, în ploaie!... Să se plîngă proprietarului. Ce, își închipuie că am să mă duc eu să-i deschid ușa ?... La coș! *(Trecînd la alta.)* Și bucătăreasa asta, care cere plata pe opt zile! Treabă de judecătorie de pace. La coș și asta! Și astălaltă! Și asta la fel! Zău, domnule Punèz, cred că ești absorbit de o mare dragoste, sau că am avut o părere prea bună despre inteligența dumitale.

Trebuie să se sfîrşească odată. Vorba! Vreau să fiu băiat de treabă, dar nu vreau să-şi bată nimeni joc de mine. Cele ce-ţi spun acum să-ţi fie de învăţătură. O fac pentru ultima oară, ţine minte. Te salut, domnule Punèz.

Domnul Punèz *(umil şi zîmbitor)*: Sînt spaniol de origine. Numele meu se pronunţă Puñez.

(Salută pînă la pămînt şi iese.)

Scena a treia

Comisarul, apoi un agent, apoi o doamnă

(Comisarul se aşază din nou la birou, se uită o clipă prin nişte dosare, apoi sună. Apare un agent.)

Comisarul: Următorul.

(Agentul iese.)

Comisarul *(ridicîndu-se)*: Ce are focul ăsta de nu arde? E un frig groaznic.

(Se îndreaptă spre cămăruţa din stînga, de unde ia o lopăţică plină de cărbuni pe care o vîră în sobă. În clipa asta, intră o doamnă.)

Doamna: Domnul comisar?

Comisarul *(cu lopata în mînă)*: Eu sînt.

Doamna: Domnule comisar, am venit să mă plîng...

Comisarul *(foarte convins)*: De bărbatul dumneavoastră.

Doamna: Exact.

Comisarul: Vedeţi că am nimerit! Doamnă, nu pot face nimic pentru dumneavoastră. Vă spun asta cu părere de rău, dar e datoria mea să v-o spun.

Doamna: Domnule comisar, să vedeţi...

(Vrea să se aşeze pe un scaun.)

C o m i s a r u l: Nu vă aşezaţi, doamnă, e inutil. Vă pierdeţi timpul şi aveţi să mă faceţi şi pe mine să-l pierd. Ce curioasă idee au femeile socotind că un comisar poate drege căsniciile! Doamnă, micile certuri casnice nu sînt de competenţa comisarului de poliţie. În afară de flagrantul delict de adulter, comisarul nu trebuie şi nu poate să intervină decît în caz de întreţinere de concubină în domiciliul conjugal. Este ăsta cazul soţului dumneavoastră?

D o a m n a: Domnule comisar...

C o m i s a r u l: O, vă rog, fără cuvinte inutile! Da, sau nu?

D o a m n a: Vedeţi că...

C o m i s a r u l: Dacă da, atunci depuneţi o plîngere la parchet, care îmi va transmite instrucţiunile necesare. Dacă nu, atunci demersul dumneavoastră e nul şi neavenit şi puteţi pleca.

D o a m n a: Bărbatu-meu nu mă înşală.

C o m i s a r u l: Atunci, ce este? Vă bate? În acest caz, doamnă, constataţi cu martori faptul, introduceţi o acţiune de divorţ, şi tribunalul vă va da cîştig de cauză. Vă repet că femeile au mania de a-l amesteca pe comisar în toate sosurile. Ce Dumnezeu, fiţi rezonabilă! Dacă ar trebui să interviu, cu creanga de măslin în mînă, în toate casele în care soţii se iau la bătaie, mi-ar trebui şaizeci de zile pe lună şi patruzeci de ore pe zi.

D o a m n a: Dar, domnule comisar, nu-i vorba de asta. Bărbatu-meu nu mă bate, după cum nici nu mă înşală...

C o m i s a r u l: Nu? Atunci, pun rămăşag că e nebun!

D o a m n a: Chiar aşa!

C o m i s a r u l *(surîzînd)*: Veţi recunoaşte, cred, că mă pricep în materie...

D o a m n a: Cum de-aţi ghicit?...

C o m i s a r u l: O, sînt atît de obişnuit cu chestiuni de felul ăsta!... Povestea dumneavoastră, doamnă, o cunosc de la A pînă la Z, iar vizite ca a dumneavoastră primesc zece pe zi! Vreţi un sfat? ...un sfat bun? *(Doamna face un semn afirmativ şi*

se aşază.) Întoarceţi-vă liniştită acasă şi pregătiţi dejunul. Soţul dumneavoastră nu-i mai nebun decît sînt eu.

Doamna: E nebun de legat.

Comisarul: Nu.

Doamna: Ba da.

Comisarul: Nu. Soţul dumneavoastră se îmbată ?

Doamna: Nu. Niciodată.

Comisarul: A avut vreodată febră tifoidă sau insolaţie ?

Doamna: Nu, după cîte ştiu.

Comisarul: Se trage dintr-o familie de alcoolici, de epileptici sau de alienaţi ?

Doamna: Cred că nu.

Comisarul: Vedeţi !

Doamna: Ce să văd ? Dacă n-au fost nebuni la el acasă înseamnă că nu poate fi un nebun la mine ?

Comisarul: Daţi-mi voie !

Doamna: Nu bea !... Ei şi ? Asta îl împiedică oare să facă toate lucrurile pe dos, să spună vorbe din care nimeni nu-nţelege nimic şi să săvîrşească fapte care n-au nici cap, nici coadă ?

Comisarul: Ce vorbe ? Ce fapte ?

Doamna: Cum, ce fapte ?... Dar nopţile, nopţile albe pe care le petrec ascultîndu-l cum vorbeşte singur, cum plănuieşte, ameninţă şi bolboroseşte ceasuri întregi !... fără să mai spun că uneori sare din pat, în cămaşă, cu revolverul în mînă, strigînd: „Împuşc imediat pe-acela care se atinge de nevastă-mea !" Asta-i treabă de om cuminte ?

Comisarul: E gelos.

Doamna: Gelos ?

Comisarul: Da, da.

Doamna: Uşor de spus. Aş vrea să ştiu dacă tot din gelozie se închide în closet, cîte două şi trei ceasuri, ca să declame în gura mare contra societăţii şi să zbiere că universul întreg are gărgăuni în cap şi că îi lipseşte o doagă.

Comisarul: Aşa zice ?

D o a m n a : Da. Vede pretutindeni numai nebuni! Şi, pe lîngă toate astea, nu face un pas fără să urle: „Un, doi!" cît îl ţine gura, sub pretext că îşi dezvoltă muşchii pieptului. A ajuns de rîsul mahalalei, se ţin copiii după el pe stradă!...

C o m i s a r u l : Exageraţi!

D o a m n a : Nu exagerez de loc! Aşa e cum vă spun.

C o m i s a r u l *(dînd din umeri):* Nu se poate! Dacă ar fi aşa, de mult l-ar fi prins şi l-ar fi adus agenţii la mine pentru scandal în public.

D o a m n a : Agenţii n-au altă treabă decît să dreseze contravenţii precupeţilor.

C o m i s a r u l : Agenţii sînt nişte oameni onorabili, care se conformează cît pot mai bine obligaţiilor impuse de funcţia lor. Dacă aţi venit aici ca să vă exercitaţi spiritul dumneavoastră caustic, aţi greşit adresa. Destul că sînt băiat de treabă şi ascult fleacurile dumneavoastră! Să nu credeţi cumva că am să vă trec cu vederea şi impertinenţele! Dar să ne întoarcem la soţul dumneavoastră. Vreţi să fie nebun? Ţineţi cu orice preţ? Foarte bine, ne-am înţeles, e nebun. Ei şi, ce-i cu asta?

D o a m n a : Cum „ei şi"?

C o m i s a r u l : Ei şi? Ce vreţi să fac eu?

D o a m n a : Credeam că...

C o m i s a r u l : V-aţi înşelat. Sînt cumva medic alienist şi pot să-l vindec? Nu. Atunci?... Trebuie să vă hotărîţi să vorbiţi rezonabil şi să prezentaţi faptele în adevărata lor lumină. *(Gest din partea doamnei.)* Doamnă, cazul soţului dumneavoastră — deoarece este un caz, după cum afirmaţi, — nu e de resortul comisarului, ci al Asistenţei medicale. Aşadar, nu mie, ci acesteia trebuie să-i împărtăşiţi temerile şi să-i adresaţi cererea dumneavoastră. Mă grăbesc, de altfel, să adaug că, în afară de un miracol, ceea ce e puţin probabil, nu se va da nici o urmare reclamaţiei dumneavoastră.

D o a m n a : De ce?

C o m i s a r u l : Numai femeile pot pune asemenea întrebări! Pentru că Asistenţa medicală nu e ceea

ce biata lume își închipuie și pentru că mijloacele de care dispune sînt departe, foarte departe, de-a fi în raport cu sarcinile care îi incumbă și sub care sucombă.

D o a m n a *(ridicîndu-se)*: Bine, domnule comisar. Trebuie să vă spun însă un lucru: bărbatul meu nu-i deocamdată primejdios decît pentru mine, dar nu va trece mult și va deveni primejdios pentru toată lumea.

C o m i s a r u l: Cînd va veni și vremea aceea, vom vedea ce e de făcut. Pînă atunci, avînd în vedere că ospiciile sînt pline atît de bolnavi, cît și de cereri de internare; avînd în vedere că nu pot proceda din oficiu, pe baza primei cereri venite, la sechestrarea unui om a cărui tulburare mintală nu există, foarte probabil, decît în imaginația soției lui; că, în sfîrșit, nu pot, în ciuda celei mai mari bunăvoințe din lume, să-mi pierd o dimineață întreagă repetînd într-una aceleași lucruri fără să izbutesc să mă fac înțeles, veți fi de acord să încheiem discuția.

D o a m n a: Dar, domnule comisar...

C o m i s a r u l: Conversația dumneavoastră e plăcută și interesantă; din nefericire, însă, datoria mă cheamă, cum se zice la operă. Doamnă, la revedere. Prescrieți soțului dumneavoastră bromură, plimbări pe jos și hidroterapie. Am onoarea să vă salut.

Scena a patra

Comisarul, Breloc

(În clipa în care doamna dispare, se aude:)

O v o c e *(în culise)*: Domnule comisar!

C o m i s a r u l: Ce doriți?

V o c e a: O audiență, o scurtă audiență.

C o m i s a r u l: Scurtă de tot?

V o c e a: Numai o clipă.

Comisarul: Nu mai mult?
Vocea: Nu.
Comisarul: Atunci, poftim.

(Se dă înapoi. Apariția, în pragul ușii, a lui Breloc, care intră, își scoate pălăria și înaintează pînă în centrul scenei.)

Comisarul: Despre ce e vorba?
Breloc: Chestiunea e foarte simplă, domnule comisar. Am venit să depun în mîinile dumneavoastră un ceas pe care l-am găsit astă-noapte la colțul bulevardului Saint-Michel cu strada Monsieur-le-Prince.
Comisarul: Un ceas?
Breloc: Un ceas.
Comisarul: Să vedem.
Breloc: Iată-l.

(Scoate din buzunarul vestei și dă comisarului un ceas, pe care acesta îl examinează îndelung.)

Comisarul: Da, într-adevăr, e un ceas.
Breloc: Nu încape nici o îndoială.
Comisarul: Vă mulțumesc.

(Se duce la birou, trage un sertar și bagă ceasul înăuntru.)

Breloc: Pot să plec?
Comisarul *(oprindu-l cu un gest)*: Nu încă.
Breloc: Sînt puțin grăbit.
Comisarul: Regret.
Breloc: M-așteaptă cineva.
Comisarul *(rece)*: Să vă aștepte.
Breloc *(puțin cam mirat)*: Cum ați spus?
Comisarul: Să vă aștepte.
Breloc: Dar...
Comisarul: O clipă. Credeți cumva că pot primi acest ceas de la dumneavoastră fără să-mi spuneți cum v-a căzut în mînă?
Breloc: Am avut onoarea să vă explic adineauri că l-am găsit astă-noapte la colțul străzii Monsieur-le-Prince cu bulevardul Saint-Michel.

Comisarul: Da, am auzit; dar unde anume?
Breloc? Unde? Pe jos.
Comisarul: Pe trotuar?
Breloc: Pe trotuar.
Comisarul *(bănuitor)*: Nemaipomenit! Trotuarul nu-i un loc de pus ceasuri.
Breloc: Îmi dați voie să observ că...
Comisarul: Vă scutesc de-a mai face vreo observație. Am pretenția că-mi cunosc meseria. În loc să-mi dați sfaturi, dați-mi, mai bine, starea dumneavoastră civilă.
Breloc *(cu un început de enervare în voce)*: Mă numesc Breloc Ioan-Eustațiu. Sînt născut în Pontoise, la 29 decembrie 1861, ca fiu al lui Petre Breloc și al Mariei, născută Moucherol, soția lui.
Comisarul: Unde locuiți?
Breloc: Strada Pétrelle, numărul 47, etajul întîi.
Comisarul *(după ce a notat)*: Ce mijloace de trai aveți?
Breloc *(care se enervează tot mai mult)*: Am o rentă de douăzeci și cinci de mii de franci, o fermă în Turena, un teren de vînătoare în Beauce, șase cîini, trei pisici, un măgar, unsprezece iepuri de casă și un purceluș de India.
Comisarul: Destul. Ce oră era cînd ați găsit ceasul?
Breloc: Trei dimineața.
Comisarul *(ironic)*: Numai atîta?
Breloc: Numai.
Comisarul: Am impresia că duceți o viață cam ciudată.
Breloc: Duc viața care-mi place.
Comisarul: Posibil. Numai că eu am dreptul să mă întreb ce treabă aveați la trei dimineața la colțul străzii Monsieur-le-Prince, dumneavoastră, care *spuneți* că locuiți în strada Pétrelle 47.
Breloc: Cum adică, *spun?*
Comisarul: Da, spuneați.
Breloc: Spun pentru că așa este.
Comisarul: Asta va trebui stabilit. Deocamdată, faceți-mi plăcerea să răspundeți politicos la în-

trebările pe care funcția mea mă obligă să vi le puri. Vă întreb ce făceați, la o oră atît de înaintată din noapte, într-un cartier care nu e al dumneavoastră.

Breloc: Mă întorceam de la prietena mea.

Comisarul: Ce face prietena dumneavoastră?

Breloc: E măritată.

Comisarul: Cu cine?

Breloc: Cu un farmacist.

Comisarul: Care se numește?

Breloc: Asta nu vă privește.

Comisarul: Cu mine vorbești?

Breloc: D-apoi cu cine?

Comisarul: Ia ascultă, te rog să-ți măsori vorbele! Vorbești pe un ton care nu-mi place de loc. Figura dumitale nu-mi pare necunoscută.

Breloc: Ei, asta-i!

Comisarul: Da, da, parcă mi-aduc aminte de ceva. N-ai suferit condamnări niciodată?

Breloc *(stupefiat)*: Dar dumneata?

Comisarul: *(sărind în sus)*: Ești un obraznic!

Breloc: Și dumneata un dobitoc!

Comisarul: Retrage-ți cuvîntul.

Breloc: Îți bați joc de mine. Ce, mă iei drept un pungaș? *(Vorbind odată cu comisarul.)* Și, la urma urmei, ia mai slăbește-mă! Ce mă tot pisezi cu interogatoriul dumitale? Unde s-a mai pomenit așa ceva? Găsesc un ceas pe stradă; mă întorc din drum ca să ți-l aduc și iată cum sînt primit! De altfel, așa îmi trebuie! Asta are să mă învețe să mai fac servicii și să mai fiu om cinstit.

Comisarul: *(vorbind o dată cu Breloc)*: A! Așa merge treaba? Bine, bine, lasă, că am să te-nvăț eu să vorbești cu mine cum se cuvine! Auzi, ce pungaș! Da' ce, eu te cunosc pe dumneata? Știu eu cine ești? Spui că stai în strada Pétrelle: ce dovadă am? Spui că te cheamă Breloc: habar n-am dacă-i adevărat! De altfel, ne lămurim noi numaidecît!

(Comisarul se repede la ușă, pe care o deschide.)

Comisarul: Luați-l pe individul ăsta și băgați-l la arest!

Breloc: Ei, asta-i culmea!

Agentul: Haide! haide! Și fără gălăgie!

Breloc: *(dus aproape cu forța)*: Să mă ia dracul dacă mai găsesc vreun ceas! Să mă ia dracul dacă mai găsesc! *(Dispare.)*

Scena a cincea

Comisarul, apoi Floche și doi agenți

Comisarul: Breloc! Breloc! Dar știu eu dacă îl cheamă Breloc? La nevoie și pe mine m-ar putea chema Breloc! Dacă ai sta să-i asculți, pe toți i-ar chema Breloc! *(Se duce la fereastră.)* Grozav mai trage de la geamul ăsta!

(În clipa asta, zgomot în culise. Ușa se deschide cu putere și apare Floche, care se zbate între doi agenți.)

Floche: Comisarul! Unde-i comisarul? Vreau să vorbesc cu comisarul!

Comisarul: *(către agenți)*: Ce s-a întîmplat?

Floche: Dumneavoastră sînteți comisarul?

Comisarul: Vă rog, nu strigați! Veți vorbi cînd am să vă invit eu. Ce este, Lagrenaille?

Agentul Lagrenaille: L-am adus pe dumnealui, care făcea scandal pe stradă și insulta Republica Franceză. Din cauză că trecătorii se adunau și măreau dezordinea, am grăbit pasul, colegul meu și cu mine, și i-am spus să respecte de bunăvoie legile circulației. La refuzul dumisale, l-am luat de braț, fără violență, și l-am adus la comisariat.

Comisarul: A făcut rebeliune?

Agentul Lagrenaille: Nu, domnule comisar.

Comisarul: V-a insultat?

Agentul Lagrenaille: Nu.

Floche: N-aveam nici un motiv să fiu nepoliticos cu nişte agenţi politicoşi. Iar cît despre rebeliune nici nu poate fi vorba: îmi place autoritatea şi, deci, o respect.

Comisarul: Iată un principiu de conduită căruia aţi fi trebuit să vă conformaţi mai demult.

Floche: Cînd anume?

Comisarul: Cînd agenţii v-au rugat să circulaţi.

Floche *(discret, dar ironic)*: Ei, asta-i!

Comisarul: Cum „ei, asta-i!"?

Floche: Spun: „ei, asta-i!" Oricine are dreptul să spună: „ei, asta-i!"

Comisarul: Da, dar nimeni n-are dreptul să facă demonstraţii publice şi să rostească în gura mare vorbe de răzvrătire!

Floche: Republica mă dezgustă.

Comisarul: Nu-i un motiv ca să încercaţi să-i dezgustaţi şi pe alţii.

Floche: *(concis şi elocvent)*: Alta, acuma! *(Rîde.)*

Comisarul: Cum adică, „alta, acuma"?

Floche: Am spus: „alta, acuma!"... Nu vă place?

Comisarul: Nu. Nu-mi place. Şi dacă o luaţi aşa, atunci întoarcem foaia. *(Agenţilor.)* Puteţi pleca.

(Agenţii ies. O pauză.)

Comisarul: *(printre dinţi)*: „Alta, acuma!" *(Dă din umeri. Ia o foaie de hîrtie, moaie peniţa în cerneală şi se pregăteşte să scrie.)* Cum te numeşti?

Floche: Floche.

Comisarul: Prenumele?

Floche: Ioan-Eduard. Domiciliul: strada Ciocîrliilor 129.

Comisarul: Profesiunea?

Floche: N-am. Am un mic capital care lucrează pentru mine.

Comisarul: Eşti decorat?

Floche: Cine? Eu? Nu.

Comisarul: Atunci, ce-i asta?

(Arată o largă panglică roșie, care împodobește butoniera lui Floche.)

Floche: Asta? Un semn. *(Rîde.)* Să vă spun. Am o memorie cam îndărătnică. Are mereu tendința de a-mi trage chiulul, așa încît sînt silit s-o țin în frîu. Panglica asta o face, cînd e nevoie, să-și aducă aminte de misiunea ei. E un procedeu nou și ingenios, mai bun decît nodul de la batistă, care își pierde orice eficacitate dacă n-ai guturai; mai bun și decît agrafa prinsă de mîneca hainei, care are dezavantajul că te denunță drept uituc și te expune la rîsul tuturor măgarilor.

Comisarul: Bine! Dar dacă panglica asta nu te expune la rîsul tuturor măgarilor, te poate expune, în schimb, prevederilor legii și să-ți aducă șase luni de închisoare. Hai! scoate panglica! *(Floche scoate panglica.)* Ce vîrstă ai?

Floche *(așezîndu-se)*: Închipuiți-vă un poet care ar compune o tragedie într-un salon unde un profesor de pian ar face game de dimineața pînă seara. *(Stupefacția comisarului.)* E greu, nu-i așa? Memoria mea e la fel cu poetul ăsta: locuiește într-un creier unde geniul face prea multă muzică.

Comisarul: Ești un încurcă-lume. Te rog să păstrezi pentru dumneata frazele pompoase, de care n-am nevoie, și să răspunzi la întrebările mele. Te întreb, ce vîrstă ai?

Floche: Douăzeci și cinci de ani.

Comisarul: Cum?

Floche: Douăzeci și cinci de ani.

Comisarul: Cum, douăzeci și cinci de ani!... Ai dumneata douăzeci și cinci de ani?

Floche: Da.

Comisarul *(reflectînd)*: I-ai *avut*.

Floche: Da, și de asta i-am păstrat.

Comisarul: Ciudat raționament.

Floche: De ce ciudat? E logic ca o demonstrație de algebră, clar ca lumina lunii și simplu ca un

suflet de copil. Am *avut* douăzeci şi cinci de ani! Da, evident! Atîta numai că, în ziua în care i-am avut, mi-am spus: „Frumoasă vîrstă! Să rămînem aici!" Am rămas, continui să rămîn şi voi rămîne pînă la moarte, cu voia dumneavoastră.

(O pauză.)

Comisarul: O întrebare. E sigur că nu-ţi baţi joc de mine?

Floche: Nu văd, nici în gesturile mele, nici în felul meu de a fi, nici în vorbele mele ceva care ar putea să vă provoace o astfel de bănuială.

Comisarul: Vezi că, tocmai...

Floche: Mă aşteptam la această obiecţie. E fatală într-o vreme ca a noastră, cînd raţiunea se plimbă grav pe stradă, cu capu-n jos şi cu picioarele-n sus, şi cînd am ajuns încetul cu încetul să nu mai distingem bine ce-i adevărat de ceea ce e fals şi să luăm minciuna drept adevăr, umbra drept lumină, soarele drept lună, şi bunul-simţ drept rătăcire. Aşa, de exemplu, nevastă-mea, care a înnebunit respirînd o atmosferă saturată de nebunie, plănuieşte să mă bage la casa de nebuni. *(Rîde.)*

Comisarul *(făcînd pe miratul)*: Cum se poate?... Nu cumva îi lipseşte o doagă?

Floche: Ba are şi gărgăuni în cap!

Comisarul *(aparte)*: Am înţeles. *(Tare.)* Domnule...

Floche: Cazul acestei nenorocite, care este, aproximativ, cazul tuturor oamenilor, a trebuit, fireşte, să atragă spiritul de logică şi de analiză al unui moralist echilibrat. De aceea, m-am hotărît să studiez acest caz în amănunt, cu efectele şi cauzele lui, într-o lucrare intitulată *Daltonismul mintal.*

Comisarul: Domnule...

Floche: ...o lucrare de o mare importanţă filozofică...

Comisarul: Da, negreşit, însă...

Floche: ...rod al cugetărilor mele (fiice ele însele ale lungilor mele nopţi de veghe)...

Comisarul: Bine, dar...

Floche: ...lucrare ale cărei linii generale îmi vor îngădui să vi le expun... *(Se întrerupe.)* Un moment!

(Se scoală și se duce în fundul scenei.)

Comisarul *(cam neliniștit, aparte)*: O, dar începe să mă cam plictisească... Ia uite! Încuie ușa.

(Se scoală repede, dar Floche a și revenit, cu un surîs înflorindu-i pe buze.)

Floche: După cum vedeți fac ca la mine acasă.

Comisarul: Da, văd, și rău faci. Dă-mi cheia!

Floche: Cheia?

Comisarul: Da, cheia mea!

Floche: Care cheie?

Comisarul: Cheia de la ușa asta!

Floche: Cheia?

Comisarul: Dă-mi-o!

Floche *(foarte domol)*: N-o dau!

Comisarul: Nu?

Floche: Nu.

Comisarul: De ce?

Floche: Fiindcă îmi place s-o țin în buzunar. Dumneata n-ai nici un interes ca această ușă să fie deschisă, iar eu am un foarte mare interes ca ea să fie închisă. Consimt să te inițiez pe dumneata, magistrat oficial, în tainele zeilor; dar să încredințez aceste taine hazardului unei uși care se poate întredeschide fără zgomot, să le arunc în urechea indiscretă a primei secături care trece, asta e altă gîscă. Domnul meu, vîntul de nebunie care suflă din toate părțile ia naștere dintr-o neînțelegere: neînțelegerea dintre Natura care comandă și Omul care nu execută, între intențiile bine stabilite ale celei dintîi și interpretarea de-a-ndoaselea a celui de al doilea.

Comisarul *(cu vitejia fricoșilor care se aruncă în apă)*: Dacă nu-mi dai cheia imediat, chem ajutor, sparg ușa și te expediez la infirmeria Prefecturii, legat burduf. Ai înțeles?

Floche: Perfect. *(Bagă mîna în buzunar, scoate un revolver și-l întinde spre comisar.)* Dacă spui o

vorbă, dacă faci o mişcare, dacă încetezi o singură clipă să mă priveşti drept în ochi, îţi trag şase gloanţe de revolver în faţă şi îţi sfărm capul ca pe un dovleac !... Ia uite ce nebun furios!

Comisarul: A! Cum aşa, eu sînt...?

Floche: Tăcere! Dacă nu, o păţeşti. Eu sînt băiat de treabă, dar nu-mi plac nebunii.

Comisarul *(îngrozit)*: Te înţeleg!

Floche: Nebunul e duşmanul meu din instinct, pricepi dumneata?... Îl urăsc de moarte! E destul numai să văd un nebun şi îmi ies din fire, iar cînd am pus mîna pe un nebun, nu mai ştiu, zău, nu mai ştiu ce-aş fi în stare să fac!

Comisarul *(aparte)*: Asta-i criza. Rău am nimerit-o!

(O pauză, în care cei doi se privesc drept în ochi. Comisarul îşi vede moartea. Dar în clipa cînd începe să se creadă pierdut cu desăvîrşire, Floche izbucneşte într-un hohot de rîs.)

Floche: Nu prea eşti bun de comisar, cam ai trac.

Comisarul *(care nu mai înţelege)*: Eu?

Floche: Ai tras o spaimă!

Comisarul: Te asigur că...

Floche: Haide, nu mai face pe modestul! Uite, tremuri şi acuma ca o piftie! *(Uşor ironic.)* Cum? N-ai înţeles că ţi-am jucat o farsă?... Am eu mutra unui om care nutreşte gînduri rele?

Comisarul: Nu, fireşte! Numai că...

Floche: Numai că ce?

Comisarul: Revolverul! O nenorocire se întîmplă repede!

Floche: Vorbeşti copilării! O armă nu e primejdioasă decît în mîinile unui nepriceput, şi eu sînt stăpîn pe arma mea aşa cum un bun scriitor e stăpîn pe limba lui. Trebuie să ştii că retez o pipă cît ai număra pîn' la patru!

Comisarul *(prefăcîndu-se foarte interesat)*: Chiar aşa?

Floche: Aşa! De altfel, ai să vezi imediat.

C o m i s a r u l: Ha? Cum? Ce ai de gînd să faci?

F l o c h e: Ai să vezi! Nu mişca.

(Se dă înapoi cu cîţiva paşi şi întinde revolverul spre comisarul îngrozit.)

C o m i s a r u l *(care se împotriveşte)*: Nu! Nu!

F l o c h e: Nu te mişca, ce dracu! Îţi spun că nu e nici o primejdie. Glontele are să-ţi treacă pe lîngă urechea stîngă; ai să-l auzi şuierînd; e foarte nostim! Atenţie! Un!... Doi!...

C o m i s a r u l *(ţopăind ca un ţap)*: Nu vreau!

F l o c h e *(devenind, brusc, din calm furios)*: Dracu să te ia, prostule! Eşti un dobitoc! O clipă numai şi eram să trag şi să te împuşc! *(Ieşindu-şi din fire.)* Şi oare n-ar fi mai bine ca societatea să distrugă asemenea oameni? *(Scoţînd lama spadei din baston.)* Nu ştiu, zău, ce mă opreşte să te ţintuiesc de perete!

C o m i s a r u l *(refugiat în dosul biroului)*: Iar începi? Adineauri pistolul, acuma spada! Isprăveşte odată! Cu dumneata nu-i chip să am un moment de linişte!

F l o c h e *(lăsînd spada în jos)*: Nebunul!

C o m i s a r u l: Ei, asta-i!

F l o c h e: Clopot dogit! Cap sec! Minte scrîntită!

C o m i s a r u l: Te asigur că te înşeli! Îţi faci despre mine o idee greşită!

F l o c h e: Da, ştiu. Dumneata eşti nebunul tradiţional, clasic, care predică şi vinde înţelepciunea. Dar, biet idiot ce eşti, totul în dumneata respiră şi arată demenţa... de la caraghioslîcul îmbrăcămintei pînă la absurditatea nemaipomenită a figurii.

C o m i s a r u l: Eşti foarte amabil!

F l o c h e *(lîngă birou)*: Şi, pe urmă, ce-s toate hîrţoagele astea? Nu servesc la nimic!

C o m i s a r u l: Ba da.

F l o c h e: Ba nu. Greşeală a simţurilor dumitale înşelate.

(Apucă teancul de procese-verbale, de petiţii etc. şi îl împrăştie în toate părţile.)

Comisarul: Ei, al dracului!

Floche *(care s-a dus lîngă raftul cu registre)*: Și cartoanele astea!... Nu-s de nici un folos!

Comisarul: Îmi dai voie...

Floche: Iluzii! Himere!

(Smulge cartoanele din rafturi și le azvîrle în aer, împrăștiind torente de pricini în curs de cercetare.)

Comisarul *(consternat)*: Frumos!

Floche *(arătînd focul din sobă)*: Și asta ce-i?

Comisarul: Ce anume?

Floche: Asta!

Comisarul: Foc, ce să fie?

Floche *(ridicînd brațele)*: Foc! *(Cu un rîs spasmodic.)* Foc în luna ianuarie!

Comisarul: Ei, și?

Floche *(către public)*: Prost mai e! Cum așa? Nu înțelegi că numai un nebun poate face focul iarna?

Comisarul: Și pentru ce, mă rog?

Floche *(solemn)*: Pentru că Natura — care e singură în a avea veșnic dreptate — cere ca omului să-i fie cald vara și frig iarna! Stinge focul!

Comisarul: Nu-l sting.

Floche *(cu tonul unui om care nu glumește)*: Nu vrei să-l stingi?

Comisarul *(convins)*: Ba da!

(Se ridică și se duce încet spre sobă. O pauză).

Floche: Mai repede!

(Comisarul se grăbește. Ia o carafă cu apă de pe o masă și o deșartă pe gura sobei.)

Floche: Natura poruncește ca iarna omul să fie în primejdie de-a muri de congestie pulmonară, ftizie galopantă, pleurezie, pneumonie și altele. Deschide fereastra.

Comisarul: N-o deschid.

Floche *(amenințător)*: Nu vrei s-o deschizi?

Comisarul: Ba da!

(Se îndreaptă încet spre fereastră.)

Floche: Mai repede.

(Comisarul, speriat, se duce şi deschide larg fereastra.)

Floche: În sfîrşit, natura vrea şi porunceşte ca omul, iarna, să aibă picioarele îngheţate. Scoate-ţi pantofii.

Comisarul: A, asta nu!

Floche *(cu arma întinsă)*: Nu vrei să-i scoţi?

Comisarul: Ba da!

(Scenă mută. Comisarul, resemnat şi trist, se hotărăşte să-şi scoată pantofii. Mimica lui Floche, care aşteaptă. După ce pantofii au fost scoşi şi depuşi alături de picioarele în ciorapi ale proprietarului lor, nebunul îi ia şi îi aruncă cu toată puterea pe fereastra deschisă.)

Floche *(arătînd dulapul în perete din care comisarul a scos o lopăţică de cărbuni la începutul actului)*: Dar asta ce-i?

Comisarul: Dulapul cu cărbuni.

Floche: Bine. Bagă-te-n el.

Comisarul: Cum ai spus?

Floche: Am spus: bagă-te-n el!

Comisarul: Bine, dar...

Floche *(tunător)*: Nu vrei?

Comisarul *(învins, deci convins)*: Ba da, cum să nu!

(Cu paşi de condamnat la moarte, bietul comisar se duce spre dulapul a cărui uşă deschisă o ţine Floche. Aici, scurtă şovăire. Deodată, Floche, supărat, îl ia de fundul pantalonilor, îl împinge înăuntru, închide uşa şi o încuie. Apoi, se duce la birou, îşi ia pălăria înaltă, o feţuieşte frumos şi şi-o pune în cap. C-un bobîrnac îşi ia un fir de praf de pe mînecă, apoi, mişcînd cadenţat braţele, ca un automat, pleacă spre uşă, strigînd: un, doi, un doi. Deschide uşa, salută politicos pe cei doi agenţi de gardă de-afară şi iese.)

Scena a şasea

Doi agenţi, Comisarul

(O pauză. Apoi, brusc, uşa se deschide. Apare unul dintre agenţii care l-au adus pe Floche.)

Agentul *(uitîndu-se prin odaie)*: Lagrenaille! Lagrenaille!

Lagrenaille *(intrînd)*: Ce este?

Agentul: Unde-i şeful?

Lagrenaille: Habar n-am!

Agentul: Ei, asta-i bună!

Lagrenaille *(arătînd pălăria comisarului)*: Uite-i găina!

Agentul *(văzînd paltonul)*: Şi baltonul!

Lagrenaille *(arătînd umbrela)*: Şi cortelul!

(Pauză.)

Agentul *(cu un gest de uimire)*: Ei, al dracului!

Lagrenaille *(brusc)*: Fereastra!

(Se reped amîndoi, privesc în dreapta şi în stînga.)

Agentul: Nimic!

Lagrenaille: Nimic!

Agentul: Am tras o spaimă!

Vocea comisarului: Lagrenaille!

Lagrenaille: Mă strigă!

Vocea comisarului: Garrigou!

Agentul: Mă cheamă!

Vocea comisarului: Veniţi încoace!

Lagrenaille: Şeful!

Agentul: Parcă de la cărbuni s-aude!

(Se duce şi deschide dulapul.)

Comisarul *(care sare din dulap cu faţa neagră de cărbune)*: Prindeţi nebunul! Prindeţi nebunul! Aduceţi funii... curele... lanţuri!... Să vie duba!... Telefonaţi prefectului să mobilizeze pompierii şi garda republicană! Oraşul e în pericol!... Prindeţi nebunul!

VIAȚA CONJUGALĂ

Din volumul:

La vie de ménage

INVITĂ PE DOMNU' LA MASĂ

Domnul *(cu pălăria pe cap)*: Eu am plecat. Dacă vine pentru gaz, spune-i că o să mă duc să plătesc eu... A! s-ar putea să vină și de la rata pentru mobilă; spune-i să treacă mîine... sau mai bine sîmbătă... în sfîrșit, peste cîteva zile! Dracul s-o ia de sărăcie! cînd o să se isprăvească odată? I-am scris lui Ferdinand să-mi împrumute cinci sute de franci, dar nu prea trag nădejde. În sfîrșit!... La revedere. *(Copilului, care se joacă într-un colț cu un dop.)* O să fii cuminte, Toto, nu-i așa, cît o să lipsesc eu?

Toto: O să fiu.

Domnul: Îți aduc bomboane.

Toto: De cîți bani?

Domnul: De 100.000 de franci. Dracul s-o ia de sărăcie!

(Iese. Doamna și Toto rămîn singuri. Deodată, se aude sunînd. Apariția omului care vine pentru gaz.)

Omul care vine pentru gaz: Doamnă vin pentru gaz.

Doamna *(cu o falsă dezolare)*: Ce ghinion! Soțul meu a plecat chiar acum și a luat cheile cu el. O să trecem unul dintre noi să plătim.

Omul care vine pentru gaz: O să treceți să plătiți! De opt ori pînă acum am auzit vorba asta. Am început s-o cunosc.

Doamna: Dar...

Omul care vine pentru gaz: Nici un dar! Vă spun că datorați șaizeci de metri și că societatea

s-a săturat să tot aştepte. Cine-a mai văzut asemenea nechibzuiţi care nu vor să-şi plătească datoriile şi spun tot timpul: „O să trecem"?! Cînd n-ai cu ce să-ţi plăteşti gazul la domiciliu faci ca mine: arzi lemne. Ia te uită, ce calici!

Doamna *(mînioasă)*: Eşti un...

(Către copil, care o trage mereu de fustă, repetînd: „Mamă!")

Ce vrei?

Toto: Invită pe domnu' la masă!

Doamna: Isprăveşte! Cît despre dumneata, eşti un mojic!

Omul care vine pentru gaz: Aşa ne-a fost vorba? în loc de bani, insulte? Ei bine, o să vă închid gazul!

Doamna *(ironică)*: O să ne închizi gazul! Dumneata?

Omul care vine pentru gaz: Chiar eu! să vedeţi cum vă tai branşamentul.

Doamna: Ha, ha!

(Discuţie violentă. Se aude: „Prostcrescut. Eşti o idioată... Spun soţului meu. Soţul dumitale, eram să-ţi spun ce fac eu cu soţul dumitale" etc., etc., totul dominat de vocea ascuţită a groaznicului puşti care urlă cît îl ţine gura: „Invită pe domnu' la masă! Invită pe domnu' la masă!". La urmă, cuvîntul enorm, istoric, urmat de dispariţia omului care a venit pentru gaz.)

Doamna: Acum îţi vine ţie rîndul la răfuială. Ce te-a apucat să-l inviţi pe nespălatul ăsta la masă? Ce-i treaba ta? Te-am rugat eu să faci invitaţii?

Toto: Nu.

Doamna: Atunci de ce te bagi?

Toto: Îmi place cînd sînt invitaţi la masă. Cînd eşti numai tu şi cu tata mă plictisesc.

Doamna: Taci din gură. Du-te mai bine şi joacă-te cu dopul tău.

(Scurtă scenă mută, apoi se aude din nou soneria. Apariţia omului care vine pentru rata de la mobilă.)

Omul care vine pentru rata de la mobilă: Doamnă, vin pentru rata de la mobilă.

Doamna: Soţul meu nu-i acasă, domnule. Dacă vreţi, să reveniţi peste cîteva zile.

Omul care vine pentru rata de la mobilă: Iar!

Doamna: Să vedeţi...

Omul care vine pentru rata de la mobilă: Asta-i curată batjocură! Mă faceţi să vin de paisprezece ori pentru un vărsămînt de doi franci! Credeţi că eu cumpăr pantofi ca să-mi tocesc tălpile urcînd afurisitele dumitale de scări?

Doamna: Scările mele afurisite!

Omul care vine pentru rata de la mobilă: Da, scările dumitale afurisite.

Doamna: Brută!

Omul care vine pentru rata de la mobilă: Viperă!

Doamna: Obraznicule!

Omul care vine pentru rata de la mobilă: Vacă încălţată!

Toto: Invită pe domnu' la masă.

Omul care vine pentru rata de la mobilă: În ce lume de borfaşi am intrat!

Doamna: Dumneata eşti borfaş.

Omul care vine pentru rata de la mobilă: Eu sînt borfaş, zici? Bine, atunci vă dau pe mîna portăreilor!

Toto: Mamă! Invită la masă pe domnu'!

(Cearta degenerează într-o semibătaie. Schimb de insulte înfiorătoare; îmbrînceli dintr-o parte şi din cealaltă. Toto insistă şi urlă ca să oprească la masă pe omul cu rata de la mobilă, care în cele din urmă dispare.)

Doamna *(scoasă din sărite)*: Ascultă, cînd o să-ţi mai permiţi să inviţi pe cineva la masă, o să-ţi trag o bătaie de-o să-ţi meargă fulgii!!!

(A doua scenă mută, apoi pentru a treia oară soneria. Apare Ferdinand.)

Doamna: Ferdinand!

F e r d i n a n d : În persoană ! Am primit scrisoarea lui Emil și m-am grăbit să vin să-i aduc mica sumă.

D o a m n a *(uluită)* : Ferdinand !... A ! Ferdinand ! ești un adevărat prieten... Stai să iei masa cu noi.

T o t o *(foarte speriat)* : Nu sta la masă, domnule ! Nu sta la masă ! Mama mi-a spus că dacă rămîi la masă îmi trage o bătaie să-mi meargă fulgii !

SCORPIA ÎMBLÎNZITĂ

Într-o seară, după un spectacol la teatrul Vaudeville, unde o trupă americană reprezenta *Scorpia îmblînzită*, conversaţia stărui cîtva timp asupra răutăţii femeilor, şi Bobo se arătă a fi cît se poate de expert în arta de a îmblînzi sălbăticiunile acestea pline de farmec şi de a pune cu botul pe labe pe unele doamne care dau dovadă că au nevoie de aşa ceva.

Aflarăm mai întîi că nevasta lui Bobo primise de la Providenţă darul nepreţuit de a fi insuportabilă, veşnic insuportabilă, fără nici o întrerupere, în toate împrejurările pe care i le oferea viaţa, oricare ar fi fost ele!... Era dintr-acelea care — cu cotul în pernă şi cu lampa aprinsă pe măsuţa de noapte — sînt în stare să aştepte pînă la orele două sau trei înapoierea soţului, întîrziat la berărie, în tovărăşia nevinovată a cîtorva prieteni de băutură, să salute cu un „Bună seara" mormăit cu gura închisă întoarcerea lui timidă şi să rămînă o săptămînă întreagă fără a scoate o vorbă, cu nişte ochi de panteră speriată şi cu o mutră brăzdată de reproşuri. Doamne!... Şi nu uita aşa, cu una, cu două!... Memoria ei era o puşculiţă în care băga pe nesimţite mii şi mii de capete de acuzare mărunte, fleacuri de acum o sută de ani, pe care, cu un aer triumfător şi viclean, ţi le punea sub nas cînd te-aşteptai mai puţin: „Ţi-aduci aminte cînd mi-ai făcut... ţi-aduci aminte cînd mi-ai spus aşa şi pe dincolo?", în timp ce Bobo, înspăi-

mîntat, repeta: „Ce? Cum? Cînd? Ce tot îmi cînți tu aici? Nu-mi amintesc nimic!"

Bietul Bobo!

Și ne explică:

— Foarte meșteră în mofturi și fasoane, căutînd parcă cu dinadinsul scandalul, nu-și face nici un scrupul să-mi arunce în obraz epitetul de pește, rostit cu voce tare și deslușit, așa ca să audă toată lumea, încît nu-i de mirare că mă bucur în fața vecinilor de o reputație deplorabilă. De vreo două ori, exasperat, m-am prefăcut că plec și mi-am luat pălăria; dar de fiecare dată, în aceeași clipă, s-a repezit și ea la fereastră, pe care a deschis-o larg, anunțîndu-mă că va fi pe trotuar înaintea mea, ceea ce ar fi făcut fără o umbră de ezitare, fiind gata să plătească bucuroasă cu pielea ei plăcerea de a-mi otrăvi zilele, strecurîndu-mi în suflet o veșnică remușcare. A! scorpia!... Altminteri, toate virtuțile!... econoamă, cumpătată, femeie de casă...

Apoi, cu mîinile spre cer:

— Și mincinoasă!!!

Conchise:

— O dihanie spurcată, s-o ucizi, nu altceva; una dintre acele ființe care înnebunesc pe bărbați, îi fac să-și prindă capul între palme și să și-l zgîlțîie ca pe un sac cu gologani, gemînd: „Ce viață!"

Ne distram de minune.

Era un grăsun cumsecade și naiv, cu o mutră veselă de Silen, pe care o înroșise parcă pe încetul reflexul numeroaselor aperitive băute la terasele berăriilor.

Rămase o clipă pe gînduri, apoi urmă:

— Nu, nu vă puteți face o idee pînă unde poate merge cu răutatea și cu perfidia. Iată un exemplu dintr-o mie. Într-o seară, întorcîndu-ne pe jos de la un spectacol, pe bulevarde, nu izbuteam să ne punem de acord în privința unei pretinse asemănări între Doamna Simon-Girard[1] și o bătrînă gheboasă

[1] Actriță și cîntăreață la modă.

care ia duminică seara masa la noi. Lucrul era atît de extravagant, încît nici n-am vrut să discut şi m-am mulţumit — cum aţi fi făcut în locul meu oricare dintre voi — să pun capăt discuţiei printr-o ridicare din umeri. Ce credeţi, domnilor, c-a făcut atunci nevasta mea?

— Aşa, prin urmare, zise ea, bine, priveşte!

Şi, lăsînd deodată braţul meu, se culcă de-a curmezişul străzii!...

— Ce spui? rostirăm noi, miraţi.

— Spun, urmă Bobo, că s-a întins pe spate în noroi, înfăţişînd lui Dumnezeu şi oamenilor o mutră pe care se citea o falsă resemnare, un surîs blînd şi jalnic de victimă martirizată şi atît de exasperant, încît îţi venea s-o zdrobeşti sub o avalanşă de pietre! Gîndiţi-vă în ce situaţie mă găseam. Se adunau oameni din toate părţile, care se uitau fără să priceapă, aruncînd spre mine o privire plină de bănuială. Mă rugam de ea, înnebunit:

— Adela, te rog, ridică-te! Ne facem de rîs!

Dar ea, neînduplecată şi senină, îşi mişca încet de la dreapta spre stînga faţa, cu buzele ei subţiri şi strînse, care dovedeau o încăpăţînare de nebună. Pînă la urmă (căci de la Bastilia la Madeleine, omnibuzele uriaşe stăteau oprite unul după altul, ţinînd pe loc lumina roşie a lanternelor lor), a trebuit să cedez şi să convin, cu mîna dreaptă deschisă pe inimă, că între bătrîna doamnă gheboasă şi doamna Simon-Girard asemănarea era atît de izbitoare, încît dacă le-aş fi întîlnit pe stradă n-aş fi putut-o deosebi pe una de cealaltă!... Da, iată ce-a trebuit să mărturisesc, adăugînd că, dacă am putut să mă îndoiesc o secundă de un lucru atît de evident, a fost numai datorită unei aberaţii mintale. În rîsetele batjocoritoare ale mulţimii, am proclamat, galben de mînie, toate monstruozităţile acestea; atîta doar că, după ce am ajuns acasă, Doamna şi cu mine am avut o mică discuţie şi că Doamna a căpătat o palmă.

Cînd zic o palmă, greşesc: numai atingerea uşoară, abia simţită, a unei palme date fără putere şi de prea departe. N-are a face:

— O ! zise ea, mai întîi uluită.

Şi apoi, cu o voce ţipătoare, începu să strige :

— Mă asasinează ! Săriţi, mă asasinează !

Şi, într-o clipă, toată casa se deşteptă, agitată ; şi nu numai casa, dar şi strada, de unde veneau acum tot felul de zgomote vagi, amestecate cu scîrţîitul zăvoarelor de la ferestre. Era scandal în toată oroarea, un scandal îngrozitor căruia nu-i lipsea nimic : nici bufniturile în tavan, nici strigătele vecinilor, care — aplecaţi peste balustradă — zbierau în ecourile sonore ale scării : „Portar !... Portar !... Portar !...". Ticăloasa mea, însă, nu se dădea bătută. Ţipa cît o ţinea gura, făcînd numai din cînd în cînd, ca să răsufle, cîte o mică pauză în care răutatea ei îşi recăpăta puterile. În acelaşi timp, cu mîna la obraji — obrajii aceia pe care nu-i învineţisem ! — se lovea de pereţii odăii, care şi-o trimiteau de la unul la altul ca pe un titirez olandez. Simţeam că nici o forţă din lume n-ar fi în stare s-o facă să tacă pe fiinţa aceea înfiorătoare şi, înnebunit, eram gata de orice ca s-o readuc la tăcere cînd, deodată, mă fulgeră o idee genială.

Ieşii, mă dusei la bucătărie, de unde mă întorsei după un minut cu o găleată plină cu apă.

— Vrei să taci din gură, Adela, te mai întreb o dată ?!

Adela începu să zbiere şi mai tare.

— Nu vrei ? Să fim bine înţeleşi !

Ea îi dădea într-una :

— Săriţi, mă asasinează ! Ajutor ! Mă omoară !

Nu mai ezitai.

— Foarte bine, spusei eu.

Şi, în clipa aceea, cu amîndouă mîinile, am aruncat cu putere tot conţinutul găleţii în cameră. Vîrtejul apei se desfăşură în formă de evantai, apoi căzu, făcînd : buf !...

— O ! făcu Adela.

Fu ultimul strigăt al lighioanei. Cînd a văzut apa şiroind în toate părţile, mobilele ei de mătase şi de bumbac, şi patul ei, din care curgea un şipot, şi ciucurii obiectelor de artă de pe cămin transformaţi

în stalactite, și pisica fugind îngrozită, în mijlocul dezastrului, cu o coadă pe care inundația o lungise cu o jumătate de metru: ah! dragii mei! ah! dragii mei!..., nici o secundă nu trecu și era în genunchi, cu o cîrpă într-o mînă și un burete în cealaltă, ștergînd, uscînd, și mult prea ocupată — v-o jur! — să-și salveze de la înec micul ei avut, ca să se mai gîndească la altceva.

Gospodina din ea îmblînzise scorpia.

Toate astea au durat cam vreo oră, după aceea, i-am spus:

— Acum, o să schimbi și așternutul. Și dacă, Dumnezeule mare! te paște nenorocul să mai spui un cuvînt — un singur cuvînt, înțelegi? — dau foc dulapului cu oglindă!

DOMNII COATE-ROASE

Din volumul:

Messieurs les ronds de cuir

CUMUL

F u n c ţ i o n a r u l   d i n   m i n i s t e r: Bună ziua domnule director, iată, m-am întors şi, prima mea vizită, e la dumneavoastră.

D i r e c t o r u l: A! Dumneata eşti, domnule funcţionar! La drept vorbind, nu credeam să te mai revedem vreodată, de trei luni de cînd lipseşti.

F u n c ţ i o n a r u l   d i n   m i n i s t e r: Trei luni *(rămîne pe gînduri)*. Ei! da!... Am plecat la 15 iulie; asta înseamnă trei luni... chiar încheiate: cum trece timpul!

D i r e c t o r u l *(uluit)*: Domnule, eşti de admirat! Lipseşti, aşa, trei luni în şir, fără nici un fel de învoire, din instituţia care te plăteşte, şi, în ziua cînd te hotărăşti să apari din nou, tot ce găseşti de cuviinţă să spui e: „Cum trece timpul!".

F u n c ţ i o n a r u l   d i n   m i n i s t e r: Dumneavoastră nu sînteţi de aceeaşi părere?

D i r e c t o r u l: Părerea mea e că nu s-a mai pomenit niciodată o asemenea îndrăzneală.

F u n c ţ i o n a r u l   d i n   m i n i s t e r *(neîncrezător)*: Exageraţi!

D i r e c t o r u l: Şi ministrul însuşi vede cam tot în felul acesta chestiunea. Îmi spunea, nu mai departe decît aseară: „Salariatul acesta se întrece cu gluma. Unde s-a mai pomenit să lipseşti trei luni de zile fără să dai nici un semn de viaţă? Mai întîi că aşa ceva nu se face, şi apoi, în sfîrşit, oricum, s-ar putea să avem nevoie de el."

F u n c ţ i o n a r u l   d i n   m i n i s t e r *(mirat)*: Nevoie de mine!

D i r e c t o r u l: Da.

F u n c ţ i o n a r u l   d i n   m i n i s t e r: Dar ce anume să fac?

D i r e c t o r u l: Îţi baţi joc de mine?

F u n c ţ i o n a r u l   d i n   m i n i s t e r: Nici prin gînd nu-mi trece. Dar să judecăm un pic de ce sîntem noi buni, dumneavoastră, eu şi miile de funcţionari care trăiesc din bugetul administraţiilor. De nimic altceva, ştiţi şi dumneavoastră tot aşa de bine ca şi mine, decît de a complica o grămadă de treburi care ar merge, de altminteri, şi singure. Bună treabă, n-am ce zice!

D i r e c t o r u l: Te rog, destul! Dumneata nu eşti chemat să faci critica unei instituţii care te hrăneşte, ci s-o slujeşti cît poţi mai bine. Pe biroul dumitale stau mai mult de două sute de lucrări întîrziate.

F u n c ţ i o n a r u l   d i n   m i n i s t e r: Aşa de multe?

D i r e c t o r u l: Da, domnule, aşa de multe! şi e ruşinos că...

F u n c ţ i o n a r u l   d i n   m i n i s t e r: Vă rog, vă rog; nu vă enervaţi. O să fac o mică sforţare şi o să le rezolv cît ai clipi. Să nu mai spuneţi că nu sînt băiat de treabă. De altminteri, o să-mi fie uşor: rămîn o săptămînă la Paris.

D i r e c t o r u l *(năucit)*: O săptămînă! Sper că n-ai de gînd să dispari iar?

F u n c ţ i o n a r u l   d i n   m i n i s t e r *(surîzînd)*: Va trebui, totuşi. *(Un timp)*. Sînt voiajor comercial, doar.

D i r e c t o r u l: Dumneata eşti voiajor comercial?

F u n c ţ i o n a r u l   d i n   m i n i s t e r: Desigur, plasez uleiuri în provincie. *(Foarte convingător)*. Am pentru dumneavoastră un ulei rafinat de rapiţă, ceva pe cinste!

FRĂŢIORUL MEU

Frăţiorul meu, care era în clasa a doua secundară anul trecut, nu va trece decît anul viitor în clasa următoare. Cu notă de trecere la matematică, s-ar putea zice chiar sclipitor la latină, a fost mai prejos de orice la literatura franceză: s-a dovedit prost ca un măgar în arta de a-l explica pe La Fontaine, aşa încît a căzut la examen şi va repeta încă o dată clasa a doua, în calitate de veteran. Bietul copil e foarte amărît. L-am consolat cît am putut; apoi i-am pus şi eu cîteva întrebări. Iată răspunsurile stenografiate fidel ale acestui băiat demn de încredere, din care ne putem face o idee de cum s-au petrecut lucrurile între el şi examinatorul său. Au un miros greu de adevăr care te înăbuşă, şi cred de datoria mea să popularizez, spre marea mirare a maselor, examenul acesta surprinzător.

Examinatorul: ...şi acum o să trecem la autorii francezi. Eşti bine pregătit la materia asta?

Frăţiorul meu: O ştiu pe...

Examinatorul: Cum? Cum ai zis?

Frăţiorul meu *(corectîndu-se)*: Sînt bine pregătit, am vrut să spun; foarte bine.

Examinatorul: Să fie într-un ceas bun. Ia spune-mi: dintre toţi scriitorii care s-au ilustrat în limba noastră, către care merg preferinţele tale?

Frăţiorul meu *(care e stingherit şi nu are nici o preferinţă)*: Ştiu şi eu...

Examinatorul: Poate Corneille?

Frățiorul meu: Da.

Examinatorul: Sau Molière?

Frățiorul meu: Într-adevăr.

Examinatorul: Sau poate La Fontaine?

Frățiorul meu: Tot ce se poate.

Examinatorul: Această alegere face cinste judecății tale. Te felicit din toată inima și, pentru că întîmplarea ne-a făcut să pronunțăm numele lui La Fontaine, să vorbim puțin despre La Fontaine. Ce crezi tu despre La Fontaine?

Frățiorul meu *(care nu crede nimic)*: Cred că este un mare poet.

Examinatorul: Bun răspuns! Foarte bine, băiatule. Cu asemenea idei îți croiești un drum larg în viață; ți-o prezic fără nici o șovăială. Dar deoarece îl apreciezi pe autor, îi cunoști desigur și opera. Fii bun și citează-mi dintre fabulele lui La Fontaine pe acelea care ți se pare că merită o admirație deosebită, atît prin amploarea subiectelor, cît și prin desăvîrșirea formei.

Frățiorul meu *(cu gîndul în altă parte)*: Ce să spun...

Examinatorul: Fac prinsoare, dragul meu, că ai o preferință pentru *Morarul, fiul său și măgarul!*

Frățiorul meu: Da, e adevărat.

Examinatorul: Pentru *Țăranul de la Dunăre?*

Frățiorul meu: Da, domnule profesor.

Examinatorul: Și, fără îndoială, pentru *Stejarul și trestia?*

Frățiorul meu *(copleșit de admirație bine simulată)*: Oh!...

Examinatorul: De minune. Constat că gusturile tale se potrivesc cu ale mele, îndreptîndu-se instinctiv către aceleași capodopere. Știi pe de rost *Stejarul și trestia?*

Frățiorul meu: Da, domnule profesor.

Examinatorul: Recită. *(Ia atitudinea reculeasă a unui om care se delectează cu opera unui maestru.)*

F r ă ţ i o r u l   m e u : *Stejarul spuse trestiei cîndva...*

E x a m i n a t o r u l : Stai. Ce părere ai de versul acesta ?

F r ă ţ i o r u l   m e u *(foarte categoric)* : Superb !

E x a m i n a t o r u l : Superb ; e drept, dar de ce ? *(Muţenie stingherită a fratelui meu.)* Găseşti că versul acesta e superb şi nu poţi să spui de ce ? *(Muţenia persistă.)* Şi mai spui că-l cunoşti pe La Fontaine !... *(Frăţiorul meu începe să plîngă.)* N-ai de ce să plîngi pentru atîta lucru. Haide, băiatule, răspunde : Ştii tu ce-i un stejar ?

F r ă ţ i o r u l   m e u : Da, domnule profesor. Un stejar e un copac.

E x a m i n a t o r u l : Foarte bine ; dar ce fel de copac ?... *(Reluarea motivului de mai sus ; muţenie prelungită a candidatului.)* E un copac mare ? E mic ? Hai, spune ceva !

F r ă ţ i o r u l   m e u *(timid)* : Domnule profesor, e un copac mare.

E x a m i n a t o r u l *(satisfăcut)* : Aşa ! Şi ce este o trestie ?

F r ă ţ i o r u l   m e u : E un fel de flecuşteţ ; ceva care iese din apă.

E x a m i n a t o r u l *(erudit)* : Trestia e o mică plantă acuatică, cu tulpina dreaptă, netedă şi subţire, care creşte de obicei pe malul mlaştinilor. Pricepi tu acum toată frumuseţea cuprinsă în versul acesta ? în această opoziţie dintre trestie şi stejar, atît de disproporţionaţi unul faţă de celălalt şi discutînd totuşi ca de la egal la egal ? Ei ! nu vezi aici o antiteză mişcătoare, menită să-ţi stoarcă lacrimi ?

F r ă ţ i o r u l   m e u *(de loc convins)* : Ba da !

E x a m i n a t o r u l : Dă-mi voie, te rog... O să-mi spui : „E mişcător, dar nu e de loc verosimil !... N-o să pot admite niciodată că stejarul împinge complezenţa pînă acolo încît să adreseze trestiei cuvîntul şi să se complacă într-o societate atît de umilă !..." Te felicit pentru această obiecţiune care dovedeşte inteligenţă, dar aici voiam să te prind !...

Da, stejarul vorbeşte cu trestia; numai că se naşte întrebarea: cînd anume consimte a-i vorbi?... CÎNDVA!... *(Declamă:)*
STEJARUL spuse trestiei CÎNDVA...
ÎNTR-O ZI: pricepi? CÎNDVA!... Adică în mod cu totul excepţional! Contrar obiceiului său de a ţine trestia la distanţă şi de a nu face tovărăşie cu ea! Fabulistul a prevăzut totul, şi eu cunosc puţine versuri, în toată opera sa, în care perspicacitatea şi geniul său se manifestă atît de strălucit. Continuă.

Frăţiorul meu *(recitînd):* Ai...

Examinatorul *(captivat):* CÎNDVA!... CÎNDVA!...

Frăţiorul meu: *Ai un motiv puternic...*

Examinatorul: Stejarul e acela care vorbeşte, bagă de seamă. Trestia *(autorul a simţit perfect lucrul acesta) n-ar fi avut* îndrăzneala să vorbească ea, cea dintîi, stejarului!...

Frăţiorul meu: Ar fi făcut-o terci.

Examinatorul: Cum? Cum ai zis?

Frăţiorul meu: Nimic... *(Recită)*

Ai un motiv puternic să-nvinuieşti natura.

Examinatorul *(ca şi cum ar vrea să stăvilească furia valurilor):* Stai! Stai! Stai!... Nu te grăbi, te rog!!! Nu-i bine pentru sănătate. *(Rîde. Frăţiorul meu îl imită.)* Ce părere ai despre versul acesta: *Ai un motiv puternic să-nvinuieşti natura?*

Frăţiorul meu: Ce părere am?

Examinatorul: Da, ce părere ai? Ţi se pare bun, sau rău?

Frăţiorul meu: Bun, domnule profesor!... Excelent!

Examinatorul: De ce?

Frăţiorul meu *(care simte că începe să i se învîrtă capul):* Nu ştiu.

Examinatorul *(cu ochii spre cer):* A! tinereţe!... Dar gîndeşte-te puţin; examinează versul acesta; sileşte-te să-i scoţi în relief frumuseţile.

(Tăcere apăsătoare a frățiorului meu.) Asta-i tot ce ai de răspuns?... Dar, ce dracu, mă băiete, cuvîntul ăsta „motiv" nu-ți spune nimic?

Frățiorul meu: Ba da.

Examinatorul: Ei, ce-ți spune?

Frățiorul meu: . . . .

Examinatorul *(mîhnit)*: Și cuvîntul „natura"? *(Frățiorul meu tace.)* Nici el? *(Frățiorul meu dă din umeri.)* E trist... foarte trist... Să ne mai gîndim un pic, vrei? De ce fabulistul a scris că trestia avea „motiv", în loc să scrie că avea „dreptate" *(Un timp.)* Nu bănuiești?... E totuși foarte simplu: „dreptate" e vag, pe cînd „motiv" e precis! „Motiv" e aici cu sens de pricină... „plîngere"... dacă preferi. ...Trestia are „motiv" să acuze natura; adică poate argumenta împotriva ei, sprijinindu-se pe dovezi!

Frățiorul meu: Evident!

Examinatorul: De ce nu spui, atunci?... Și de ce stejarul, mă rog, spune „natura", și nu „Dumnezeu"?... Pentru că, plin de trufie, el e, firește, adept al teoriilor materialiste. E limpede ca lumina zilei, dragul meu. De altminteri, trebuie să mărturisești că dacă poetul ar fi spus:

Stejarul spuse trestiei, cîndva:
Ai un motiv puternic s-acuzi pe Dumnezeu...

versul ar fi fost mai puțin frumos. Care-i părerea ta?

Frățiorul meu (năucit): Nu mai știu, domnule profesor... nu mai știu.

Examinatorul *(foarte aspru)*: Haide, haide! nu știi nimic; ești un prost, băiatule. Du-te și învață-i pe clasici; o să reluăm conversația la finele anului școlar.

Și iată de ce frățiorul meu repetă acum încă o dată clasa a doua secundară, în calitate de veteran.

DOMNUL BADIN

Cabinetul directorului. Acesta, instalat la birou, iscăleşte hîrtii după hîrtii, pe care le usucă apoi cu tamponul. Se opreşte deodată, întinde mîna spre sonerie. Uşa se deschide. Apare un uşier.

Directorul: Dumneata eşti, Ovid?

Ovid: Da, domnule director.

Directorul: Domnul Badin a venit?

Ovid: Da, domnule director.

Directorul *(stupefiat)*: Domnul Badin e aici?

Ovid: Da.

Directorul: Gîndeşte-te bine la ce spui. Te întreb dacă domnul Badin, expediţionarul de la biroul al treilea, a venit sau nu la serviciu.

Ovid: Da, domnule director, a venit.

Directorul *(bănuitor)*: Ovid, ai băut.

Ovid *(disperat)*: Eu!...

Directorul: Hai! mărturiseşte adevărul! De data asta n-am să spun nimic.

Ovid *(cu lacrimi în glas)*: Domnule director, mă jur pe sufletul meu, n-am băut decît un ceai.

Directorul *(vorbind cu sine însuşi)*: Prezenţa domnului Badin la minister constituie un fenomen atît de extraordinar, o anomalie atît de mare, încît... în sfîrşit, vedem noi. Du-te şi roagă-l pe domnul Badin să poftească pînă la mine.

O v i d : Da, domnule director.

Uşierul iese. Directorul şi-a reluat lucrul. Pauză lungă. În sfîrşit, în uşă se aud trei bătăi uşoare.

D i r e c t o r u l : Intră!

B a d i n *(salutînd pînă la pămînt)*: Vă salut, domnule director...

D i r e c t o r u l *(cufundat mereu în hîrtiile lui)*: Bună ziua, domnule Badin. Poftim, domnule Badin, stai jos, te rog.

B a d i n : O, vă mulţumesc...

D i r e c t o r u l : Te rog, te rog. Domnule Badin, ştii că sînt două săptămîni de cînd n-ai mai dat pe la birou.

B a d i n *(umil)*: O, vă rog, domnule director, nu mai vorbiţi de asta.

D i r e c t o r u l : Dă-mi voie! Te-am rugat să vii la mine tocmai ca să-ţi vorbesc despre asta. Cum spuneam, iată aproape două săptămîni de cînd n-ai mai dat pe la birou. Şeful dumitale m-a informat despre absenţa dumitale şi, fiindcă te credeam bolnav, am trimis de şase ori la dumneata pe medicul ministerului. De şase ori i s-a spus că eşti la cafenea.

B a d i n : Minciuni, domnule director. Portarul meu e un mincinos şi am să-l reclam proprietarului.

D i r e c t o r u l : Bine, bine, domnule Badin, nu te înfierbînta aşa.

B a d i n : Domnule director, am să vă explic. Am fost reţinut acasă de nişte chestiuni familiale. L-am pierdut pe cumnatu-meu...

D i r e c t o r u l : Iar!

B a d i n : Domnule director...

D i r e c t o r u l : Ascultă, domnule Badin, dumneata îţi baţi joc de mine?

B a d i n : Eu, domnule director?

D i r e c t o r u l : Acum ai pierdut pe cumnatul dumitale, după cum ai pierdut acum trei săptămîni pe o mătuşă, luna trecută un unchi, pe tata la Rusalii şi mama la Paşti... Fără să mai vorbim, bineînţeles, de toţi verii, verişoarele şi alte rude îndepărtate pe care le-ai îngropat rînd pe rînd, cîte una pe săptă-

mînă. Ce măcel, domnule, ce măcel! Îşi poate cineva închipui un masacru mai cumplit?!... Şi notează, te rog, că n-am pomenit nici de sora cea mică, cea care se mărită de două ori pe an, nici de sora cea mare, care naşte la fiecare trei luni. Aşa, domnule Badin, nu mai poate continua! Că-ţi baţi joc de oameni, treaba dumitale, dar toate au o măsură! Şi dacă-ţi închipui că statul îţi dă două mii patru sute de franci pe an ca să-ţi petreci viaţa căsătorind pe unii, înmormîntînd sau botezînd pe alţii, te înşeli!

Badin: Domnule director...

Directorul: Taci! Ai să vorbeşti cînd am să termin! La expediţie sînteţi trei funcţionari, dumneata, domnul Supă şi domnul Fiervechi. Domnul Supă are treizeci şi şapte de ani de serviciu şi nu mai putem aştepta de la el decît dovezile zadarnicei sale bunăvoinţe. Cît despre domnul Fiervechi, cu el chestiunea e simplă: plasează untdelemn în provincie... Ce treabă-i asta? Unde s-a mai pomenit aşa ceva? Din trei funcţionari de la expediţie, unul e ramolit, altul comis-voiajor, şi al treilea la înmormîntare de la Anul nou pînă la 31 decembrie!... Şi ai avut naivitatea să crezi că lucrurile au să continue aşa?... Nu, domnule Badin, de-o sută de ori nu! Eu m-am plictisit de atîtea înmormîntări, de-atîtea nunţi şi de-atîtea botezuri!... De-acum înainte, din două una: ori vii la birou, ori îţi dai demisia! Ai de ales! Dacă îţi dai demisia, o primesc! O primesc imediat. E clar! Dacă nu demisionezi, atunci să-mi faci plăcerea să fii aici în fiecare zi la zece, şi asta cu începere de mîine. E limpede? Adaug că în ziua cînd fatalitatea, această fatalitate odioasă care te urmăreşte şi îşi face parcă o plăcere să te persecute, te-va lovi din nou în afecţiunile dumitale familiale, eu am să te dau afară! E limpede?

Badin: Ah! cît de mult mă îndureraţi, domnule director! După felul cum vorbiţi, văd că nu sînteţi mulţumit.

Directorul: Ce idee! Te înşeli! Dimpotrivă, sînt foarte mulţumit!

Badin: Rîdeţi de mine!

Directorul: Eu, domnule Badin?... Mă crezi atît de rău la suflet?... Cum îţi închipui?...

Badin: Da, domnule director, rîdeţi de mine! Sînteţi ca toţi proştii aceia care găsesc amuzant să mă bată peste burtă şi să-mi spună că sînt un funcţionar neserios. Neserios!... Să vă ferească Dumnezeu, domnule director, să trăiţi măcar un sfert de ceas din viaţa mea de funcţionar neserios!

Directorul *(mirat)*: Cum aşa?

Badin: Domnule director, v-aţi gîndit dumneavoastră vreodată la soarta bietului funcţionar care, în chip sistematic, nu vrea să se ducă la birou şi pe care frica de-a fi dat afară îl urmăreşte, îl chinuieşte, îl martirizează de dimineaţă pînă seara?

Directorul: Nu, nu m-am gîndit.

Badin: E ceva îngrozitor, domnule director! Şi, totuşi, asta-i viaţa mea! În fiecare dimineaţă îmi spun: „Du-te la birou, Badin! iată mai bine de-o săptămînă de cînd n-ai mai fost!". Şi atunci mă îmbrac, ies şi mă îndrept spre birou. Dar, în drum, intru la cafenea. Iau un ţap... doi ţapi..., trei ţapi! Mă uit la ceasornicul din perete şi mă gîndesc: „Cînd are să bată ora, am să plec spre minister". Din nenorocire, după ce a bătut ora, aştept să bată sfertul; cînd a bătut sfertul, aştept să bată jumătatea...

Directorul: Cînd a bătut jumătatea, îţi mai acorzi sfertul de oră de graţie...

Badin: Chiar aşa! Şi atunci îmi spun: „Acuma, e prea tîrziu. Aş da impresia că sînt neserios. Mă duc altă dată!". Ce existenţă, Dumnezeule, ce existenţă! Eu, care aveam un stomac atît de bun, un somn atît le liniştit, eu, care eram atît de vesel, acum nu mai găsesc plăcere în nimic! Tot ce mănînc îmi pare amar ca fierea! Dacă ies, mă furişez pe sub ziduri, ca un hoţ, cu privirea la pîndă, cu teama continuă de-a nu întîlni vreun şef! Cînd mă întorc acasă, mă gîndesc mereu că voi găsi la portar avizul de revocare! Trăiesc cu frica de-a nu fi dat afară din slujbă, ca un condamnat sub ameninţarea ghilotinei! O, Doamne, ce viaţă!...

D i r e c t o r u l : O întrebare, domnule Badin, dumneata vorbeşti serios?

B a d i n : Numai de glumă nu-mi arde mie acuma!... Gîndiţi-vă, domnule director! Eu n-am, ca să trăiesc, decît cele două sute de franci pe care le iau de aici. Ce m-aş face eu în ziua, inevitabilă, vai! în care nu-i voi mai avea? Fiindcă, să ştiţi, nu-mi fac nici o iluzie: am treizeci şi cinci de ani, vîrstă cumplită, cînd nenorocitul care şi-a pierdut pîinea trebuie să renunţe la speranţa de-a şi-o mai putea cîştiga vreodată! Ah! nu! nu-i veselă viaţa asta!... De-aţi şti cît sufăr! Am slăbit cu zece kilograme de cînd *nu sînt niciodată la minister! (Îşi ridică pantalonii.)* Uitaţi-vă la pulpele mele: subţiri ca nişte beţe. Şi dacă mi-aţi putea vedea spinarea! O spinare de mîţă flămîndă! E groaznic! Azi-dimineaţă (sîntem între bărbaţi, pot să vă spun şi asta), azi-dimineaţă, am avut curiozitatea să-mi privesc şezutul în oglindă. Îmi vine şi-acuma rău, numai cînd mă gîndesc! Ce privelişte! Un biet şezut prizărit, ca vai de capu lui, o nimica toată, mare cît doi pumni!... Nu mai am buci; s-au topit!... Necazurile, desigur, teama continuă, neliniştea!... Pe lîngă asta, tuşesc noaptea, transpir; mă scol de cinci, şase ori pe noapte ca să beau apă... *(Dînd din cap.)* N-are să se sfîrşească bine cu mine!

D i r e c t o r u l *(emoţionat):* Dar dacă-i aşa, vino la birou, domnule Badin.

B a d i n : Cu neputinţă, domnule director!

D i r e c t o r u l : De ce?

B a d i n : Nu pot... Mă plictiseşte...

D i r e c t o r u l : Dacă toţi colegii dumitale ar vorbi ca dumneata...

B a d i n *(pe un ton puţin cam sec):* Îmi voi permite să vă spun, domnule director, cu tot respectul pe care vi-l datorez, că nu există comparaţie între mine şi colegii mei. Colegii mei nu dau statului decît zelul lor, activitatea, inteligenţa şi timpul lor: pe cînd eu îi sacrific viaţa! *(Disperat.)* O, nu mai pot suporta!

D i r e c t o r u l *(ridicîndu-se):* Asta-i şi părerea mea!

B a d i n *(ridicîndu-se şi el):* Nu-i aşa, domnule director?

D i r e c t o r u l: Întocmai. Înaintează-mi demisia. Voi transmite-o ministerului.

B a d i n *(mirat):* Demisia? Dar, domnule director, nici nu mă gîndesc să demisionez! Eu cer numai un spor!

D i r e c t o r u l: Cum, un spor?

B a d i n *(în pragul uşii):* Să fim drepţi, domnule director! Gîndiţi-vă şi dumneavoastră: nu pot să mă omor pentru două sute de franci pe lună!

NEVESTE DE PRIETENI

Din volumul:

Les femmes d'amis

TOT CE POFTEŞTI

André: Bună ziua, scumpule. O să mă găseşti poate grozav de indiscret, dar vin să-ţi cer un serviciu.

Anatole: De ce indiscret?

André: Păi, de...

Anatole: Fugi de-acolo! Vechi colegi de şcoală, ca noi?... Ai făcut foarte bine că te-ai gîndit la mine! Tot ce pofteşti, dragul meu!

André: Sînt copleşit...

Anatole: Asta-i acum!... Tot ce pofteşti, îţi spun. Totuşi, trebuie să te previn numaidecît că, dacă e o chestie de bani, nu-i nimic de făcut...

André: Fii pe pace...

Anatole: Aş face-o cu mare plăcere, dar iată: am plătit chiria acum şase săptămîni, şi peste şase săptămîni trebuie s-o plătesc iar. Prin urmare, înţelegi, nu?...

André: Desigur... desigur...

Anatole: În principiu, ori de cîte ori vei avea nevoie de bani, nu te jena. Numai să nu-mi ceri între termenele de plată a chiriei, dar în afară de asta, tot ce pofteşti.

André: Mulţumesc.

Anatole: N-ai pentru ce. Ei, ia spune-mi! Zic aşa, într-o doară, nu-i vorba de vreo chestie de dragoste?

André: Da şi nu. *(Zîmbind cu înţeles.)*

Anatole: Va să zică, aşa stau lucrurile? Ia-ţi orice nădejde, dragul meu, şi cît mai repede! Ce?

ţi-ai pierdut cu desăvîrşire capul? La vîrsta ta, chestii de dragoste? Şi încă vii să-mi ceri mie — om căsătorit şi tată de familie — să-mi bag nasul într-o asemenea treabă? Curată extravaganţă!

André: Iartă-mă, dar...

Anatole: Ascultă, iubitule, n-aş vrea să am aerul că-ţi spun lucruri dezagreabile, dar simţul moral nu prea pare a-ţi da ghes. A, că ne-am făcut altădată, în Cartierul Latin, mici servicii de felul acesta... nu-i nici un rău. Între băieţi care fac ştrengării împreună şi trăiesc veseli, cum e şi firesc, viaţa boemă a primelor lor zile de independenţă, lucrul nu are nici o importanţă. Dar noi nu mai sîntem copii, şi chiar mă mir că te văd atît de puţin serios la o vîrstă la care...

André: Dar tocmai despre lucruri foarte serioase voiam să-ţi vorbesc.

Anatole: Ei, aş!

André: Dacă-ţi spun că-i aşa!

Anatole: Haide! haide!

André: În tot cazul, e straniu că nu pot rosti un cuvînt.

Anatole: Rosteşte-l! Te împiedic eu?

André: Bine, uite. Am venit...

Anatole: Te ascult.

André: Am venit...

Anatole: Ar fi regretabil dacă nici vechii colegi de şcoală n-ar mai putea conta unul pe altul.

André: E şi părerea mea. Am venit, deci, să te rog să binevoieşti să fii martorul meu.

Anatole: Martorul tău?

André: Da.

Anatole: Îmi dai voie, îmi dai voie? Îţi aduci aminte de duelul Ciboulot?

André: Nu.

Anatole: Ba eu mi-aduc aminte. În duelul Ciboulot martorii au încasat patru luni de puşcărie.

André: Ce legătură are una cu alta?

Anatole: Ce legătură are? Aceea că nu ţin de loc să mi se întîmple şi mie la fel. Dragul meu, am pretenţia, pe care o cred îndreptăţită, că sînt

cum nu se poate mai îndatoritor şi mai complezent; dar de aici pînă a mă băga de bună voie la Poissy, eu, om căsătorit şi tată de familie, pentru lucruri care nu mă privesc, e o diferenţă! Şi cu cine te baţi, mă rog?

André: Cu cine mă bat?

Anatole: Da, cu cine te baţi?

André: Nu mă bat cu nimeni, mă însor!

Anatole: A! Foarte bine, am înţeles greşit. Vrei, deci, să-ţi fiu martor în faţa Ofiţerului stării civile?

André: Ai ghicit.

Anatole: A! atunci se schimbă lucrurile.

André: Primeşti?

Anatole: Nu, dragul meu, refuz. Tot ce pofteşti, dar asta nu. E o răspundere pe care nu pot să mi-o asum.

André: Dar nu-i nici o răspundere!

Anatole: Ba da! Ca să-mi vii după şase luni şi să-mi istoriseşti că eşti încornorat, cu aerul că eu sînt de vină, nu, mulţumesc!

André: Cum asta, încornorat!

Anatole: Uite aşa!... Nu garantez, bineînţeles, că o să fii, dar nu se ştie niciodată ce aduce căsătoria... Mai cu seamă cu o mutră ca a ta... Afară de asta, tot ce pofteşti.

O LUNĂ DE PUŞCĂRIE

Marthe Passoire către O. Courbouillon,
deputat de Sarthe-et-Loiret

Paris, 10 martie

Domnule deputat,

Iertaţi unei biete disperate libertatea ce-şi ia de a vă tulbura în mijlocul numeroaselor dumneavoastră ocupaţii. Ca să îndrăznesc a proceda cu atîta indiscreţie faţă de un om ale cărui merite îl impun respectului public de atîta vreme, a trebuit să fiu împinsă de marea nenorocire ce m-a lovit, cea mai mare nenorocire, poate, care s-a abătut vreodată asupra unei femei!... Adaug că doamna de T..., prietena dumneavoastră, domnule deputat, şi a mea, m-a îndemnat insistent să mă adresez dumneavoastră, asigurîndu-mă că bunătatea dumneavoastră e fără margini, cum e şi complezenţa dumneavoastră, şi că veţi fi bucuros să întindeţi necazurilor mele o mînă salvatoare.

Dea Domnul să fie adevărat!

Domnule deputat, vă voi spune totul. Numai sinceritatea poate să mă facă să găsesc, sper, calea care duce spre inima dumneavoastră. Am comis o greşeală, domnule deputat, o greşeală mare, atît de mare, atît de mare, încît numai la gîndul de a o mărturisi mi se urcă roşeaţa în obraz. Am fost...

Doamne, ce umilință!... cu un cuvînt, am fost surprinsă în flagrant delict de ceea ce știți, cu nepoțelul meu, liceanul, un băiețaș de șaptesprezece ani și jumătate!...

Veți spune: „Dar e rușinos!" Știu, domnule deputat, și dacă aș putea să-mi răscumpăr vina cu un litru din sîngele meu, sau cu o fîșie din carnea mea, aș face-o bucuros!... Totuși, nu puteți să mă condamnați fără să mă ascultați. Să fim drepți, nu-i așa? Să ne gîndim cît de mare poate fi partea fatalității în viața unui om.

Da, e rușinos! Da, aveți dreptate! Da, sînt cea mai ticăloasă femeie! Dar pocăința șterge totul, și apoi, nu trebuie să vă ascund acest lucru, n-am păcătuit decît din imprudență. O! În privința asta, pot să vă jur pe tot ce am mai scump pe lume: dacă m-am dus la întîlnirea de la Hotelul Terminus, dacă am acceptat întrevederea din care trebuia să ies dezonorată, vai, considerată necinstită, pîngărită pe veci, am făcut-o cu un scop nobil. Voiam să muștruluiesc pe băiețașul acela care mă persecuta cu scrisori și poezii extravagante; nădăjduiam să-i bag mințile în cap, cu ajutorul cîtorva cuvinte severe. Din nenorocire, lucrurile s-au încurcat. Cînd s-a văzut singur cu mine, puștiul a început să facă pe nebunul, țipînd, plîngînd, lovindu-se cu capul de pereți, jurîndu-mi că eu sînt toată viața lui, tot sufletul și toate gîndurile lui și amenințîndu-mă, dacă nu-i cedez, că-și zboară creierii la picioarele mele. Pînă la urmă, mi-am pierdut și eu capul... nu știu cum s-a mai întîmplat... Pe scurt, soțul meu (care, fără îndoială, dibuise ceva) apare deodată însoțit de comisarul de poliție. S-a întocmit un proces-verbal și am fost condamnată, ieri, la o lună de închisoare pentru deturnare de minori. O lună de pușcărie, Doamne-Dumnezeule!... Să fiu închisă timp de o lună la Saint-Lazare, împreună cu hoațele și cu prostituatele!... Niciodată! O! asta nu, nici-

odată!... Tot ce vreţi, dar asta nu!... De o sută de ori, de o mie de ori, moartea mai degrabă!

Domnule deputat, singura mea nădejde sînteţi dumneavoastră. Doamna de T..., căreia m-am spovedit, mi-a spus că sînteţi prieten intim cu ministrul de justiţie şi că ar fi de ajuns să-i spuneţi un cuvînt ca să obţin trimiterea pedepsei mele la comisia de graţiere. Cuvîntul acesta o să-l spuneţi, nu-i aşa, domnule deputat, căci sînt sigură că vreţi să mă împiedicaţi de a face un act disperat!... Mai am nevoie să adaug că o viaţă întreagă de abnegaţie şi de devotament nu va ajunge ca să plătesc un atît de uriaş serviciu?

Convinsă că veţi asculta rugămintea mea, că nu voi fi bătut zadarnic la uşa celui mai nobil şi mai generos dintre oameni, vă rog să primiţi, domnule deputat, asigurarea profundului meu respect cu care am onoarea de a fi

A Domniei-Voastre preaplecată, ascultătoare
şi nenorocită slugă,
MARTHE PASSOIRE

P. S. Micul licean a fost îmbarcat pe vasul *La Belle-Junon.*

O. Courbouillon către Marthe Passoire

11 martie

Doamnă,

Ca răspuns la scrisoarea dumneavoastră, mă grăbesc să vă informez că primesc în fiecare dimineaţă, de la orele zece jumătate la douăsprezece, şi că aş fi fericit să stau o clipă de vorbă cu dumneavoastră.

Primiţi, doamnă, salutările mele.

O. COURBOUILLON

Marthe Passoire către O. Courbouillon

17 martie

Domnule şi scump prieten,

Au trecut cinci zile de cînd aţi binevoit să-mi acordaţi audienţa solicitată, cinci zile chinuitoare care mi-au părut mai interminabile decît dacă ar fi fost secole, şi în cursul cărora mi-am permis să vă scriu de patru ori.

Scrisorile mele au rămas fără răspuns.

Neştiind ce să cred, căutînd, fără să găsesc, explicaţia tăcerii dumneavoastră, pe cît de lungă, pe atît de misterioasă, mă întreb cu groază ce concluzii trebuie să trag din ea cu privire la cererea mea de graţiere!... Aţi primit oare informaţii defavorabile despre mine? În acest caz nu-mi rămîne decît să mor, căci niciodată o femeie fără apărare, părăsită de toţi şi de toate, nu s-a lovit mai pe nedrept de cruzimea duşmanilor înverşunaţi împotriva ei!... Din fericire, domnule şi bunul meu prieten, trecutul meu răspunde pentru mine. E curat ca lacrima, pot să v-o jur pe mormîntul tatălui meu! (Nu vorbesc de povestea cu liceanul; cu cît mă gîndesc, cu atîta mă conving că am fost prada unui acces de nebunie.) Atunci, de ce? De ce această tăcere? V-am produs o impresie proastă? Primirea atît de binevoitoare pe care mi-aţi făcut-o, complimentele dumneavoastră atît de măgulitoare, cuvintele de mîngîiere şi de încurajare prin care aţi turnat un balsam binefăcător peste îngrijorarea mea îmi dau dreptul să cred că nu este adevărat. Să fie oare pentru că la un moment dat v-am spus: „Ia mîna, fii cuminte, nu fi copil!"? Dacă e pentru asta, dacă e pentru că v-am vorbit atît de nepoliticos, atunci vă cer scuze!... Nu pricepeam ce vreţi; şi apoi, vă mărturisesc, mi-a fost teamă!... Eraţi falnic ca un leu.

Fie-vă milă, domnule şi bunul meu prieten, puneţi capăt chinului meu, informîndu-mă dacă aţi vorbit în favoarea mea cu domnul ministru al justiţiei, cum

era vorba să faceţi, şi dacă, în tot cazul, pot conta mai departe pe preţioasa dumneavoastră protecţie. Cît despre mine, nici nu ştiu cum de mai trăiesc. Nu mai mănînc, nu mai dorm; de cîte ori sună la uşă, sar pînă în tavan... cred că sînt jandarmii! Nervii mei sînt într-un hal!!!...

A dumneavoastră devotată şi vrednică de plîns
MARTHE PASSOIRE

O. Courbouillon către Marthe Passoire
(În plic mic albastru al poştei pneumatice.)

17 martie

Stimată doamnă,

Ce copilă sînteţi să vă faceţi atîta sînge rău! Ce înseamnă oare o lună de închisoare, în comparaţie cu eternitatea? De altminteri, toate acestea se pot aranja; vă previn, însă, că asta depinde de dumneavoastră. Treceţi, deci, pe la mine mîine dimineaţă, dacă e posibil, pe la ora nouă. Vom vorbi despre afacerea dumneavoastră.

Al dumneavoastră devotat
O. COURBOUILLON

P. S. Servitorul meu a primit ordinul de a vă introduce direct la mine; nu veţi face, deci, anticameră.

. . . .
. . . .
. . . .

O. Courbouillon către Marthe Passoire

19 martie

Ies de la ministru.
S-a aranjat.

N-am putut obţine decît comutarea pedepsei, în loc de anularea ei completă şi întreagă: condamnarea la o lună de închisoare e înlocuită printr-o amendă de 2.000 de franci. Cum sînteţi căsătoriţi sub regimul comunităţii de bunuri, bărbatul tău o s-o plătească.

Gura mea pe pliscul lui Puişor.

O.

Marthe Passoire către O. Courbouillon

20 martie

O, drag Puişor!... O, scump Puişor!... E adevărat, da? e adevărat, nu-i aşa? N-o să mă bage la răcoare?... O, zi hărăzită bucuriei! Zi de beţie!... De la prima mea împărtăşanie n-am mai fost atît de fericită! Şi apoi, să ştii, pentru un deputat, eşti grozav de ştrengar!...

Cea care te iubeşte
MARTHE

P.S. Eşti tot aşa de prieten şi cu ministrul marinei? În acest caz ar fi drăguţ din partea ta să-i şopteşti un cuvînt ca să-l aducă înapoi pe nepoţelul meu.

M.

CÎT COSTĂ O PALMĂ

A XX-a Cameră corecţională

Preşedintele *(către La Brige, care-şi face declaraţia)*: Prin urmare, ai primit o lovitură. Unde ?

La Brige: Păi... peste faţă.

Preşedintele *(dînd din umeri)*: Încearcă să înţelegi ce ţi se spune. Te-am întrebat în ce loc, nu în ce parte.

La Brige: Iertaţi-mă... La cafeneaua Suedia. Era marţi seara; domnul Bout, cu care făcusem cunoştinţă de cîteva zile oferindu-i chibriturile, îmi propuse să facem un pichet. Acceptai. Ne trăgeam la sorţi locurile...

Preşedintele: Scuteşte-ne, fii bun, de detaliile acestea; tribunalul are altceva de făcut decît să asculte prostii.

La Brige: E drept. Începurăm deci să jucăm pichet şi cîştigai şase partide una după alta. Cum, la începutul partidei a şaptea, anunţai nouăzeci, domnul Bout îmi spuse rece: „Dumneata ai o şansă obraznică; cum însă n-am suferit niciodată obrăzniciile nimănui, poftim o palmă". Zis şi făcut, şi bruta aceea îmi trage o palmă...

Avocatul domnului Bout: Martorul a întrebuinţat un termen pe care nu pot să-l trec cu vederea; a spus „brută" ! *(Cu dezgust.)* Nu ştiu în ce mediu a fost crescut domnul La Brige şi prefer să nu ştiu. Clientul meu, însă, a fost insultat în public; dacă nu obţine chiar în clipa aceasta retractarea, la care are dreptul, depun în numele său, împotriva domnului La Brige, o plîngere de contra-acuzaţie şi cer cinci sute de franci despăgubire.

La Brige *(speriat)*: Cinci sute de franci! Retrag cuvîntul „brută". Zic dar că acest domn amabil mi-a ars o palmă care cred că a răsunat pînă la Vaugirard.

Preşedintele: Asta-i tot?

La Brige: Da, asta-i tot.

Preşedintele *(cu voce scăzută)*: Nu-i foarte grav. Ce spuneţi, domnule substitut?

Substitutul: Mă bizui pe înţelepciunea tribunalului.

Preşedintele: Maestre, aveţi cuvîntul.

Avocatul domnului Bout se ridică. Dovedeşte că doi şi cu doi fac patru, că reclamantul, clientul său, e omul cel mai blînd şi mai paşnic din lume, că nu numai că n-a dat el palma, dar că el a fost cel care a primit-o. În schimb, în privinţa lui La Brige, aduce la cunoştinţă fapte cît se poate de triste. La Brige îşi petrece viaţa la cafenea, joacă într-una cărţi şi, lucru straniu, cîştigă întotdeauna!!! Oratorul crede a-şi aminti, de altminteri, că în 1877, La Brige a compărut în faţa Curţii cu juri pentru deturnare de minoră. Indignare în auditoriu, care murmură împotriva lui La Brige; uluirea lui La Brige, care se ridică şi strigă: „E o infamie!"

Preşedintele: Taci din gură! Dacă mai întrerupi pledoaria, te dau afară. *(Avocatul termină. Cere achitarea totală a domnului Bout; acesta e condamnat la o amendă de 16 franci.)*

La Brige: Cît?

Preşedintele: Şaisprezece franci.

La Brige: Şaisprezece franci! Şaisprezece franci!... Un păcătos mă loveşte fără nici un motiv, mă face de rîs faţă de o lume întreagă şi iese basma curată, cu şaisprezece franci!

Preşedintele: N-o să taci odată din gură?

La Brige *(care se întărîtă)*: În Anglia...

Preşedintele: Anglia nu are ce căuta aici; lasă-ne în pace, s-a judecat!

La Brige *(care se înfurie)*: Frumoasă judecată!

Preşedintele: Poftim?

La Brige *(printre dinţi)*: O batjocură, o adevărată batjocură. Da, treabă de caraghioşi, asta-i părerea mea. *(Îşi ia pălăria şi se îndreaptă spre ieşire.)*

Preşedintele: Soldaţi! puneţi mîna pe acest om. *(La Brige e luat de guler şi adus pe banca acuzaţilor.)*

Preşedintele: Menţii cuvintele pe care le-ai pronunţat?

La Brige: Desigur! Cum o insultă, în comparaţie cu o palmă, nu poate să coste mai mult de doi franci şaptezeci şi cinci, prost aş fi să mă înjosesc. Prefer să-mi dau gologanii.

Substitutul *(surîzînd dulce)*: Cer aplicarea pedepsei.

Preşedintele: Foarte bine. *(Se consultă cu cei doi asesori, apoi pronunţă:)*

Tribunalul, după deliberare în conformitate cu legea,

Avînd în vedere că La Brige a calificat drept „caraghioşi" pe magistraţii întruniţi în această zi, în şedinţă publică, la secţia a II-a corecţională a tribunalului de primă instanţă din Paris;

Avînd în vedere că aceste vorbe, spuse cu bună-ştiinţă, cu voce tare şi deslușită, apoi menţinute, constituie un grav atentat la caracterul şi demnitatea acestor personaje;

Că acest fapt constituie delictul, prevăzut şi pedepsit de către lege ca ultragiu adus magistraţilor în exerciţiul funcţiunii;

În consecinţă:

Aplicînd articolul 222 din Codul penal, care spune: „În cazul cînd vreun membru al ordinului judecătoresc va fi primit în exerciţiul funcţiunii o insultă verbală, insultătorul va fi pedepsit cu închisoare de la o lună la doi ani. Dacă insulta a avut loc în timpul şedinţei, închisoarea va fi de la doi ani la cinci ani";

Condamnă pe La Brige la doi ani închisoare.

La Brige *(uluit)*: Dacă aş fi bănuit că o palmă costă atît de scump ca s-o primeşti şi atît de ieftin ca s-o dai, ştiu foarte bine ce-aş fi făcut.

AH! TINEREȚE!

Din volumul:

Ah! Jeunesse et autres contes

DOMNUL DUCE

Pe scenă, în dosul cortinei, într-o seară de premieră. Candelabrul, care e aprins în frize, luminează un interior de palat medieval.

Regizorul *(înnebunit)*: Drace! gongul o să bată cele trei lovituri, şi figuraţia nici măcar nu e la locul ei!... Gong, aşteaptă, te rog, un minut!

(Îşi face mîinile cornet în jurul gurii şi strigă tare spre figuranţii din podul teatrului :)

Ei, hei! Seniorii! Hei! Începem! În scenă! Grăbiţi-vă!

(Figuranţii coboară gălăgios pe o scară dreaptă de zugrav. Sînt îmbrăcaţi în costume Ludovic al XI-lea. În urma lor vin, fără să se grăbească, cardinalii în veşminte de culoarea purpurei.)

Ei, cardinalii! Vite încălţate, nu ştiţi să umblaţi mai repede? Trebuie să vă adun cu ciomagul?

(Seniorii şi cardinalii se aşază la dreapta şi la stînga scenei)

Şi, dacă s-ar putea, mai puţină gălăgie; fiţi atenţi la ceea ce am onoarea să vă spun. Adineaori, la repetiţia generală, aţi fost mai prejos de orice. Autorii sînt foarte nemulţumiţi. Cum se poate, dobitocilor...

(Către doi figuranţi care se ceartă :)

Şi voi ce naiba faceţi acolo?

Un senior: Conetabilul de Burgundia m-a scuipat pe picioare.

Regizorul: O să-i frec eu ridichea conetabilului de Burgundia.

(Continuînd:)

Cum se poate, dobitocilor, auziţi că se anunţă: „Domnul duce de Montmorency!" şi nici nu vă sinchisiţi! *(Figuranţii dau din umeri.)* Aflaţi, dar, derbedeilor, neghiobilor, că familia Montmorency era pe atunci una dintre cele mai mari familii din Franţa, că ducii de Montmorency... *(Unui cardinal care se hlizeşte.)* ...O să-i dau un picior în cur Nunţiului papal... erau veri cu regii Franţei şi că, prin urmare, la auzul unui nume atît de ilustru trebuie să vă arătaţi cuprinşi de un nemărginit respect. De altminteri, e şi în manuscris. Iată textul: *(Citind.)* „Domnul duce de Montmorency! *(Mişcare printre seniori.)*" Mişcare printre seniori, asta înseamnă, dobitocilor, că... A! dar lipseşte unul! Unde-i Sfîntul Francisc din Paola?

Un senior: S-a repezit să bea o litră cu episcopul de Narbona.

Regizorul: Unde?

Seniorul: La portar.

Regizorul: Asta-i prea din cale-afară!

(Iese şi se întoarce după un minut, aducînd cu picioare în spate pe episcopul de Narbona şi pe Sfîntul Francisc din Paola.)

Regizorul: Na, episcope! Na, Sfinte Francisc! Na, episcope! Na, Sfinte Francisc! Aşezaţi-vă imediat acolo, la stînga... Ei! episcope, întoarce-te puţin. Iar te-ai pişat pe pantofi, porcule! Doi franci amendă!... *(Episcopul vrea să spună ceva.)* Destul! Destul! Aşază-te acolo, la stînga, ţi-am spus. *(Episcopul se aşază.)* Ce spuneam oare? A! da! Mişcare printre seniori, asta înseamnă, dobitocilor, că nu trebuie să întîmpinaţi cuvintele acestea: „Domnul duce de Montmorency!" cu aceeaşi indiferenţă cu

care aţi asculta, de pildă: „Nu aveţi sticle de vînzare?" Nu numai că trebuie să salutaţi pînă la pămînt, dar — după cum vă spuneam adineaori — trebuie să arătaţi oarecum prin ceva, printr-un nu ştiu ce, printr-o tresărire imperceptibilă, că vă daţi seama de-a fi în faţa unui personaj considerabil. Nu-i chiar aşa de greu, ce dracu! E mai lesne de priceput decît de explicat. De altfel, care n-a înţeles o să aibă de-a face cu mine. Să vă intre bine în cap lucrul acesta. Incidentul e închis. Gong, poţi da semnalul!

(Trei lovituri. Cortina. Gaşca ovaţionează decorul. Se anunţă :)

Domnul duce de Montmorency.

Primul senior: A! A!

Al doilea senior: E! E!

Al treilea senior: O! O!

Conetabilul de Burgundia: Drace!

Al treilea senior *(pocnind din degete)*: Mai zi ceva, gagiule!

Piégelé *(cît îl ţine gura, cu faţa la public)*: Asta nu-i un terchea-berchea, ce naiba!

BUNUL PESCAR

În zorii zilei, la marginea gîrlei.

Domnul Pommade *(pregătindu-şi undiţa)*: Drace, vîntul suflă de la nord în dimineaţa asta. Dacă aş lucra în alte condiţii, n-aş prinde astăzi nimic. Din fericire...

(Aruncă undiţa. Pluta se scufundă imediat. Trage cu putere şi scoate o mreană mică.)

Asta-i unu!

(Eliberează peştele şi-i dă drumul în apă. Apoi aruncă din nou undiţa. Acelaşi joc ca mai înainte şi reapariţia aceleiaşi mrene.)

Iaca doi!

(Mreana, eliberată pentru a doua oară, e redată elementului ei, apoi din nou pescuită.)

Iaca trei!

(Acelaşi joc.)

Iaca patru!

(Din nou, acelaşi joc.)

Iaca cinci!

(Soseşte domnul Garrigou, purtînd un prostovol pe umăr. Echipament pescăresc desăvîrşit. Cinci

undițe de lungimi inegale. Are sub braț un minciog, și o găleată plină cu apă în mînă. Pune jos materialul, se instalează în iarbă, cu picioarele crăcănate, și deschide o cutie de cîrlige.)

Domnul Pommade *(care l-a privit tot timpul din ce în ce mai mirat)*: Ei! domnu'! *(Domnul Garrigou ridică nasul.)* Sper că n-ai pretenția să te atingi de brațul meu?!

Domnul Garrigou: Brațul dumitale!... Ce braț?

Domnul Pommade: Brațul acestui rîu care-i al meu.

(Domnul Garrigou ridică din umeri și se pregătește să arunce undița.)

Domnul Pommade: Ei, al dracului! *(Se repede asupra domnului Garrigou.)* Te poftesc să pleci numaidecît de aici!

Domnul Garrigou: Ce ai, domnule? Ce apucături de sălbatic!

Domnul Pommade: Atîta-ți spun, te poftesc să pleci de-aici!

Domnul Garrigou: Și pentru ce, mă rog, să plec? Apa-i a tuturor, pe cît știu.

Domnul Pommade: Apa o fi, dar peștele nu. *(Mirare a domnului Garrigou.)* Nu vorbesc de peștele din rîu, firește; de peștele din brațul meu.

Domnul Garrigou: Din brațul dumitale?

Domnul Pommade: Din brațul meu, desigur!... un braț al Marnei, pe care l-am închiriat de la municipalitate și pe care l-am închis cu gard la amîndouă capetele ca să nu iasă peștele. Ei, da' știi că ești grozav dumneata, ai aerul că nu vrei să crezi; cînd îți spun odată că peștele ăsta e al meu! *(Înfierbîntîndu-se din ce în ce.)* Un pește pe care l-am cumpărat eu însumi la hală, l-am adus eu însumi aici într-o stropitoare și l-am pus eu însumi în apa acestui braț ca să pot avea apoi plăcerea să-l pescuiesc, nu-i peștele ăsta, oare, al meu? Un pește pe care-l hrănesc cu mîna mea, cu un maldăr de rîme faine, cu cocoloși faini, cu coji faine de șvaițer stricat,

pretinzi, oare, că nu e al meu? Un pește pe care-l pescuiesc mereu de trei ani, uneori de cîte treizeci și patruzeci de ori pe zi, încît a început și el să mă cunoască și să se lase pescuit de bunăvoie, nu-i peștele ăsta al meu? Trebuie să fie cineva o lepădătură ca să poată îndrăzni să spună așa ceva! Că peștele ăsta nu e al meu!

Domnul Garrigou: Ia ascultă, domnule...

Domnul Pommade: Nu ești convins? Nu? atunci privește.

(Se apropie de apă, își face mîinile cornet în jurul gurii și strigă cu o voce răsunătoare:)

Auguste!

(Mreana se ivește îndată și dă prietenește din cap.)

Domnul Pommade *(triumfător)*: Ei, nu-i peștele ăsta al meu? *(Cu dispreț.)* De altminteri, sînt prost că mă amărăsc pentru atîta lucru; pescuiește, domnule, cît vrei, eu nu te împiedic, peștele ăsta care nu e al meu. Da, da, chiar așa, pescuiește-l, pescuiește-l, te rog, să văd și eu.

Domnul Garrigou: O să-l pescuiesc dacă vreau.

Domnul Pommade: Ei bine, pescuiește-l.

(Domnul Garrigou, agasat, aruncă undița. Același joc ca mai sus. Pluta se scufundă. Domnul Garrigou trage cu putere și scoate mreana. Aceasta, văzînd însă cu cine are de-a face, se desprinde repede din cîrlig și reintră în elementul său natural, arătînd o adîncă scîrbă.)

Domnul Pommade: Așa! Cred că te-ai lămurit!

Domnul Garrigou *(uluit)*: Cum, cum, cum!...

Domnul Pommade: Nici un cum: lasă-ne în pace pe Auguste și pe mine. Pe amîndoi ne dezgustă mutra dumitale de ocnaș. Pleacă, destulă vorbărie. Și acum, deschide bine ochii: dacă te mai prind că îndrăznești să te legi de brațul meu, îți trîntesc un picior undeva.

O AMINTIRE DIN TIMPUL ASEDIULUI

La 19 ianuarie a avut loc bătălia de la Buzenval, îmi spuse bunul meu prieten Robert Désandré.

La cinci dimineaţa începu tărăboiul, în toiul nopţii, cu alte cuvinte. Locuiam pe atunci în strada La Fayette, colţ cu strada Montholon, o cameră mare, sub streaşină, al cărei balcon înainta cu un metru deasupra trotuarului. O trîmbiţă sunînd adunarea chiar în faţa grilajului scuarului mă deşteptă şi mă făcu să sar în picioare. Am aprins, m-am îmbrăcat în grabă şi, cu arma pe umăr, am pornit spre locul de adunare obişnuit al batalionului meu, al 218-lea de marş — curtea Est a Gării de Nord, ştii, curtea sosirilor.

În vremea aceea totul era transformat în cazarmă.

Afară era o noapte ca cerneala. La drept vorbind, de mult uitaserăm culoarea gazului aerian, iar petrolul devenind şi el rar la rîndul său, lampagiul stingea acum felinarele la ore nemaipomenite. Cunoşteam însă drumul. O luai din loc; frigul mă muşca de obraz, şi sub tocurile cizmelor mele pămîntul îngheţat suna parcă ar fi fost de metal.

În trei minute am fost acolo.

Vreo treizeci de ostaşi din garda naţională, masaţi într-un colţ al curţii, tropăiau ca să se încălzească, schimbînd între ei tot felul de ştiri. Unul era sigur de cutare lucru, celălalt presupunea altceva. Adevărul e că nu se ştia nimic şi că Mouche, comandantul nostru, întrebat despre evenimentele din cursul dimineţii, răspunse printr-un gest vag şi

printr-o ridicare din umeri. Am ştiut noi vreodată ceva ?... Totuşi, în ziua aceea, treaba părea serioasă, se simţea că se isprăvise cu gluma, că se apropia lovitura decisivă de sabie şi că trebuia luată o hotărîre. De multă vreme garda naţională se agita, manifestînd din două în două zile şi ducîndu-se sub ferestrele Palatului Municipal ca să ceară o ieşire în masă şi să strige: „Sîntem trădaţi!". La noi, la batalionul 218, urlam să ne dea muniţii, căci dacă aveam puşti — şi ce puşti, dragul meu! nişte puşcoace vechi cu petiţe transformate în puşti cu magazie pe care abia ştiam să le mînuim — în schimb, n-aveam ce să băgăm înăuntru. Doamne, nimic, nici un dram de pulbere, cît ai cuprinde în palmă. În fiecare dimineaţă aşteptam să ne distribuie cartuşe, dar, aş! ţi-ai găsit! nici pomeneală! de fiecare dată era pentru a doua zi, şi asta de la începutul asediului. Ne venea să turbăm, nu altceva, atît de tare ne biciuia nervii zdruncinaţi aşteptarea aceasta veşnic dezamăgită.

Pe la orele şapte se iviră zorile; casele de pe bulevardul Denain începură să se desprindă, de un negru strident, pe paloarea zilei care mijea; o zi lugubră, îngrozitoare, care pînă seara era sortită să rămînă de culoarea argilei. Puteam totuşi să ne zărim oarecum unii pe alţii. Şi era un spectacol frumos să vezi toate capetele acelea jigărite, de oameni deşteptaţi prea devreme, ascunse în gulerele ridicate ale mantalelor şi în capuşoane groase de lînă care abia îngăduiau să li se vadă obrajii. În fosta sală de bagaje, patru baloane de încercare stăteau ghemuite unul lîngă altul, asemeni unor enorme păpuşi chinezeşti, cu fundul plin de plumb. Din acoperişul de sticlă al holului, o lumină tulbure cădea, se tîra pe husele lor umflate cu aer, pe care presiunea reţelei le cadrila ca pe o plăcintă.

Ceasul bătu opt, apoi nouă.

La zece, Mouche, care măsura curtea cu pasul fără să scoată un cuvînt, strîngînd între degete eşarfa roşie din care ieşeau paturile lustruite a două pistoale, îşi pierdu deodată răbdarea.

Strigă :

— E curată batjocură să ne lase să înghețăm aici. Plecați, e în regulă, mergeți acasă, dar nu vă dezbrăcați : fiți gata în caz de apel.

Am desfăcut piramidele, ne-am luat puștile și ne-am întors fiecare acasă.

Pe străzi era o mare forfotă de trupe. În pas de marș, cu tobele în frunte, batalioanele se succedau aproape fără întrerupere, mantale negre, albastre, cenușii, și acul închis al călugărului alternînd cu verdele viu al postavului meselor de biliard. Infanteriștii laolaltă cu tineri soldați din garda mobilă întindeau în același timp picioarele desperecheate, cu pantaloni roșii sau gri. Unde mergeau oamenii aceștia ? Mister ! Se vedeau pierzîndu-se în depărtare scînteierile baionetelor și sacii lor grei de piele atîrnați de umăr, iar după douăzeci de minute rămîneai încremenit văzîndu-i întorcîndu-se pe același drum, recunoscîndu-i după mustăți și după nasurile înroșite de frig.

La fiecare răspîntie, un gornist aprins la față chema pe întîrziați. Neobosiți toboșari, barînd trotuarele cu coatele date în lături, mergeau în ritmul tobelor lor, umplînd ecourile gangurilor de un zgomot asurzitor. Și totul era jalnic și smintit în același timp, mirosea a dezastru de la o poștă, presimțeai marea zăpăceală a sfîrșitului, supremele zvîrcoliri ale agoniei.

II

După ce am luat dejunul, dejun din acelea din timpul asediului, care au distrus atîtea stomacuri, mi-a venit ideea să mă urc pe acoperiș.

Puteam ajunge sus printr-o trapă care se deschidea deasupra scării. De acolo, în zilele limpezi de vară, cuprindeam un peisaj întins, o admirabilă panoramă, o clipă doar mascată, spre nord, de brusca

apariție a colinei Montmartre. De cîte ori nu m-am urcat acolo seara, în papuci, ca să fumez o țigară și să privesc jeraticul apusului stingîndu-se dincolo de Saint-Cloud!

Atunci însă n-am văzut decît întinderea nesfîrșită de acoperișuri pline de zăpadă. Era o albeață orbitoare, sclipind de jur împrejur, cît vedeai cu ochii, și care în depărtare s-ar fi contopit cu cerul dacă n-ar fi fost centura de foc care încingea Parisul. La dreapta, la stînga, în față, la spate, peste tot erau lupte! de la Meudon pînă la La Courneuve, a cărei clopotniță în formă de pîlnie se întrezărea prin ceață. Deasupra unui orizont de culoare roz — oglindă, poate, a sîngelui măreț care curgea acolo din plin pentru apărarea scumpelor noastre libertăți — fumul pădurilor incendiate se înălța în sumbre spirale; pe coastele muntelui Valérien se formau tufe subțiri care se destrămau încet, apoi se formau iar. Și tunul bubuia fără încetare, asemeni vuietului neîntrerupt al unei furtuni, fără fulgere, într-o zi topitoare de august.

În timp ce contemplam toate astea, cu inima strînsă, simțind răscolindu-se în mine focul celor șaptesprezece ani, iată că Roux, gornistul nostru, sună adunarea batalionului 218.

M-am coborît la repezeală de pe acoperiș.

Cu toată graba pe care am pus-o ca să-mi regăsesc camarazii, am ajuns tocmai în clipa cînd ei plecau. M-am strecurat în rîndurile lor.

— Unde mergem?

— La Aubervilliers, îmi spuse omul de lîngă mine.

— A!

Urcarăm toată strada Flandrei și trecurăm bariera pe la podul mobil, care fu lăsat în jos pentru noi. Gîndește-te că eram cu totul neștiutori de ceea ce se petrece, într-o totală ignoranță a rezultatelor obținute, atîta doar că citisem cîteva buletine oficiale afișate dimineața la primării și care vorbeau în termeni vagi de lupte serioase sub zidurile Parisului, de pierderi mutuale considerabile, fără alte detalii.

Îți venea să turbezi, nu altceva.

Cînd am ajuns în fața redutei de la Aubervilliers, un călăreț se desprinse dintr-o masă de trupe pe care le vedeam agitîndu-se confuz departe, în ceață, și se îndreptă în galop spre noi.

Era un general din aceia făcuți la întîmplare, improvizați de necesitățile urgente ale războiului. Îl văd și acum, parcă l-aș avea în fața mea, un om tînăr, cu mustața în vînt, și cu care nu era ușor să stai de vorbă. Nu purta manta, cu toată asprimea gerului, și era încălțat cu cizme lungi de vînătoare, cizme din acelea galbene, înalte, strînse sub genunchi cu o curelușă de piele.

Întrebă :

— Cine sînteți ? Ce căutați aici ?

Mouche ne prezentă generalului.

Acesta urmă :

— Aveți muniții ?

— Nu, domnule general, răspunse Mouche.

Auzind asta, omul nostru se înfurie. Întrebă la ce naiba sîntem buni, spuse că-i încurcăm mișcările și că avem dreptul să mergem să preluăm paza măcelăriilor. Mouche îl informă că primise ordin de la Comenduire, dar ofițerul îi repezi cît colo și pe Mouche și Comenduirea ; începură discuții. Mouche, foarte umil, riscînd cîte o obiecțiune, iar celălalt, enervat, cu obrajii aprinși, repetînd răstit : „Ce spui ? Ce spui ? Ce dracu vreți să fac cu voi ?" cu o voce care răsuna puternic în aerul uscat. Pînă la urmă o luarăm din loc și ne întoarserăm la Paris. Pe dată, ne împrăștiarăm ; unii o luară la dreapta, alții la stînga, mulți intrară prin cîrciumi ca să-și dezmorțească nasul în aburii punciului.

Mouche se întreba uluit :

— Unde se duc ? unde se duc ? N-am dat nici un ordin de împrăștiere.

Parcă ar fi vorbit cu pereții. Văzînd acestea, mi-am luat pușca la umăr și m-am întors acasă pe drumul cel mai scurt. Putea să fie patru și jumătate. Vremea se făcea frumoasă spre seară : încetul cu încetul, luna se înfiripa în umbrele asfințitului,

ca o lumină palidă pe care o vedeai, din clipă în clipă, coborîndu-se din vîrful hornurilor, cuprinzînd acoperişurile, apoi mansardele, curgînd domol de-a lungul pereţilor.

Tot în ziua aceea de 19 ianuarie am făcut prima oară cunoştinţă cu groaznica pîine a asediului, pîinea aceea extraordinară, făcută nu se ştie din ce, din tărîţe şi din seminţe de in, care se întindea, se întindea ca fiertura de rădăcină de nalbă, şi în care după zece ani, după zece ani, înţelegi? puteai încă să-ţi laşi urma degetului, cînd o apăsai, încă neuscată fiind. Eu, cel puţin, am crezut că mestec noroi; m-a cuprins deznădejdea şi o furie năprasnică. Am aruncat-o cu toată puterea de podea, unde a rămas lipită, turtită ca o cataplasmă. Eram frînt de oboseală şi de enervare; luai hotărîrea să mă bag în pat, cu toate că nu era decît ora nouă. Chiar în clipa aceea, la colţul străzii, se auzi sunînd: „Taratata! Taratata!", apelul pentru adunarea batalionului 218.

— Iar? Ce dracu!

Eram în izmene, gata să intru în aşternut. Pot să te asigur că simţii o mare poftă să fac pe mortul! Gîndindu-mă mai bine, mă cuprinse îngrijorarea: ideea că poate se petreceau lucruri grave. Am avut viziunea unei catastrofe încununînd tragic torturile acestei zile infernale. N-am mai ezitat nici o clipă şi, înfăşurîndu-mi picioarele în nişte şomoioage groase de paie, ceea ce le făcea să semene cu două sticle de vin vechi, încălţai cizmele pe deasupra şi pornii. Tăcerea care domnea pe străzi mă linişti. La Gara de Nord ne adunarăm îndată şapte: Roux, cărbunarul Vidalinc, farmacistul caporal Marescot, un băcan de pe strada Bleue, un notar de pe strada Baudin, şi Pagès, negustorul de vopsele.

Ceilalţi dăduseră bir cu fugiţii, gîndindu-se, desigur, că au îndurat destul.

După vreo douăzeci de minute de aşteptare, farmacistul caporal spuse că era foarte probabil să nu mai vină nimeni şi că trebuia să mergem după informaţii.

Comandă :

— La umăr arm' ! Înainte, marş !

Şi o luarăm din loc.

Îţi închipui cît regretam că nu cedasem primei inspiraţii de lene ! În strada Château-Landon făcurăm popas în dreptul unei maghernițe care servea de post companiei mele : un coridor lat cît o roabă, cu un pat de campanie înclinat uşor, la peretele din fund. M-am trîntit îndată pe pat, în timp ce Vidalinc, care nu-şi pierdea capul, dat fiind că avea în sarcină furnitura combustibilului la 218, îndopa soba cu cocs. Iar Pagès, băcanul şi notarul trăgeau locurile pentru un *whist*, la lumina gălbuie a unei lămpi pe care o luaseră din perete şi o aşezaseră pe masă, între ei.

Mă cuprinse deodată un somn greu. Căzui într-o nesimţire soră cu moartea.

O mînă mă zgîlţîi, pe neaşteptate.

— Scoală ! e rîndul dumitale de strajă !

Mă ridicai ; de somn, îmi curgeau broboane pe faţă.

— Ai ? Ce ?

— Ia-ţi arma, spuse Marescot.

Ascultai fără să pricep, rotind în jurul meu ochii năuciţi şi umflaţi.

Mouche, sosit şi el acolo, nu se ştie nici cum, nici cînd, se plimba prin cameră cu capul în jos şi cu mîinile la spate. Şi de fiecare dată, în acelaşi loc, se dădea niţel într-o parte, de teamă să nu-şi pîrlească mantaua la soba peste măsură de încinsă. Cei trei jucători de *whist*, îndîrjiţi, întorceau mai departe cărţile în tăcere.

— Gata ? întrebă Marescot ; hai ! la drum.

Ieşirăm.

Frigul straşnic de afară izbuti să mă trezească. Aflai că eram însărcinat cu supravegherea unui depozit de lemne ce se găsea la vreo mie de metri de acolo, şi pe care îl jefuiau nişte borfaşi în fiecare noapte. Îl schimbai pe Vidalinc. Acesta îmi încredinţă consemnul împreună cu şuba care îi ţinea cald la spate.

— Plimbare plăcută, îmi spuse, şi petrecere frumoasă.

— Mulţumesc, răspunsei, rîzînd mînzeşte.

Marescot adăugă:

— Bagă de seamă, fii cu ochii în patru.

— Ei, asta-i!

— Da, da, zise el, nu-i de glumă. În noaptea de luni spre marţi au înjunghiat plantonul.

III

Această veste mă umplu de bucurie. Mai ales că eram cu desăvîrşire dezarmat, puşcociul pe care-l ţineam în mînă fiind doar bun să-mi îngheţe degetele prin împletitura groasă a mănuşii. Nu-mi folosea mai mult decît o mătură.

Totuşi, trebuia să rămîn acolo, şi într-adevăr am rămas, singur în mijlocul terenului aceluia imens, înconjurat de ziduri ca un cimitir şi care se întindea, se întindea la nesfîrşit sub lumina albastră a lunii. Şiruri de stive de scînduri stăteau unele lîngă altele, întrerupte de stradele înguste şi atît de întunecoase, încît regimente întregi ar fi putut defila printre ele, cu colonelul în cap, fără să le zăresc nici măcar pompoanele!

Mai mare hazul; şi asta nu era încă nimic.

La început totul merse strună. Se scurse cam o oră fără ca cel mai mic zgomot suspect, cea mai uşoară şi mai fugitivă apariţie să-mi fi îndreptăţit vreo urmă de îngrijorare. Ba chiar, pînă la urmă, mi-am scos tutunul din buzunar, cu intenţia de a-mi răsuci o ţigară, în ciuda tuturor regulamentelor, cînd, deodată, ridicai capul.

Cineva umbla, prin apropiere.

Da, umbla cineva; eram sigur. Unde? n-aş fi putut spune cu precizie, dar eram sigur că umblase cineva; eram tot atît de sigur ca de propia mea viaţă.

Am tras cu urechea.

Tăcere pretutindeni.

În urechea mea atentă ţiuia tăcerea, calmul nesfîrşit al nopţilor senine. Doar un orologiu din vecinătate bătu un sfert după trei, şi această mărturie de viaţă în tăcerea de moarte mă linişti deodată ca un glas prietenesc.

„M-am înşelat, mi-am spus; n-a fost decît ecoul paşilor mei."

Explicaţie de altminteri verosimilă şi cu care m-aş fi mulţumit bucuros. Din păcate, chiar în clipa aceea — departe, foarte departe, pe linia nedeslușită şi palidă care însemna marginea extremă a şantierului —, o scîndură alunecă din mîini neîndemînatece şi se rostogoli cu zgomot la pămînt.

Nu mai era nici o îndoială.

Îmi spusei: „Asta n-a căzut singură."

Cu mîna făcută goarnă la gură, strigai:

— Cine-i? Cine-i acolo?

Tăcere.

— Cine-i?

Nici un răspuns.

— Cine-i, n-auzi?

Acelaşi rezultat; cu deosebirea, totuşi, că mi s-a părut că aud un zgomot straniu, ca provenit din sforţările unei persoane care s-ar căzni să-şi înăbuşe tusea.

Eram din ce în ce mai uluit.

Ce să fac? spune şi tu. Să plec? să merg să înştiinţez postul? Însemna să-mi calc cea mai elementară datorie. Să chem pe cineva? nici vorbă nu putea fi; de la distanţa la care mă aflam, puteam tot aşa de bine nutri speranţa să mă fac auzit la Grenelle! Atunci? În condiţiile astea nu-mi rămînea decît să dau dovadă de îndrăzneală.

Ceea ce am şi făcut.

— Pentru ultima dată, cine-i acolo? am strigat eu. Răspunde, sau trag.

Şi totodată mînuiam închizătorul puştii, care scîrţîi în tăcerea nopţii ca o broască stricată. Apoi, rămăsei aşa, cu arma la ochi, repetînd:

— Trag! trag! trag! Un, doi, trei; ai auzit, ai? înțelegi? Gata, trag! bagă de seamă!

Eram caraghios; mă simțeam atît de ridicol, încît nici nu mă mai gîndeam la primejdie. N-am mai insistat, prin urmare, și m-am refugiat prudent într-un unghi obscur al zidului, silueta mea, decupată în negru pe lumina de lună care mă inunda, putînd face din mine o țintă ușoară. Și am petrecut acolo trei sferturi de oră cît se poate de plăcute! Borfașii mei nu mai erau stînjeniți de loc. Își vedeau tot atît de liniștiți de treabă, ca și cum ar fi fost la ei acasă: se auzeau tropăieli încoace și încolo, curse la galop pe pămîntul înghețat, o harababură de grinzi răsturnate, mutate din loc, aci lăsate, aci luate.

Din cînd în cînd se auzea tușind omul cu bronșita.

În sfîrșit, Marescot apăru, semnalizat de departe nerăbdării mele de scînteia balansată a felinarului său. Lîngă el, băcanul din strada Bleue își legăna pîntecele proeminent.

Întrebă:

— Nimic nou?

— Nimic, răspunsei cu nepăsare; atîta doar că vreo șase inși încearcă să mute șantierul. Parcă ar fi la ei acasă, nu sînt stînjeniți de loc.

Farmacistul încremeni.

— Unde anume?

Ascultă cu atenție. Apoi, deodată, izbucni:

— Chiar așa e! A, ticăloșii! Pe ei, băieți, pe ei!

Și porni. Îl urmarăm, înaintînd la întîmplare, scotocind întunericul cu vîrfurile ascuțite ale baionetelor. Marescot înjura printre dinți, furios că nu descoperă nimic; băcanul, îngrijorat că nu mai aude nimic — căci la apropierea noastră borfașii tăcuseră — își supraveghea flancul, înainta cu pași mici, mormăind un exagerat elogiu al prudenței.

Dar deodată ne-am dat înapoi speriați dinaintea apariției sinistre, cu-adevărat fantastice, care se înfățișa ochilor noștri: scheletul uriaș al unui cal, înalt de nu se mai isprăvea, și slab, slab, atît de slab... încît nimic n-ar putea să-ți dea o idee! Între coastele lui care ieșeau ai fi putut așeza adevărate

odgoane, iar oasele încheieturilor lui se vedeau la lumina felinarului lucind prin piele, sub un strat subţire de gheaţă. Dar grozăvia grozăviilor era crupa nenorocită a acestui cal, şoldurile lui, pe care sîngele închegat al dizenteriei le îmbrăcase cu un furnir de mahon, coapsele lui bătute de o coadă încleiată, plină de pietricele.

Se uită o clipă la noi, nemişcat, fixîndu-şi asupra noastră ochii mari şi rotunzi de animal prietenos şi încrezător; înaintă apoi cu un pas şi începu liniştit să roadă cu dinţii lui galbeni şi lungi o scîndură de brad care ieşea în afară.

Ce căuta calul acesta acolo? prin ce minune ajunsese acolo? Iată întrebarea.

Aceeaşi minune, poate, care-i îngăduia să se ţină pe picioarele acelea mai slabe ca nişte braţe de copil, încălţate cu patru potcoave enorme, patru socluri disproporţionate! Cel mai probabil era că fugise de la abator şi că se refugiase speriat aici, la întîmplare; noi însă rămăseserăm adînc tulburaţi, simţind revărsîndu-se din inima noastră valuri de nespusă şi frăţească milă la vederea unei atît de cumplite nenorociri. A! îngrozitoare mizerie a animalelor! Mizerie discretă şi tăcută! O sută de ani să trăiesc şi tot îl voi avea înaintea ochilor pe muribundul acela, animalul acela agonizant, cu răni de carne vie, cauterizate, vai, cu gheaţă, şi care-şi amăgea, rozînd lemne, cerinţele imperioase ale măruntaielor. Ce să mai spun? şi noi muream de foame, şi animalul din faţa noastră era totuşi carne căzută din cer... Dar nici unuia dintre noi trei nu-i veni ideea să spintece cu o lovitură de cuţit pîntecul acela îndurerat.

— Lasă! spuse farmacistul Marescot, peste trei zile vom mînca să ne săturăm.

Am tresărit:

— E ceva nou?

— Da, avem bilanţul zilei.

— Adică?

Răspunse calm:

— Ne-am dus dracului, asta e.

N-aveam nevoie să aud mai mult. Simţeam uşurarea aceea cruntă, cu care primeşti, în sfîrşit, în faţă ultimul suspin, îndelung aşteptat şi temut, al fiinţei pe care o iubeşti mai mult ca orice pe lume. Şi cum în clipa aceea, printre lacrimile mele mute, silueta lugubră a calului îmi apărea extraordinar de mărită şi de tulbure, mă aplecai, scosei paiele din cizme şi le oferii bietului animal care le devoră lacom.

În noaptea aceea, termometrul coborî la treisprezece grade.

BOUBOUROCHE

Din volumul :

Boubouroche

BOUBOUROCHE

În seara aceea, fiind văduvită de muşterii, micuţa cafenea în care Boubouroche venea să-şi soarbă zilnic halbele una după alta, jucînd manila vorbită[1] în tovărăşia domnilor Roth şi Fouettard, sfida supărătoarea risipă de lichide, duşmanca înnăscută a tuturor cafegiilor. Pe deasupra muselinei murdare, care masca trecătorilor interiorul cafenelei, Boubouroche, ridicîndu-se în vîrful picioarelor, cuprinse dintr-o privire jalnicul ei aspect : cele două coloane gemene, pe jumătate îmbrăcate într-o catifea roşie, zbîrlite de cuiere care implorau vidul ; banchetele cu spetezele de moleschin lucios, matlasate în chip regulat, pe care pîntece feciorelnice alternau cu buricuri ; tejgheaua în formă de altar ; reflectarea, repetată la infinit într-un *vis-à-vis* de oglinzi, a celor patru becuri de gaz arzînd de pomană în nişte candelabre cu fălcile largi, evocînd augustul *facies* al lui Ludovic-Filip I, regele Franţei ; în sfîrşit, ordinea îngrijită a meselor, cu marmura de culoarea osînzei, împănată cu trufe ca o galantină.

Această scurtă ochire, din zbor, puse o cută de îngrijorare pe fruntea lui Boubouroche, care, plin de metodă în micile lui desfrînări, se vedea cu regret lipsit de plăcerea de a zbiera : „...doisprezece !... douăzeci !... treizeci !..." cu o voce de lăutar la chef,

[1] Joc de cărţi în care jucătorii au voie să-şi dea sfaturi.

cîntărind situaţia cu un ochi expert, dibaci în a preţui repede valoarea comercială a jocului său.

După ce împinse clanţa în formă de plisc a uşii şi îşi băgă niţel înăuntru capul, clătinat într-un salut către casieră, întrebă:

— Amedée, domnii n-au venit?

— Vai!... A fost de ajuns surîsul trist şi dulce al lui Amedée, smulsă pe neaşteptate din somn şi răspunzînd că „afară de o întîmplare puţin probabilă, domnii nu se vor arăta în astă-seară", ca Boubouroche să priceapă groaznicul adevăr: era sfîrşitul lunii, n-ar mai fi fost! Sfîrşitul lunii, aspru şi crud cu buzunarele mici, prin urmare şi cu acelea ale domnilor Fouettard şi Roth, oameni de condiţie umilă, pentru care lunile de treizeci şi una de zile dădeau peste cap de şapte ori pe an bugetul cheltuielilor, împărţit doar la treizeci.

— Drace! exclamă Boubouroche, care-şi luă astfel, cam repede, rămas bun de la casieriţă, şi a cărui faţă, zărită o clipă, dispăru asemeni umbrei uşoare, atît de elocvent invocate de buzele Deborei în actul al doilea al *Pelerinajului de la Ploërmel.* [1]

După un minut de ezitare, derutat de ideea unei seri în întregime pierdute, îşi scoase ceasul din buzunar şi constată că nu era încă nouă.

— Ce-ar fi... murmură el.

Şi, luînd hotărîrea să urce pînă la Adela şi să-i spună noapte bună înainte de a se duce să se culce, aprinse o ţigară şi porni înspre bulevardul Magenta.

Era un fel de colos apoplectic şi greoi, căruia îi rîdeau ochii nevinovaţi de copil pe o faţă mare, bovină. Foarte pur şi de o duioşie lacomă de dezmierdări, fără nici una dintre poftele bestiale ce-i transpirau prin fiecare por, păstrase, în preajma vîrstei de patruzeci de ani, inima proaspătă a oamenilor profund iubitori, dar pe care i-a lăsat nepotoliţi de prea rare iubiri o firească şi invincibilă timiditate.

Adela era o văduvioară de treizeci şi trei de ani,

[1] Operă comică de Meyerbeer.

ciudoasă, arțăgoasă, plină de duh, feroce cînd era atacată și meșteră să te ardă cu răutatea ei, ca un fier roșu aplicat pe arsura unei răni. Pentru ca el să îndrăznească s-o ia, a trebuit ca ea să se așeze aproape cu sila între degetele lui; degetele acelea enorme, presărate cu peri roșii, și care, după opt ani, cînd o atingeau, tremurau încă de emoție și de recunoștință! Și asta fiindcă niciodată nu se putuse deprinde cu ideea că e demn de ea! Umilință duioasă și înduioșătoare de necioplit, care niciodată nu știuse să dezlege un corset fără să-i încurce șireturile, să atingă, fără să-și zdrelească degetul, catarama unei jartiere. Și sub lăbuțele prietenei, torcea de plăcere ca un motan, răspundea cu surîsuri îmbufnărilor ei și încasa descărcarea nervilor ei iuți la mînie gîndind că, Doamne ferește de mai rău, nu-i cine știe ce grozăvie.

Avea blîndețea senină, îngăduința neistovită, încrederea încăpățînată, oarbă și neroadă a oamenilor care, deși nu sînt născuți să fie amanți, vor totuși să fie, dar nu vor fi niciodată.

Era cît se poate de fericit.

Adela locuia la etajul al patrulea al unei case aflate pe bulevardul Magenta: patru camere cu balcon la stradă, apă și gaz; chirie, o mie trei sute de franci, pe care-i plătea Boubouroche, scuzîndu-se de marea îndrăzneală și roșind oarecum stingherit, dat fiind extrema lui delicatețe în privința procedeelor amoroase. Tînăra femeie, în schimb, pe care cei cîțiva ani de căsnicie o obișnuiseră cu asprele obligații ale existenței lua banii lui Boubouroche, fără să pară cîtuși de puțin umilită, ba, chiar, nu se sfia cîtuși de puțin, cînd avea ocazia, sub pretextul unor noi cumpărături: un manșon, o pălărie, sau, cînd se apropia scadența vreunei polițe mai măricele, să împrumute de la amantul său cîțiva napoleoni, care nu erau prevăzuți în program. Boubouroche dădea bănuții de bunăvoie, chiar dacă se vedea constrîns, nefiind bogat, să se strîmtoreze nițel și să-și reducă, timp de o lună, consumația (de altminteri excesivă) de țigări de foi și de țapi.

În schimbul celor o mie trei sute de franci despre care a fost vorba cu cîteva rînduri mai sus, al unei sume fixe lunare de cincisprezece napoleoni, precum şi în schimbul altor suplimente întîmplătoare, şi, din cînd în cînd, al micilor cadouri inevitabile, Boubouroche avea intrare liberă la Adela la orice ceas al zilei. Suna o dată scurt, apoi, cu vîrful degetelor, bătea semnalul convenit în uşă ca să-i arate că era el, spre a nu-şi sili iubita să-şi tragă în grabă juponul, dacă în minutul acela se pieptăna, din întîmplare, numai în cămaşă, în faţa oglinzii. La drept vorbind, tare i-ar fi plăcut să aibă cheia, şi nu o dată deschisese gura ca să-şi valorifice drepturile la această prerogativă; dar întotdeauna se poticnise în drum, speriat de propria lui îndrăzneală şi rînjind fără rost, în timp ce Adela, agasată, îi spunea, dînd din umeri:

— Nu ca să-ţi zic Păcală, nici ca să te necăjesc, dar e lucru mare cît poţi să pari de prost, cînd vrei să-ţi dai osteneala.

Fapt este că el ştia cît era de neîngăduitoare, femeie energică pînă în vîrful unghiilor şi neînduplecată în micile ei manii de menajeră foarte chibzuită, care vrea să facă desigur ca celelalte, cu condiţia, bineînţeles, ca celelalte să nu ştie nimic, şi care trăieşte fără gălăgie în colţul ei, în necontenita spaimă de a nu se păta cu grăsime şi a nu da prilej de vorbă vecinilor. Într-o seară, cînd dînsul mersese cu extravaganţa pînă acolo încît îi spusese că ar vrea să stea o noapte întreagă la dînsa şi cu dînsa, să fi auzit ţipetele de gîscan disperat cu care întîmpinase ea această pretenţie!...

Boubouroche îşi băgă minţile în cap. Niciodată nu mai făcuse vreo aluzie că ar putea să doarmă în altă parte decît la el, şi dacă singurătatea nopţilor făcea să sufere dragostea lui duioasă şi expansivă, se consola cu gîndul că Adela nu era mai senzuală decît un arac de vie şi că, la urma urmei, lipsa simţurilor la o femeie rămîne tot cea mai bună garanţie pe care ni-e îngăduit s-o sperăm în ce priveşte fidelitatea ei.

Aşadar, Boubouroche, în seara aceea, se hotărî să urce la Adela ca să-i spună noapte bună înainte de-a se duce la culcare.

Cînd, ajuns la etajul al treilea, se opri să răsufle un minut, un domn bătrîn, care venea de la etajele superioare şi al cărui chip, de culoarea pergamentului, amintea de Voltaire, se apropie de el, cu pălăria în mînă, şi-i spuse :

— Vă rog să mă scuzaţi, sînteţi domnul Boubouroche, nu-i aşa ?

Fiind într-adevăr Boubouroche, Boubouroche declară că era Boubouroche.

— În acest caz, urmă necunoscutul, e iubita dumneavoastră persoana de la etajul al patrulea ?

— Cum ?... spuse Boubouroche, uluit.

Domnul continuă :

— Vă rog, domnule : binevoiţi să răspundeţi fără ocol la întrebarea pe care v-o pun. Da sau nu, domnule, scurt şi cuprinzător. Vă voi spune pe urmă de ce.

Zăpăcit şi niţel îngrijorat, Boubouroche declară :

— Bine ! Aşa e... e-adevărat. Doamna aceea... este prietena mea.

— E tot ce doream să ştiu, adăugă străinul, cu o mare politeţe. Atunci să ştiţi, domnule, că vă înşală.

Auzind aceasta, Ernest Boubouroche spuse :

— Să mergem la cafenea, aici nu se poate vorbi.

Cînd Boubouroche şi domnul luară loc la o masă, în fundul unei berării unde se consuma bere elveţiană, cu doi ţapi dinainte, aburiţi de reci ce erau, domnul luă cuvîntul şi se exprimă în termenii următori :

— Cît de rău îmi pare, domnule, că trebuie să spulber total, aşa cum voi avea onoarea s-o fac, iluziile în care vă complaceţi. Simpatia pe care mi-o inspiraţi îmi face şi mai penibilă sarcina — josnică în aparenţă, în realitate profund caritabilă, filantropică şi frăţească — pe care mi-am luat obligaţia s-o îndeplinesc. Dar, ce vreţi ! aşa mi-e firea : socot că nu se poate sacrifica, fără a comite o crimă, demnitatea unui om de ispravă vicleniilor unei caraghioase care

îi ia banii, îi fumează tutunul, îi amărăşte, certîndu-l pe nedrept, picul de tinereţe care i-a mai rămas, şi îşi bate cu neruşinare joc de el, dacă mi-e îngăduit să întrebuinţez o asemenea expresie.

Povestea aceasta, care, vai! e aceea a multora, e povestea dumneavoastră, stimate domn. O! puteţi să vă holbaţi cît vreţi ca viţelul la poarta nouă, asta nu va schimba cu nimic ceea ce a hărăzit providenţa, nici nu va face ca un lucru care este să nu fie. Vă pune coarne; vă pune coarne, vă spun; sînteţi încornorat, fără nici o putinţă de scăpare!... Adevărul în persoană vorbeşte prin gura mea, şi numai în sinceritatea spuselor mele trebuie să căutaţi, şi nădăjduiesc că veţi găsi, scuza cruzimii lor. În sănătatea dumneavoastră, domnule.

Ciocniră şi băură. De ambele părţi ale halbei masive în care îşi adîncea nasul, ochii lui Boubouroche scăpărau ca ochii unui urs.

Domnul reluă:

— Domnul meu, nu mai sîntem pe vremurile cînd cu poveştile de la *Turnul din Nesle* şi cînd grosimea pereţilor înăbuşea ţipetele victimelor. Veacurile au trecut, oamenii au produs... În momentul de faţă, locuim în imobile făcute din ghips şi din carton presat. Ecoul micilor scandaluri de deasupra, de dedesubt, de alături transpiră prin pereţi, nici mai mult, nici mai puţin, ca prin nişte simple veste de flanelă. De opt ani de zile sînt vecin de etaj cu persoana pe care, cu atîta naivitate, nu vă sfiiţi s-o numiţi „prietena" dumneavoastră. De opt ani de zile, auditor invizibil, iau parte, prin peretele care ne desparte, la vicisitudinile dumneavoastră amoroase... însoţite de multe altele. De opt ani vă aud venind şi plecînd, rîzînd, discutînd, cîntînd *Făurarul Păcii* cu acea frumoasă voce falsă care e indiciul unei conştiinţe curate, frecînd parchetul, întorcînd pendula şi plîngîndu-vă (nu fără oarecare necaz) de scumpetea peştelui: fiindcă sînteţi om cu apucături casnice şi faceţi, desigur, cu dragă inimă piaţa. E exact?

— Riguros exact, trebui să recunoască Boubouroche.

Bătrînul surîse discret, bău puţină bere şi continuă:

— De opt ani, mă asociez... *homo sum et caetera* — bucuriilor şi neplăcerilor dumneavoastră, compătimindu-vă pentru acestea din urmă şi felicitîndu-vă pentru cele dintîi, admirînd perfecta cumpătare a firii dumneavoastră, la bine ca şi la rău, împărtăşind muta dumneavoastră mirare cînd vi se reproşează (ca nu mai departe ieri) de a fi beat la ora opt dimineaţa, adică în clipa cînd vă daţi jos din pat, şi admirînd mărinimia de a vă abţine de a snopi în bătăi pe „prietena" dumneavoastră de cîte ori a meritat acest lucru. Şi acum vă cer o îndoită atenţie; ceea ce îmi rămîne să vă dezvălui e într-adevăr de cel mai mare interes. Cum zic, în aceşti opt ani n-a trecut o zi care să nu fi dat „prietenei" dumneavoastră prilejul unei noi mici ticăloşii; nici într-o seară nu v-aţi culcat altfel decît tărbăcit de minune şi încornorat după cuviinţă; niciodată n-aţi trecut pragul modestei locuinţe plătite din bănuţii dumneavoastră, în care vă adăpostiţi nădejdile cele mai dragi, fără ca un bărbat — auziţi bine, un bărbat — să nu se fi aflat înăuntru.

Boubouroche sări:

— Un bărbat!!!

— Da, un bărbat.

— Ce bărbat?

— Un bărbat, explică domnul, căruia îi aud vocea înainte de sosirea dumneavoastră şi rîsetele după ce aţi plecat.

Toate acestea fură spuse cu o atît de calmă convingere, încît Boubouroche ezită tulburat şi totodată aproape liniştit de enormitatea afirmaţiei. Rămase o clipă pe gînduri; dar, deodată, braţul său făcu gestul amplu dătător de dreptate. Ei aş!... Numai ideea că ar putea fi pe lume atîta vicleşug încrîncenă toată făptura lui dreaptă şi bună.

Spuse:

— Cată-ţi, domnule, de treabă; îmi cunosc iubita mai bine decît dumneata şi ştiu că nu-i o paceaură nici din faţă, nici din profil. Am întîlnit-o în casa

unor prieteni, unde venea duminica să ia ceaiul și să mai stea de vorbă. Era văduvă, prin urmare, liberă. Ne-am văzut și ne-am iubit. Nu-i nici o rușine în asta, mi-nchipui. De opt ani sîntem împreună, cu toate că ne culcăm fiecare la el acasă. Mărturisesc că nu am cheia ei, dar, să mă ia dracul dacă a întîrziat vreodată mai mult de treizeci de secunde ca să-mi deschidă! Mă faci să rîd, cu omul dumitale ascuns într-o ladă de lemne... Că are și cusururi, se prea poate; dar că-i o femeie cinstită, nu încape nici o îndoială.

— E un pui de tîrfă, spuse domnul, surîzînd dulce.

Boubouroche, scos din fire, mai ceru doi țapi și urmă:

— Să mă înșele?... Adela?... Și pentru ce? Aș dori mult să știu. Pentru bani? Îi pasă ei de bani ca de o cămașă veche; ar putea să trăiască cu pîine și cu lapte; își cumpără jartiere de 95 de centime de la un magazin cum e *Luvru*. De plăcere?

Avu un hohot de rîs:

— A, a! Biata copilă! N-are temperament nici cît o mătură.

Pe dată, domnul deveni liric. Cu mîinile și cu ochii spre cer, declamă răspicat și solemn:

— O, copil nevîrstnic, orb și de trei ori surd!

Apoi, înduioșat, adăugă:

— Nu are temperament?... Spune mai degrabă că dumneata nu ai, stimate domn!... Pari a fi dintre aceia care, suferind de guturai, spun liniștiți că trandafirii n-au parfum pentru că ei nu mai pot să-l perceapă. Nu are temperament! Ascultă, domnul meu, sînt anumite chestiuni delicate, pe care un om bine crescut nu le atinge decît în treacăt și cu infinite precauții. Îți spuneam adineaori că nu mai trăim în vremurile cînd zidurile înăbușeau țipetele; să-mi fie de-ajuns să ți-o repet : cine are urechi de auzit, să audă! De altminteri, dacă n-ar avea, cum pretinzi dumneata, temperament nici cît o mătură, de o sută de ori mai puțin chiar, și dacă ar fi mai puțin lacomă de bani decît este lacomă o cîrtiță de bilete de concert, și tot te-ar înșela!

— De ce? întrebă Boubouroche, tulburat de caracterul absolut al acestei dialectici.

— De ce?

Străinul începu să rîdă.

Ridicînd din umeri, ca înduioşat de atîta nevinovăţie, răspunse:

— Te-ar înşela, pentru că „a înşela", mă-nţelegi, a înşela iar, a înşela mereu, asta-i, domnule, toată femeia! Poţi să crezi pe un bătrîn filozof care ştie ce vorbeşte şi care a făcut cruda experienţă a sentinţelor pe care le rosteşte. Bărbaţii înşală femeile în proporţia modestă de unul la doi; femeile înşală bărbaţii în proporţia înspăimîntătoare de 97% ! Aşa cum spun! 97% ! Şi asta nu e o glumă; e dovedit de statistică şi confirmat de cel mai elementar bun-simţ. Pe scurt, pentru un motiv sau altul, sau pentru nici un fel de motiv, în clipa în care-ţi vorbesc, un intrus este sub acoperişul dumitale. Stă în fotoliul în care obişnuieşti să stai dumneata; îşi încălzeşte tălpile botinelor la căminul deprins să prăjească pe ale dumitale şi fluieră printre dinţi aria *Făurarului Păcii*, pe care, cu vremea, a învăţat-o de la dumneata. Că nu vrei să crezi, e dreptul dumitale. În ce mă priveşte, eu mi-am îndeplinit misiunea şi pot să mă retrag, cu inima împăcată, ca un om care şi-a făcut datoria, fără slăbiciune, fără ură şi fără teamă. Dacă bărbaţii ar da dovadă în viaţă de tot atîta spirit de solidaritate cît dau femeile şi ar face unii pentru alţii ceea ce am făcut eu acum pentru dumneata, numărul încornoraţilor n-ar fi mai mic: dar cît de mult s-ar simplifica (şi aici voiam să ajung) problema, întotdeauna complicată şi penibilă a rupturilor, a căror necesitate se impune. Domnule, sper că am cinstea de a vă revedea. Vă las în grijă plata consumaţiilor.

Acestea spuse, domnul plecă, lăsîndu-l pe Boubouroche într-o mare nedumerire.

— Paştile şi dumnezeii, paştile şi dumnezeii!

Astfel se isprăvi, într-un ropot de sudălmi, meditaţia care de cîteva clipe îl ţinea pe Boubouroche nemişcat, cu picioarele întinse, cu degetul cel mare

în deschizătura buzunarului. La zgomotul pumnului cu care lovi în marmura mesei, făcînd să sară în sus farfurioarele, chelnerul crezu că îl cheamă şi veni spre el.

— Domnul doreşte?

— Nu-mi bate capul! Nimic.

Dar numaidecît, îşi reveni:

— Adică da! Cît îţi datoresc?

— Un franc şi douăzeci.

Boubouroche plăti şi plecă.

Afară era un frig aprig, un ger tăios care-i împlîntă repede ghearele în urechi. Cadranul luminos al unei staţii de trăsuri indica ora zece fără un sfert, şi bulevardul, plin de o forfoteală însufleţită, transpira, cît puteai cuprinde cu ochii, sub un cer înstelat, veşnica tinereţe a Parisului.

— Paştile şi dumnezeii! repetă Boubouroche, care rămăsese cinci minute cufundat în contemplarea unui etalaj de dopuri din vitrina unui dogar. Paştile şi dumnezeii, dumnezeii dumnezeilor!

Asta era singura concluzie la care ajungea şi tot la asta recurse cînd se trezi înfipt în marginea trotuarului, ca un felinar, în faţa casei iubitei lui, întrebîndu-se ce să facă.

Să se urce? Fireşte, şovăia. Dar presupunînd că ar fi avut energia necesară, ce-ar face? de ce oare n-ar fi în stare în furia lui oarbă, dacă, într-adevăr, Adela îl înşela? De cînd avusese ghinionul să omoare într-o noapte, cu un pumn, un derbedeu care îl întrebase cît e ceasul, cu o insistenţă cam deplasată, Boubouroche se cam temea de puterea lui. Împinse înainte, ca să treacă strada, un picior, pe care îndată îl trase înapoi; mîinile lui, ridicate pînă la tîmple şi tremurînd, o clipă, în vid, exprimau zbuciumul uriaş în care se afla. Şovăind, înspăimîntîndu-se, încleştat de gîndul chinuitor, lacom să afle şi totodată bolnav de îngrijorare, se refugia în veşnicii lui „dumnezei", în timp ce oamenii întorceau capul, înveseliţi la vederea acestui beţiv ursuz, care înjura de unul singur în mijlocul străzii. La cinci paşi de el, tramvaiele de la Saint-Quen alunecau pe

şine, scoţînd ţipete jalnice. Se perindau din minut în minut, şi de la o extremitate la cealaltă a bulevardului, pînă la piaţa Castelului-de-Apă, indicată în depărtare de un mănunchi de scîntei jucăuşe, îşi eşalonau marii ochi luminoşi şi disperaţi. Deodată, tocmai cînd Boubouroche începea să-şi recapete încrederea, gîndindu-se că de opt ani trăia la umbra Adelei şi că, la urma urmei, oricît ai fi de orb şi de surd...

— Ei, să fie-al dracului!

De două ori, la intervale scurte, mica pată palidă de-acolo, de sus, se stinsese şi se aprinsese, pe urmă iar se stinsese şi se aprinsese, ca şi cum două trupuri, fugărindu-se, ar fi trecut între fereastră şi lampă.

Şi Boubouroche avu impresia că o mînă nevăzută îl înhaţă de ceafă, îl ridică şi-l azvîrle ca pe o minge de-a curmezişul bulevardului, între roţile trăsurilor. Acelaşi elan nebun care-l transportase de la un trotuar la altul, fără ca să-şi fi dat măcar seama, îl împinse, îl urcă pînă la uşa Adelei, unde se trezi deodată, singur în singurătatea luminată a scării, neştiind nici ce căuta acolo, nici în ce fel ajunsese. Urechile îi ţiuiau şi o arsură îl muşca de obraz: fierbinţeala unui început de dambla.

Stătu niţel să se dezmeticească, în sfîrşit, sună.

Zece secunde, pe care le numără, se scurseră, apoi, cum uitase să bată în uşă cu semnalul lui obişnuit, glasul Adelei se auzi de cealaltă parte, întrebînd cu o voce blîndă:

— Cine e?

— Eu, spuse Boubouroche.

Îi deschise îndată.

În semiobscuritatea vestibulului, înecat într-un albastru îndoielnic de către laleaua de sticlă suspendată de tavan, în care ardea ca o steluţă flacăra micşorată a unui bec de gaz aerian, Adela apăru surîzătoare, fermecătoare de tinereţe şi de voie bună. Avea pe ea o fustă bogată de catifea cu desene, pe care o păstrase din lene după plimbarea de după amiază; şi din mîneca amplă a capotului ei Pom-

padour cu funde mov, puţintel decolorate, ieşea un braţ alb, o mînă fină, pe care, larg deschisă, o întindea prietenului ei.

— E tîrziu ; nu mai speram să te văd.

Adăugă :

— Zdrăngăneam la pian, înainte de culcare.

Şi Boubouroche, care avea încă în urechi ţiuitul tăcerii grele care umplea cavitatea scării, se gîndi :

„Minte. Ticăloasa !"

Totuşi, prin uşa rămasă întredeschisă a salonului văzu, pe pupitrul pianului, un caiet de muzică, între două luminări aprinse...

Cînd trecu pragul odăii, Adela îi porunci :

— Ia uită-te la mine !

Mergea la un pas în spatele lui, şi, deodată, în cadrul unei oglinzi înclinate, zărise faţa congestionată a lui Boubouroche, ca o cărămidă zbîrlită, din care ţîşneau ochii ca nişte nuci.

— Dar ce mutră ai în seara asta ?... Eşti bolnav ? Ce s-a întîmplat ?

— S-a întîmplat, răspunse Boubouroche, că mă înşeli.

Adela păru că nu pricepe.

— Te înşel !... Cum, te înşel ! Ce vrei să spui cu asta ?

— Vreau să spun, urmă hotărît Boubouroche, că-ţi baţi joc de mine cu neruşinare, că eşti cea de pe urmă tîrfă şi că aici se află un bărbat.

— Un bărbat !

— Da, un bărbat.

— Ce bărbat ?

— Un bărbat.

Se uitară lung unul la altul.

— Dobitocule ! murmură Adela.

Cuvîntul nu fusese nimic altceva decît o nuanţă ; o intenţie care abia se vădea în surîsul discret şi dispreţuitor al tinerei femei. Atîta tot. Se duse spre cămin, luă lampa şi i-o aduse lui Boubouroche.

— Poftim lumina.

Boubouroche, care începea să-şi piardă cumpătul în faţa unei seninătăţi atît de neprevăzute, şi care

simțea cum încolțea, creștea, se întindea în el, ca o pată de ulei, teama de a fi făcut o gafă, dădu nițel înapoi, și, cu o voce care capitula, cu atît mai mult cu cît se răzvrătea mai tare, declară:

— Lasă teatrul! Încornorat fie, dar tras pe sfoară nu, fetițo!

Și cum Adela, cu lampa ridicată, cu fața scăldată în lumină și ochii ca niște licurici, îl îndemna, îl constrîngea să se explice, făcînd pe cucoana care se preface că nu înțelege, repetînd într-una: „Ce spui?... Ce spui?", Boubouroche dădu cărțile pe față:

— În sfîrșit, iată, draga mea; mi s-au șoptit anumite lucruri!

— Anumite lucruri!...

Nici nu apucase bine să le rostească, și vorbele lui deveniseră o armă în mîinile Adelei, un pumnal cu vîrful mai ascuțit decît acela al unei andrele și cu care înțepa nemilos, sfîșia ca pe un șnițel conștiința, capabilă de remușcări, a bietului și blîndului Boubouroche.

— Anumite lucruri!... Anumite lucruri!... Așa, domnului i s-au șoptit anumite lucruri și nici o singură clipă nu i-a venit să se întrebe dacă ele sînt vrednice de crezare, să se gîndească la cei opt ani cît ținuse legătura lor fără nici un nor, la un trecut trăit în plină zi, între cei patru pereți ai unei case de sticlă!

Frumos!...

— Așadar, adăugă ea în batjocură, sînt la discreția primului nătărău venit! Trece un domn pe stradă și spune: „Știi? Adela! Te înșală!"; și să plătesc eu oalele sparte? să scot eu castanele din foc?

Iată de ce socotea că prea era din cale-afară, iar Boubouroche, în sinea lui, era silit să admită că Adela avea un pic de dreptate. Făcînd pe istețul, se gîndea să iasă din încurcătură cu un „da, dar..." cu două tăișuri, care l-ar fi scuzat și ar fi fost semn că dă înapoi, îngăduindu-i totodată să bată în retragere în mod onorabil; femeia, arțăgoasă, nu-i dădu vreme. „Destul!", strigă ea ca din goarnă, și-l făcu

să priceapă pe dată cît de deșartă era orice discuție. Mai ales că Adela, scoasă din fire, îi dogorea nasul cu sticla încinsă a lămpii. Cînd, în sfîrșit, îi băgă cu de-a sila între degete piciorul lămpii, pe care se prelingeau dîre de petrol, întrebîndu-l dacă are de gînd să mai facă multă vreme pe prostul, totul se lămuri, nu mai avu nici o îndoială că făcuse o mare neghiobie, și se făcu mic, bietul de el, atît de mic!... umil și păcătos, cu speranța că își va dobîndi iertarea.

— Stai nițel, făcu el împăciuitor, stai nițel!

Cum nu părăsise liceul decît după ce isprăvise clasa a patra, știa puțintică latină, nu foarte multă, cît negru sub unghie, atît cît să poată risca un citat cînd se ivea ocazia.

O făcu și acum:

— N-o să ne certăm pentru atîta, ce dracu! adăugă el. Că doar *errare humanum est!*

Dar Adela spuse:

— Nu zău, cît ai de gînd să mă mai ții așa? Ia lampa, îți zic!

Boubouroche, supus, luă lampa.

— ...și du-te de vezi! Îmi închipui că cunoști apartamentul. Nu-i nevoie să te însoțesc.

Se făcu tăcere.

— Nu fi rea, spuse, în sfîrșit, Boubouroche, ai cărui ochi de focă implorau, rotunzi de jalnică obidă, în lumina care cădea de sub abajur. E vina mea dacă mi s-au spus minciuni? Iartă-mă și să nu mai vorbim despre asta.

Adela se miră:

— Ia te uită! Acuma tu îmi ceri iertare! Nu mai trebuie, așadar, să-ți cer și eu și să mă pocăiesc cu post și rugăciuni? Du-te mai întîi și vedem noi pe urmă. Dar cum, la urma urmei, ești mai degrabă naiv decît rău, se prea poate — deși nu sînt sigură — ca într-o bună zi să uit jignirea groaznică pe care mi-ai făcut-o; dar pretind — auzi tu? — pretind! să nu părăsești apartamentul acesta înainte de a-i fi inspectat, scotocit una după alta, toate încăperile și toate dulapurile. Îți sînt necredincioasă,

zici? Ascund amanţi la mine, spui? Bine! Caută, dragul meu, şi găseşte!

Acestea zise, îi întoarse spatele. Era acum din nou la pian, dinaintea partiturii întrerupte, căreia îi răsfoia liniştit, ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic, paginile răvăşite de vîntul pricinuit de deschiderea uşii. Boubouroche, plouat, stătea nemişcat, ca lipit de podea. O ultimă privire pe care i-o aruncă,... i-o înfăţişă neînduratoare, închisă în voinţa ei ca într-un turn.

Îşi zise:

„Haidem!"

Şi, cu capul plecat, cu spatele încovoiat, copleşit de ridicolul cu care amanta îi pedepsea cu atîta asprime greşeala, trecu în cabinetul de toaletă.

Stăruia acolo o atmosferă dospită, greu de lămurit, plină de ameţeala ce-ţi lasă braţele frumoase, proaspăt spălate ale tinerelor femei, sînii goi, plimbaţi în libertate, şi tot acel nu ştiu ce care emană din pielea lor cu iz de garoafă şi de sălbăticiune.

Boubouroche, cu lampa în mînă, privi de jur împrejur şi nu văzu nimic neobişnuit: într-un colţ, discretă, baia, apoi masa lungă de toaletă, pe care se înghesuiau nenumărate şi misterioase flacoane; canapeaua joasă, comodă, ca să-ţi tragi ciorapii, în care o crupă tînără, grăsulie, şi-a întipărit treptat forma. Dădu la o parte, cu mîna lui, perdelele de culoare închisă, care mascau unul dintre pereţi: văzu rochiile ţepene, cu şoldurile uimitor prelungite de curba umeraşelor, dar de unde nu ieşeau, pe dedesubt, picioarele ridicole ale inamicului! Degetele lui, cotrobăind printre mătăsuri, se loviră de perete... Nici un bărbat! Nici un rival ascuns acolo, înăbuşindu-se şi ţinîndu-şi respiraţia de teama foşnetelor trădătoare.

Mai mult decît atîta, dormitorul Adelei nu arăta a fi teatrul unor sălbatice lupte amoroase; cu mobilele lui simetric aşezate, cărora hîrjonelile nebuneşti nu le deranjaseră frumoasa orînduială burgheză; cu patul lui larg, peste care se lăfăia, ca o spinare de elefant, o plapomă de puf mai presus de orice

bănuială! Un cămin de marmură albă, ai cărui pereţi laterali, paraleli, se rezemau pe podea sub forma unor gheare contractate, susţinea o drăgălaşă pendulă de Saxa, cu acele de aur rotindu-se încet într-un cadru de foarte mici trandafiri; şi din strălucirea poleielor imaculate, din albeaţa huselor de pe fotolii, din conul fără cusur, pe care-l deschidea, în faţa ferestrei o perdea grea, de rips albastru-azuriu, se simţea femeia cu îndeletniciri casnice, care făcea totul ca să-şi împodobească cuibul, şi mult prea ocupată, sfinte Dumnezeule! să descopere fiece firicel de praf, ca să mai găsească vreme şi pentru rele.

Totuşi, pentru astîmpărul conştiinţei, Boubouroche, aşezînd lampa pe duşumea, se culcă pe burtă şi privi sub pat.

Nu văzu nimic.

Dulapurile din pereţi, cărora le deschidea pe rînd uşile, îi arătară mormane de flecuşteţe, o înghesuială de bulendre prinse în ace cu gămălie, de cartoane răvăşite, de cupoane fără nici o întrebuinţare: toate şifoanele culese pe unde se nimerea din timpuri imemoriale, pe colţurile meselor şi pe sub scaune, aşezate cu îngrijire, puse la naftalină de teama moliilor şi care arătau apriga chibzuială a femeilor cărora nu le place să piardă nimic.

— Sărăcuţa! spuse el, dînd din cap, mişcat.

Văzu apoi bucătăria şi rămase mut de admiraţie cît de straşnic luceau, bătînd în roşu, tigăile de aramă! Atîrnate după mărime, de cozi, se înşiruiau de la uşă la fereastră ca o constelaţie meşteşugit întocmită, alcătuind un spectacol încîntător, în faţa căruia zăbovi şi de care se bucură o clipă simţul artistic, atît de delicat, al omului de ispravă care era Boubouroche. Dar vina lui fu că împinse cu putere uşa sufrageriei. O adiere răcoroasă intră. Flacăra lămpii, ridicată deasupra fitilului, sări pînă la jumătatea sticlei, se lăţi, se făcu albastră şi muri.

Boubouroche, scufundat în noapte, observă atunci ceva cu totul neobişnuit.

Un uriaş bufet de stejar, atît de înalt încît cununa lui subţire de coloane atingea ceruza tavanului şi o zdrelea cu o muşcătură uşoară, îşi împingea pîntecele enorm în spaţiul îngust al încăperii. Dar — lucru straniu, repet, cu totul nepotrivit şi cu desăvîrşire inexplicabil — Boubouroche, cu gîtul întins, recunoştea prin întuneric locul uşilor inferioare ale acestui bufet, încadrat în conturul frînt al unui dreptunghi, de un tiv îngust de lumină!

Ce mai era şi asta? O mînă răufăcătoare nu avusese altceva de făcut decît să frece cu fosfor de la chibrituri mobila aceasta frumoasă, cu riscul de a o strica?

Mai merse cinci paşi; degetele lui, dibuind, nimeriră o ieşitură de lemn.

Trase spre el: şi ce văzu?

Un bărbat! Da, se afla acolo un bărbat! În acest parter de bufet, golit cu ocazia aceasta şi preschimbat într-un fel de căsuţă, insuficient aerisită, desigur, şi cu tavanul puţin cam scund.

Era un domn foarte corect, de vreo douăzeci şi cinci de ani, cu o mutră simpatică. Purta ochelari prinşi de nas, iar în funda ca o varză a lavalierei, sclipea focul verde al unei agrafe de preţ. Era acolo ca la el acasă, stînd pe vine, turceşte, nu foarte bine, dar nici foarte rău, de altminteri senin, ca un om deprins, din practica unei amabile filozofii, să accepte cu dragă inimă micile inconveniente ale unor situaţii false. Tăblia laterală a mobilei susţinea şalele lui obosite, în timp ce, foarte serios, la lumina unui felinăraş pe care-l ţinea între genunchi, freca, în lipsă de altă ocupaţie, cu o piele de căprioară trompeta bicicletei sale, aşteptînd ca plecarea lui Boubouroche să-i îngăduie să treacă la alt soi de exerciţii.

Cînd se văzu descoperit, nu păru nicidecum mirat, dădu dovadă de foarte mult tact, de educaţie desăvîrşită, nevrînd să se lungească la vorbă şi să dea explicaţii inutile, cum ar fi făcut desigur un imbecil oarecare.

Doar atîta spuse:

— Era şi firesc! Şi zîmbi din colţul buzelor. Odată şi odată, tot aşa trebuia să se isprăvească. În sfîrşit!... astăzi sau mîine! mai curînd sau mai tîrziu, totuna e!...

Apoi, ieşi binişor din bufet, puse felinăraşul pe masă, scoase din buzunar un carneţel. şi din carneţel o carte de vizită, pe care o întinse lui Boubouroche. Da, iată ce făcu acel domn!... Dar ceea ce niciodată nu s-ar putea istorisi în termeni suficient de elogioşi e extrema lui politeţe, fără josnicie, desigur! totuşi plină de condescendenţă, în care abia răzbea un pic de compătimire. Se vedea în el omul generos pe care o întîmplare l-a adus în prezenţa nenorocirii altuia, la care lua parte discret.

Rezumă astfel situaţia:

— Domnule, vă stau la dispoziţie.

În salon, Adela, care nu bănuia nimic, cînta mai departe la pian un vals spaniol de o îndrăcită vioiciune, pe care-l executa în chip strălucit, prin energice acorduri placate de note joase, imitînd bătăile în dairea.

În vremea asta, Boubouroche, năucit, cu ochii injectaţi, privea mîna care se îndrepta spre el, cartonaşul care se agita în gol, ca şi cum ar fi vrut să-i solicite atenţia şi să-i amintească faptul că era acolo.

— E cartea mea de vizită, repetă domnul, cu aceeaşi politeţe. Binevoiţi să-mi faceţi cinstea şi s-o luaţi.

Boubouroche, în sfîrşit, înţelese.

Cu acelaşi gest cu care elevul de altă dată prindea muşte, luă cartea şi o băgă, fără să se uite la ea, în buzunarul vestonului.

— În regulă, spuse. Pleacă! O să-ţi comunic ce-am hotărît.

Tînărul nu se mişcă şi continuă:

— Scuzaţi-mă, domnule, dar tare aş vrea să ştiu care sînt intenţiile dumneavoastră. O! nu vă pun întrebări, credeţi-mă! Asemenea familiaritate, fără îndoială, n-ar fi la locul ei. Dar, în sfîrşit... Pe scurt, domnule, nu sînt cu totul lipsit de îngrijorare. Sînteţi violent, şi nu ştiu dacă am dreptul să vă las

singur... avînd în vedere că nu mai aveţi nimic de aflat... cu o persoană care... pe care...

— Dumneata, îl întrerupse Boubouroche, înaintînd spre el cu pumnii strînşi, amenințători, o să începi prin a te căra cît mai e lucru cu cinste!...

— O! O! făcu tînărul, oarecum jignit.

— Dacă mai spui un singur cuvînt, urmă Boubouroche, m-auzi: unul singur! E limpede, nu-i aşa? un singur cuvînt, te apuc de fundul pantalonilor şi te arunc pe fereastră în coteţul găinilor!...

— Îmi daţi voie!...

— Vorba! Taci din gură!

Îşi ştergea fruntea cu mîneca.

Urmă:

— O clipă numai dacă ai putea ghici ce se petrece cu mine în ceasul ăsta; dacă ai putea presupune cîtă voinţă îmi trebuie ca să mă stăpînesc, te asigur, ţi-o jur, te-ai face galben ca ceara numai la gîndul de a mai deschide gura!... Vezi degetele astea, nu-i aşa? Ştii de ce tremură?... De pofta nebună, năvalnică, de-a ajunge la gîtlejul dumitale şi de-a se înfige în carnea dumitale! Da, ai da dovadă de mare imprudenţă dacă te-ai încăpăţîna să vorbeşti după ce ţi-am interzis să vorbeşti, şi avem noroc amîndoi, mare noroc că mă cunosc!... Crede-mă, pleacă, fă-ne tuturor serviciul acesta; fiindcă, dacă nu pleci într-o secundă... se vor întîmpla aici... lucruri... Va fi vărsare de sînge, şi asta ţi-o spun, mă-nţelegi, pentru că ştiu! Sîngele dumitale sau al altuia, n-are importanţă! Pleacă, e tot ce pot să-ţi spun. Sînt un om foarte nenorocit, căruia nu trebuie să-i zgîndări supărarea... Pleacă... Pleacă!... Pleacă!

Un om subţire rămîne un om subţire, chiar şi atunci cînd anumite împrejurări ale vieţii l-au pus în situaţia de a se ascunde într-un bufet.

Omul din bufet fu la înălţime, de o îndrăzneală cumpătată, fără ostentaţie şi fără obrăznicie.

Nici nu se îngălbeni, nici nu-şi pierdu firea.

Răspunse cu indiferenţă:

— Domnule, fie ce-o fi. Nu am de loc intenţia să vă provoc, dar voi părăsi casa aceasta cînd voi fi

primit din partea dumneavoastră asigurarea că n-o să vă atingeţi nici măcar de un fir de păr al persoanei de dincolo. Vă cer cuvîntul de onoare, e datoria mea cea mai elementară. Sînteţi extraordinar, îmi daţi voie să v-o spun, cu pretenţia dumneavoastră de a mă da afară dintr-o casă care nu vă aparţine; şi dacă sînt gata să mă supun ordinelor dumneavoastră, avînd în vedere starea de exaltare în care vă aflaţi, trebuie şi dumneavoastră să cedaţi, nu-i aşa? rugăminţii mele.

Boubouroche vedea apropiindu-se clipa în care se încurcau iţele. Cu glasul stins, tremurînd de prea plinul unei dureri în stare de orice, spuse: „Fac moarte de om". Dar celălalt, cu atîta semeţie îi răspunse: „Faceţi!", încît Boubouroche rămase cu gura căscată, buimăcit în faţa curajului mărinimos al acestui ţîngău, care, cu atîta nepăsare, cu atîta eleganţă, cu atît avînt tineresc, ţinea piept unui om cu mult mai tare decît el şi accepta să plătească, fără murmur, preţul aventurii. Avu tăria să se stăpînească, fiind, încă o dată, mai puţin mîndru de puterea lui decît era speriat de ea; într-însul, încă o dată, mielul învinse mistreţul.

— Pleacă; şi cît mai repede, crede-mă!

— Am cuvîntul dumneavoastră? spuse tînărul, cu o blîndă încăpăţînare.

Boubouroche, la capătul răbdării, suflă ca un bou sub lovitura măciucii şi îngînă un „Da" cu gura închisă, de care domnul luă act printr-o mişcare a capului înceată şi gravă. Apoi, rămas singur în sufrageria aceea sinistră, pe care flacăra lumînării o umplea de umbre fantastice, căzu la întîmplare pe primul scaun care i se oferea. Se izbi cu palmele lui largi peste genunchi.

— Doamne-Dumnezeule!

Adela, în salon, cînta mai departe. Acum, făcea game. Mîinile ei albe galopau peste clapele albe. Se urmăreau fără întrerupere, şi cînd una dintre ele o prindea pe cealaltă, venea rîndul acesteia s-o fugărească pe cea dintîi, ca mai apoi să fugă iar dinaintea ei: ca doi căţeluşi care s-ar juca fugă-

rindu-se unul pe altul. Salută printr-un zîmbet înțepat, batjocoritor, reapariția lui Boubouroche; dar citind în ochii lui de nebun că lucrurile ieșiseră prost și că vicleanul descoperise bîrlogul ursului, îi încremeni batjocoritorul zîmbet pe buze.

Boubouroche se apropiase. Cu o voce în care mocneau furii stăpînite, întrebă:

— Cine e omul acela?

Adela, care auzise foarte bine, și ale cărei degete zăboveau anume pe notele joase, sonore ale pianului, stîrnind furtuni asurzitoare, ciuli urechea și spuse:

— Ai, ce zici?

— Te întreb, urlă Boubouroche, cine e omul acela?

De data aceasta catadicsi să priceapă. Lăsă deodată pianul, și, ridicînd spre amantul ei ochii ei adînci și puri ca niște viorele, răspunse:

— Nu știu.

Așa vorbi Adela și văzu înaintînd spre ea o menghină amenințătoare făcută din zece degete.

Dintr-un salt, se ridică în picioare.

Un țipăt neizbutit, retragerea îngrozită de spaimă a bustului...

Da, da! crezuse într-adevăr că s-a isprăvit cu dînsa!

În fața nemărginitei lașități mincinoase, a îndrăznețel prefăcătorii, a perfidiei liniștite, evocată deodată de acele simple cuvinte aruncate cu neglijență: „Nu știu", o lumină roșie luă vederile lui Boubouroche. Mîinile lui începură să se miște singure și strigă un „da" inexplicabil, ca un răspuns la chemarea de răzbunare a afecțiunii sale trădate, a încrederii amăgite, a bunătății sale batjocorite.

Dar, vai!... Pe pielea moale și fină, de-atîtea ori dragă, a gîtului delicat, degetele lui alunecară fără putere. Căzu jos. Cu brațele lui deznădăjduite, cuprinsese mijlocul iubitei; în proeminența ușoară a pîntecelui, în locul unde capotul Pompadour se desfăcea, înflorit și prins în funde mov, pe fondul negru-albastru al fustei, își îngropă fruntea chinuită.

Toată furia lui se isprăvea într-un potop de suspine; era doar o zdreanță omenească, fără picătură de ură sau dorință de răzbunare, zdrobită, și care, totuși, se agăța din răsputeri de fericirea pierdută, repetîndu-și mereu, de douăzeci de ori, aceeași întrebare:

— De ce?... De ce?... Dar de ce?

Adela tăcea.

Încredințată că furtuna trecuse, își regăsise surîsul. Degetele ei rătăceau, ca o ușoară dezmierdare, prin părul pe alocuri rar al amantului său.

De sus în jos, cu un ochi nemilos, își contempla opera: acest biet om cu umerii largi, zguduit de deznădejde, îmbătrînit în zece minute cu zece ani.

În sfîrșit, ca și cum nu s-ar fi petrecut nimic, zise:

— Spune drept, e chiar așa serios?

Extravaganța neașteptată a acestei întrebări îl făcu pe Boubouroche să-și ridice nasul. Cu aceeași voce liniștită, Adela continuă:

— Mă înspăimînți, drept să-ți spun, mă întreb dacă nu cumva înnebunești. Ce te-a găsit? Ce ți-am făcut?

— Ce mi-ai făcut! exclamă Boubouroche. Dar, copilă nenorocită, știi foarte bine! M-ai înșelat!

De la dreapta la stînga, apoi de la stînga la dreapta, încet, Adela dădu din cap.

— Nu te-am înșelat, spuse ea.

— Nu m-ai înșelat?

— Niciodată.

La auzul acestor vorbe, sări deodată în picioare. În mîinile lui zgîlțîite de fierbințeală ținea strîns două mîini călduțe, care nu tremurau.

— Și bărbatul acela? mizerabilă mincinoasă! Bărbatul acela?

Gravă, Adela spuse:

— Nu pot să-ți răspund. E un secret de familie, pe care nu am dreptul să-l divulg! Crede ce vrei și nu mă mai întreba.

Boubouroche, care desigur se aștepta la orice, nu prevăzuse, totuși, una ca asta. Adevărul ne silește să mărturisim că revelația aceasta îi luă piuitul, ca

o ploaie de lovituri de măciucă, și că stupoarea care îi rotunjise ochii îl făcu să semene cu bilele acelea enorme, nelipsite din nici o școală, din nici un liceu, internat, instituție sau orice fel de pension pentru pregătirea bacalaureatului din dulcea noastră Franță. O clipă mut, toată ființa lui se materializă deodată într-un gest larg cît toată sfera pămîntească, și, adresîndu-se, pe rînd, fiecărui colț al încăperii, murmură :

— Așa ceva !... așa ceva !... așa ceva !... așa ceva !

Mirarea care-l cuprinse era cu-adevărat excesivă : dar nu-i mai cunoscu marginile cînd văzu că Adela calcă pe urmele lui, dîndu-i cu vehemență dreptate, strigînd că era normal să n-o creadă, și că, în locul lui, nici ea, nici dumneata, nici eu n-am fi făcut altfel. Fără îndoială, găsea lipsa de încredere exagerată, față de o femeie care opt ani de zile a fost tovarășa lui de viață și care nu-și amintea să fi făcut vreodată ceva ce i-ar da dreptul să-i pună la îndoială cuvîntul.

— N-are a face, proclamă această persoană cumsecade, aparențele sînt împotriva mea și nu-ți pot găsi vreo vină în slăbiciunea de suflet care te face să te încrezi orbește în ele.

Și, cu un surîs îndurerat, adăugă :

— N-ai fi bărbat dacă n-ai avea asemenea slăbiciuni.

Vorbe care nu voiau să însemne nimic și care, vai ! însemnau totul : apelul pentru un răspuns la țanc, invitația la o ripostă, cuvîntul care cheamă alt cuvînt și întredeschide o portiță discuției, punte aruncată cu neglijență peste golul prăpastiei, capcană, în sfîrșit, întinsă piciorului nefericitului Boubouroche, în care acesta nu se putea feri, și, într-adevăr, nu se feri să intre pînă peste genunchi.

— Tot ce se poate, obiectă el deci, cu șiretenie, însă eu susțin un lucru : să ascunzi la tine un bărbat nu e treabă de femeie cinstită.

Spuse, dar chiar în clipa aceea fu cules ca o pară mălăiață, pescuit ca o mreană. Adela se năpusti asupra lui, fluturînd mîinile de indignare.

— Dacă n-aş fi o femeie cinstită, strigă ea, n-aş face ceea ce fac în momentul acesta; n-aş sacrifica viaţa mea respectului cuvîntului dat, unui secret de care depinde numai onoarea altei femei!

Şi lacrimi ţîşneau din ochii ei, iar în gemetele sale indignate plîngea un arhanghel năpăstuit; se prăbuşi în poala moale a unui fotoliu, acuzînd viaţa că e laşă, o, cît de laşă!... în timp ce el, zăpăcit, cu desăvîrşire pierdut, o pironea cu ochii lui de jeratic, plini de dorinţa de a o crede. Şi, pentru a doua oară în seara aceea, simţea, ca Ange Pitou, în *Fata Doamnei Angot*[1], că-i renaşte speranţa în inimă; îndoiala încolţea din nou în sufletul său, şi, în căinţa de a fi fost brutal, începea să se amestece teama de a fi fost, poate, nedrept!... Mai trist e că, vorbind aşa într-o doară de iertare şi de uitat, cu condiţia, bineînţeles, ca Adela să jure că n-o să mai cadă în greşeală, ea refuză pur şi simplu tîrgul, „neavînd nevoie, spunea ea, să fie iertată pentru o greşeală pe care n-a comis-o", fiind din acelea a căror mîndrie nu suferă ocara unei bănuieli!...

O, suflet nobil!

A! ea nu făcea lucrurile pe jumătate; îşi puse goală inima în palmă, strivită, Dumnezeule! plină de sînge, străpunsă de un cuţit atît de sălbatic, încît Boubouroche, în faţa acestui spectacol înfiorător, simţi că se sfîrşeşte de dragoste. În acelaşi timp, în tactul unor clătinări din cap îngîndurate, Adela emitea cugetări, ca: „Viermele e în fruct, aruncă-l!", sau „Renunţ la o iubire din care a dispărut încrederea!", sau „Ţin la afecţiunea ta, dar mai mult încă la stima ta!"; vorbe care dădeau dovadă de-o neobişnuită putere sufletească, însoţită de o rară delicateţe de sentiment. Dar deodată, ca din senin, ca şi cum excesul vitejiei sale s-ar fi rupt asemeni unei stofe prea întinse, iat-o la pieptul iubitului ei, suspinînd, bîlbîind: „Părăseşte-mă!... trebuie!...

[1] Operetă de Charles Lecocq.

Fugi! Pleacă!... dar, fie-ţi milă, nu-mi prelungi chinul!".

Boubouroche pricepu atunci cît poate fi omul de prost şi de credul; ochii lui se deschiseră, în sfîrşit, asupra vinovăţiei lui fără margini; şi, apucînd între degetele lui de hamal, umerii, plăpînzii umeri ai aceleia care îi era dragă între toate, făcu ceea ce făcu Divinul Învăţător în grădina măslinilor: îşi plecă fruntea şi plînse amar. Iar tragedia începută preschimbîndu-se deodată în bucolică, masacrul aşteptat dînd naştere unei idile, acelaşi divan primi trupurile lipite ale celor doi amanţi, redaţi îmbrăţişărilor mutuale. După cum se împrăştie norul cel gros dinaintea razelor orbitoare ale soarelui care se apropie, tot astfel secă, în faţa surîsurilor reînviate, valul lacrimilor care mai zăboveau între pleoape. Ce sărutare!... Adela, o clipă, ca o femeie cu judecată ce era, încercă să-l dăscălească pe Boubouroche şi să-i demonstreze, cu dovezi, că ar fi mai de folos pentru el s-o lepede ca pe-un lucru netrebnic, s-o lase să crape singură într-un colţ, de inimă rea; dar Boubouroche nici nu voi să audă de aşa ceva, nimic!... nici măcar numele domnului de adineaori sau motivul sechestrării lui într-un bufet: om prea cinstit, care nu înţelege să siluiască nici casetele altora, nici secretele lor. Aşa încît tînăra Adela, consimţind printre suspine, trebui să se resemneze să nu piardă modestele avantaje ale situaţiei ei, şi anume: trei sute de franci pe lună, chiria, contribuţiile, cîştigurile neprevăzute şi micile cadouri. Vă spuneam doar că era o fire nobilă! Dar în timp ce, cu degetele în obrajii plini ai lui Boubouroche şi cu ochii ţintă în ochii lui, îl dojenea prieteneşte, întrebîndu-l dacă nu era el niţel ţicnit şi dacă nu era ea cea mai încîntătoare, cea mai indulgentă şi cea mai sigură amantă, namila de om strigă:

— Bestie!

Adela sări în sus.

— Cine?

Ea?

Nu.

Vorbea de domnul acela; nu de domnul din bufet, ci de celălalt, să fim înţeleşi: de filozoful de alături, de omul cu dialectica strictă, cu sentinţele convingătoare, rod al unei aspre şi nemiloase experienţe. Şi, la gîndul că într-o bună zi o să se întîlnească din nou, pe scară, cu acest bătrîn imbecil, izbucni într-un straşnic hohot de rîs, înveselindu-şi, cu anticipaţie, auzul la zgomotul unor palme căzînd ca grindina pe un obraz cu tonuri de pergament...

Şi atîta tot. Îşi şterse ochii. Ca pe o pană, o ridică pe Adela, care-i stătea în cale, luă pe taburetul de lîngă pian locul lăsat cald de ea, şi, cu o voce care făcea să tremure geamurile de la ferestre, intonă — susţinut de acorduri fanteziste, uluitoare:

Ciocanul meu, el pacea făureşte!
De tun departe, liber vieţuiesc.

Bietul om avea o erudiţie muzicală limitată. Ştia *Făurarul Păcii*, refrenul de la *Moş Biruinţă* şi un cuplet din *Piciorul care mişcă*[1].

[1] Şansonete la modă pe la 1890.

VIRGINIA ŞI PAUL

E îndeobşte cunoscut că bărbatul, fiinţă iremediabil desfrînată, împinge pînă la exces gustul schimbărilor şi pune în practicile amoroase o brutalitate care înspăimîntă pe femeie, făptură delicată din fire, o! atît de delicată!... Asta nu împiedică faptul ca numărul femeilor înşelate să fie cu o treime mai mic decît acela al bărbaţilor încornoraţi. Căci nu-i vorba numai de instincte, mai este şi alt factor: posibilitatea de a le satisface, şi uităm că sute şi sute de mii de bărbaţi, funcţionari din ministere, din bănci, din comerţ, impiegaţi ai căilor ferate, nu au nici mijloacele de a întreţine amante, nici timpul necesar ca să inspire pasiuni.

Reciproca, însă, nu e adevărată. Regret, dar sînt silit a mărturisi că, în numeroase tinere menaje din lumea micilor funcţionari, soţul, care cîştigă şase mii de franci pe an, trăieşte pe un picior de cincisprezece mii fără măcar să-şi dea seama.

— Mami dragă, spune Virginia lui Paul, care, înainte de a pleca la birou, îşi alege cărarea dinaintea dulapului cu oglindă, aş vrea să te rog ceva. Sînt niţel cam strîmtorată, n-ai putea tu să-mi faci un mic avans, bineînţeles dacă nu te stinghereşte. O! nu cine ştie ce! vreo treizeci de franci; ca să ajung pînă la sfîrşitul lunii.

— Cum asta, un avans? face Paul. Sîntem abia în 28, şi tu nu mai ai bani! Ce faci cu banii?

Se miră, şi pe drept cuvînt. Şi luna asta, ca în fiecare lună de trei luni de cînd sînt căsătoriţi, i-a

înmînat conştiincios tot, sau aproape tot ce cîştigă, nepăstrînd pentru el decît modesta sumă de şaizeci de franci: cei doi franci pe zi de cheltuială pentru ziare, ţigări, aperitiv şi metro. E cît pe ce să se supere, şi s-ar supăra, desigur, dacă inima lui nu s-ar muia de milă zărind-o prin oglindă, numai cît un firicel de iarbă, mică, mică, mică, adevărată fetiţă, cu nişte bieţi ochi speriaţi privindu-şi bietele degeţele tremurînd de emoţie.

— Puştancă fără minte!

Toată supărarea lui se topeşte într-un val de dragoste înduioşată.

Rămîne însă problema, supărătoarea problemă a celor treizeci de franci. E niţel mai mult decît are şi nu poate nici aşa, ce naiba, să rămînă chiar fără un gologan. Deodată, găseşte.

— Ştii ce? o să-mpărţim frăţeşte. Doisprezece franci de căciulă. Ţi-ajunge? Dar de-acum înainte, s-a isprăvit, auzi? Fii cuminte! Altădată bagă de seamă.

— Mulţumesc, mami.

— Dă-mi guriţa.

Tinereţe, tinereţe!...

Trec cîteva săptămîni.

Într-o dimineaţă:

— Mami dragă, zice Virginia, ţi-aş spune ceva, dar mi-e teamă să nu te superi. Totuşi, iată. Am rămas iar în pană... Dacă ai putea tu, fără să te stinghereşti...

Dar nu poate isprăvi.

El sare, străbătut parcă de curentul unei butelii de Leyda:

— Cum, cum? Ce spui? Iar un avans! Va să zică devine un obicei? O! fetiţo, să ştii că aşa nu mai merge. Cine m-a procopsit cu o asemenea mîncătoare de bani, care primeşte mai mult de cinci sute de franci pe lună pentru cheltuielile casei şi tot nu-i ajung!

— Paul!...

— Dă-o-ncolo de treabă!

— Totul e atît de scump...

— Cu atît mai mult, trebuie să deschizi ochii şi să-ţi aminteşti că unul şi cu unul fac doi. E datoria ta de bună gospodină. Tatăl meu, care nu cîştiga ca mine, nu dădea mămicăi atît cît îţi dau eu. Şi ea se descurca. Fă şi tu cum făcea ea, sau ne certăm. Iată douăzeci de franci; e tot ce pot să-ţi dau. Şi să ştii, e pentru ultima dată. Să nu zici că nu ţi-am spus.

— Bine.

— Asta întrece orice închipuire ! Îţi stă mintea-n loc, pe onoarea mea!

Astea fiind spuse, se grăbeşte să plece, căci datoria îl cheamă. După chipul cum închide uşa, se vede că-i nemulţumit. *(Arie cunoscută.)*

Mai trec alte săptămîni, dar niciodată n-a văzut ea începutul uneia, fără să se întrebe, cu un nod în gît, prin ce anume va izbuti să ajungă să-i vadă sfîrşitul; triste ceasuri în care-i silită să lupte pentru doi gologani, să fugă, ruşinată, jignită în pudoarea ei de femeie tînără, sub ploaia de înjurături a vînzătoarei de peşte sau a zarzavagiului... Căci ai dreptate, Nini, totul s-a făcut aşa de scump în zilele noastre, peste putinţă s-o scoţi la capăt cu mica sumă pe care ţi-o dă; e caraghios soţul tău cu tatăl şi cu „mămica" lui, ca şi cum s-ar putea compara ce-a fost şi ce este, ca şi cum viii şi morţii ar fi acelaşi lucru! Biata Nini! Umilirile, ca nişte ace înfipte în delicateţea ei de pariziană mîndră de farmecul şi de drăgălăşenia ei!... Mănuşile cîrpite; pantofii care iau apă; întîlnirea cu o prietenă a cărei privire s-a îndreptat îndată şi s-a întors mereu — ca din instinct — spre pălăria ei atît de jalnică, încît, într-adevăr îţi vine să plîngi.

Ei, şi-apoi! i-e drag cui i-e dragă; dragostea simplifică totul, şi asprimea zilelor e estompată de amintirea farmecului nopţilor. Nenorocirea e că într-o seară o farfurie cu cartofi a fost toată masa, şi atunci ce nu i-a fost dat să audă! Ţipete să scoale toată mahalaua! Cartofii sînt socotiţi drept napi porceşti! Ea însăşi, socotită o incapabilă! Cuibuşorul, socotit drept...

— O! Paul!

Dar foamea dezamăgită e necruţătoare:

— Isprăveşte, să nu-ţi mai aud glasul! Începi să mă plictiseşti!

Din nou, îşi bagă bine în cap toate acestea, şi a doua zi, la măcelar, cel dintîi steguleţ e înfipt, pe nesimţite, cu o voioşie de zăpăcită care şi-a uitat banii acasă.

— Îţi plătesc mîine.

— Bine, bine.

După întîiul, al doilea:

— Nu vreau să schimb o hîrtie pentru un muşchiuleţ de cinci franci. Trece-l în cont.

— În regulă.

Apoi al treilea:

— Iau antricotul. Îţi plătesc totul odată.

— Prea bine.

Şi aşa mai departe pînă în ziua cînd măcelarul, cu prăvălia pavoazată ca de 14 iulie, înfipt în uşa pe care o astupă cu coatele, declară:

— Aşa nu mai merge; s-a terminat. Îmi datoraţi o sută cincizeci de franci. Dacă nu-mi daţi un acont, mă plîng domnului.

Şi atunci?

Atunci e de jale, e nodul care se strînge, răfuiala de la sfîrşitul banchetului, sorocul prevăzut de mult, pe care cu naivitate îl socotea sortit să fie amînat neîncetat, mereu în pragul unui „mîine" care nu devenea „azi" niciodată: mîine urmat de alţi „mîine", îngrămădiţi unii peste alţii ca nişte pietre pe marginea unui drum. Întrebarea-i, acum, în ce chip ar putea să iasă din încurcătură, şi asta, cum n-o ştiu eu, n-o ştie nici ea. Prin înghesuiala bulevardelor, merge unde o duc picioarele: drept înainte. Avînd însă în urechi înfricoşătoarea ameninţare care i-a răsunat în auz ca o bubuitură de tun, fuge departe de căminul ei, cîndva căminul fericirii, dar pe care acum ochii săi de halucinată îl evocă în toată calicia: bufetul deşert, masa goală, jalnicul „vizavi" al celor două scaune încadrînd „vizaviul" a două farfurii în fundul cărora nu se

află nimic... Ea, la urma urmei, s-ar mulțumi cu orice, și, resemnată, și-ar suge degetul, în nădejdea unor zile mai bune; dar El, Doamne, la cei treizeci de ani ai lui, plesnind de sănătate, cu dinții lui de ogar, superbi, în slujba unui apetit care nu se amăgește cu deșarte făgăduieli!...

Scăparea? Unde s-o caute? La ce ușă să bată?

Biata femeie, nu știe să împace lucrurile. Teama de țipete, de scene, de reproșuri crește, nutrită de exagerările produse în creierul ei, și, încetul cu încetul, simte cum se înfiripă în ea gîndul de a recurge — sărman copil — la o soluție deznădăjduită, cînd, deodată, în spatele ei, aude o voce mormăind:

— Drăguță blondină... Mîncăm o prăjitură?... Bem un păhărel de malaga?...

Ce să faci, trebuie să mănînci!

— Domnișoară... Domnișoară...

. . . .

Peste o oră, iat-o iar singură, cu doi napoleoni în buzunar, gîndind, fără să știe de fapt dacă trebuie să plîngă sau să rîdă:

— La urma urmei, nu mi-a făcut nici un rău.

Bineînțeles.

De-acum înainte totul merge strună. S-a isprăvit cu scenele, deci și cu îngrijorările. Acum știe, cînd s-au terminat banii, cum să-i aducă la loc printr-o ușă întredeschisă, și, decăzuți din rolul de soliști la care-i ridicase nesăbuința ei, cartofii nu mai sînt decît simpli figuranți în ansamblu. Apoi, oricît de importantă ar fi, nu e numai problema mesei; mai e și aceea a îmbrăcăminții. O femeie tînără nu se poate tîrî de-a lungul întregii vieți cu pantofi care cer de mîncare, cu mănuși care se hlizesc și cu pălării care fac pe prietene să strîmbe din nas. Avem și noi ceva amor propriu. Să fim drepți.

— Domnișoară... Domnișoară...

— Femeia trebuie să-și simtă în bărbat un stăpîn, declară Paul, care e filozof în felul său. Dacă nu trece ea prin mîinile lui, trece el printr-ale ei: îți dai seama la ce poate asta să ducă. La începutul

căsniciei mele, lăsam nevestei hăţurile slobode; era cît p-aci s-o facă de oaie. Nici o ordine! Nici pic de simţ al economiei! Piesele de cinci franci fugeau ca găinile dinaintea unui automobil!... A trebuit să strig: „Opreşte!" şi să strîng şurubul, şi acum totul merge de minune. Vino să iei masa la noi, o să constaţi că nu se mănîncă rău. Servitoarea noastră e o bucătăreasă desăvîrşită. Şaizeci de franci pe lună! Ce zici? nu-i mult. Nevastă-mea a descoperit-o. Vino să iei masa la noi, Hippolyte; avem supă, friptură de pui, sparanghel şi salată. Te voi prezenta Virginiei: are o fire sinceră şi deschisă şi o să te simţi repede ca la tine acasă.

Hippolyte, sedus, primeşte; iată-i pe tineri plecaţi.

— Virginia, îţi aduc un prieten care binevoieşte să ia masa cu noi, mulţumindu-se cu ce s-o găsi. Scoate-ţi pardesiul, Hippolyte; lasă-ţi bastonul, pune-ţi pălăria în cuier. Ei, cum găseşti micul meu interior? E modest, dar e bine ţinut şi are vedere spre Montmartre. Te uiţi la bufetul meu. Are stil, nu-i aşa? Nevastă-mea l-a pescuit. L-a luat pe nimica toată: patruzeci şi cinci de franci, la o licitaţie. Nu are pereche cînd e vorba să găsească ocazii de astea excepţionale. Haidem la masă.

Se instalează. Supa e gustoasă. Puii, fripţi cît trebuie, sînt fragezi ca roua.

Pe Hippolyte, care constată faptul cu politeţe, gazda îl întreabă:

— Ghiceşte cît a costat.

— Nu ştiu.

— Spune un preţ.

— Doisprezece franci.

— Virginia?

— Şase franci şaptezeci şi cinci.

— Nu-ţi vine să crezi, nu-i aşa? O să-ţi explic: e în cartierul nostru un negustor de păsări care dă marfa pe nimic sau aproape. Face asta din filantropie. Nevastă-mea l-a pescuit. E extraordinară, nu ţi-am spus? E ca şi vinişorul ăsta de Bordeaux pe care-l bei în clipa asta şi despre care îndrăznesc să

spun că alunecă pe gît. Te desfid să găsești un vin ca ăsta cu mai puțin de treizeci de napoleoni butoiul. Știi la cît îmi revine? La o sută douăzeci de franci adus acasă, și-mi dă și cinci franci pe butoi cînd îl ia înapoi. E de pe lîngă Bordeaux, un fel de zărghit căzut în manie religioasă, care s-a legat cu jurămînt să-și vîndă recoltele, cît o trăi, la prețul de cost, ca să răscumpere sufletul lui taică-său. Nevastă-mea l-a pescuit. Ce să-ți mai spun, are un noroc!!! Joi, a găsit douăzeci de franci. Luna trecută, a cîștigat douăsprezece batiste la loteria Orfelinatului Artelor!... Acum o lună și jumătate, a cîștigat la aceea a Micilor Tuberculoși o pereche de ciorapi, să tot stai să-i privești!... Să mă bată Dumnezeu dacă știu cum de le potrivește!

Eu, unul, știu.

CONVERSIUNEA LUI ALCESTE

Din volumul:

La Conversion d'Alceste

MARGOT

Poetul Georges Lahrier, pricepînd că-i venise rîndul să se spovedească, se arătă dispus s-o facă cu dragă inimă. Luă o poziție comodă în vederea istorisirii — cum am spune în stil de comedie ușoară — și, răsturnat pe bancheta de catifea, cu mîinile în buzunare, începu astfel:

— Cu ocazia unei excursii pe care am făcut-o acum cîțiva ani în Olanda, mi s-a întîmplat să iau masa o dată la o pensiune din Dordrecht, lîngă un băiat voinic și jovial, avînd de cealaltă parte o femeie destul de frumoasă, slabă și oacheșă, în care imediat am recunoscut o compatrioată; fiindcă parizienii se ghicesc între ei cu o siguranță nedezmințită a instinctului, față de care strîngerea de mînă a francmasonilor e doar un fleac.

Numai cît ne-am trecut unul altuia salatiera, solnița și borcanul cu muștar, și am și făcut cunoștință, cum era și de așteptat între oameni cu același sînge și de aceeași rasă, pe care întîmplarea îi face să se întîlnească la sute de poște de casă.

Ne prezentarăm unul altuia, fără multă ceremonie:

— Bernard Aubry.

— Georges Lahrier.

— Voiaj de nuntă.

— Excursie de vacanță.

— Vă prezint pe soția mea.

— Doamnă, omagiile mele.

E tot ce trebuia pentru a cimenta pactul unei camaraderii trecătoare şi a lua loc împreună pe terasa unei cafenele.

Dădusem peste o amabilă dar extraordinară moară stricată, a cărei flaşnetă, ce nu se opreşte niciodată, devine în curînd pentru interlocutor ceva asemănător cu un bîzîit provocat de o picătură de apă rămasă în ureche după baie. Încă nu ajunseserăm la al doilea ţap, cînd, confident intim, eram iniţiat în învrăjbirile secrete din sînul respectabilei familii Aubry, plimbat, ca printr-un labirint, de la un capăt la altul al împletiturii unor inextricabile rubedenii! Trei sute de unchi, nepoţi, cumnaţi, veri, verişoare jucau hora în jurul meu, îmi traversau capul de la o ureche la cealaltă, închipuind o uluitoare şi interminabilă farandolă: poveste fără sfîrşit şi fără scăpare, din care ieşeau din cînd în cînd, fără să ştii de ce — asemeni copiilor mamei Gigone[1] de sub fustele materne —, alte poveşti mai mici, dar nu mai puţin de neînţeles; totul scandat, întrerupt, tăiat de un veşnic: „Nu-i aşa, Margot?", care răsărea din pămînt la fiecare intrare în scenă a unui nou personaj.

Dar numita Margot rămînea mută, se mulţumea să dea aprobativ din cap, cuprinsă de-o somnolenţă din care se smulgea subit de îndată ce apărea la orizont pata de culoare deschisă a unei uniforme de ofiţer. Atunci ridica pleoapele, şi, cu ochii ei albaştri, încondeiaţi de cearcăne viorii, preîntîmpina pe ostaş, punea stăpînire pe el, îl aducea la ea, apoi îl urmărea de departe prin mulţime, pînă ce licărirea sabiei se stingea la o cotitură a străzii.

Femeia îmi da de gîndit; profilul acela pur şi bolnăvicios de fecioară istovită şi vicioasă, căreia îndoitul sul al buzelor îi strivea delicata frăgezime cu brutalitatea neaşteptată a unei provocări, privirea aceea pierdută, şovăitoare, dinaintea căreia simţeai

[1] *La mère Gigogne*, personaj de poveste, înfăţişat cu foarte mulţi copii ieşind de sub fustele sale.

defilînd și războindu-se vedeniile ieșite, gata înarmate dintr-o nevroză de soi prost, exercitau asupra curiozității mele o adevărată atracție, care de altminteri contribui într-o măsură apreciabilă ca să mă facă să primesc propunerea neașteptată pe care mi-o făcu Bernard Aubry de a continua călătoria împreună.

Luat așa, pe nepusă masă, am avut totuși o clipă de ezitare, reținut de un sentiment firesc de discreție.

Obiectai :

— N-are nici un rost! Știm doar ce înseamnă tineri căsătoriți ; v-aș stingheri.

Cu atîta naivitate și atît de spontan îmi răspunse : „Da' de ce ?", că n-am putut să nu rîd.

— Ce te face să rîzi ? spuse noul meu prieten, căruia un anumit număr de țapi îi spulberase treptat rezerva de rigoare față de o nouă cunoștință și care-și relua instinctiv comportarea familiară de comis-voiajor, de băiat de treabă, rămas totuși băiat, în ciuda ofițerului stării civile și a binecuvîntării popești.

— Bine, am răspuns eu, dar e așa de... stranie ideea asta! Ne cunoaștem abia de două ceasuri și, oricum! nu știu dacă pot să-mi permit...

Nu mă lăsă să isprăvesc :

— Fugi de aici, domnule, glumești! Tinerii între ei se deranjează oare vreodată? Dimpotrivă, ar fi cît se poate de drăguț, nu-i așa, Margot?

— Desigur, răspunse Margot, fără să-și însoțească aprobarea nici cu un entuziasm măgulitor, dar, trebuie să recunosc, nici cu o jignitoare răceală.

Vorbisem prea mult ca să mai pot da înapoi.

Băiatul, de altminteri, nu-mi displăcea de loc ; o oarecare simpatie chiar mă împingea spre acest zănatic care îmi dădeam bine seama că nu prețuia mare lucru, că era nițel cam leneș, nițel cam lăsător, nițel cam bețiv, dar, în sfîrșit, dintr-o bucată în candoarea și în sinceritatea lui de copil mare, prostcrescut.

Mă lăsai deci convins, și, din clipa aceea, deveniram inseparabili.

Unul lîngă altul, ocupînd toată lățimea trotuarelor, traversarăm Leyde și Harlem, apoi Haga, care ne făcu impresia unui oraș lustruit în fiecare dimineață, ca o pereche de cizme, și ai cărui cetățeni merg în suburbii cînd le vine poftă să scuipe, să-și curețe pipele de scrum sau să-și scuture covoarele de lîngă pat; Rotterdam, unde turistul îngrijorat nu îndrăznește să cotească la un colț de stradă de teamă să nu fie luat pe sus de vreo aripă de moară de vînt mînioasă; Amsterdam, ale cărui case roșii au scările în cap, și pe care catargele violet, indigo, albastre, verzi, portocalii, roșii a nenumăratelor bărci ancorate îl pavoazează cu un colosal curcubeu mișcător.

Pretutindeni, Margot rămase la fel, plimbîndu-și dintr-un oraș într-altul masca unei plictiseli fără de leac, a cărei impasibilitate descurajatoare sfîrși prin a-mi pricinui un intolerabil supliciu.

Din cînd în cînd, un vag surîs, abia ivit și îndată stins, pomana unei priviri de complezență aruncată la dreapta sau la stînga cu un „A! da!" glacial, asta-i tot ce se putea obține de la ea; se înapoie la Paris nici mai proastă, nici mai deșteaptă decît dacă nu și-ar fi scos nasul afară din casă.

Cu Bernard se schimbă treaba.

La drept vorbind, calitatea berei olandeze ocupa un loc cam exagerat în entuziasmul său zgomotos, iar lipsa aproape totală a pîinii, într-o țară unde morile abundă ca lapovițele în luna martie, nu impresiona mai mult decît se cuvine imaginația lui, contemplativă în felul ei. Oricum, părea încîntat, cum era încîntat de tot ce vedea, fiind dintre cei ce iubesc existența din cap pînă în picioare și se bucură de o nezdruncinată seninătate datorită unui egoism voios pe care n-ai curajul să li-l reproșezi.

„Ciudate ființe și ciudată pereche!" mă gîndii eu cînd mă regăsii — în sfîrșit singur! — cu tălpile pe asfaltul Parisului, după ultima strîngere de mînă schimbată prin geamul coborît al trăsurii care-i du-

cea spre casă. N-aveam nimic de zis despre el, trebuia să-l iei așa cum era, sau să n-ai de-a face cu dînsul; cît despre ea, dacă nu era viciul întruchipat, era culmea absolută a prostiei!

II

Şi, pe legea mea, au trecut luni după luni, fără ca vreun eveniment să mă fixeze în privința acestei alternative. Căci rămăseserăm, Bernard și cu mine, foarte buni camarazi. Rar treceau două săptămîni fără ca el să vină să fumeze la mine un maldăr de țigări, povestindu-mi ce s-a mai întîmplat, iar eu, din cînd în cînd, mergeam să beau cu el un absint într-o cafenea mică, frecventată de obișnuiți, unde știam că-l întîlnesc între cinci și șapte, cufundat în nesfîrșite partide de manilă cu trei dobitoci drăgălași, recrutați printre cunoștințele lui.

Eram astfel ținut la curent cu prețioasa lui sănătate, întotdeauna înfloritoare și fără necazuri, slavă Domnului!, cît și cu aceea a soției.

Numai că, în privința asta, lucrurile stăteau mai puțin strălucit:

— Ei! ei! veșnic aceeași poveste: beteagă, slăbănoagă, rău închegată! Lipsă de sînge, ce vrei! Nici cît într-o gulie.

— Asta-i prost! dă-i fier și untură de pește.

— Da, știu; toată lumea îmi spune așa. O să văd. A întors treflă, cinci puncte pentru noi!

De fapt, era neîndoielnic că biata sănătate a nevestei sale îl preocupa mai puțin decît o simplă lipsă de atuuri în jocul partenerului său.

Într-o bună zi am aflat, în sfîrșit, că Margot, la sfaturile mai multor persoane, se hotărîse să părăsească Parisul și să meargă să se odihnească vreo două săptămîni în sudul Franței.

M-am dus să-i fac, cu această ocazie, urările mele de bună călătorie și de grabnică însănătoșire: urări pe care le primi și pentru care îmi mulțumi cu indiferența aceea rece și politicoasă pe care o manifesta în toate împrejurările.

Era aceeași ca totdeauna, nici mai slabă, nici mai palidă, păstrîndu-și farmecul straniu, îngrijorător fără să știi de ce, de femeie frumoasă, întrunind în ea tot ce trebuie ca să fie urîtă; și, cu cît o priveam mai mult, cu cît mă lăsam învăluit de asprimea ochiului aceluia albastru, fără privire, în care se deșteptau, din cînd în cînd pe furiș, licăriri orbitoare și neașteptate de pumnale de oțel jucînd în soare, cu atît mă împăcam mai puțin cu ideea că nu aveam înaintea mea decît o anemică vulgară.

Nu, asta sigur că nu, dar ce anume n-aș putea spune, mai curînd ceva, cum ar fi o plantă suferindă, atinsă în ce are mai lăuntric, o floare plăpîndă pe care o roade și o macină în taină mușcătura înceată a unui rău ascuns.

Plecă, lipsi de acasă trei luni, și într-o bună zi reapăru, schimbată la față, proaspătă ca un trandafir, îngrășată aproape să n-o recunoști.

Bernard Aubry sărea în sus de bucurie:

— Miazăzi, dragul meu, aerul de miazăzi! Cînd îți spun că ăsta-i singurul leac!

De altminteri, nu fu decît o simplă apariție, căci foarte curînd plecă iar și se întoarse peste șase săptămîni, ca să plece din nou, încă o dată, aerul Parisului fiindu-i, hotărît, neprielnic, bun doar să-i veștejească în cîteva zile culorile sănătoase agonisite sub soarele limpede și aspru al provinciei.

Și de atunci încoace fu lucru stabilit: menajul funcționa cu intermitențe, doamna dispărînd din circulație cîte două-trei luni în șir ca să-și rumenească în voie obrajii, în timp ce domnul profita de situație ca să prelungească, pînă la istovirea totală, partidele zilnice de manilă, fără riscul de a fi întîmpinat acasă de o tăcere glacială plină de reproșuri, de a-și găsi, pe masă, supa rece și sleită în farfurie sau vinul gata turnat și încălzit în pahar.

Şi deodată, înapoierea neaşteptată a doamnei, aducînd cu ea, într-o valiză de mînă, două cămăşi, patru perechi de ciorapi, tot atîtea batiste, strictul necesar, exact cît trebuie pentru o vilegiatură de cîteva ceasuri. Apoi, vechea poveste, fericirea de a se revedea, îmbrăţişări şi din partea unuia şi din a celuilalt!

— Bună ziua, puiule, eşti sănătos? Nu te-ai plictisit prea tare? Tanti Natalia te sărută şi toţi îţi transmit complimente. Plec miercuri înapoi, ştii?

El găsea totul foarte firesc.

— A, bine, bine, cum vrei tu.

Avea vocaţie de soţ cît aveam eu de jandarm şi, cu condiţia ca nevastă-sa — căreia viaţa de provincie îi lecuise nu numai stomacul, ci şi caracterul — să-i surîdă şi să-i facă ochi dulci în timpul scurtelor sale apariţii, se considera satisfăcut.

Îmi spunea:

— Judecînd bine, nu cred că am pe nevastă-mea lîngă mine mai mult de vreo treizeci de zile pe an, dar fiecare cu socotelile lui; eu prefer o lună bună unui an prost; care-i părerea ta?

Părerea mea era că făcea un raţionament de încornorat, dar cum, la urma urmei, îmi era egal, ţinui cu scrupulozitate pentru mine aprecierea aceasta gratuită.

III

Cam pe vremea aceea, zăpăcitul meu avu o idee năstruşnică: aceea de a-mi propune să merg să-mi încerc norocul alături de el la Monte-Carlo.

Pretindea că presimte o şansă grozavă. M-am lăsat convins ca un zevzec şi plecarăm ca doi holtei. În prima zi, mizînd pe numere pare, pierdurăm fiecare cîte cincizeci de franci, a doua zi recîştigarăm şaptezeci; din nenorocire, în ziua următoare ne pră-

jirăm cu două sute de napoleoni pe cea mai faimoasă serie de negre întîlnită de la începutul sezonului; după care, jumuliți ca doi boboci, ne întoarserăm buzunarele și începurăm să ne facem socotelile.

Ne rămîneau mari și lați trei sute de franci: exact cît trebuia ca să ne înapoiem, plus o mică sumă cu care Bernard, firește, propuse imediat să facem o ultimă încercare la ruletă.

Lucrul era cu atît mai rezonabil cu cît amicul presimțea că i se întoarce norocul, vedea seria roșiilor, ca și cum ar fi avut-o sub ochi.

Nu-i mai puțin adevărat că la prima aluzie de joc am pus mîna pe fondul comun, m-am decretat din oficiu casierul asociației, mi-am asigurat tovarășul de drum că voi face față tuturor necesităților, masă, casă, tutun, vermut și celelalte, dar i-am declarat că nu-i dau un ban pentru nimic altceva.

Nu mai insistă și se mulțumi să întrebe:

— Cum adică? N-o să ne întoarcem doar fiecare cu cîte treizeci de franci în buzunar! Dacă ne vor rămîne la sosire trei franci de birjă, e tot ce ne trebuie.

Am propus atunci să ne oferim, drept consolare, o plimbare de două sau trei zile la Arles, și cum propunerea mea nu ridică nici o obiecție din partea lui, plecarăm chiar în seara aceea.

Sosirăm pe înnoptate, în jurul orei unsprezece, pe o ploaie torențială, care golește străzile și totodată le umple, o ploaie din acelea care sînt privilegiul provinciei și care-ți inundă sufletul cu neagra și inconsolabila lor tristețe.

Singuri, aruncați cînd într-o parte, cînd într-alta la fiecare zdruncinătură a micului omnibuz, în care — în graba de a ne pune la adăpost — ne-am repezit la întîmplare și care ne ducea spre hotel, traversarăm aproape tot orașul fără să putem vedea nimic.

O lanternă fixată în față, a cărei flacără se turtea întruchipînd pete de untdelemn pe geamurile tremurînde și brăzdate de șiroaie de apă ale jalnicei dili-

genţe, revărsa, în interiorul vehiculului, o lumină suspectă, de cameră mortuară, care ascundea trista lui goliciune, uzura unei absurde piei de panteră subţiate şi tăbăcite pe încetul de frecarea continuă a fundului pantalonilor, în timp ce, afară, o crupă albă sălta în plină lumină: sărmane şolduri de mîrţoagă îmbătrînită, cu perii lipiţi ca nişte pensule, înaintînd anevoie printre gardurile de noroi înălţate la dreapta şi la stînga, ca o jerbă de artificii, de propriile ei copite.

Mă întristam, dat înapoi deodată cu douăzeci de ani, ca pe timpul cînd, biet elev, mă reîntorceam la internat, în serile de sfîrşit de vacanţă, pe străzi şi pe o vreme asemănătoare, şi numai aspectul îndeobşte îmbucurător al unui pat larg şi confortabil — un pat din acelea ce te îndeamnă la somn cum te îndeamnă la mîncare o masă întocmită cu gust — a fost în stare să mă facă să-mi recapăt buna dispoziţie.

M-am băgat repede în pat şi, după un vechi obicei, încredinţai unei ultime pipe sarcina să-mi pregătească vise plăcute.

Bernard, instalat cu două etaje mai sus şi pe care bucuria călătoriei îl deştepta o dată cu cocoşii, trebuia să mă trezească devreme a doua zi şi să mă scoată din pat trăgîndu-mă de picioare.

Apucasem să dorm vreo două ore cînd persistenţa unui zgomot care de cîtva timp juca un rol confuz în visul meu mă sili să deschid ochii.

Mă ridicai sprijinindu-mă în palme şi ascultai cu toată atenţia.

De cealaltă parte a peretelui se auzeau rîsete discrete şi stranii, sacadate, înnăbuşite, cuprinse parcă de teamă, rîsete de femeie sărutată pe îndelete, înfiorată uşor de plimbarea unei dezmierdări încete şi continui.

Asta dură cam o minută, după care o chemare sonoră a buzelor, un „pff" lacom şi prelung de sărutare înfiptă în plină carne, căreia îi urmă o tăcere subită, îmi vesti că perdeaua se lăsase peste această scurtă şi picantă scenă de comedie de moravuri.

Nu era nici o eroare posibilă.

Îmi zisei:

„Nu se încurcă de loc porumbeii!"

Şi, lămurit în privinţa celor ce voiam să ştiu, pusei din nou capul pe pernă.

Îmi stătea însă pe inimă pierderea celor două mii de franci şi, în timp ce, cu pleoapele închise, mă sileam să adorm, incidentele din dimineaţa aceea se adunau unul după altul şi jucau în capul meu cu acea vagă imprecizie a figurilor fantasmagorice, nepuse la punct, şi care e avangarda visului.

Nu-mi pierdusem încă pe deplin cunoştinţa, îmi dădeam bine seama, şi totuşi nu mai eram în pat, eram undeva, nu ştiu unde, dinaintea unei pete mari, verzi, în centrul căreia se învîrtea nebuneşte ceva scobit şi rotund pe care nu-l deosebeam bine, în timp ce un zgomot indistinct de voci îmi trăgea clopotele în urechi.

Dar, încetul cu încetul, aşa cum apare un fundal de cer pe măsură ce se dizolvă şi se evaporează învolburarea unei ceţi prevestitoare de timp frumos, viziunea se precizĭ, se imobiliză în linii desluşite şi hotărîte. Pata verzuie deveni masa lungă şi ovală a sălii de joc de la Monte-Carlo, obiectul rotund şi scobit la mijloc, ruleta, şi înţelesei că zgomotul vocilor venea dintr-un uriaş furnicar de haine negre şi de figuri descompuse, care se întindeau — în incoerenţa visului — pînă la orizonturi ce nu se mai isprăveau.

Şi aproape deodată se ridică o voce dominînd pe toate celelalte:

— Faceţi jocurile, domnilor!

— Nimic nu mai cade!

— Douăzeci şi unu! Roşu, nepereche şi *passe!*

— Roşu a trecut de treizeci şi cinci de ori; cîştigaţi cincisprezece milioane, domnule.

— Le las mai departe.

— Faceţi jocurile, domnilor!

— Nimic nu mai cade!

— Paisprezece! Roşu, pereche şi *manque!* Roşu a trecut de treizeci şi şase de ori; domnule, cîştigaţi treizeci de milioane.

— Las treizeci de milioane!

— Faceţi jocurile, domnilor!

— Nimic nu mai cade!

— Nouăsprezece! Roşu, nepereche şi *passe!* Roşu a trecut de treizeci şi şapte de ori, cîştigaţi şaizeci de milioane!

Cîştigam şaizeci de milioane!

Strigai:

— Şaizeci de milioane! să mi se dea cele şaizeci de milioane!

Şi văzui cele şaizeci de milioane venind spre mine, împinse încetişor de paleta crupierului, în mijlocul unor vociferări tumultoase care salutau falimentul fără precedent al băncii de la Monte-Carlo!

Dar, în timp ce întindeam mîna ca să-mi iau în stăpînire comoara, iată că toată omenirea aceea — fără să pot pricepe de ce — izbucni într-un rîs straşnic.

Priveam în jurul meu şi nu mai vedeam decît guri lăţite pînă la urechi, capete bălăbănindu-se de la un umăr la altul, pradă unei ilarităţi dezmăţate.

Toţi oamenii aceştia nu mai puteau de rîs, sleiţi de puteri, frînţi de mijloc, ţinîndu-se cu mîna de burtă, plîngîndu-se unii pe alţii cu lacrimi cît nişte ouă.

Eram uluit.

Dar în acea clipă rîsetele se înteţiră; busturile, îndoite fără veste, se strînseră peste coapse ca tăişurile unor foarfece, iar crupierul, învîrtind paleta în mînă, strigă cu o voce gîtuită de un ciocănit înnăbuşit:

— Ce tont e, Doamne, vai ce tont e!

Ripostai:

— Ba tont eşti dumneata! Are vreun rost să rîzi aşa, de pomană?

Simţeam crescînd în mine furia, voinţa de a domina şi de a reduce la tăcere criza aceea dementă de ilaritate, a cărei taină mă încuida.

Deschisei gura dar nimic nu ieşi, nici un cuvînt, nici o silabă, nimic; o bruscă şi totală afonie! Limba lipită de dinţi! Cuvintele stăteau încleştate în gît, ca ţepii unui spic de secară, oricît aş fi încercat să le smulg, să le dau afară, să le scuip unul cîte unul!

Mă înnăbuşeam; ochii, injectaţi, îmi ieşeau încet din cap. Şi iar rîsetele acelea, aceleaşi rîsete supranaturale, extraordinare, fantastice, întretăiate de „A! Doamne, Doamne!", ale unor oameni care nu se opreau decît o clipă ca să înceapă din nou.

Energia unei sforţări supreme îmi aduse pe buze cîteva vorbe:

— Tăceţi odată, sau sfărîm tot!

Dar fu ca respiraţia unei insecte pe care numai eu o auzisem.

Am apucat atunci, disperat, marginea grelei mese de joc şi-am început s-o zgîlţîi din toate puterile.

— Ce tont e, striga crupierul, vai ce tont e!

Se strîmbau de rîs. Unii dintre ei, cărora delirul veseliei le tăiase braţele şi picioarele, zăceau, căzuţi la întîmplare, pe scaune, ca nişte paiaţe stricate, aruncate după spectacol; alţii, ca nişte baloane umflate prea tare, crăpau şi explodau în bucăţi, împinşi de un ultim hohot de rîs; şi, în furia care mă stăpînea, simţeam amestecîndu-se chinurile unei inexprimabile groaze.

Dar deodată totul se stinse; eram în patru labe pe plapuma aruncată, cu pieptul dezgolit, leoarcă de sudoare, holbînd mirat ochii în întuneric.

— Ah, Doamne! Ce coşmar urîcios!

Totuşi, în camera vecină, continuă odiosul rîs nebunesc, şi o clipă rămăsei aiurit, întrebîndu-mă dacă eram treaz sau încă mai dormeam. În sfîrşit, pricepui; comedia de adineaori era alcătuită din mai multe părţi, şi cortina, căzută după prolog, se ridicase, în timp ce eu dormeam, pentru actul întîi!

Adesea un sentiment pe care îl ai în vis îţi rămîne o bucată de vreme după ce te-ai trezit.

Furia mea, care se domolise subit în zăpăceala zvîrcolelii, se reaprinse deodată:

— Nu zău! ăştia îşi închipuie c-o să stau toată noaptea să-i ascult cum fac dragoste!

Sărisem jos din pat şi, desculţ, traversai acum camera, hotărît să bat tare în perete şi să-i chem la ordine, cînd auzii femeia spunînd, printre sughiţuri:

— Ce tont e, Doamne, vai ce tont e!... Dar nu mă mai gîdili aşa... îmi vine rău!

Şi rămăsei ţintuit locului, cu un braţ în aer, atît de sigur eram că — unde? n-aş fi putut s-o spun — mai auzisem cîndva vocea aceasta.

IV

Se făcuse linişte.

În pacea adîncă a nopţii, nu mai auzeam nici un zgomot.

Aprinsei un chibrit ca să-mi pot da mai bine seamă de dispoziţia locului şi văzui că o uşă înaltă, cu două canaturi, prevăzută înspre mine cu un zăvor deschis, făcea să comunice odaia mea cu aceea a vecinilor mei.

Mă apropiai binişor, pusei mîna pe clanţă şi îmi lipii urechea de uşă.

Întrebai:

— De ce rîdeţi aşa?

Femeia, istovită, răsufla; o răsuflare grea, iute, de iapă gonită, care ajungea pînă la mine ca un şuierat repetat. Pe urmă începu o conversaţie, cu voce înceată, conversaţie ale cărei cuvinte nu le desluşeam, cu toate că-mi dădeam seama după ton că era vorba de-o ceartă amicală.

Şoptii nerăbdător:

— Ce dracu! vorbiţi mai tare, nu se aude nimic!

O curiozitate de neînvins pusese stăpînire pe mine.

Bineînţeles, nu curiozitatea prostească şi meschină de a şti ce se petrece şi ce se spune în camera aceea,

ci agasarea îngrijorată a omului chinuit de o idee fixă, nevoia de a pune un nume pe o mutră întîlnită, de a lega de un titlu care se încăpățînează să se ascundă obsesia unei melodii de vals.

De altminteri, la auzul cîtorva cuvinte articulate mai lămurit, scăpate din bolborosirea convorbirii, orice bănuială de echivoc se spulberă: femeia care le pronunțase îmi era, fără nici o îndoială, cunoscută, și toată întrebarea se limita la problema: unde? cînd? în ce împrejurare? problemă a cărei soluție aș fi plătit-o scump, căci știți cu toții cum aceste lacune ale spiritului fac să crească, amplifică, exagerează importanța — nulă, în nouă cazuri din zece — a obiectului la care se referă.

Totuși, în curînd avui ocazia să fac o descoperire considerabilă: îndrăgostiții mei, grăbiți desigur să se bucure de viață, uitaseră să încuie ușa pe dinăuntru, astfel încît, clanța, cedînd sub presiunea degetelor mele, ivărul ieși din locaș, și ușa se întredeschise; o! foarte puțin! nimica toată, o idee! atît cît trebuie ca un fir subțire de lumină să cadă din tavan pe podea.

Nu era mare lucru, și totuși destul pentru ca demonul ispitelor bolnăvicioase să-și bage coada.

Pe dată, îmi și veni vorba pe buze:

— Drace! Ce-ar fi să arunc o privire prin cameră?

Degetele mele enervate, dibuind prin întuneric, dădură de speteaza unui scaun.

Îl ridicai, îl adusei între picioarele mele și mă așezai călare pe el.

Inima îmi bătea tare; teama că vreo atingere, cît de ușoară, ar putea să-mi trădeze prezența și să mă facă să fiu prins asupra faptului — oricît aș fi fost de atent — îmi accelera pulsul, emoționat ca un copil mare care a furat cîțiva gologani mamei lui.

Țineți seama de faptul că nu vedeam nimic!

Strivită cu desăvîrșire în crăpătura îngustă a ușii, privirea mea răzbea cu greu, deslușea, mărită și tulbure, bila sculptată de la capul patului, pata roșie

a unui pantalon ofiţeresc aruncat pe un fotoliu, cadrul aurit al unei oglinzi.

Îmi spuneam:

„O oglindă! Măcar dacă aş putea ajunge pînă la ea!"

Dar jalnicele condiţii în care mă aflam semănau mii de dificultăţi în calea realizării acestui plan ingenios.

Scaunul meu, aşezat mult prea departe şi pe care nu îndrăzneam să-l apropii dintr-un legitim exces de precauţie, se legăna pe două picioare între coapsele mele, în timp ce eu, înţepenindu-mă în călcîie, încercam să-mi menţin echilibrul. În acelaşi timp, strîngînd între degete ciubucele proeminente ale uşii, trebuia să dau dovadă de o iscusinţă miraculoasă ca să pot menţine uşa în situaţia aceea specială şi necunoscută făuritorilor de proverbe, în care o uşă nu mai e nici deschisă, nici închisă.

Nimic mai uşor, după cum vedeţi.

Mă pîndea o catastrofă inevitabilă, care, într-adevăr, se şi îndeplini.

Femeia, de cîteva clipe tăcută, curmă deodată tăcerea; cu o voce limpede, exclamă:

— Sărut-o pe Margot, iubitule!

Şi cuvîntul acesta, deschizîndu-mi dintr-o dată cele mai neaşteptate orizonturi, ca o lovitură de măciucă, îmi strică echilibrul. Piciorul îmi alunecă, scaunul, lipsit de punctul său de sprijin, se răsturnă, se izbi cu putere de uşa în două canaturi, pe care-o deschise, iar eu, cu capul înainte, cu mîinile întinse, făcui o triumfală intrare pe burtă în acest sanctuar al adulterului.

V

Ce s-a întîmplat după aceea nu mai ştiu.

Îmi amintesc, doar, că mă orbi o lumină năprasnică, în care, în timpul cît îi trebuie unui om ca să

parcurgă la repezeală un unghi de patruzeci şi cinci de grade, putui să disting două torsuri goale agitîndu-se în dezordinea unui pat care fusese parcă teatrul unui măcel.

Pe urmă, cred că m-am ridicat de jos, că am ridicat scaunul şi că m-am retras în grabă bolborosind ceva vag şi caraghios în chip de scuză, dar n-aş putea garanta că aşa a fost, fapt este că mă regăsii în camera mea fără să ştiu cum m-am întors, tot aşa cum nu ştiusem nici cum ieşisem.

Totuşi, cu o prezenţă de spirit pe care am constatat-o fără să mi-o pot explica, am tras zăvorul la uşă, ceea ce se dovedi curînd a fi o măsură salutară: aproape imediat, o grindină de pumni se abătu asupra uşii.

Un glas, de data asta de bărbat — nu putea fi, din păcate, nici o îndoială, o, nu! — strigă:

— Cine eşti dumneata? cine eşti dumneata?

Tăcui, copleşit de o atare trebuinţă de a mă face mic de tot, încît nu mai mişcam nici din deget.

Bărbatul continuă:

— Te întreb cine eşti şi ce căutai în dosul acestei uşi! Vorbeşte odată! Auzi ce-ţi spun?

Şi, cum tăceam mai departe — fireşte! ce dracu aş fi putut să-i răspund, spuneţi şi voi?! — continuă:

— A! acum faci pe surdul! Cum se vede, nu mai ai auzul aşa de fin? O să-ţi spun eu cine eşti: eşti o mascara şi un derbedeu; un derbedeu, asta eşti! şi o să-ţi dau o lecţie de discreţie să mă ţii minte!

Margot începuse să plîngă.

— Nu plînge, îngeraşul meu, urmă el; o să-i frec niţel ridichea procopsitului ăstuia, las' pe mine.

„Ba s-avem iertare!", gîndeam eu, ştiind că nu dădusem decît un singur pumn în viaţa mea, cu care însă îmi omorîsem pe loc adversarul, şi fiind bine hotărît să resping orice invazie asupra teritoriului meu.

La drept vorbind, asta n-ar fi fost decît exact ceea ce făcusem eu, dar dacă ar trebui să îngăduim al-

tora ceea ce ne îngăduim nouă înşine, viaţa n-ar mai fi de trăit.

Mărturisesc, de altminteri, că eram într-o stare de îndobitocire aproape totală. Căderea mea neaşteptată, ideea unui meci de box în cămaşă de noapte cu un necunoscut furios căruia nu avusesem timpul să-i văd mutra, cum nu avusese nici el s-o vadă pe a mea; perspectiva unui scandal în mijlocul nopţii, răsculînd tot hotelul şi smulgînd în chip inevitabil din somnul său fericit de guguştiuc pe soţul pe care-l ştiam sforăind fără grijă chiar deasupra capului vinovaţilor; toate astea se războiau confuz în mintea mea înfierbîntată, mă ţineau încovoiat sub şfichiul insultei, în starea de supunere stupidă a unei pisici vinovate şi pedepsite.

La un moment dat, îmi veni în gînd să trag dintr-o dată zăvorul, să mă arunc asupra adversarului meu înainte ca el să fi prevenit atacul şi să-i strig în faţă:

— Taci dracului, dobitocule, vrei să trezeşti soţul?

Dar dobitocul nu se lăsa de loc.

Apucase de partea lui clanţa şi o zgîlţîia cu amîndouă mîinile, împingînd-o şi trăgînd-o apoi cu putere spre el.

Uşa se clătina, dar nu ceda, şi rezistenţa aceasta neprevăzută îl înnebunea de o furie neputincioasă şi zădarnică, pe care o înverşuna şi mai mult muţenia mea încăpăţînată. Se istovea în sforţări, sufla ca o focă.

— Sfărîm uşa, sfărîm uşa!

Dar se pare că nu eram dispuşi să ne lăsăm sfărîmaţi nici uşa, nici eu şi, după vreo jumătate de duzină de lovituri de picioare date fără efect în punctul de îmbinare a celor două canaturi, urlă din nou:

— Dar deschide odată! Dacă nu deschizi, eşti cel mai mare laş, cum eşti cel mai mare golan, cel mai mare pezevenchi şi cel mai mare ticălos!

De ce mă temusem, nu scăpam: tot hotelul se deştepta; în vestibul se deschidea o uşă după alta,

oamenii se întrebau unii pe alţii, în timp ce de sus de pe scară răsuna o voce pe deasupra rampei.

— N-o să se termine odată gălăgia asta? Nu se poate dormi în casa asta!

Margot, suspinînd mereu, gemu:

— Te implor, Frédéric, te implor! O! Doamne, Doamne! ce scandal! Nu, Frédéric, lasă-l, ajunge, nu mai pot!

Cum se şi cuvenea, furia lui se întoarse asupra ei. O trimise la plimbare scurt şi cuprinzător:

— Începi să mă plictiseşti, lasă-mă-n pace! Şi apoi, ce? ce s-a întîmplat? Domnii de colo nu-s mulţumiţi? N-au decît să vină şi să mi-o spună. De altminteri, e foarte simplu, o să vezi!

Ajunsese într-un aşa hal de furie, încît trebuia cu orice preţ să găsească un ţap ispăşitor, oricare ar fi fost.

— Frédéric! implora Margot, Frédéric!

Dar Frédéric nu mai asculta, nu mai voia să ştie nimic.

Îl auzii ieşind în prag, apoi întrebînd:

— Ei, ce este? Vă priveşte ceva? Ce staţi aşa ca nişte momîi? Culcaţi-vă, şi mai repede! Aş vrea să ştiu ce se amestecă amărîţii ăştia unde nu le fierbe oala!

Luate aşa, pe cale sentimentală, îmi păru că numitele „momîi" nu insistară mai mult decît se cuvenea: tot astfel cum se deschiseseră, toate uşile se închiseră una după alta, şi Frédéric se întoarse în cameră puţin mai calm, uşurat de o parte din venin.

Strigă către mine:

— Cît despre dumneata, degeaba faci pe mortu, mîine dimineaţă n-o să-ţi mai meargă; ne răfuim noi, n-avea grijă.

Şi cu asta, se curmă incidentul.

Conversaţia mai continuă cam un sfert de oră de cealaltă parte a peretelui; fraze care nu ajungeau pînă la mine decît pe jumătate, sfîşiate, lipsite de cap sau de coadă.

— Văzut ! ...lui de ticălos... de pezevenchi, porc ordinar !... mîine dimineață, un picior în ...! e prea din cale-afară !

În sfîrșit, linia de lumină pe care o vedeam străbătînd pe sub ușă se stinse, și totul reintră în tăcere; începui atunci să mă îmbrac fără zgomot, luai ghetele de urechi și mă urcai să-l trezesc pe Aubry, care-mi deschise ușa în cămașă.

— Plecăm imediat, îi spusei, îmbracă-te.

Smuls pe neașteptate din cel mai dulce somn, nu se dumirea ce-i cu el.

Rămase o clipă mut, apoi întrebă:

— Tu ești, Georges?

— Dar cine altul, răspunsei, după cum vezi! Haide, scumpule; scoală-te repede, trebuie să ieșim de aici în zece minute.

Aprinsesem o lumînare.

Ridicai și-i dădui ciorapii, pe care-i luă fără să pară că înțelege, apoi îi oferii un scaun.

Se așeză și începu așa, într-o doară, să-și frece genunchii, privind peretele din fața lui cu ochi umflați și buimaci care nu vedeau nimic.

— Ei, n-auzi ce-ți spun? grăbește-te!

Se hotărî, își puse încet ciorapii și întinse brațul fără să spună nimic.

— Ce vrei?

— Asta... ăla...

— Care ăla?

— Ăia... știi tu care!... dorm, dracu s-o ia!... Pantalonii!

După ce și-a pus pantalonii, s-a ridicat, s-a dus la lavoar, a umplut ligheanul și a început să se spele în tăcere.

Așteptam, așezat pe marginea patului, cu ochii într-un mers al trenurilor.

Murmurai:

— Bun, e în regulă; avem un tren la trei și șapte minute.

Se întoarse spre mine:

— Ce spui?

— Spun că avem un tren peste trei sferturi de oră.

Repetă: „Peste trei sferturi de oră"; adăugă, chiar: „Cu atît mai bine!", fără să știe de ce, și abia atunci se trezi să mă întrebe ce s-a întîmplat.

— O, răspunsei, o să-ți povestesc în tren. Am avut un conflict tîmpit cu un vecin de cameră, e prea lung ca să-ți explic; asta-i tot.

— A! făcu el, foarte indiferent.

Nenorocitul dormea de-a-n-picioarelea, abia se mișca. Dînd ochii peste cap, clipind din pricina flăcării lumînării, își căuta, bîjbîind, la întîmplare, gulerul, pe care-l avea lîngă el.

Totuși îmi propuse, cu o voce cleioasă:

— Dacă te-a supărat careva... am putea merge să-i spargem capul.

— Ei! strigai eu, nu te ocupa tu de asta! Dacă aș fi vrut să boțesc mutra domnișorului aceluia, aș fi făcut-o fără ajutorul tău, și treaba ar fi fost de mult isprăvită. Îmbracă-te și vino, e tot ce-ți cer.

A trebuit să-i leg cravata și să-l ajut să-și pună pardesiul. Cînd l-am văzut îmbrăcat, am apucat valiza lui într-o mînă, a mea în cealaltă și, împovărat astfel, ca un măgar venind de la moară, întrebai:

— Gata? Atunci, hai!

O luai înainte.

Bernard, cu sfeșnicul în mînă, cobora în urma mea.

Îi spusei în șoaptă:

— Ține-te bine de rampă.

Mi-era o frică nebună să nu calce în gol și să cadă cu mare zgomot, stîrnind zarvă în hotel pentru a doua oară în cursul nopții, dar, slavă Domnului! nu se întîmplă nimic și coborî cu bine pînă jos.

Pe urmă începură alte greutăți cu portarul, cu care aproape a trebuit să mă bat ca să-l fac să priceapă să-mi spună cît am de plată, să-mi deschidă poarta și să-mi arate drumul spre gară, unde ajunserăm, în sfîrșit, după o cursă de douăzeci și cinci

de minute prin ploaie, tocmai bine ca să sărim în trenul care trecea.

Sosise momentul să-mi țin făgăduiala.

Soțul lui Margot, pe care plimbarea și ploaia îl treziseră oarecum, își propti mîinile pe coapse și întrebă:

— Și acum, fă-mă și pe mine să înțeleg. E nemaipomenit așa ceva! Te-ai certat? te-ai bătut? ce s-a întîmplat?

La început, mă gîndeam să-i servesc prima poveste de adormit copiii care-mi trecea prin minte, dar nenumăratele emoții ale acelei nopți accidentate sleiseră facultățile mele imaginative, încît mă văzui silit să-i istorisesc aventura așa cum s-a petrecut în realitate, cu excepția numelor, bineînțeles.

Bernard găsi, nici vorbă, istorioara plină de haz și rîse tare de mine, supărat doar din pricină că nu cunoștea eroina al cărui nume mă bănuia un pic că i-l tăinuiam, zicea el, ca să fac pe interesantul.

A trebuit să jur că nu era vorba de nevasta vreunui prieten comun și chiar să mă înfurii ca să izbutesc să-l conving.

VI

La vreo trei sau patru luni după astea, soția lui aflîndu-se pe cîteva zile la Paris, Bernard Aubry mă invită într-o seară la masă.

Intrînd în salon, găsii acolo instalat un căpitan de husari în uniformă, care se ridică la sosirea mea și-mi fu prezentat sub numele de Robert de Villènes. Îmi întinse mîna cu o politețe plină de grație, caracteristică omului bine crescut și de rang.

Mutra și manierele lui nu-mi displăceau de loc, dar afurisitul acela de pantalon roșu, redeșteptînd în mintea mea nu mai știu ce ștearsă amintire a unui

pantalon tot aşa de roşu, întrezărit pe braţul unui fotoliu prin crăpătura unei uşi, mă necăjea *in petto*.

Profitai deci de o ocazie ca să-l iau pe Bernard într-un colţ şi să-l întreb încet:

— Cine-i domnul ăsta şi de cînd îl cunoşti?

— Numai de azi, îmi răspunse el. E un ofiţer pe care nevastă-mea îl vede uneori în provincie, la mătuşa ei. Venit într-o permisie de opt zile la Paris, a avut amabilitatea să facă o vizită lui Margot, şi mi-am făcut o plăcută datorie reţinîndu-l la masă. E fermecător băiatul, nu găseşti?

— Cît se poate de fermecător, răspunsei.

Eram lămurit sau aproape.

Cina a fost prietenească şi veselă.

Domnul de Villènes dădu dovadă că-i om de lume, dar totodată şi om de duh, întrecîndu-se în arta anevoioasă de a întreţine conversaţia în chip strălucit şi discret în acelaşi timp.

Făcu glume, povesti anecdote amuzante, păru că face haz mare de năzdrăvăniile greoaie şi uneori piperate ale gazdei noastre, evitînd totuşi să-i răspundă pe acelaşi ton, lucru pentru care-şi cîştigă toată consideraţia mea şi care dovedea superioritatea inteligenţei şi a educaţiei sale.

În calitate de invitat, făcea lui Margot o curte delicată, corectă şi elegantă, în care strecura acea imperceptibilă impertinenţă cu care-şi debitează complimentele oamenii aşa-zişi cu trecere la femei.

Dar, judecînd după o mişcare bruscă şi discretă pe care o văzui efectuîndu-se sub masă cînd mă aplecai să-mi ridic şervetul, înţelesei că împingea galanteria pînă a-i cuprinde un picior între genunchii lui; dar asta nu era decît un detaliu. Pe scurt, un om cu adevărat fermecător, adorabil în rolul lui de cocoş căruia nu se cuvine să-i tulburi expansiunile intime prin mai ştiu eu ce oprelişti brutale şi ridicole şi pe care l-aş fi considerat, pe legea mea, fără cusur dacă n-ar fi venit să-şi spele liniştit rufele murdare sub acoperişul ospitalier al soţului.

VII

— Şi, fiindcă veni vorba, domnule căpitan, întrebă acesta nitam-nisam, unde faceţi serviciul?

— La Arles, răspunse domnul de Villènes.

Mi-am spus în gînd:

„Ăsta-i!"

Şi cum Bernard scoase o exclamaţie, ofiţerul întrebă surprins:

— Cunoaşteţi Arles?

Bernard urmă:

— De! cunosc fără să cunosc!... Trebuie să vă spun că am traversat oraşul acesta în condiţii aşa de bizare!...

— Aha! făcu domnul de Villènes, care, bănuind că-i vorba de-o snoavă, arborase surîsul de om amabil prin definiţie.

Cînd l-am auzit spunînd „condiţii aşa de bizare", tot sîngele mi se urcă în obraz.

Un platou mare, cît o strachină, de spanac cu sos ocupa centrul mesei: avui viziunea unui picior enorm intrînd în el pînă la glezne şi bălăcindu-se cu voluptate.

Lovii încet cu gheata pulpa lui Bernard Aubry, care se mulţumi să-şi retragă piciorul şi continuă liniştit:

— Nenorocitul ăsta de Lahrier îmi face semne disperate să tac şi, de altminteri, e lesne de înţeles de ce, întîmplarea nefiind din cele mai măgulitoare pentru el; totuşi face să fie povestită şi ar fi păcat s-o pierdem.

— Cu atît mai mult, adăugă binevoitor ofiţerul, cu cît dacă e vorba de amor nu poate fi nici o ruşine. Care-i bărbatul pe care femeile nu l-au silit măcar o dată în viaţă să joace un rol mai mult sau mai puţin absurd?

— Evident! făcu Bernard, căpitanul are dreptate! Haide, iubite Georges, fără supărare, sîntem între prieteni, ce naiba!

Şi imediat, fără să mai aştepte vreun răspuns, îşi dădu drumul:

— Închipuiţi-vă că astă-toamnă, prin septembrie sau octombrie... de fapt, cînd a fost, Lahrier? Dar asta n-are importanţă! Închipuiţi-vă...

Margot devenise albă ca hîrtia, urmărea fiecare gest al povestitorului cu privirea fixă şi rătăcită, vădind o nespusă îngrijorare, de loc sigură că nu era victima unei monstruoase mistificări şi că un deznodămînt tragic nu va încheia curînd această deşănţată farsă de prost gust.

Amantul, în schimb, deplin lămurit în privinţa dobitociei personajului, nici nu se sinchisea; fără umbră de stînjeneală, saluta cu o uşoară clătinare a capului sau cu un rînjet aprobativ detaliile picante ale istorisirii, în timp ce Bernard Aubry, în beţia care-l cuprinse, zburda ca un mînz scăpat din grajd, făcea pe deşteptul şi pe omul de duh, înflorea întîmplarea cu delicate şi agreabile broderii, insista asupra părţilor scabroase, mai mare hazul!

Istorioara nu prea avu succes, în schimb, îngheţă atmosfera, cum era şi de aşteptat.

— E bună, spuse căpitanul, din simplă politeţe.

Aubry, niţel mirat, dat fiind că se aştepta la un efect mai mare, insistă:

— E bună, nu-i aşa?

Şi, întorcîndu-se spre nevasta lui:

— Ce zici, Margot?

— Zic, făcu Margot cu o voce tăioasă, că nu găsesc povestea ta nici nostimă, nici cuviincioasă.

Bernard se uita la ea uluit.

Apoi, deodată, urlă:

— Ce dracu tot îmi cînţi tu aicea?! Nu-i cuviincioasă, nu-i cuviincioasă! Auzi vorbă, pe cinstea mea! Asta-i într-adevăr culmea!

Domnul de Villènes îi atinse mîna, surîzînd, cu un „st"! „st"! împăciuitor.

— Ba nu, domnul meu, dumneata nu ştii nimic, continuă Aubry, furios; veşnica poveste, ce dracu, veşnicul spirit de contradicţie, numai aşa, ca să mă

sîcîie! Paştele ei de treabă! Mi-ajunge! O să-mi iau lumea-n cap!

Izbea tare cu pumnul în masă, cuprins de-o furie oarbă de om jignit care nu-şi mai suferă nici haina pe el.

O ţinu aşa zece minute în şir, declarînd că nu mai e de trăit la el în casă, învinuind provincia că i-a schimbat nevasta, că a făcut din ea o mironosiţă, o bigotă şi o gîscă, legîndu-se de toată lumea, de mătuşa Natalia, de iezuiţi, mai ştiu eu de cine...

Pînă la urmă, totuşi, se linişti puţin, iar la desert vorbirăm despre altceva.

Către miezul nopţii, domnul de Villènes şi cu mine ne luarăm rămas bun de la gazde şi, unul lîngă altul, făcurăm cîţiva paşi fără să scoatem un cuvînt.

Dar cînd tocmai ajunsesem la colţul bulevardului cu strada Laffitte şi mă pregăteam să-i spun noapte bună, spuse aşa, pe neaşteptate:

— Oricum, întîmplarea-i nostimă, nimic de zis!

Făcui pe neştiutorul:

— Ce întîmplare?

— Ei, asta-i bună! Stimate domn, ştiţi dumneavoastră bine ce vreau să spun.

Şi, cît se poate de lămurit, adăugă:

— Haide, spuneţi adevărul, făcu el: aţi recunoscut-o pe doamna aceea?

— Pe cinstea mea, spusei eu, habar n-am, întrebarea asta am impresia că nu ne-am pus-o niciodată, nici ea, nici eu. De ce să ne fi recunoscut? Avem atît de puţin interes, atît ea, cît şi eu!

Se gîndi un timp, apoi spuse:

— Aveţi dreptate. În care parte mergeţi?

— Spre Montmartre!

— A! eu spre Montrouge.

— În cazul ăsta, la revedere, pe altă dată.

— Mi-ar face o deosebită plăcere, domnul meu. Încîntat de cunoştinţă.

El o luă într-o parte, eu în cealaltă, şi ne întoarserăm fiecare acasă.

VACA

— Drace, ce frumuseţe de vacă ! strigă peisagistul Maudruc lui Poloche, ucenicul său.

Pictorul, care-ş plimba de vreo douăzeci de minute, prin uliţele satului, scaunul pliant, cutia cu vopsele şi perplexitatea de artist în căutarea unui colţişor pictat, se oprise deodată în faţa unuia dintre acele nimicuri pline de farmec care rezumă tot peisajul de ţară : un cîmp cu iarbă înaltă, atîta numai, apărut pe neaşteptate de după un şopron, şi scăldat în lumina unei zile de iunie, sfîşiat de făgaşuri adînci, peste care alergau, ca nişte valuri sprintene, umbrele unor meri scunzi. În mijlocul cîmpului păştea liniştită o vacă, a cărei iminentă maternitate îi făcuse pîntecele poloboc. Exclamaţia lui Maudruc stîrnindu-i o vagă îngrijorare, vaca îşi ridică încet capul impunător şi blînd — un bloc de mahon masiv, pe care s-ar fi zvîntat, la întîmplare, nişte dîre de lapte — şi, nemişcată, îndrepta către cei doi oameni strabismul tîmp al ochilor ei, mormăitul mut al gurii, din care curgeau bale de boşorog şi care tot mesteca.

Era o vacă de rasă îndoielnică, din Berry, cu ugerele lungi, cu coastele ieşite, cu copitele despicate şi fără îndoială moi ; un animal superb. Maudruc, care se pricepea, o proclamă mare dătătoare de lapte, capabilă să dea doisprezeci litri pe zi.

Şi încă fără să se spetească.

— De ! făcu Poloche cu indiferenţă, mort de foame de cînd auzise sunînd, în zarea îndepărtată,

amestecîndu-se cu zumzetul confuz al verii, cele douăsprezece bătăi ale amiezii. Nu mîncăm?

Maudruc, în înflăcărarea care-l cuprinse, continuă:

— Îți dai seama cît e de frumoasă?!... Uită-te nițel la aceste gingășii de colorație. Rozul ugerului poate fi ceva mai delicios?... O adevărată zorea... Pe toți dracii, da, e frumoasă! Și, pe deasupra, murdară ca o scrofiță. Vezi tu, Poloche, pe șoldurile ei placajurile acelea de murdărie îngroșată? Și coapsele, pe care s-au uscat straturi de baligă, să juri că-i piele de crocodil!...

Se minuna cu adevărat, fiind impresionabil din fire și gata oricînd să admire, cu graba omului dezmățat și brutal. Pe deasupra bîrnei care împrejmuia pășunea, își întinsese brațul, silindu-se să ajungă pînă la vacă. „E drăgălașă, codana asta mare! Te cred că-i drăgălașă!" Fapt este că s-ar fi bucurat ca un copil să simtă cu degetul vîrfurile semilunei împlîntate pe fruntea dobitocului, să bată, cu arătătorul îndoit, în craniul acela plat, tare ca piatra. Dar vaca nu pricepea. Stătea țeapănă, fără să facă măcar un pas ca să-și aducă botul ud leoarcă înspre dezmierdarea care i se pregătea. Pînă la urmă se întoarse cu spatele, arătînd cele două oase proeminente ale crupei, coada bleagă ca un șnur de sonerie și încă alte straturi de balegă verzuie întărită și crăpată pe șolduri.

Spectacolul acesta îi stîrni lui Maudruc un viu entuziasm.

— E prea scîrboasă! strigă el. Trebuie cu orice preț s-o pictez.

Și, surd la țipetele repetate ale lui Poloche insistînd să îmbuce mai întîi ceva, sări peste bîrnă, se avîntă prin ierburile înalte ale cîmpului către o cocioabă acoperită cu paie, care-i mărginea una dintre laturi.

Doi țărani stăteau acolo la masă, cu o bucată de brînză uscată între ei, din care băgau în gură așchii mici, mici de tot, pe care le desprindeau cu vîrful cuțitului. Căsnicie de oameni bătrîni: bărbatul

încă voinic și robust, cu cămașa desfăcută pînă la buric pe pielea tuciurie, păroasă, de s-ar fi zis că e o ţiglă acoperită cu mușchi negru; femeia, în schimb, atît de prăpădită, atît de frîntă de oboseală, încît, sub broboadă, chipul ei aspru, fără buze, era ca un măr uscat în cuptor, cu doi sîmburi înfipţi în dreptul ochilor. Apariţia, în pervazul luminos al ușii, a unui necunoscut, suflînd din greu și întrebînd: „A dumneavoastră e vaca aia?", le pricinui oarecare emoţie. Răspunseră un „da" simultan, un „da" cît se poate de scurt, ca al unor oameni prudenţi, hotărîţi să se apere. Dar se uitară unul la altul cuprinși de groază, căci Maudruc spuse:

— Nu, nu vreau să v-o cumpăr, aș vrea numai să-i fac un crochiu.

— Un *crociu*...

— Da; un desen, ce naiba!... În sfîrșit, aș vrea să fac portretul vacii dumneavoastră.

De data asta, înţeleseră.

— Adică, spuse bătrînul, sînteţi, cum s-ar zice, fotograf?

Maudruc răspunse:

— Dacă vrei. Sînt pictor; e același lucru... Iată — și dădu buzna înăuntru, cu îndrăzneala artistului care se simte peste tot ca la el acasă —, vreţi să aruncaţi o privire?

Pe fundul cutiei lui cu vopsele, pe care o deschise de tot, se afla, prinsă în patru pioneze, o pînză de formă pătrată: se vedeau pe ea straturi groase de verde Veronese, de ocru de Sienna, de galben de Napoli. Urmă o lungă tăcere. Bătrîna se ridică să se uite, și privea nemișcată din spatele bărbatului, în timp ce acesta, prinzîndu-și în mîini genunchii peticiţi cu catifea cafenie, își îndrepta spre pictură gura căscată de uimire.

În sfîrșit, femeia rosti cu jumătate de voce:

— E un tablou.

— Da, făcu bărbatul, e un tablou.

Apoi, clătinînd încet din cap, de trei ori:

— Drace!... Trebuie să fii treaz ca să faci așa ceva.

Atîta tot. Pentru rest, erau de acord.

— Ei bine, spuse Maudruc, ne-am înţeles; vă las scăunelul şi cutia. Mă întorc peste vreo douăzeci de minute: cît să iau ceva în gură.

După douăzeci de minute se înapoie, şi...

. . . .

„A! dragul meu! exclamă îndurerat artistul, care-mi istorisea propria lui păţanie, în ce stare mi-am regăsit vaca, cînd a reapărut în faţa ochilor mei, de după şopronul care mărginea păşunea!... Între moşneagul cu pielea de culoarea lutului ars şi baba, care nu mai avea buze, mă aştepta, sărmana de ea, şi continua să rumege, dar cu o gură din care nu mai curgeau bale, căci fusese cu multă grijă curăţată, ştearsă de o mînă de mamă! Ticăloşii aceia, în trufia lor nebunească, o gătiseră ca de nuntă, o spălaseră ca pe un pahar, o frecaseră ca pe-o cratiţă, o lustruiseră ca pe-o pereche de pantofi! Coarnele ei, răzăluite cu şmirghel, erau albe ca de cretă; copitele, lăcuite cu gaz, răsfrîngeau lumina de-ai fi zis că sînt oglinzi, iar coada, legată la capăt cu o fundă de mătase roz, îţi amintea cosiţa bălaie a domnişoarei Reichenberg în actul al doilea al comediei *Prietenul Fritz*[1]!"

[1] Comedie de Erckmann-Chatrian.

VESELIILE ESCADRONULUI

Din volumul:

Les gaîtés de l'escadron

AMINTIRI ŞI IMPRESII

I

Gerul mă poartă cu zece ani în urmă; îmi aduce în memorie priveliştea dormitorului cazărmii, dimineaţa: noian de umbră în care se desluşesc vag, ca pete nelămurite, uşor alburii, geamurile fără perdele, împodobite parcă cu decolorate flori artificiale. Ghemuit, cu genunchii la gură, cu plapuma trasă pînă la franjurile genelor, ca tradiţionala manta a unui conspirator de operetă, ascult tăcerea de afară, acea tăcere din care a plecat pînă şi suflarea însăşi a atomilor şi care li se pare de rău augur bieţilor frigurosi!

Cît să fie ceasul?

Mi-i atît de bine, încît o toropeală laşă mă cuprinde. N-am curajul să-mi dezvelesc braţul, să aprind un chibrit şi să mă uit la ceasornicul care ronţăie sub pernă. Pe lîngă asta, mi-i şi teamă — numai cît mă gîndesc şi simt o sfîrşeală! —, mi-i teamă că se apropie clipa îngrozitoarei DEŞTEPTĂRI! Nopţile acestea care nu se mai sfîrşesc, care, ca să se mînjească cu zori, aşteaptă ca arătătorul pendulei să fi săvîrşit o treime din drumul său, mint ca nişte femei prinse asupra faptului. Acalmia lor e plină de capcane, legănarea lor e plină de viclenie: abia începi să crezi că au început, şi deodată vezi cum se înălbesc şi plutesc pe deasupra caselor în decolorate crepusculuri. Ştiu asta şi m-aş lăsa convins dacă teama că am să aud deodată trompetul sunînd în curte sfîrşitul acestei nopţi de decembrie atît de binefăcătoare trupului meu ostenit

nu s-ar împleti cu absurda speranţă că ea va dura o veşnicie!... Asta, fiindcă eu ştiu ce-i Deşteptarea, o ştiu pentru că am simţit-o pe pielea mea. Da, ştiu tristeţea ei îngrozitoare; mormăiala înnăbuşită a celor care se îmbracă fără lumină; şi furioasele lor înjurături în timp ce caută săculeţele de pansaj, iar mîna lor şovăitoare se loveşte de teaca rece a unei săbii; şi vacarmul loviturilor cu bocancii în marginea patului şi hîrşîiala tălpilor pe podea; şi strigătul caporalului: „Hai, mai repede!". Acesta s-a şi sculat. Merge orbeşte prin întuneric. Întinde dreapta şi atinge unul cîte unul paturile, la picioare, şi dacă a nimerit cu degetele ridicătura unei pulpe care, nemişcată, face pe moarta, se miră, se opreşte şi mai pipăie o dată:

— He! he!... Ce-i asta?

Sub mîna care o pipăie şi o frămîntă, pulpa vinovată se retrage. Şi atunci, imediat, caporalul strigă:

— Ei, al dracului! Care eşti aici? Ai două zile de arest. Hai! Scoală! La grajd!

Din clipă în clipă uşa se deschide şi se închide iar, lăsînd de fiecare dată să pătrundă un suflu glacial. În dosul ei, afară, ticălos la pîndă, gerul mă aşteaptă ca să mă ia de gît, să-mi pună un căluş în gură, să-mi smulgă nasul şi urechile... Vai! cine îmi va da iarăşi şederea în pat dimineaţa pînă tîrziu, lîngă scumpa mea amantă? Cine-mi va da iarăşi voluptăţile tale, lene!... Delicioasele aţipiri şi dulcea căldură a somnului pe care a parfumat-o odihna unui trup tînăr, în timp ce lumina albă a frumoaselor zile de ger înveseleşte odaia de culcare, iar focul care trosneşte în cămin se reflectă cu gingaşe nuanţe roze în parchetul ceruit şi blond?

Şi tocmai cînd îmi spun: „E noapte!... mai am cîteva ceasuri", aud deodată, nu prea departe, un foşnet de aşternuturi:

— Plantonul! Hei, plantonul!

Şi imediat, din toate părţile, alte glasuri care strigă:

— Plantonul, hei, plantonul!

Ah, ce mizerie!... Eram sigur!...

Şi iată grajdul sinistru, în care alunecă, prin umbră, alte umbre tîrînd tărgi grele. Şi aici e încă noapte. O oră întreagă va mai trece pînă cînd vor începe să se ivească în lumina zorilor semilunele jegoase de praf, care marchează locul fiecărei boxe şi pe care un mănunchi de gratii de fier le decupează ca pe nişte bucăţi de turtă. La dreapta şi la stînga prin unghere întunecoase pe care le străpunge scînteierea unei lanterne purtate în tăcere, se săvîrşeşte o muncă nemărturisită şi misterioasă. Se aud plesnituri de palmă pe crupe; glasuri strigă: „Hi! dia!". Cît despre mine, ce să spun, cad de somn.

Dincolo de ultimele mamele, lîngă sex, între coapse, iepele au o fîşie de piele goală, roză şi caldă, ca subsoara caldă şi roză a unei fete. Îmi pun acolo mîinile înţepenite de frig, le ţin aşa ca-n nişte mănuşi groase şi, cu gîndul să aţipesc un pic, îmi sprijin fruntea de coastele călduţe ale iepei. Ea, îngăduitoare, consimte şi mă lasă; dar deodată chiar în clipa în care aţipesc de osteneală, o mînă mi se aşază pe umăr: în lumina orbitoare a felinarului pe care mi-l bagă în ochi sergentul de zi, visul meu, abia început, se destramă.

— Ce-i cu tine? zbiară vagmistrul. Te-ai apucat să dormi cu capul pe cal? Patru zile de arest!

Urîte amintiri!... Fiţi, totuşi, binevenite: voi sînteţi tinereţea mea îndepărtată!

II

În faţa grajdurilor escadronului, cu acoperişuri ascuţite, profilate pe tristeţea unui cer de noiembrie, încărcat de zăpadă, recruţii se aliniau cot la cot: un şirag nesfîrşit, albastru sus, cărămiziu jos, cu cizmele strălucitoare în care se oglindea amurgul.

Veniseră de la magazie — unde îşi primiseră echipamentul — şi erau la prima lor inspecţie, pen-

tru că Hurluret, căpitan comandant la al 51-lea regiment de vînători călare, și făcînd funcție de maior în absența acestui ofițer care fusese lovit de un acces de gută, ar fi crezut că nu-și face datoria dacă ar fi amînat cu o zi frumosul prilej de a-și da importanță și de-a face pe colonelul.

Nu era un om rău, dar se lăsa influențat în rău de absintul ale cărui delicii viclene și primejdioase le gusta în chip cam excesiv. De aici, optica lui specială : o viziune de viață roasă de alcool, ajunsă ca zidurile acelea vechi, mîncate de mucegai și coșcove de umezeală, pe care nu poți trage cu cărbune o linie dreaptă și continuă. Chemat să primească recruții, se simțise pătruns de importanța funcțiunii pe care o avea ; rolul lui de maior improvizat îi apăruse ca o misiune sacră, quasi divină, plină de îndatoriri ; așa că, de îndată ce apăruseră recruții pe poartă, nu se putuse resemna să-i las în pace o clipă.

Îi purtase rînd pe rînd : și la furier, pe care-l învățase felul cum se ține un registru de zi ; și la bărbier, pe care-l învățase cum se taie părul ; și la doctor, căruia îi demonstrase binefăcătoarele calități ale unturii de pește ; și, în sfîrșit, la echipament, unde dovedi că se pricepea foarte bine să deosebească dintr-o dată un veston de o capelă, un pantalon de o vestă și un chipiu de o pereche de mănuși. După asta, simțind nevoia să dea glas cîtorva cuvinte bine simțite, pusese să sune adunarea recruților.

Recruții, în vremea asta, copleșiți, speriați, chinuiți de hainele care nu li se potriveau la subsuori, așteptau în tăcere sfîrșitul. Poziția lor era aceea a soldatului fără arme, așa cum zice regulamentul, cu trupul drept, călcîiele lipite, vîrfurile depărtate, mîinile de-a lungul șoldurilor, atîrnînd liber și nesilit. La spatele lor, în pragul postului, trompetul suna, și pe geamurile cazărmii, multiplicate la nesfîrșit, lumina zilei se topea, în fîșii palide.

— Regimentul, explica Hurluret, lansat în considerații, nu-i ceea ce gîndește lumea nepricepută. Mulți și-l închipuie și-l văd în culori foarte negre. Astea sînt fleacuri, nu altceva; și de asta am vrut numaidecît să stau puțin de vorbă cu voi. Regimentul este o mare familie: soldații sînt copiii și ofițerii sînt părinții; adică asta înseamnă că sînt ca și părinții, cînd severi, pe bună dreptate, cînd îngăduitori, din bunăvoință. Soldatul respectuos față de datoria lui nu are a se teme întru nimic de șefii lui, și pot chiar să spun că, sub egida protecțiunii lor, mulți vor găsi la cazarmă ceva din mîngîierile mamei, ceva din farmecul căminului care le-a adăpostit copilăria...

În clipa asta, în marea tăcere solemnă a amurgului de iarnă, un recrut, emoționat, trase o b..., dacă îndrăznesc să mă exprim astfel.

Sunetul pîrîi prelung, ca o bucată de pînză care se rupe. Și deodată, gurile recruților se încleștară, înnăbușindu-și rîsul.

Hurluret, cu elocvența curmată brusc, luă o atitudine scandalizată.

— Sînt aici, spuse el cu voce severă, indivizi care se cred la grajd... cine-i măgarul care a făcut asta?

O tăcere, netulburată de data asta, umplu palidul mister al înserării. Recruții stăteau nemișcați, cu o cută între sprîncene mai largă ca de obicei, trădînd voința lor de-a nu ști nimic și de a-și înnăbuși veselia.

— Am întrebat cine a făcut asta, continuă sec căpitanul, rănit în amorul său propriu. Vreți să răspundeți, da, sau nu?

Înaintase cu cîțiva pași. Și acum mergea de la unul la altul, pironind asupra mutrei impasibile a fiecăruia priviri sfredelitoare.

— Tu ești?

— Nu, domnule căpitan.

— Atunci, tu ești!

— Domnule căpitan, vă jur că nu sînt eu!

— Ei, al dracului, am să aflu eu cine-i!

Cum păşea aşa de-a lungul rîndurilor, iată că ochii i se opriră pe faţa unui recrut cu genele plecate, cu obrajii roşii de emoţie. Se opri. Susceptibilitatea lui jignită îl lumină deodată:

— Tu eşti!...

Recrutul tăcu.

Hurluret urmă:

— Dobitoc afurisit... Porcule! Ai profitat de faptul că vorbeam, ca să... Tu eşti! Hai? Te întreb dacă eşti tu! Nu vrei să-mi faci cinstea să răspunzi cînd îţi vorbesc?

Recrutul holba ochii, terorizat. În sfîrşit, se hotărî şi, deschizînd, ca să vorbească, o gură mare cît o şură, scoase... o! timiditate!... emoţie a debutului!... scoase un rîgîit formidabil, dacă pot să mă exprim astfel: un rîgîit adînc ca o cavernă, grav ca un consilier de stat, prelungit ca o agonie, şi care răsună îndelung prin misterioasa penumbră a amurgului, în care se mistuia definitiv această primă zi de regiment ce lasă amintiri atît de grele în sufletele sentimentale.

SCUTIT DE CRAVATĂ

În ziua aceea, o duminică minunată de iulie, Lagrappe pe care maiorul medic îl scutise de cravată din pricina unui buboi la ceafă, se înfățișă la corpul de gardă imediat ce sfîrși de mîncat. Stătu așa, cu mîna stîngă ținîndu-și sabia, cu dreapta făcută ghioc la cozorocul chipiului mărginit cu un cerc de aramă și cu gîtul lui de bivol — roș ca racul, pentru că și-l frecase cu nisip, îl spălase la pompă și îl ștersese zdravăn — ieșind gol din gulerul, roș și el, al tunicii.

— Un bilet de voie pentru ieșire în oraș, spuse el.

Majorul de serviciu stătea călare pe un scaun desfundat. Îl privi pieziș și îi răspunse rece:

— Stînga-mprejur.

Soldatul rămase cu gura căscată, fiindcă se știa bine văzut la escadron pentru curățenia lui și buna întreținere a armelor. Strălucea, de altfel, ca un astru, cu bazoanele lucind ca oglinda, constelat, de la gît la buric, de un triplu rînd de nasturi frecați, asemenea unor sori minusculi.

— Stînga-mprejur!

Deodată, pricepu.

— Dacă-i din pricina cravatei, spuse el, apoi eu sînt scutit de cravată, domnu' plutonier-major. M-a scutit domnu maior azi-dimineață, pentru că mi s-a umflat la gît.

— Stînga-mprejur, repetă plutonierul, care fuma sprijinit cu coatele de spatele scaunului.

Lagrappe, apărîndu-şi dreptul, nu se dădu bătut şi lămuri că nu erau palavre ce spunea, dovadă că stătea scris în registrul infirmeriei.

— Ei şi ce dacă-i scris în registrul infirmeriei? declară majorul. Nu se iese în oraş fără cravată, asta-i! Dacă vrei să ieşi, fă-te reglementar; dacă nu, întoarce-te şi stai în cazarmă! Ce mă priveşte pe mine că eşti scutit de cravată?

Vorbea fără mînie, cu mîndria dispreţuitoare a unei femei de stradă faţă de un măturător. Cu o uşoară ridicare din umeri, sfîrşi. Şi Lagrappe, intimidat, simţi că era zadarnic să mai insiste. Spuse: „Am înţeles", se duse să-şi pună cravata şi, ireproşabil de data asta, căpătă voie să iasă.

Nu făcuse nici o sută de paşi şi, la un colţ de stradă, se lovi nas în nas cu maiorul-medic. Chemat printr-o ştafetă la regiment, unde zăcea în agonie un soldat pe care un cal îl scalpase cu o lovitură de copită, acest om grăbit ducea viaţa cu acelaşi mers liniştit cu care ar fi dus moartea. Cînd îl văzu pe Lagrappe, se opri şi se încruntă bănuitor.

— Ascultă, băiatule; mi se pare că tu eşti cel cu buboiul; nu te-am scutit eu azi-dimineaţă de cravată?

— Da, domnule maior, spuse Lagrappe.

Medicul sări în sus şi scoase o înjurătură.

— Mama ei de...!

Era un om zdravăn, cu pumni de atlet, presăraţi cu smocuri de păr roşu. De o incapacitate notorie, şi ştiindu-se astfel, îşi răscumpăra ignoranţa printr-un absolutism înverşunat de brută încăpăţînată şi despotică, proclamînd sentinţe fără apel şi silindu-şi bolnavii să-i respecte reţetele. Cravata soldatului cu buboiul lovi ca o palmă susceptibilitatea lui, veşnic trează, de incapabil. Iar intervenţia plutonierului-major de serviciu, povestită de Lagrappe, îl scoase cu totul din sărite. Crezu că se înnăbuşă de mînie.

Ironic și furios, zbieră:

— Plutonierul-major de serviciu! plutonierul-major de serviciu! Dar cine dă ordine bolnavilor? Eu, ori plutonierul-major de serviciu? Oare are să-ți placă dacă ai să te pomenești cu anthrax? Și ai să te duci la plutonierul-major de serviciu să-ți puie comprese, hai? Dobitocule! Vită încălțată!

Și deodată, îi ordonă:

— Scoate cravata, dumnezeul ei de cravată! Scoate cravata imediat!

Lagrappe ieși din această întîlnire în starea de aiureală mută a cuiva pe care un răuvoitor l-ar fi îmbrîncit îmbrăcat sub un duș. În sfîrșit, își veni în fire și, cu cravata în buzunar, porni spre grădina publică, unde cînta muzica militară. Aici era adunată toată lumea bună a orășelului, în haine de duminică, vorbind, cochetînd sub mătasa întinsă a umbreluțelor de soare. Iar jur împrejur se întindea șiragul multicolor al bieților soldați fără un ban, vînători și cuirasieri, veniți să-și omoare duminica și să-și vadă camarazii de la muzică, bucurîndu-se și mai mult de libertate la vederea celorlalți care lucrează. Descurcăreț, priceput ca nimeni altul în arta de a-și face loc cu coatele pe nesimțite, Lagrappe se strecură în rîndul întîi. Tocmai se cînta marșul din *Profetul*, așa că se distra foarte bine, bătînd măsura cu vîrful cizmei și îngînînd cu gura închisă trombonul. Un glas care-l strigă de la spate: „Pst! soldat!“ îl făcu să se întoarcă deodată. Rămase încremenit, cu toată buna dispoziție curmată brusc cînd îl văzu pe colonel, care fuma o țigară de foi enormă, într-un cerc de ofițeri.

Colonelul spuse:

— Ia uită-te puțin la mine. Hei, e chiar așa cum bănuiam! n-ai cravată.

De mai bine de doi ani de cînd era la escadron, pentru întîia oară Lagrappe trebuia acum să vorbească cu colonelul, și acest nemaipomenit eveniment îi reteza deodată și mîinile și picioarele. Nu putu scoate o vorbă. Dădu numai din cap afirmativ; și, în același timp, își scoase repede cravata din

buzunar. Acest amănunt dezlănţui furtuna. Convins că soldatul a vrut să facă pe prostul şi să-şi răcorească gîtul din cauza căldurii, colonelul se făcu verde de mînie. Începu să zbiere şi să înjure, cît îl ţinea gura, plesnindu-se cu palmele peste şolduri, luînd de martori pe ofiţeri şi întrebînd unde se va ajunge dacă soldaţii din garnizoanele de frontieră au început să iasă fără cravată.

Încheie:

— Puneţi cravata!

Lagrappe, ameţit, îşi puse cravata.

— Stînga-mprejur!

Lagrappe execută mişcarea.

— Marş! Să te-ntorci chiar acum la regiment. Ai să spui să te treacă cu cincisprezece zile de închisoare!

Lagrappe intră în curtea cazărmii tocmai în clipa cînd maiorul-medic ieşea.

Maiorul nu spuse decît un cuvînt, unul singur:

— Iar!...

Era prea mult. Faţa i se congestionă.

— Va să zică, o faci înadins? Asta e prea din cale-afară! Cincisprezece zile de închisoare ca să te înveţi minte să-ţi baţi joc de mine! Şi să mai îndrăzneşti să vii la vizită!...

Lagrappe voi să se justifice, să evoce ordinul colonelului, dar nu izbuti să plaseze nici un cuvînt, izbindu-se mereu de zbieretele maiorului, care sub bolţile sonore ale cazărmii răsunau ca nişte tunete.

Trebui să renunţe.

Chiar în seara aceea, intră la başcă. Şi după ce făcu cincisprezece zile de închisoare pentru că îşi scosese cravata, mai făcu cincisprezece pentru că şi-o pusese.

VAGABONDELE

Cu desăvîrşire pierdut, simţind că se împotmoleşte în vină pînă peste cap, plutonierul Flick încercă marea cu degetul:

— Sînteţi sigur, domnule colonel?

— Dacă sînt sigur?

Colonelul era cu chipiul în cap. Pe vestonul lui de flanelă, razele soarelui, străbătînd vitraliul închipuind funduri de sticlă ale cabinetului său de lucru, făceau pete verzui. Zise şi se răsuci deodată. Picioarele din faţă ale scaunului său, la un moment dat în aer, căzură pe lîna groasă a covorului, în timp ce mîinile şi le lăsă pe coapsele sale scurte de Silen.

— Cum vine asta, dacă sînt sigur... Da' bine, Flick, ţi-ai pierdut capul!... Sigur de un lucru care sare-n ochi?... pe care îl ştii tot aşa de bine ca şi mine?... pe care nimeni nu mai poate să-l ignoreze, dat fiind că e subiectul bîrfelilor tuturor ţaţelor din oraş?

— Domnule colonel... făcu plutonierul.

Colonelul strigă:

— Destul!

Furios, aruncă tocul, care-i stătea între buze ca o zăbală şi care se rostogoli dinaintea lui de-a lungul dîrei de cerneală pe care o însemna pe parcurs. O palmă înfiorătoare se abătu peste hîrtiile de pe birou.

— A tuturor ţaţelor, cum îţi spun! Nu se vorbeşte decît de asta în oraş. Subprefectul mi-a repetat-o chiar ieri la serata preşedintelui: „Fete intră noap-

tea în cazarmă și se culcă cu oamenii dumitale; trebuie să iei măsuri, domnule colonel". Și-i cît se poate de exact! în fiecare noapte, bande de dezmățate, de vagabonde, de păcătoase se strecoară prin grajduri și nu mai pleacă pînă-n zori! Dumnezeii ei de treabă, mi-ajunge! aș vrea să știu dacă misiunea mea e să găzduiesc prostituate și dacă o cazarmă de cavalerie e sau nu un bordel!

Se îmbăta de propriile lui vorbe. Amărăciunea cu care pronunțase acest simplu cuvînt: „Subprefectul"!!! trezea în el o mare ciudă ascunsă, umilirea adîncă a unui personaj important ca el, căruia îi închisese pliscul și pe care-l bruftuise un moftangiu de birocrat. Plutonierul privea țintă și tăcea. Stătea nemișcat, ca o buturugă, dar emoția și-o trăda în tremuriciul mustății lui roșcate, asemeni aceluia al unei bucăți grase de carne puse pe grătar.

— Fiind la curent cu ce se petrecea, urmă răstit colonelul, dădusem instrucțiuni, ordonasem să vegheze paznici de noapte în dreptul gardurilor care împrejmuiesc regimentul. S-a ținut, ori nu, seamă de asta?

Flick se repezi:

— Desigur, domnule colonel, desigur!

— Bine! Și ce s-a constatat?

Plutonierul, de data aceasta, rămase mut, surîzînd cu jumătate de gură și schițînd un gest confuz.

Își căuta cuvintele.

Știa și el tot așa de bine ca și colonelul, dar îi era teamă că n-ar putea s-o mărturisească fără să aducă un grav prejudiciu respectului cuvenit. De fapt, dat fiind că vizitatoarele nocturne erau mai degrabă persoane pline de bunăvoință, la rîndul lor, oamenii voiau să se arate la înălțime și ofereau cu dragă inimă bietelor vagabonde ospitalitatea călduță a grajdurilor lor: comportare frățească și schimb de bune procedee între oameni săraci care dau fiecare ce poate da.

Colonelul se vede că ghicise, căci declară:

— Nu vreu să aud nimic. Aranjaţi-vă cum ştiţi, dar dacă mîine dimineaţă, la deşteptare, n-au fost arestate cel puţin patru femei, timp de o lună nici un om nu va mai pleca în permisie.

— Prea bine, domnule colonel.

— Ne-am înţeles ?

— Înţeles. Să trăiţi, domnule colonel !

— Poţi să pleci. Bună ziua.

II

Către miezul nopţii, caporalul de gardă, care moţăia răsturnat pe scaun, cu picioarele întinse de o parte şi de alta a sobei, văzu deschizîndu-se uşa corpului de gardă. Plutonierul apăru, cu nasul îngheţat, cu obrazul îngropat pînă la tîmple, în gulerul ridicat al mantalei.

Zise :

— Cînd pofteşti. Domnişoarele sînt gata. Ce frig al dracului ! Şi se lăsă pe vine dinaintea sobei, cu mîinile întinse, clănţănind din dinţi.

Caporalul de gardă se ridicase. Apucă lanterna de tablă care atîrna în colţul ferestrei, o aprinse la lumînare, apoi se duse către patul de campanie pe care sforăiau trei ostaşi, arătîndu-şi tălpile cizmelor :

— Ei, sus ! Chantavoine ! Garnier ! La drum, băieţi !

Cei doi soldaţi se sculară, căscară, săriră din pat. Al treilea, trezit de zgomot, se propti în coate pe patul comun.

— Tu, urmă caporalul, o să păzeşti postul.

— Bine, răspunse acesta, grăbiţi-vă.

Plecară.

Întunecoasă, tăcută, curtea părea imensă. Cei patru oameni mergeau fără să scoată o vorbă, caporalul în frunte, cu felinarul în mînă, luminînd dru-

mul înaintea lor. Departe, o pată palidă şi slabă indica uşa deschisă a unui grajd.

O dată treaba împlinită, vagabondele erau gata să adoarmă cînd micul detaşament îşi făcu apariţia.

Caporalul zise încet:

— Împinge uşa, Chantavoine.

Apoi, aspru:

— Hai, fetelor, hopa!

Nici o mişcare.

Culcate de-a dreptul pe podea, acoperite de maldărele de paie, vagabondele tăceau mîlc, îşi ţineau respiraţia, crezînd că e un rond de noapte.

Caporalul, nemişcat, aştepta. Din ochi, Flick îi arătă la doi paşi de el, sub o iesle, o umflătură în aşternutul de paie, care trăda prezenţa unui trup. Înţelese, intră în stănogul calului şi lovi cu piciorul la întîmplare.

— Ei! Nu se-aude? Sîntem fudulă de ureche?

De data aceasta, apelul fu înţeles. Se făcu o mare vîltoare în paie, din care ieşi la iveală bustul unei femei.

— Hai, scoală, frumoaso, zise plutonierul, o să mergi la başcă.

— Nu fac nici un rău, spuse fata.

Plutonierul continuă:

— Nu mă interesează. N-au ce căuta femeile în grajd, iată tot ce pot să-ţi spun. Scoală repede, auzi?! n-am timp să te aştept.

Nenorocita nu mai insistă.

Rînji şi se sculă în picioare.

Brigadierul continuă, strigînd în gol:

— Ei! şi celelalte?

Dar cum nimic nu mişca, plutonierul Flick se înfurie:

— Dumnezeii voştri de putori, n-o să vă sculaţi odată?! Caporal, ia trage un picior în paiele alea de-acolo!

Ameninţarea îşi făcu efectul; apăru al doilea cap, urmat îndată de un al treilea.

Subofiţerul continua:

— Nu iese socoteala, lipseşte una. Haide, la trap, s-o văd pe-a patra!

Şi încet, ca pentru el:

— Celelalte, treaba lor, nu mă mai priveşte.

În sfîrşit, o ultimă adormită scoase din paie un cap ciufulit.

Se văicărea:

— Dom'le, ah! dom'le!

Plutonierul o apucă de braţ, silind-o să se ridice:

— Păstrează-ţi lacrimile pentru mîine, fetiţo; astăzi, cum vezi, n-au baftă.

Şi fata, subit resemnată, se ridică, scuturîndu-şi fusta cu palma:

— Ei iaca, dacă-i aşa, poftim; nu era cazul să faceţi atît tămbălău.

Se uitară atunci una la alta şi, deodată, toate patru pufniră în rîs:

— Va să zică, ne bagă la dubă?

— Aşa se pare! spuse caporalul.

III

— La rînd, drepţi!...

Ora şapte dimineaţa.

Colonelul îşi face apariţia în pragul corpului de gardă, şi în dosul glugii care-i stă pe cap, ca o pîlnie, e zarea de un vioriu-palid a dimineţilor de iarnă. Dintr-o tresărire, cei trei ostaşi care sforăiau au sărit din pat şi acum stau nemişcaţi, cot la cot, cu ochii ieşiţi din cap de sforţarea ce-o fac ca să rămînă treji.

— Ei, ce s-a întîmplat?

Totul merge strună; Flick, care a petrecut toată noaptea, fumînd, la corpul de gardă, surîde cu înţeles, făcînd cu ochiul înspre sala de arest, unde prostituatele aşteaptă evenimentele, îngrămădite unele lîngă altele din pricina frigului şi înspăimîntată fiecare de mutra celeilalte: chipuri verzi, cu

un păr ca de vrăjitoare, întrezărite în zorile palide pe care le lasă, cu regret parcă, să se strecoare ferestruica temniţei lor. La început, au făcut haz, înveselite că stau la dubă ca nişte gornişti şi nădăjduind că vor scăpa doar cu o oră de captivitate. Dar a trecut un ceas, pe urmă altul şi un altul ; frigul dimineţii a prins să le ciupească de coapse prin găurile nenumărate ale zdrenţelor în care erau îmbrăcate, încît acum nu mai rîd de loc, dar de loc ; şi încep să se întrebe cum se vor isprăvi toate astea, frecîndu-şi inconştient cu mîinile dosul, care mai poartă încă amintirea dureroasă a loviturilor de cizmă.

— Aha ! face colonelul. Aha ! Va să zică, florile sînt în seră.

— Da, să trăiţi, domnule colonel !

— Bine, bine ! Halal spectacol ! Hai să-l vedem.

Flick s-a şi repezit. Cu legătura de chei în mînă, coboară treptele postului, traversează spaţiul îngust care-l desparte de arest şi, deschizînd uşa, strigă :

— Hai, frumoasele nopţii, afară ! Ieşiţi niţel să vă vedem şi noi !

Vagabondele, fără să mai aştepte invitaţia, s-au năpstit afară, zbierînd :

— Asta-i o porcărie ! O adevărată porcărie !... Ne ia dracu de frig ! E o batjocură să ne lăsaţi aşa să crăpăm de frig !... Sîntem oameni, sau cîini ?

Sub gluga care-i ascunde faţa, colonelul, căruia nu i se văd decît mustăţile albe în spatele unui punct luminos — vîrful aprins al unei ţigări de foi —, simte cum se înveseleşte.

— Ia să vedem niţel mutrele astea. Binevoiţi să ridicaţi capul. A ! sînteţi drăgălaşe, n-am ce zice, şi curate. Frumos cadou de făcut cuiva de Anul nou !

Cu gura strîmbată de ură, una dintre prizoniere răcneşte :

— Vezi-o mai bine pe soră-ta ! Ia te uită boşorogul, ne ia peste picior cînd noi nu i-am făcut nimic !

— Tîrfă ! Urlă plutonierul, înaintînd cu pumnii închişi înspre ea.

— N-o lua în seamă, Flick !

Colonelul se interpune. Surîde cu bunătate, prea sus ca să-l poată atinge noroiul. În zadar Flick, galben de mînie, de altminteri încîntat de ocazia ce i se oferă de a-şi dovedi zelul şi nobilele lui sentimente, îşi varsă indignarea, repetînd:

— Hoit! Putregai!... O parşivă care-şi permite să fie necuviincioasă cu domnul colonel!...

— Lasă! făcu acesta; dă-i pace! În Africa am pătit şi mai rău!

Apoi, poznaş şi galant, cu o voce în care rîde discret inima lui bună şi indulgentă, urmează:

— Domnişoarele au o înclinare vădită pentru cai şi pentru grajduri. Nimic de zis, e o pasiune cît se poate de respectabilă. Aş fi nedemn de-a comanda un regiment de călăreţi dacă aş gîndi altfel.

— Fără îndoială, domnule colonel, fără îndoială!

— ...şi de-a purta numele de francez, dacă nu m-aş grăbi să dau satisfacţie gusturilor frumoaselor noastre invitate. Dorinţele lor sînt pentru mine porunci!... Plutonier!

— Ordonaţi, domnule colonel!

— Spune trompetului să sune pe subofiţerul de serviciu şi trimite-l să aducă din dormitoare săculeţele pentru pansaj. O să punem pe aceste tinere domnişoare la pansaj. Cîţi cai are escadronul?

— O sută paisprezece, domnule colonel.

— Jumătate din o sută paisprezece e cincizeci şi şapte, jumătate din cincizeci şi şapte e douăzeci şi opt şi fracţie; în total: douăzeci şi opt de cai de fiecare. Dacă nici aşa nu-s mulţumite!... Să sune trompetul!

IV

La pansaj...

Frînte, vlăguite, cu burta goală, plîngînd de oboseală şi de necaz, la ora trei după amiază vagabondele erau tot în cazarmă!

Pe urmele lor, cu surîsul pe buze, sergenții-majori veneau și plecau, atenți la bunul mers al lucrurilor și stimulînd ardoarea lor la muncă.

— Ei, aici! mai dă cu șomoiogul!

— Nu înțelegi să freci mai tare? cine naiba m-a procopsit cu o curcă plouată ca asta?!

— Și buretele? Ce faci cu buretele? Sub coadă, acolo, nu vezi? Hai, mai repede!

Din cînd în cînd, o lovitură rătăcită de cravașă plesnea înnăbușit în lîna unei fuste; și în lumina săracă a grajdurilor răsunau rîsetele grozave ale oamenilor înghesuiți pe sub bolți.

Fetele, înnebunite, periau alandala, plimbîndu-și degetele însîngerate pe crupele tremurătoare ale cailor.

— Sînteți niște mișei, niște ticăloși!

În cele din urmă, piesa luă sfîrșit.

Împingînd ușa sălii de raport, unde colonelul, cu mîinile după ceafă și cu picioarele pe speteaza unui scaun, dicta plutonierului-major un proiect de reformă destinat ziarului *Viitorul armatei*, la care colabora, pe cît de anonim pe atît de sîrguitor, Flick spuse, luînd poziție de drepți:

— S-a făcut, domnule colonel!

— Gata?

— Da, domnule colonel; și pot să vă spun că s-a făcut treabă bună, pe răspunderea mea. Tot grajdul a trecut prin mîinile lor.

Surîse discret.

— Bine, bine, declară colonelul. Ordonă să li se dea cîte o gamelă de fiecare. Cred că și-au cîștigat-o, ce zici?

A doua zi, toate învoirile cerute la raport fură acordate.

CUPRINS

Prefață 5

Din volumul : Trenul de 8 și 47
Trenul de 8 și 47 13
O durere de gît 116
Pînă-n pînzele albe 125
Ciorba 131
La zdup 136

Din volumul : Un client serios
Comisarul e băiat de treabă 147

Din volumul : Viața conjugală
Invită pe domnu' la masă 171
Scorpia îmblînzită 175

Din volumul : Domnii coate-roase
Cumul 183
Frățiorul meu 185
Domnul Badin 190

Din volumul : Neveste de prieteni
Tot ce poftești 199
O lună de pușcărie 202
Cît costă o palmă 208

Din volumul : Ah ! tinerețe !
Domnul duce 213
Bunul pescar 216
O amintire din timpul asediului . . . 219

Din volumul : Boubouroche
Boubouroche 233
Virginia și Paul 259

Din volumul : Conversiunea lui Alceste
Margot 269
Vaca 294

Din volumul : Veseliile escadronului
Amintiri şi impresii 301
Scutit de cravată 307
Vagabondele 311

Redactor responsabil : ANGELA CISMAŞ
Tehnoredactor : SORINA MALCAŞ

Dat la cules 04.12.1964. Bun de tipar 10.03.1965. Apărut 1965. Tiraj 30170. Broşate 25090. Celofanate 5080. Hîrtie ziar plan de 50 g/m². Format 540×840/16. Coli ed. 14,66. Coli tipar 20. A. nr. 17.935 C.Z. pentru bibliotecile mari 84. C.Z. pentru bibliotecile mici 84—32 = R.

Tiparul executat sub comanda nr. 40.952
la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii",
Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti, R.P.R.